

Forfatter: Knudsen, Jakob

Titel: Martin Luther

Citation: Knudsen, Jakob: "Martin Luther", i Knudsen, Jakob: *Martin Luther*, 1915, s. 1.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-knudsenj09val-shoot-idm139983002291360.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Martin Luther

Knudsen, Jakob, *Martin Luther*, 1915

MARTIN LUTHER

2

3

JAKOB KNUDSEN

MARTIN LUTHER FORTÆLLING (SAMLET UDGAVE AF "ANGST" OG "MOD")

**KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
PR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
1915**

4

*Copyright by
Jakob Knudsen
Copenhagen 1915*

ANGST

6

7

I

Der levede for mangfoldige Aar siden i Mansfeld øst for Harzen et Par meget fattige Folk, - saa fattige, at det ligefrem kunde være haardt at see paa, selv for Mennesker, der drev den samme Haandtering: Bjærgværks-Arbejdet dér paa Egnen. Manden - Hans - havde ikke Tøj paa Kroppen, der i nogen Maade kunde slaa til mod Kulden om Vinteren. Han kom, naar han vandrede ud mod Kobberminen - om saa ogsaa Sneen fæg - i den sædvanlige Dragt, Stuedragt eller hvad man vilde kalde den, - og det var jo ikke andet end kun slet og ret Kofte og Bluse og noget Lærred paa Benene. Det var hullet, og dækkede hverken Ankler eller Fødder. Han havde ingen Faareskindspels, som ellers næsten alle Bjærgmændene i Mansfeld. - Men han var nu hellerikke her fra Egnen - det var hverken han eller Konen - de var kommen for nogle Aar siden sønderude fra, fra Thüringen eller de Kanter.

Hende var det ogsaa tit en Ynk at møde paa sin Vej. Frugtsommelig var hun det meste af Tiden, - og saa at see hende komme slæbende oppe fra Skovene bag Slotsbjærget med Brændsels-Børringer saa store og tunge, saa der var ikke mange Mandfolk, der vilde binde dem saadan! - Og hun var endda ingen svær eller stærk Kvinde; baade hun og Manden var smaa, kortladne Personer, omendskjønt de var tæt byggede.

Men der var det mærkelige ved disse to Menneskers Fattigdom, at alle saae paa den som noget, der ikke kunde vare længe, men som snart skulde være forbi. Det blev ogsaa ofte sagt, naar Talen faldt paa dem, Mand og Mand imellem, - og det voldte igjen, at man egentlig ikke behandlede dem som Fattigfolk, men

viste dem en vis 8 Ærbødighed, eller da Opmærksomhed, – som de dog sjældent syntes at have Stunder til at tage imod.

Der var ogsaa dem, som mente, at de var allerede ovre det allerværste, og at de levede saa overmaade tarveligt forat komme des hurtigere fremad.

Manden var oppe i Bankerne ved Möllendorf forat hugge Erts løs hver eneste Hverdag Aaret rundt fra Morgen tidlig til Aften silde. Der var kun en Fjerdingsvej at gaa, men man skulde da heller aldrig see ham lade sine to vigtigste Redskaber, Bjærgmandshammeren og »Jærnet« blive liggende i Erts-Gangen Natten over. Det var dog ellers den almindelige Skik. Nej, han kom gaende hver Morgen hen og hver Aften tilbage med Hammeren i den ene Haand, Jærnet i den anden, med sine tunge, men korte og faste Skridt.

Og hver anden Aften bestemt, hvordan saa Vejret var, trillede han den Dyngge Erts, han havde faaet brudt, i en Bør ned til de to Smeltehytter, som laa nedenfor i Dalen ved Möllendorffer-Dammen. De tilhørte, ligesom hele Bjærgværksdriften her paa Egnen, Mansfeld-Greverne; men disse to var lejede som saakaldte »Herrefyr« til en Garver Görcke i Mansfeld. Han holdt saa en Hytte-Mester til at drive dem og Daglejere til alt Mine-Arbejdet. Hos ham fik Hans sin ugentlige Løn.

Hans arbejdede det meste af Tiden helt alene. Det var ikke just, fordi han skyede de andre Bjærgmænds Selskab, men det kom af, at han gjerne arbejdede længere paa samme Sted, end de andre plejede, – brød sig længere ned og ind paa samme Sted; det tjentes der mere ved, men det var ogsaa farligere. – Den Gang var det nemlig saadan, at man kunde ikke forfølge Kobberstenen ret langt ned i Dybden. Man forstod ikke ordentlig at stive Gangene af, saa de kunde holde til Trykket. Mere end tre Alen – Mands Højde – holdt man i Almindelighed ikke af at komme ned under Overfladen; men saa maatte man jo sige Farvel til Ertsgangen i den Dybde, – for den var ellers som et Lag, der strakte sig under hele Egnen, snart oppe nær ved Overfladen og snart langt nede i Klippen, en Stribe, ligesom man kunde tænke sig et Flintlag i en Kalkskrænt.

Men Hans vovede sig ofte meget længere ned end i tre Alens Dybde. Arbejdet dernede fik han altsaa bedre betalt 9 af Görcke, Garveren; thi Stykket, som denne havde lejet af Greverne, kunde jo holde meget længere og give meget mere Malm-Udbytte, naar det blev taget med nede i saadan en Dybde.

Den almindelige Snak mellem Bjærgmændene var nu for Resten, at hvor Erts-Laget saadan tog til at synke nedad i Dybden, dér begyndte Satan sit Spil; det var den Onde selv, der vilde lokke Arbejderne til at følge med Malmen længere ned, end det var sikkert at komme.

Hans tvivlede da heller ikke paa, at Djævelen altid vilde det værste, som han kunde afstedkomme; men han satte nu sin Lid til den Herre Kristus, som jo havde gjenløst ham og gjort sin Pagt med ham; og *skulde* det være Guds Vilje, at lade ham blive dernede i Mine-Gangen, saa var han jo denne en Død skyldig, og den traf ham i saa Fald ogsaa i hans lovlige Ærinde. – –

Hans laa en Foraarsdag i Ertsgangen dér ovenfor Möllendorf og huggede. Han var kommen meget langt ned efterhaanden, vistnok seks Alen. Han havde af og til før været nede i saadan en Dybde, men han var noget urolig ved det i Dag, – det var maaskee, fordi Ertsen stadig blev bedre og bedre, saa han kunde fornemme paa sig selv, at han vist ikke kunde lade være med at gaa endnu dybere ned. – Det var jo ret kjøligt nede i den Dybde, – alligevel svedte han stærkt, endskjønt han havde kun det Stykke grove Hørlærred om sig, som gjaldt for Bukser i hans Profession; paa Overkroppen var han helt nøgen. Han mærkede stadig, hvordan Sveden piblede ned under den lille Hornlygte, han havde spændt om Panden, – ned i Øjnene paa ham.

Han laa i en meget umagelig Stilling – udstrakt paa Siden – og huggede. Den store Brækstang kunde han slet ikke bruge her; Minegangen var kun en halvanden Alen høj, og desuden stod Ertslagene paa dette Sted paa Kant. Han havde slæbt Brækstangen op under aaben Himmel, forat den ikke skulde være ham i Vejen. Og saa huggede han løs med Hammer og Jærn.

Noget af, hvad der voldte ham Uro, var tillige det, at han i Dag havde faaet sin femaars Dreng, Martin, med herud. Det kom af, at den Næstældste var bleven syg, og hans Kone havde saa travlt med den. Og nu sad altsaa Drengen – eller løb maaskee – der udenfor Minen; man 10 vidste jo ikke saa lige, hvad saadan en kunde tage sig til – eller komme til, naar man ikke var vant til at have ham med.

Og endelig var der jo »Skidtet« – Nisserne, Trolde, Underjordserne og alt det, – naar man saadan var urolig i Sindet, saa lod det sig jo mærke, – det gjaldt blot om, at man kunde holde Tankerne fra det, og holde dem til sit Paternoster og saa til Arbejdet. Jo, det var paa Spil rundt omkring ham forat forstyrre, det havde han jo ogsaa før formærket, naar han saadan var kommen vel langt ned i Stenen. Han kjendte godt de forskellige Lyd, det gav. Der var noget, det lød, ligesom det kom inde fra selve Ertsen, som han huggede i. Det kunde mest ligne efter saadan en Nysen af et lille, spædt Barn. Det var Bjærgnissen, – det var sagtens forat skræmme En fra at hugge, man vilde jo da nødig skade et Barn. Og saa denne hule Dunken inde i Bjærget – det, sagde de, var ellers det almindelige Troldefolk. – Han laa og mumlede sit Paternoster og sit Credo, mest paa Tysk og noget paa Latin, som han havde lært det som Barn. Han vidste nok, at de andre

Bjærgmænd, hans Kammerater, tog baade Moder Maria og den hellige Anna og de andre Helgener med, naar det saadan var galt. Det holdt Hans ikke saa meget af; han vilde helst gaa lige til Manden selv, og det var jo da Gud i Himlen; han syntes ogsaa, det virkede bedre.

Men i Dag var det nu meget slemt. Den Onde var tydelig nok selv paa Færde. Det var, ligesom Hans i Mørket saa tit kom til at røre ved noget Loddent, skønt han jo vidste, at han havde ikke andet end den haarde Kobbersten for sig. Og saa prøvede det hele Tiden paa at komme ind under ham; det var sommetider, ligesom han allerede støttede paa det, og det vilde vælte ham til Side. Og det, vidste han nok, maatte ikke skee. For kom først den lodne Hund imellem ham og Udgangen, saa gik det helt forkeert. – Hans blev ved at hugge, og han kunde tydelig mærke, at det var fuldgode, tunge Sager, han fik løs, – og han blev ved at mumle, han maatte jo hele Tiden have Guds Ord i sin Mund.

Men tilsidst kom Bjærglyset, – han saa ingen Ting for sig, det var, ligesom han ingen Lygte havde mere, – han saa blot et hvidt, blændende Lys omkring sig, der skjulte alt. Han vidste godt, at det kom, naar man havde 11 anspændt Øjnene for stærkt ved at see i Mørket; men det kom jo ogsaa, naar man var angst, og det regnedes altid for et meget uhyggeligt Tegn.

Han raabte pludselig højt: »den Herre Jesus Kristus i Verden, og saa skal Satan vige!« – Og da han paa den Maade havde sikret sig mod Anfald inde fra Bjærget, gav han sig til at krybe udad paa alle fire, op imod Udgangen. – Han vilde nu ogsaa ud forat see, hvordan Drengen havde det.

Da han kunde skimte Lysningen fra Udgangs-Hullet, hørte han Skrigen derudenfor og blev helt forskrækket for Barnet. Han kunde ikke see Drengen straks, da han var kommen ud; men da han havde rettet sig og saa sig om skjærmende med Haanden mod Dagslyset, fik han Øje paa Martin noget til Siden. Drengen tumlede og faldt lige i det samme, holdende fast med Hænderne om Enden af Brækjærnsstangen. I næste Øjeblik slap han dog, og Stangen, med den tunge Kugle paa den modsatte Ende, hoppede og rullede et Stykke ned ad Klippesiden.

Drengen sad og græd ynkelig med Hænderne for Øjnene.

»Hvad er der i Vejen for Dig?« sagde Faderen, som nu stod henne ved sin Søn.

»Den tumlede med mig,« hulkede Barnet.

»Tumlede den med Dig? Ja, hvorfor kom Du til den?«

»Jeg sad først paa Kuglen, og saa var den stille. Men saa vilde jeg tage den i den anden Ende. Saa løb den.«

»Da var det vel, Du slap den i Tide. Ellers kunde den vel have rendt hen med Dig. – Har Du slaaet Dig?«

»Nej.«

»Det er bedst, vi faar den hentet herop igjen.«

Hans kom lidt efter bærende med den tunge Jærnstang og lagde den ved Indgangen til Minen.

»Skal I ned i Bjærget igjen?« spurgte Drengen.

»Ja -, men jeg bliver der ikke ret længe. Jeg skal til at hente Ertsen op, som jeg har hugget løs.«

Saa krøb Hans atter ind i Minegangen. – Han havde derinde en mindre, flad Kasse med et Reb ved. Den fyldte han med Erts-Stykker, bandt saa Rebet om sin Fod, og trak den saaledes efter sig, idet han krøb op mod Aabningen. Det var umuligt at faa Ertsen bragt ud paa anden Maade, da han ikke kunde staa op i Minegangen, selv om han bøjede sig nok saa meget.

12

Han skyndte sig, hvad han kunde, for han skjønnede, at det vilde blive Aften, inden han fik det hele bjærget.

Naar han saa havde faaet fem Kasser fulde op, læssede han det paa Hjulbøren og trillede det ned til Smeltehytterne.

Martin maatte blive siddende oppe ved Minen og vente. Men da hans Fader havde læsset den sidste Børfuld, sagde han til Drengen: »Saa, nu er vi færdige. Nu kan Du følge med ned.«

Inden han greb fat i Børens Haandtag, tog han et Erts-Stykke og sagde: »Martin, kom hér hen og see! – Hvad tykkes Du, dét ligner?«

»Det lignet en sort Sten,« sagde Drengen.

»Ja, for det er det ogsaa. – Men see nu hér!« – Hans knækkede det langagtige Stykke Kobber-Skifer over mod Børens jærnbelaede Hjul. Saa viste han Drengen Bruddet:

»Kan Du see det røde og det blaa, dér skinner? – Det er Kobber, naar det bliver smeltet ud. – Men kan Du saa see det hvide, som skinner? – Hvad?«

»Ja.«

»Det er Sølv. – Det smeltes ud fra Kobberet igjen.«

»Der er ikke ret meget,« sagde Drengen.

»Er der ikke ret meget? Da er der mere, end der plejer at være i et enkelt Stykke. – Greverne paa Slottet de faar 25.000 Sølvdalere om Aaret af alle Bjærgene her tilsammen, – foruden det, som vi andre faar.«

»Hvad for nogen andre?«

»Vi Bjærgmænd og Hytte-Mesteren og Smelterne – – og saa Lejerne, Garveren f. Ex.,« mumlede Hans.
»Ja, dem kjender Du ikke.«

Han brød endnu et Par Stykker Erts, – saa kjørte han nedad med sit Læs, fulgt af Drengen, der havde ondt ved at staa paa den ujævne Bjærgsti.

Det var en farlig god Erts, han havde brudt i Dag, tænkte Hans. Han kunde ogsaa mærke det paa Vægten af Læsset. Han havde vistnok tjent dobbelt Dagløn. Det syntes han kunde være et Tegn paa, at Arbejdet var gjort i den hellige Treenigheds Navn, ihvor megen Uro han end havde haft. Derpaa kunde det ogsaa tyde, at han nu sletingen Tanke havde om at ville blive ved paa samme Sted mer, omendskjønt Fristelsen jo dog kunde have været stor nok.

Nede ved Smeltehytten satte han sin Trillebør ind i et 13 Skur, hvor den havde Lov til at staa, og saa begav han sig paa Vandring hjemad. Han havde, som sædvanlig, Hammeren i den ene Haand, Jærnet i den anden, men Drengen kunde nok holde sig ved hans venstre Lillefinger. Han løb og sinaatravede, forat vinde med Faderens faste, tunge Skridt.

Hans's Udseende var egentlig underligt nok for et Barn at see paa, skulde man synes: Kulsort i Ansigtet af Støv fra Kobber-Skiferen, – desforuden blodig paa den ene Side af Hovedet fra et Hul, han havde stødt sig oppe i Haaret under Arbejdet i Dag, baade Arme og Hænder og hele Kroppen misdannet og fortrukket af det haarde Slid, en Gang-Art som et eller andet underligt Dyr. – Men det gjorde jo ikke Martin noget. – Hans Fader stod alligevel paa en Maade over Moderen derhjemme, og højere kunde Martin ikke see.

Hans gik, helt optagen af det, som for Tiden var hans vigtigste Tanke: at det var noget uselt noget at være skilt ved flere Mellemmænd fra den, man egentlig tjente, at man ikke havde med Manden selv at gjøre. Hans talte og forhandlede jo næsten aldrig med nogen anden i Anledning af sit Arbejde, end med Hytte-Mesteren hernede i Möllendorf. Ja, han fik sin Løn af Görcke, Garveren. Men denne forstod sig jo sletikke paa Minearbejde, og han var jo ikke andet end Lejer, – og Hytte-Mesteren igjen *hans* Tjener. Nej, havde man selv haft Hytterne til Leje af den gamle Greve, enten som Herrefyr eller som Arvefyr – Hytterne med tilliggende Lod af Malmbjærg – saa havde man haft selve Ejeren at forhandle med og betale til, og var man en arbejdsom og ordenlig og ærlig Mand, saa skulde han nok skjønne paa det, og for Resten lade En slippe for al Nærgaaenhed og Kommanderen, saadan som man jo ikke kunde undgaa det af en Mand som Hytte-Mesteren, der var En saa nær paa Livet. Saa havde man Plads til at røre sig og en Herre, man kunde stole paa. – Hans syntes sommetider, det havde været allerbedst, om Kejseren selv havde staaet for alle Ting, saa enhver Mand kun havde ham at aflægge Regnskab for. Men det mente han jo ikke rigtig. Greverne her i Mansfeld var saamænd gode Folk nok; der var ikke noget at klage over.

»Dér er et Egern!« sagde Martin.

Faderen svarede ikke; men standsede dog forat skifte 14 Hammeren og Jærnet om i sine Hænder – – Ja, dér foer Dyret, ligesom et ildrødt Glimt, op ad en høj Fyrrestamme –

»Det er en Prinsesse,« sagde Martin.

»Nej, det er det vel ikke.«

»Jo, det har Mo'er sagt.«

»Hun har vel ikke sagt, at alle Egern var Prinsesser.«

»Nej – – Er der *mange* Egern?«

»Ja.«

Hans's Tanke var allerede hjemme hos Drengens Moder: Hun tænkte for meget paa den Slags sære Ting, Grethe, det var der nu ingen Tvivl om! – Det kunde jo godt være, at deres Næstældste var forgjort, som hun sagde, – at det var det, den laa syg af; men hvad kunde der gøres ved det, om saa var? og det blev jo ikke bedre af, at man troede det. – Saa vendte han tilbage til sine Fremtidsplaner om at blive Smeltehytte-Lejer under Greven. Grethe hun fortjente det nu ogsaa, at blive lidt mere end Daglejer-Kone; hun havde døjet meget ondt, og var dog bedre vant i sin første Ungdom og Barndom i Eisenach. Det var maaskee af bare Forslidthed og Forslæbthed, at det var ved at tage Overhaand for hende med alt det Trolddoms-Angst og Trolddoms-Midler – og alle dehér Helgener. Ja, hun skulde hellere holde sig til den Herre Krist alene og saa staa Satan imod. –

Saa snart de var indenfor Døren hjemme, løb Drengen straks hen i Hjørnet bag hans Moders Skab. Dér havde han nogle Lerklumper staaende paa Rad, de kunde see ud til hvad som helst, men det var da Folk og Kreaturer.

Moderen stod ved Vuggen, da de kom, – stod og puslede med det syge Barn. Faderen satte sig paa Bænken ved Bordet.

»Hvad er det, Du har for med den Lille?« spurgte han sin Kone.

»Det er blot dennehér Pose, jeg saae efter, for Naalen vil skride ud af den.«

»Naalen?«

»Ja, der skal være en Naal i, som er bruden i tre Stykker.«

»Er det et nyt Raad?«

»Jeg fik det igaar af Smedens Kone i Vatterode. Og hun laante mig ogsaa et Stykke Rav til at komme deri. Jeg har selv hentet Muld paa Kirkegaarden til det samme.«

»Hvadfor en Sygen er det saa for? – er det for Krampen?« 15 »Nej, det er ellers for, naar Børn ikke vil trives. Og det koster jo ikke, dette hér. – Hun kunde ogsaa et andet Raad; men dér skulde tre Æg og en Sølvske til.«

»Ja, man har jo ingen Mening om det. – Men saa er Du vel nu dog ved at tro, at der er ingen Fortroldelse med i det?«

»Jo, jo, – det er da sikkert nok der er. Det er ogsaa netop imod Fortroldelse, det Raad, jeg bruger. – Det er da ogsaa helt sikkert nu, at hun har voldet Præsten i Piskaborn hans Død.«

»Har Käthe her i Gaden gjort det?«

»De har fundet tre Kattesteen under hans Hovedgjærde, da han var død. Og paa den ene af dem stod Käthes Navn. – Kunde hun endda blive brændt! Vi beholder ikke Jakob, – – og vi faar heller aldrig videre Smør i vor Kjærne, mens hun lever.«

Hans blev mere og mere ordknap. Konen var nu begyndt at sætte noget Mad paa Bordet til ham: Mælk, Brød og lidt Flæsk.

»Mælken er nu da god nok,« sagde han blot, da han havde spist en Tid.

»Jo, men der er for lidt af den. Og Smør har den hellerikke villet give. Det er endda kun to Maaneder, siden Koen kælvende. Men *noget* bedre er det dog blevet, siden jeg fulgte Smedekonens Raad – –«

»Om Barnet?«

»Nej, nej, – men om, hvordan jeg skulde faa det til at korne.«

»Naa – – Hvad var det saa for et Raad?«

»Aa, hun fik Smeden til at gjøre en Hestesko af Eg-Staal til mig, med syv Huller i. Den skulde jeg saa varme godt og lægge i Mælken – det sidste Hold – før Solen stod op Torsdag Morgen. Saa skulde den Satans Kone blive forbrændt paa sit hele Legeme, i Stedet for at fordærve min Mælk.«

»Blev hun saa det?«

»Det veed jeg ikke bestemt. For hun var sletikke ude af sit Hus et Par Dage, – og det var da ogsaa mærkeligt nok. Men noget bedre blev det nu med Mælken. Nu er det kuns galt med det, at der er for lidt af den. Smedekonon siger, at det er der ikke andet og kan hjælpe for end en 16 Hugorme-Brod at sætte i Neder-Enden af Kjærnestaven. Men hvor skal man faa fat i saadan en.«

Hans tykte, det lød næsten som en Opfordring til ham om at skaffe den. Og der var jo heller ingen nærmere til det. Men han var nu saa kjed af hele dette Væsen med hans Kone. For der var jo ingen Ende at see derpaa, naar man først kom i med det.

»Og Du er helt sikker paa, at Käthe er en Heks?« kom han til at sige, – ikke fordi han jo godt vidste, at hans Kone var sikker nok derpaa.

»Ja – sikker?« sagde Grethe. »Jeg har aldrig seet, at hun er med paa Turen Valborgs-Aften. Men der er jo da meget andet at tage Kjending efter – al den Skade, hun gjør. – – Og der er vist hellerikke mange, der har gjenkjendt en Heks, naar de først er paa Farten, for de flyver jo saa højt.«

»Hvem har sagt Dig det.«

»Nej, det har jeg saamænd da selv seet?«

»Er Du gal, Kvinde! Hvordan er det gaaet for sig.«

»Ja, Du leer vel kuns ad det. Men det var nu netop sidst ved Valborgs-Tid. Da var det jo saa ringe med Drengen. Du sagde, det var Krampen, men Smedekonon og de andre Koner sagde, at det var Käthe. Jeg vidste aldrig, hvad jeg skulde tro eller gjøre. Saa vilde jeg jo selv skaffe mig Forvisning om den Sag. Og saa Valborgs-Aften gik jeg ud ad Vejen til Vatterode og lagde mig ned dér paa Korsvejen paa min Ryg, for det har jeg da hørt som lille Tøs, at man skulde gjøre, og der kommer jo snart ingen Vejfarende om Aftenen. Jeg laa længe uden at see nogen Ting, og fik siden saa ondt i begge mine Skuldre deraf. Men tilsidst kom de ligesaa tykt og tæt forbi Maanen – akkurat som det er beskrevet – med deres Sager, men de var jo altfor langt henne og højt oppe, til at man kunde kjende dem saadan enkeltvis. – Men alligevel blev jeg nu mere sikker paa, at Jakob var forhekset – for saa mange som der dog var! – – Saa bad jeg baade til Sankt Anna og til Sankt Jørgen, at de vilde da sige mig, hvad jeg nu skulde gjøre, om jeg skulde gaa til Käthe næste Dag og tale med hende om at holde sig fra Drengen. – Jeg var saa bespændt og saa tvivlraadig. – Men det blev da til, at jeg gik derom til hende. Og det var jo nok forkeert, 17 for siden blev det først ret galt, – indtil jeg saa fik dethér Raad af Smedekonon.«

Hans sad og tørrede sin Hornskee af i sine Hænder. Rakte den saa op over sit Hoved og satte den fast i nogle Tremmer, dér var. – Han sagde ikke noget, men var meget ilde ved dettehér. Det kunde jo ikke falde ham ind at ville tugte eller saadan formane sin Kone derfor, – hun havde det jo ikke bedre end han selv, naar han var kommen for langt ned i Erts-Gangen, og Skidtet saa meldte sig. Men han syntes nok, hun indlod sig for meget med det, – mere end han gjorde – –

»Bødkerens Kone sagde for Resten til mig,« begyndte Grethe igjen, »at mod Hekse dér var det langt det bedste at paakalde den hellige Marcellinus, – men ham kjender jeg sletikke, omendskjønt jeg kjender da de fleste Helgener.«

Ja, det var galt med alle dehér Mellemmænd! tænkte Hans videre ved sig selv, – alle disse Helgener – og Munke og Præster! Det skulde jo være saadan, at der var kuns een Mand for det hele, den Herre Kristus selv – og hvad, saadan maatte det dog vel ogsaa i Virkeligheden være – og naar man havde opfyldt sine Pligter for ham, eller han da havde taget En for god – saa skulde man ikke have med andre at gjøre. Men det kunde være godt, om saadant noget havde været noget mere tydeligt – –

Hans gik snart i Seng efter at have spist sin Nadver, og lille Martin laa hos ham.

Naar Martin i lidt senere Aar tænkte tilbage paa denne Tid – saadan som Børn jo gjør, naar deres Alder og Forhold har forandret sig – da syntes han ikke, han kunde huske noget videre af alt dette Heksevæsen, som plagede hans Moder saa meget. Navnlig efter at han var kommen i Skole, stod denne Tid for ham som bare Lys og Herlighed. Han huskede især sine Lerklumper, der jo var Mennesker og Køer, og saa hvordan han havde mistet dem, for det var skeet ved en saa mærkelig og skjøn Begivenhed, at det var, ligesom de var faret til Himmels for ham. Og denne Begivenhed syntes han gjerne var det allerførste, han kunde huske, det var ligesom selve Begyndelsen paa hans Liv. Det blev ham siden fortalt, at det gik for sig, da han var fem Aar.

18

Det passerede ude paa Landevejen, som gaar igjennem Mansfeld, lige kort før Middag. Denne Landevej havde naturligvis været der længe før den Dag; men i hans Erindring stod det for ham, at han aldrig havde vidst af den at sige, før netop i dette Øjeblik. Den kom jo ellers helt oppe fra Nürnberg og gik til Magdeburg og Hamburg – aa, saa uhyre langt!

Det begyndte med, at der var en Mængde Mennesker paa Landevejen, og de satte i med at raabe, kunde han huske, og ligesaadan i Husene rundtomkring ham, og der var saa mange, der sad med Hovederne ud af Vinduerne. Saa var der en Masse Dreng, der stak i Rend henad Landevejen til den Side, hvor han netop da fik at vide, at Kloster-Mansfeld laa. Og det næste det var saa en uhyre Støvsky paa Landevejen fra den samme Side med Skinnen og Blinken indeni – og fra det Øjeblik saae han intet til sine Lersager mere, ikke blot at han nok maatte have gaaet væk fra dem, men han saae dem aldrig siden, de var borte.

Men nu kom der ud af Støvsken en stor Flok Hertuger – blev der ham sagt – ridende, helt skinnende klare, og han blev ligesom stiv i Kroppen af Forbavselse og skreg nok. Ellers vidste han ikke, hvor han var bleven af, men de kom nærmere og nærmere, og Folk raabte: Hertug Albrecht! Hertug Albrecht! Saa tog En ham bag i hans Trøje og løftede ham helt op i Luften og satte ham et andet Sted, hvor han saa stod. Men da var han bleven vaad. – De blanke Ryttere blev ved at ride – hele Tiden forbi ham – men de red ikke ad Hettstädt til paa Landevejen, men med en Vej, der gik opad, op til Grevernes Slot. – Dette Slot maatte han jo ogsaa længe have vidst, at det laa der oppe over Byen, men han kunde aldrig siden huske, at han havde vidst det før i Dag. Han kunde kun huske det fra de blanke Ryttere, som red derop. Nej, hvor alle Folk nu raabte: »Hurra!« og »Hertug Albrecht!« og »Greven af Mansfeld!« – Han selv raabte ogsaa »Hurra!« – Men oppe fra Slottet kom der Røg, hvid Røg, og nogle store Skrald. – Og lidt efter stod han næsten ene paa Stedet. Og nu kjendte han det godt igjen. Han kunde see hen til Huset, hvor hans Forældre boede. – Men alle Mennesker de var løbet op ad Vejen til Slottet, og den bøjede om et Stykke oppe, saa man saae hverken dem. eller Rytterne.

19

Oppe i Vinduet hjemme kunde han see sin Moder, og det var vistnok det, der voldte, at han rent mistede sine Ler-Dyr, for han glemte dem i Tiden og skyndte sig op til hende.

Han spurgte hende jo straks, hvad det var.

Det var en Hertug, der var kommen i Besøg oppe paa Grevernes Slot. Og han kom fra et Land, der var meget længere sønder ude end Eisenach og Thüringen. Der var nogle høje Bjerge, der gik helt op igjennem Skyerne, saadan at man kunde see, der var godt Vejr og Solskin deroppe, men nede paa Jorden regnede det.

Martin saae op mod Slotsbjærget. Der skinnede Solen ogsaa, og han syntes, han kunde skimte de blanke Ryttere deroppe. Noget efter – men det var maaskee næste Dag – kom der ridende en Flok ned ad Vejen fra Slottet, og der var en fin, smuk Dame med. Hun kom da til at høre sammen med alt det andet. Og hans Moder spurgte, om han havde seet, at Hertugen havde en Krone paa. Det syntes Martin ikke straks, men senere kunde han nok huske det ogsaa. – Hvor der var højt op til Slottet, lige til Vejrs! Hans Moder sagde, at naar der stod en Mand midtvejs paa Bjærget imellem Byen forneden og Slottet deroppe, og han saa raabte, alt hvad han kunde, saa kunde de høre ham baade paa Slottet og nede i Byen. Men det var jo ogsaa forfærdelig højt. Og det var siden, ligesom denne høje, solbeskinnede Klippevæg var Begyndelsen paa alting, fordi han ikke kunde huske længere tilbage. – –

Han gik derhjemme hos Moderen; kom endnu i sit ottende Aar kun lidt sammen med Naboernes Børn paa Gaden. Og det, der mest optog ham, foruden jo Dyr, Fugle og Blomster og Legesager, det var, hvad hans Moder fortalte ham af Eventyr og Legender og af den hellige Historie, især alt det om Julen, og hvad hun sang for ham. Han syntes jo altid siden – efter at han var kommen i Skolen – at det var den dejligste Tid af al hans Levetid.

Hans Broder Jakob var to Aar yngre end han, og der var en Søster, som ogsaa vilde høre paa, hvad Moderen fortalte, men de forstod ikke ret meget af det; det var Martin, hun altid snakkede til.

Hun sad og syede og stoppede og lappede det meste af Dagen, og saa fortalte hun om den hellige Elisabeth, Landgrevinden af Thüringen. Der var jo den Historie om 20 Roserne og de Fattige, men de syntes snart endnu bedre om den, da hun skulde forlade sin Faders Slot og giftes hen, og saa mens Brylluppet stod paa, gik hun ud til sit Skovkapel forat tage Afsked med Jomfru Maria og Jesusbarnet. Hun knælede og bad og havde jo alle de skønneste Navne til Moderen og Barnet. Og skjønt Timen var udløben, og hun jo skulde tilbage til Gildet, saa blev hun ved at bede og græde, fordi hun skulde sige Farvel til dem, – og hun blev ved, skjønt hun længe havde seet et draget Sværd over sit Hoved, for der stod en Røver bag hende, som var gaaet derhen forat dræbe og plyndre hende. Men hun blev ved at bede, – og Sværdet forsvandt, og nu talte Røveren til hende og bekjendte, hvad han havde haft i Sinde, men nu bad han om hendes Tilgivelse og om, at hun vilde gaa i Forbøn for ham. Og det blev saa hendes sidste Ord til Jomfru Maria, før hun sagde Farvel. Men Røveren han blev en from Eneboer og levede derude i Skoven ved Kapellet. – Dér kunde Martins Moder fortælle saa meget om, hvordan, denne Eneboer levede, og hvad han tog sig for. Og det var ikke eens hver Gang, og Martin kunde selv fortælle med derom. Eneboeren kjendte saa mange Fuglereeder og kunde fløjte ligesom Fuglene, – og Egern og Harer og Fugle kom til hans Dør, og saa fodrede han dem, og naar de var forfrosne, kom de naturligvis ind i hans Stue. Det kunde der fortælles om, saa meget det skulde være.

Men saa var der ogsaa Sankt Jørgen. Ham tænkte Martin sig, at han boede oppe paa Grevernes Slot, skjønt hans Moder ikke sagde det, og det hellerikke passede med Historien. Men der var jo alle de blanke Riddere reden op, og saa var Sankt Jørgen tillige Mansfelds Helgen, han stod jo. i Byvaabnet, og deres Kirke hed Sankt Jørgens Kirke. Sankt Jørgen var ellers fra Cappadocia, og han kom til en Stad, der hed Silena. Og der var det, han reddede Kongedatteren fra en Drage, som havde ædt næsten hele Landets Ungdom, og nu, efter Lodtrækning, skulde Kongens Datter ud til den. Dér kom saa Sankt Jørgen og dræbte Dragen. Men han blev ikke gift med Kongedatteren, som jo ellers var det almindelige, men han omvendte alle Folkene i dette Land til Kristendommen, og saa drog han videre. Martin vilde paa en Maade hellere have haft det andet, men det var en Historie, der ikke kunde forandres 21 ved, saadan som den med Eneboeren, og dettehér var jo da ogsaa bedre.

Nej, saa var der den om Jægeren, der kom til Fru Venus i Hörselbjærget ved Eisenach. Den kunde hun synge, – den kjendte hun, for hun var jo født i Eisenach, – men der var ogsaa saa meget om hans Gang i Skoven, – hvad han dér oplevede, det sang hun ikke, det sagde hun. Og saa pludselig stod han ved Hulen og kom derind. Det var jo det frygtelige, som Martin hele Tiden vidste skulde komme. Og værre endnu blev det, da han kom ud igjen, og Paven ikke vilde tilgive ham, men sagde, at hans Skyld skulde ikke udslettes, før denne hans tørre Stav bar Blade. Og paa den tredje Dag da blomstrede Staven, men da var Jægeren allerede gaaet ind i Bjærget igjen og skulde blive der til Dommedag. Det sidste Vers var om, at ingen maa gjøre et Menneske mistrøstigt, men naar det angrer og gjør Bod, skulde Synden tilgives. Det var det bedste Vers i hele Visen, sagde Martins Moder, men det vidste Martin dog ikke.

Mest fortalte hun om Helgenerne, – der var een Helgen til hver Dag i Aaret, og Martin havde forstaaet, at hun kjendte dem allesammen og kunde fortælle alle deres Historier. – Men hun fortalte jo ogsaa alle de rigtige Eventyr: om Hans og Grethe – saadan hed jo Martins Forældre – og Heksen i Skoven, og om alle Kjæmperne og Dyrene, – ja, og saa om Folkene fra Schöppenstädt, de var altid saa dumme og morsomme. Der var den om, da de skulde tage imod deres Hertug, da han kom i Besøg. Og alle Mændene var gaaet ham i Møde, og Borgmesteren – forat gjøre Ære ad ham. Men da det var saa varmt Vejr, gik de allesammen ud at bade i en Dam ved Vejen, og de havde sat en Post ud forat vare dem ad, naar Hertugen kom. Men saasnart de var ude i Dammen, kom Vagtposten løbende og raabte, at nu var han der. Saa sprang de op og stillede sig paa Linje, men havde jo ingen Tøj paa. Og Borgmesteren raadede dem til at gjøre allesammen ligesom han, forat de ikke skulde gjøre noget forkeert. – Saa kom Hertugen kjørende langs hen forbi dem paa Vejen. Men der var en Brems, der stak Borgmesteren paa Bagen. Den slog han til med Haanden, og alle de andre slog sig selv paa det samme Sted. Og det blev et forfærdeligt Klask. Saadan ærede Schöppenstädterne 22 deres Hertug. – Martin lo, naar han hørte den Historie, saaat han senere hen i sit Liv aldrig syntes, at han havde leet saa stærkt som den Gang; – men han vilde hellere have, det skulde være en Konge, for han kunde ikke lade være at tænke paa den Hertug, der kom ridende op paa Slottet, og ham vilde han da ikke lee ad.

23

II

Martins Forældre førte saa omtrent det samme Liv igjennem mange Aar; for nok gik det stadig fremad med deres Formuesforhold, og Hans lagde ikke saa faa Skillinger til Side. Men deres Levevis blev den samme endda; de sled lige haardt i det.

For Martin selv skete der derimod en stor Forandring, da han var otte Aar. Da kom han i Skole, og det førte saa meget andet med sig.

For det første fik han jo saa mange Legekammerater paa een Gang, og de var ikke yngre end han, saadan som Jakob og Barbara, men jævnaldrende, og mange af dem ældre end han. Der var især een, han var nu meget bedre end alle de andre, det var Hans Reinicke, tilmed var han en rig Mands Søn, hans Fader havde kjøbt flere Arvefyr af Greverne, og han var Dal-Herre, han hørte til Stadens Øvrighed. Hans Reinicke var den allerbedste Ven, man kunde have, han var saa god og saa venlig, og ligefrem forærede En mange Ting, og var sletikke vigtig og hoven, skjønt han jo dog vist var ikke saa lidt fornem – og ti Aar! Og hans Fader var desuden Ven med Martins Fader. – Der var ingen, der gjorde Martin noget, af alle de store Dreng, og det var vist ogsaa, fordi Hans Reinicke var hans Ven, for de var ellers ikke gode mod hinanden – alle disse Dreng.

Saa skulde Martin jo nu ogsaa til at synge i Kirken, sammen med Kammeraterne, naar der var Kermesse og andre Højtideligheder i Byen. Der hørte mange Øvelser til forinden.

Men foruden dette og foruden disse mange Kammerater, han lærte at kjende, var der ogsaa noget andet, der fulgte med Skolen, og det var Skolemesteren selv. Han var nok 24 egentlig Munk, men nu var han ogsaa noget Præst eller Degn ved Sankt Jørgenskirken, og saa var han jo Lærer for Byens Børn, der var ingen anden end hans Skole. Men han var saa stræng og pryglede Børnene saa forfærdeligt, saa hvis Martin ikke havde haft Hans Reinicke at gaa sammen med, og saa jo tillige vidste, at han *skulde* derind, – ja, han syntes, at saa var han da vist mangen Dag aldrig kommen indenfor Skoledøren af Angst og Rædsel. – Skolemesteren gjorde ikke andet end forhøre dem; og naar han satte sig foran en Dreng til Forhør, saa havde han Riset i Haanden, og hvis Drengen standsede et Øjeblik i sin Ramse – bare for at see efter Riset – saa susede det ned over ham, og saa blev Læreren ved at slaa, – selv om ogsaa Drengen skreg videre i sin Lektie forat faa ham til at standse. Martin fik een Formiddag femten Gange Ris, og havde altid Ansigtet og Kroppen fuld af Saar og røde Striber.

Værst var det med at lære Latinen – og den tog den allermeste Tid – for den forklarede Læreren sletikke for dem. Da Martin blev ældre og ikke længer gik i den Skole, kunde han endnu disse Ramser udenad, og kunde nu forklare dem for sig selv, saa han saae, de havde dog haft en Mening i sig. – Den, han fik allerflest Prygl for, lød saaledes:

Tolle me, mi, mu, mis,
si declinare *domus* vis.

Men da han lærte den, vidste han sletikke, at den handlede om noget i den latinske Grammatik. Det eneste, de havde den rette Mening af, men uden at de kunde sige, hvilke Ord der svarede til hinanden, var de ti Bud og Paternoster og Credo. Dem kunde de – hjemmefra – paa Tysk, og nu fik de dem paa Latin. – Naar Martin kom ud at lege om Eftermiddagen, var det lige, han kunde faa glæmt Rædselen fra den Dag, og naar han lagde sig i Seng om Aftenen, var Angsten igjen over ham for den næste Dag. Og sommetider kunde han hverken komme til at lege eller glæmme, fordi Slagene, han havde faaet, gjorde saa ondt. –

Og saa var der endda en anden Ting, som var meget værre for Martin end Skolemesterens Strængthed. Det var noget, som ingenting havde med Skolen at gjøre, men 25 Martin syntes dog, at det var begyndt omtrent paa samme Tid. Det var det, at hans Fader ogsaa var bleven saa stræng imod ham. Han slog meget sjældent, – men naar han skændte, eller bare naar han var vred eller utilfreds, – det var ligesom han kunde tage Ens Himmerigs-Part fra En med det samme. Der var ingen Ting ved Livet mere, og det var akkurat, som man skulde rejse lige ud i de største Ulykker.

Hvordan det var kommen med den Strængthed, vidste Martin ikke.

Omtrent paa samme Tid, som Martin kom i Skole, var hans Fader bleven valgt til at være *en af de fire*. Det var fire Mænd, som valgtes af Borgerne selv, og som skulde styre Byens Sager sammen med dem, som Greverne havde udnævnt, Dal-Herrerne, – og saa Sognefogderne. Det var jo ikke saa meget som det, Hans Reinickes Fader var, – for han var netop Dal-Herre, – men det var jo da alligevel meget for en almindelig Bjærgmand. Og Martin kunde godt mærke, at alle Mennesker snakkede om det: at dér kunde man see, Martins Fader skulde nok drive det til noget.

Men det kunde jo da ingen Grund være for ham til at være stræng mod Martin, syntes denne. Ja, han havde vel nok faaet mere at bestille, om det maaskee kunde gjøre ham gnaven. Han kommanderede i hvert Fald meget mere med Martin, end han før havde gjort, og gav ham saa meget, han skulde passe og sørge for. Og det var det frygteligste af alt, hvad Martin kunde tænke sig: om han skulde forsømme noget af, hvad hans Fader saaledes havde paalagt ham. Ja, det var netop, som han skulde blive usalig med det samme. Det var næsten, som om hans Fader havde Nøglen til Himmerig, og kunde lukke ham ud eller ind, – i hvert Fald Nøglen til det Guds Himmerig, som Martin kjendte her i Verden. – Det var mange Dage i Rad, at Martin syntes sletikke, Solen vilde skinne, selv naar den sad midt paa den blaa Himmel. Og det var hans Fader alligevel Skyld i, meget mere end den elendige Skolemester.

En Bestilling var der, som hans Fader nu overdrog ham, og den kunde for Resten tage snart al den Tid, han ikke var i Skole. Han skulde følge Gjederne ud i Skoven og paa Bjærg-Skrænterne. Moderen havde ellers altid haft dem 26 gaaende hjemme omkring Huset. Men det var ikke godt nok længere. Martins Fader havde nu skaffet sig Lov eller kjøbt sig Ret til at have sine Gjeder gaaende paa visse Strækninger i Bjærgskoven her omkring. Men det var ikke nogen nem Bestilling at vogte dem, fordi de gik løse, og der var ikke Hegn eller Gjærde af nogen Art til at gjenne dem.

Hvorfor mon han dog havde faaet alt det Arbejde? tænkte Martin. Mon det ogsaa var, fordi han var bleven otte Aar? – Hans Fader sagde en Dag til ham, at han skulde drive det meget videre, end hans Fader selv var naaet. Men det allerførste var at blive lydige og nøjagtige og bestemt. Ellers blev man ingen Ting til.

I det Efteraar, da Martin skulde fylde sit niende Aar, havde Faderen saa travlt, saa Martin næsten ikke saae det mindste til ham, for han vilde jo ikke forsømme det ringeste af sit daglige Bjærgarbejde, trods alle de Forretninger, han havde faaet som Fire-Mand.

Martin kunde saa gaa ret rolig ved Gjederne, og havde kun Skolemesteren at ængstes for, men det blev jo ogsaa noget til en Vane med hans Prygleri. – Og saa vilde Moderen da gjøre det rigtig godt for sin Dreng nogle Dage. Hun tog Gjederne hjem fra Skoven og satte dem ved Huset som før, tøjrede, og vilde selv see efter dem. Saa kunde Martin igjen komme til at lege med sine Kammerater en lille Tid, og det var det, hun undte ham.

Og som han dog legede!

Næsten en Uge igjennem var han hver Dag nede paa den sædvanlige Legeplads, ved den lille Bæk, som løber imellem Byen og Slotsbjærget, i den samme Lavning, hvor ogsaa Landevejen gaar. Pladsen var imellem Landevejen og Bækken.

Den sidste Dag, han kom derned, kunde han see, de maatte have taget sig en ny Leg for, som han ikke kjendte. De stod opstillede i to Partier, – men saa havde de tillige lavet et Baal ved Bækken, som han kunde forstaa hørte med til Legen. Han spurgte straks en anden Dreng, hvordan det gik til. Denne forklarede, at de, der blev fangede, skulde i Helvede, men hvis de kunde springe igjennem Skjærsilden, saa slap de derfor.

Martin fik noget efter at vide, at det at komme i Helvede vilde ikke sige andet end at være ude, høre til Angrebspartiet i næste Omgang. Men alligevel blev han noget 27 uhyggelig tilmode, naar de sagde dette om, at de skulde i Helvede, – det kunde da vist ogsaa være farligt at springe over den Ild.

Det tog nogen Tid med at komme igang. Imens lagde Martin Mærke til, at der var kommen nogle fremmede Dreng med, som han ikke havde seet før. De var nok fra en anden Kant af Byen. Men imellem dem var der een, som da vist ikke kunde være nogen anden end den Skifting eller Skitting, som han havde hørt der boede i Vatterode. Ham havde Martin tit hørt Tale om, men kun seet ham een Gang og paa lang Afstand. Det var *meget* uhyggeligt, for han skulde jo ikke være noget rigtigt Menneske, han skulde jo være lagt i Vuggen af Troldtøjet i Stedet for det rette Barn, før dette var bleven døbt. Han var jo saa en Trold eller en Djævlunge. Martin syntes, det var underligt, at han ikke blev jaget bort fra Legen, men de store, fremmede Dreng havde nok haft ham med. De behandlede ham for Resten ikke godt; de puffedes sommetider til ham og gjorde Nar ad ham.

Martin saae sig om efter Hans Reinicke og skyndte sig hen til ham for at spørge ham ud om Skittingen.

»De siger, at hans Forældre bryder sig sletikke om ham,« forklarede Hans. »De har spurgt Dal-Herrerne, om de ikke maatte sende ham væk, saa han kunde skjytte sig selv, eller om ikke Bøddelen maatte hænge ham.«

Martin skammede sig over, at han ikke kunde lade være at tænke sig ind i saadan en Skittings Sted. Aa, men det var dog forfærdeligt at blive sendt bort i Verden, fordi Ens Forældre holdt En for en Trold eller en Djævieunge! Det var jo som at falde i Drømme ned i en Afgrund! Eller at de vilde have En hængt!

»Det er jo ogsaa farligt, som han seer ud!« sagde Hans Reinicke. »Baade Ben og Fødder og Arme er jo helt drejet avet om paa ham. Og saa æder han nok saadan, saa hans Fader næsten ikke kan skaffe Føden til ham. Og han siger ingen Ting, naar man spørger. Kun naar han staar alene, saa snakker han, – eller ogsaa løber han og raaber højt ud ad Landevejen. Det meste af, hvad han siger, kan nok ingen forstaa.«

»Hvad hedder han?« spurgte Martin, skjønt han følte Frygt for at faa det at vide.

»Walter.«

28

Martin syntes, det gjorde ondt i Hjernen, saadan som det Navn bed sig fast. Han vidste, at han kunde aldrig mere glæmme det.

Men nu begyndte Legen. – Jo, Skittingen var virkelig ogsaa med, men han var da heldigvis langt borte fra Martin i Rækken. En Omgang tog lang Tid; men det endte med, at Skittingen var blandt de Fangne, der skulde i Helvede, – Martin for Resten ogsaa.

Nu skulde saa Fangerne see at redde sig ved at springe over dette Baal. Martin gjorde det, til sin egen Forundring, uden at tøve det mindste. Det var ikke nær saa slemt, som da han for et Par Uger siden skulde fortælle sin Fader om den Gjede-Klokke, som var bleven borte. – Men Skittingen vilde ikke. Og da han saa skulde til at staa Port, ligesom de andre Fanger, vilde han hellerikke det. »Han skal have Prygl!« raabte de fremmede, store Dreng og kastede ham om, – det var let gjort, – og saa slog og sparkede de ham. Nej, hvor han hylede – – ækelt! – Jo, for det var ikke som et Menneske, syntes Martin. Han havde Lyst til at løbe hjem.

Drengene lod nu Walter ligge og fortsatte Legen.

Men lidt efter rejste Walter sig og gik og drev omkring. Tilsidst gik han hen til Baalet og stod og sparkede

i det, saa Brændselet spredtes til Siderne.

Drengene raabte til ham, at han skulde lade være. Men de kunde ikke afbryde Legen, og han blev ved med sit.

Men da den Omgang var forbi, styrtede de store, fremmede Drengene – og ogsaa nogle af Martins Kammerater – hen efter ham.

Skittingen drejede sig lige om og sprang ud i Bækken paa det dybe Sted, der, hvor Kvinderne plejede at skylle Tøj.

Men Drengene ned til ham!

»Han skal druknes, lad os faa ham kvalt!« hørte Martin der blev raabt. »Han er ingen Menneske! Saa'en en Satan!«

»Det er da ikke deres Mening?« sagde Martin til Hans.

»Det veed jeg ikke, hvad det er.«

»Jamen saa faar de da Straf af Bøddelen.« –

Nede mellem Drengene i Vandet hørtes Skittingens hæse Brølen. Men nu var der en anden Stemme, der skreg: »Han bider mig! Aa! Hjælp! Han bider mig i Armen!«

»Hovedet under Vand!« raabtes der. Og nu holdt Skittingens Brølen op.

29

Lidt efter kom Drengene i saadan en underlig Travlhed op af Vandhullet. En af dem løb Blodet ned over Haanden.

De, som ikke havde været med, nærmede sig: »Er han død? hvor er Skittingen?«

Men der var ingen, der svarede. De fremmede Drengene gik deres Vej, undtagen ham med den blodige Haand. Han trak Trøjen af for at finde Stedet, hvor han var bleven bidt.

Martin og Hans saae, at Walter laa med Ryggen opad i Vandhullet. Hans Ansigt kunde de sletikke see.

Nu lagde Martin Mærke til, at der var kommen en Mængde Mennesker til Stede – ogsaa Voksne.

»Hvordan troer Du at de bliver straffede?« sagde han til Hans.

»De bliver da vist ikke straffet for at have kvalt en Skitting,« svarede denne.

»Er han virkelig ikke et Menneske, men en Djævel?«

»Ja, ja, han er. Han gaar lige til Helvede. Der hører han jo til.«

Det svimlede for Martin. Det var akkurat, som om han saa ogsaa selv kunde være en Djævel. Og han blev pludselig saa bange for at komme i Helvede, saa han rystede over hele Kroppen.

Nu saae han, at Walters Forældre kom og gik hen og stirrede ned i Vandhullet, hvor deres – Søn endnu laa. Der var ingen, der havde taget ham op.

Martin stod og betragtede de to, men de saae sletikke ud til at være bedrøvede. Der var nogen, der hjalp dem med at faa Liget lagt paa en Trillebør.

Hvor Walter dog saae skrækkelig ud! Tungen hang ud af Halsen paa ham – Munden, Øjnene! aa! – Men Martin stod og gruede for, om han selv nogensinde kunde komme til at see saadan ud.

Nu hørte han tydelig Skittingens Fader sige: »Det er jo en Guds Lykke at være kommen af med ham; men det var jo kedeligt, at han skulde komme saadan af Sted.«

»Troer Du, han skal jordes paa Kirkegaarden?« var der en, der spurgte Skittingens Fader, – det hørte Martin.

»Nej, det skal han vel ikke,« svarede Faderen, »men det faar jo Præsten afgjøre; det kommer vel an paa, om saadan En skal kaldes et Menneske, eller hvad den skal – «

Saa trillede han af med Liget.

Martin var bleven saa tung i Knæene og saa ør i 30 Hovedet. Og saa var det, ligesom alting under ham gav Genlyd, gungrede saa hult, hvor han gik; der var saa dybt under. Og alt det truende og alle de Lidelser, han kjendte – han syntes, det kunde maaskee føre til Helvede altsammen; – det værste, han kunde tænke sig, syntes han, det var bleven meget, meget værre, end det hidtil havde været. Det havde jo længe været for ham, som om hans Faders Vrede eller Straf kunde lukke Himmerige for ham, – nu var det, som om Vejen lige til Helvede havde aabnet sig.

Han kom til at see op ad Slotsbjærget, som jo laa lige foran. Tænk, der var Solskin deroppe paa det øverste ligesom den Dag, Hertugen og Rytterne kom ridende. Han syntes, alting var bleven saa forandret siden den Gang. Og hvor det var længe siden!

Kunde han dog bare slippe løs fra at tænke sig saadan eens med den Skitting. Martin var jo da ingen Djævel, og det var den anden. Det var han jo – – Ja, det maatte Martin have sikker Besked paa! Fordi Walter kom i Helvede, var der jo sletingen Udsigt til, at Martin skulde komme der. Men han maatte spørge sin Moder! – Han kunde godt see op til Huset her fra Legepladsen. Aa, og hun stod vist selv derudenfor med de tre Smaa. Hun havde vel allerede faaet at vide, hvad der var skeet hernede. Han skyndte sig op ad Gade-Skraaningen til hende.

»Hvad er der med dig, Martin?« spurgte hun, da hun saae ham nærmere ved. – »Lad os hellere gaa ind.«

Han stormede aandeløs ind ad Døren efter hende, sammen med sine Søskende.

»Mo'er! saadan En – han er jo da en Djævel?« gispede han, straks de var komne ind i Stuen.

»Naa ham – Skittingen! – Jo, saadan En det er en Djævlunge. Det er han.«

»Ja, han hører hjemme i Helvede.«

»Ja, ja, gjør han det.«

»Det gjør vi andre da ikke?«

»Nej, nej!«

»Er Du sikker paa, at han er en Djævel? Hvordan kan man vide det? – Kjende dem?«

»Hvorfor er det Dig nu saa meget om at gjøre – at man kan kjende dem?«

»Aa jo – –« 31 »Naa ja – man kjender sagtens en Skitting. De er altid Djævla. Dengang jeg var en halvvoksen Tøs, da var der en Skitting i Gotha.«

»Og var han ligesom Walter?«

»Ja, de var vistnok to Alen af samme Stykke.«

»Hvad hed han?«

»Ja, hvad hed han. Det veed jeg saamænd ikke. Men han aad og drak, fra han var helt spæd, diede sin Moder ud og desforuden to Ammer. Og naar det gik ilde til i Huset, saa lo han, og naar det gik godt, saa græd han. Men ellers sagde han ingen Ting, ikke et Ord. Saa gik hans Fader med ham til Hockelstädt paa Pilegrimsfart, til Jomfru Maria-Billedet dér, forat lade ham vugge, saa skulde han komme sig. Men under Vejs saa gaar Faderen over en Bro med ham. Og da er der en Djævel nede i Bækken, og den raaber: »Skitting! Skitting!« – Saa svarer Barnet, som sad i Kurven og aldrig før havde mælet et Ord: »Ho! ho!« – Det blev jo Bonden – Faderen til denher Skitting – meget forskrækket over. Men Djævelen i Bækken spørger: »Hvor skal Du hen?« – Skittingen siger: »jeg skal til Hockelstädt, til vor Frue, og lade mig vugge, at jeg kan komme mig.« – Men da Bondemanden hørte, at Skittingen kunde snakke, hvad han aldrig før havde formærket af den, da blev han vred og kastede Kurven med Barnet lige ud i Vandet. Men da foer de to Djævla sammen og raabte: »Ho! ho! ha!« – tumlede med hinanden og slog Kulbøtter og forsvandt saa med det samme. – – Jo, de er Djævla, det er Skittingerne, og teer sig ogsaa derefter. De hører hjemme i Helvede.«

»Ja, og det gjør vi andre ikke, vel?«

»Nej, nej! – Men derfor kan vi jo godt komme der, hvis vi gjør os fortjent dertil.«

Martin snappede efter Vejret – – Han blev fuldstændig overrasket. Og dog vidste han jo i Forvejen godt det, som hans Moder havde svaret. Det var altsaa sletikke sikkert, at vi ikke kom i Helvede! Men det var dog forfærdeligt! – Og det havde han gaaet og vidst og dog ikke været rædselsslagen derover! Hvor kunde han vide, om han ikke havde gjort sig fortjent til at komme der. Han vidste ikke, hvorfor han fik Straf af Læreren, og hellerikke altid, hvorfor han fik det af sine Forældre! – Det var en saadan fuldkommen Jammer og

Elendighed, der brød ind 32 over ham i de nærmeste Øjeblikke efter hans Moders Ord; alt laa i den Grad i Smuld og i Gru, saa han syntes da aldrig der kunde blive Verden af det mere.

Og det havde han vidst altsammen, og ikke tænkt paa det før nu! – Aa, det var jo ikke til at leve for Farlighed!

Men hans Sind var ligefrem for ungt til at kunne holde saa mørke Tanker fast. Det var et Anfald, som gik over. Og i Stedet for kom saa nogle Ord, som hans Moder saa tit sagde, naar hun forklarede ham Børnelærdommen: Saa elskede Gud Verden, at han gav sin Søn den Enbaarne, forat hver den, som troer paa ham, skal ikke fortabes, men have det evige Liv. – –

Han kom atter i Skoven til Gjederne. Men da der var gaaet nogle Dage, maatte Moderen igjen tage sig af dem, for Martin skulde, sammen med en hel Del andre af Skolens Dreng, deltage i Sangøvelser til den forestaaende Kirkeindvielses-Fest, da Kermessen holdtes i Byen den 16. Septbr.

Det var ikke deres sædvanlige Lærer, der drev disse Øvelser med dem; det var en anden Præst ved Sankt Jørgens-Kirken, og han pryglede dem næsten sletikke. Det var en helt underlig Oplevelse, at komme i Skolen og vide, at naar man kunde sine Sager, saa var der ingen, der gjorde En noget.

Selve Højtideligheden skulde jo gaa for sig i Kirken om Søndag Formiddag, som Kermessen var i Byen om Eftermiddagen. De gik i en stor Procession derop. Først Præsterne i deres lange Dragter – Martin havde aldrig seet dem saa mange sammen paa een Gang – og de bar Faner og Crucifixer og et stort Billede af Sankt Jørgen med Dragen. Saa kom Sanger-Koret, hvor han selv var med, og bagefter kom saa Menigheden, hvor jo Martin vidste, hans Forældre var iblandt. Det blev saa stor en Værdighed at være med til, fordi han saadan gik foran dem.

De kom nu ind i Kirken, og den var saa prægtig smykket, at Martin sletikke kunde kjende den igjen, og Sangerne gik op i Koret, hvor han aldrig havde været før. Og Præsterne sang med, og sommetider Menigheden, det blev en Sang, som han aldrig havde hørt Mage til, omendskjønt det mest var de Salmer, som han kjendte saa godt: *Et lidet Barn saa lysteligt* og flere andre. Da det var til Ende, begyndte en Præst at prædike; men skjønt det var Tysk, kunde han alligevel ikke forstaa ret meget af det, 33 men sad og saae paa de mange Billeder paa Væggene og Loftet. Dér opdagede han et stort Billede oppe i selve Kor-Hvælvingen, det kunde han siden ikke faa Øjnene fra, skjønt han efterhaanden blev helt ængstelig for det. Det maatte da være Gud Fader selv, for det var en gammel Mand med Krone paa Hovedet; ved hans højre Side sad jo Kristus ogsaa med Krone, og over dem svævede Duen. Og nedenfor dem var der en uhyre Mængde Mennesker, der strakte Hænderne op mod dem, og han kunde da forstaa, at det maatte være alle de Frelste. Men paa den modsatte Side af Hvælvingen kom der som en Slags Fortsættelse, og dér blev Billedet saa forfærdeligt. For dér var et uhyre Gab med lange Tænder, og Djævelen stod og forkede nøgne Mennesker ind i Gabet, og saa mange Smaadjævle løb ogsaa med Forke og gjennede for dem, der vilde undfly. Martin syntes endogsaa, han kunde gjenkjende Walter i en af dem, der saadan vilde løbe bort. – Men det Forfærdelige var ikke alene Djævelen og de Fortabte, – men det var det, at Gud Fader og Kristus sad der ligeoverfor og saae derpaa, for det maatte jo da være efter deres Vilje, at alle de Mennesker blev forkede ind i Helvede. Det kunde jo hellerikke være andet, for de var jo slemme, de var jo ugudelige, – aa, men han syntes, han selv kunde saa let komme til at være iblandt dem, det var det, der ikke var til at tænke paa.

Siden den Historie med Skittingen havde han frygtet Helvede som et Slags Uheld, man ikke kunde vide sig sikker for, – nu blev det Guds Vilje, der skete, hvis man for sine Synders Skyld kom der, – og det var underligt, for Martin syntes egentlig snarere, det var hans Faders Vilje. Det var, som om hans Faders Vrede nu ikke blot kunde lukke Himmerig for ham, men ogsaa støde ham ned i Helvede.

Præsten var til Ende med sin Prædiken, og Sangen begyndte igjen. Martin søgte at flygte bort fra alt det Grufulde ved at give sig hen til Sangen; det hjalp ogsaa, saalænge den varede. Men da Martin, sammen med hele Menigheden, stod udenfor Kirken lidt efter, var Angsten over ham igjen, han syntes, han var ganske ene med alle Rædsler. Og han syntes aldrig det kunde blive anderledes. – Alligevel var det dog ovre ved Aftenstid. Han vidste jo ikke, at dette skyldtes hans barnlige Sinds Glæmsomhed.

34

Derimod forstod han godt, at hans Angst ikke var virkelig hævet, at han havde-akkurat samme Grund til at være angst nu som i Kirken, og at det kunde komme tilbage, naar det skulde være. – Et venligt Ord fra hans Fader gjorde ham saa godt, skjønt han ikke vidste, hvorfor det blev sagt. Det var, da Martin gik i Seng den Aften:

»Naar man har bedt sit Paternoster og sagt sit Credo,« ytrede hans Fader, »saa skal man ikke tænke paa nogen anden Ting, inden man falder i Søvn, saa slipper man for meget ondt.«

Men skjønt hine ræddelige Tanker kom og gik, var der dog nu ligesom en *bestandig* Dirren i hans Sind, som aldrig vilde falde til Ro. Han kom selv til Bevidsthed derom, hver Gang han tænkte paa Tiden før sit ottende Aar. Af ham selv føltes det som denne Gungren af Bunden under ham, ligesom det var hult under

ham, hvor han saa færdedes. Og skjønt han frygtede baade for Gud og Satan og Skolemesteren, saa syntes han altid, at det var hans Fader, det hele egentlig kom fra, – det var ligesom fra ham, de andre havde deres Magt til at skræmme ham. – Før havde han aldrig taget sig det nær, naar hans Moder talte om Hekseri og Trolddom og jo kjæmpede derimod med disse underlige Kunster, hun lærte af Smedens Kone i Vatterode, – nu blev dét ogsaa saa forfærdelig uhyggeligt for ham. – Det hindrede jo altsammen ikke, at til Tider – men det var egentlig ikke ofte nu – kunde den gamle, livsalige Kjærlighed og Tillid baade til hans Fader, til Gud og Kristus og alle Helgener sænke sig i hans Sind og fylde det – ligesom i hans første Barndom.

Men ellers var det Arbejdet, der maatte føre ham hen over hint angstfuldt Bundløse i hans Væsen.

Han havde jo ogsaa mere end nok at bestille. Han skulde fremdeles passe Gjederne, han var i Skole hver Dag, han maatte anvende meget af sin Tid til Sangøvelserne, for han havde en kjon Stemme og skulde derfor nu altid med ved Højtidelighederne i Kirken. Da han var ti Aar befalede hans Fader ham desuden at lære de mindre Søskende Læsning og Skrivning.

Aa, men det kunde altsammen gaa, bare hans Fader ikke kom over ham som et Uvejrh og bragte alt til at ryste og skjælve, baade udenfor og indeni ham. Hvorfor tog hans Fader dog ogsaa saa haardt fat? Det var en anden 35 Sag, hvis Martin havde været ulydig og forsømmelig, som han saae saa mange andre Børn være, men han syntes da virkelig, der ikke godt kunde tænkes mere lydige og paapasselige Børn, end han selv og hans Søskende var. Hvis det var, fordi hans Fader vilde have, der skulde blive noget usædvanligt ud af hans Søn, saa maatte det da være noget helt urimeligt stort, for der var jo ingen Ting, der kunde slaa til overfor hans Fordringer.

Pasningen af Gjederne og de to Køer, som de nu ejede, var det, som voldte den meste Elendighed; han vidste ikke, hvordan han skulde gjøre det tilpas for sin Fader.

Et Par Maaneder før Martin fyldte elleve Aar, havde hans Fader fundet paa noget nyt ved Fodringen af Gjederne, som nær havde gjort Martin helt syg af Spænding og Skræk.

Der var en Mand, der skulde være klog paa Kreaturer, – han havde sagt til Martins Fader, at naar Gjederne fik en vis Urt at æde, som groede ved Bækken enkelte Steder, saa kunde de give to Gange eller tre Gange saa megen Mælk som ellers. Denne Plante, der lignede noget Mjødurt af Udseende, skulde nu Martin opsøge, og saa var det jo om at tilberede den paa rette Maade. Blomster-Duskene paa den skulde nemlig først ovntørres og saa knuses til Støv, og dette Støv skulde indælttes i nogle Dejg-Boller af Bygmel, og saa skulde disse Boller sættes i Gjederne. Dette sidste var det vanskeligste, for Bollerne havde en sær, bitter Smag, og Gjederne kunde ikke lide dem. Saa viste Faderen Martin, hvordan han skulde staa med Gjedens Hoved ind under sin venstre Arm og saa stoppe Bollen i Munden paa Dyret. Det kunde endda ogsaa lade sig gjøre, men det gjaldt jo om at faa Gjeden til at synke Bollerne. Dér maatte man holde baade Mund og Næsebor sammen paa Gjeden, ellers vilde den ikke.

I Timevis stod Martin alene og tumlede med Gjederne, og endda spildtes der meget af Bollerne paa Jorden. Og det var saa slemt, ogsaa af en anden Grund, for Dyrene blev sky for ham og var meget vanskeligere at passe efter saadan en Tur.

Efter et Par Dages Forløb kom Faderen til Stede under Martins Kamp med sine Gjeder. Faderen havde selv meget travlt, han havde maattet forsømme Mine-Arbejdet nogle Timer og vilde skynde sig derhen; men des lettere blev 36 han jo utaalmodig over at see paa Martins Forsøg, der ofte mislykkedes, paa at faa Gjederne til at synke.

Han stod tavs og betragtede Stillingen en Tid, og naturligvis gik det meget ringere for Martin saa længe. Saa skrævede den Gamle over Rækværket ind i Folden til Sønnen og gav ham nogle Knubs med sine haarde Knoer. Gjeden sled sig løs fra Martin, og det varede nogen Tid med at faa den fat og faa den i Stilling igjen. Men nu vilde det sletikke gaa med Fodringen. Den Gamle knubsede atter Drengen og kneb ham i Armen. Det svimlede for Martin af Smerte, men han blev ved at anstrænge sig med Gjeden til ingen Nytte. Tilsidst gik Faderen uden at sige et Ord.

Næste Dag kom han atter til Stede, og det var det hele om igjen. Tilsidst græd Martin højt; men blev ved at tumle med Dyret.

»Giv Slip paa den!« raabte Faderen. »Hvad kan det nytte, Du staar og tuder og slider med den. Hør paa mig: Hvis Du ikke duer til déther, saa duer Du til ingen Verdens Ting andet heller. Saa hjælper det ikke, at jeg gaar og arbejder, mer end jeg orker, forat faa Dig frem i Verden. Saa bliver Du kuns til en Daglejer, saa længe Du lever. Vi er endda kommen af Folk, der var deres egne Herrer. Det skulde Du ogsaa have været, og helst mere til!«

Saa gik den Gamle sin Vej. – –

Martin gik ned og stak sin Arm i Bækken for at svale den. Den var brun og blaa og svullen af, hvad

Skolelæreren havde gjort ved ham i Dag, og nu hans Fader.

Han gjorde sig med Vilje sløv, saa vidt han kunde, for han var bange for at tænke; han mærkede jo, at saa vilde der komme saa meget med, som han sletikke var Herre over. – Men han gik i alle disse Dage og var helt sky, – kunde lade sig skræmme af de usleste Smaating, saa han skammede sig overfor de andre Drengene ved at være saadan en Kujon.

Han var en Aften kort efter ude at synge for Døre sammen med en Del andre af Skoledrengene. Det havde Moderen givet ham Lov til. – De var ovre i Vatterode, og alle kom ud af Husene, hvor de sang, for det lød meget kjønt. Det var mest Julesange. Dem kunde de bedst.

Saa kom de ogsaa til et Hus, der laa ude paa Marken for sig selv. En Tid lod det til, der var ingen, som hørte det. De stod ved Gavlen af Huset og sang. Men saa kom 37 der en stor, tyk Mand frem ved den anden Hus-Ende, og han havde da en forfærdelig Røst. Han gav sig til at raabe, og Martin syntes, det lød som Skjældsord; tillige havde han nogle Tingester i Haanden, der nok kunde see ud som korte Reb-Ender. Pludselig løb Martin, helt vildt forskrækket, og satte af Sted udover den aabne Mark. De mindste Drengene fulgte saa Exemplet og foer efter ham. Men de andre Drengene, paa Martins Alder, blev staaende, og snart raabte de til de Flygtende, at de skulde komme tilbage. Saa var det Pølser, Manden havde i Haanden, som han vilde forære dem for deres kjønne Sang.

»Hvad er Du for en Satans Kryster, der løber for en Medister-Pølse!« sagde Manden til Martin og gav ham en. – Men Martin kunde næsten ikke spise den for Skamfuldhed. Og han havde en Fornemmelse overfor sin egen Forsagthed, ligesom det kunde være Fnat eller saadan en grim Sygdom, der nu brød ud, saa alle Mennesker kunde see den.

Da der var gaaet nogen Tid, sagde Faderen en Aften til ham, at han kunde holde op med dehér Boller, for hans Moder havde sagt, det hjalp ingen Ting paa Gjedernes Mælkning. – Martin syntes, han kunde mærke, at hans Fader vilde være venlig imod ham i den Anledning. Faderen gav sig til at fortælle ham og de andre om Möhra ved Eisenach i Thüringen, hvor han stammede fra. Der var frie Bønder, sagde han, det var hans Fader ogsaa. De havde ingen andre end Kurfyrsten over sig, og han havde de ingen Ting med at gjøre. Men der var den Skik, at kun den Yngste arvede Ejendommen, og saa maatte de andre Søkende see at klare sig, som de kunde. Derfor var han og hans Kone draget her til Mansfeld forat bruge Bjærgene. Men her havde han jo først Hytte-Mesteren over sig, og saa Garveren, der havde lejet af den gamle Greve, og saa tilsidst Greven selv, – see, det var en Forskjel. Men det kunde jo maaskee blive anderledes engang, føjede han til.

Saa gav han sig til at forklare for Martin, at her paa Egnen løb alt Vandet Øster paa til Elben: Wipper til Saale, og Saale til Elben; andre Floder til Unstrut, og Unstrut til Saale, og Saale til Elben. Men der, hvor han var fra, i Thüringen, der løb næsten alt Vandet vester paa, sagde han, – ligesom det var en stor Herlighed. Hørselbjærgene 38 de gjorde Vandskjellet, – derfra løb Hørsel forbi Eisenach til Werra, og Werra løb til selve Weseren.

»Og den er vel meget, meget større end Elben?« spurgte Martin, for han syntes, det kunde lyde saadan.

Ja, – nej, det vidste Faderen for Resten ikke.

Men Martin tænkte ikke ret længe paa Elben eller Weser, han tænkte paa Hørselbjærget, hvor Fru Venus boede og Jægeren, – for naar hans Fader nævnte en Ting, saa var den jo helt virkelig; det var ikke saadan, som naar Moderen fortalte.

Faderen sagde ogsaa, at naar Martin blev noget ældre, saa skulde han hen til en anden By – han tænkte: Magdeburg – og gaa i en større Skole. For dér kunde han helt ernære sig selv ved at synge for Dørene, som det var Skik; – her hjemme holdt Faderen ikke saa meget af det; og han kunde tillige faa meget bedre Undervisning. Saa kunde Martin med Tiden blive en stor Mand. Det var ikke saadan med Jakob; han skulde i Bjærgene ligesom hans Fader.

Martin var saa mageløs let i Sindet den Aften, da han kom i Seng, og holdt saa uhyre meget af sin Fader. – Men det varede ikke længe, saa var Faderen ligesaa stræng og havde ligesaa travlt som før. – Martin kunde ikke altid værges sig mod den Tanke, at Faderen maaskee var noget uretfærdig imod ham; og han var saa bange for at komme til at tro det, for saa kunde Gud jo ogsaa være uretfærdig imod ham; og han var saa bange for at komme til at tro det, for saa kunde Gud jo ogsaa være uretfærdig, og saa var der ingen Grænser for, hvad han kunde lade skee, – saa var Helveds-Angsten straks over Martin. Faderen maatte da vist sletikke vide, hvilken forfærdelig Magt han havde over sin Søn, ellers vilde han dog vel ikke tage saa voldsomt fat paa ham, tænkte Martin. – –

Martin gik saa ofte – lige før han skulde i Seng om Aftenen – nede paa den store Landevej, lidt nedenfor hans Forældres Hus. Den skulde jo gaa til en By, der hed Hamburg, nordefter, og til en anden stor By, der hed Venedig, langt sønderude. Paa den Vej kunde man om Dagen see saa mange Kjøbmandsvogne komme

kjørende, – og saa mange Vogne, der var læssede med rent Kobber. Det skulde nok til Venedig. Sommetider fulgte der Ryttere med Spyd og Sværd med disse Vogne, for i andre Egne, hvor Vognene kom frem, var der nok Røvere.

39

Kunde man have kommet bort ad den Vej! Saa vilde han gaa paa Pilegrimsfart lige til den hellige Stad Rom. Saa vilde han skrifte for Paven alle sine Synder, skjønt han vidste ikke saadan, hvilke det skulde være. Og saa vilde han faa Forladelse for det altsammen, saadan at det ikke var, som om han skulde gaa og synke ned i Jorden.

Og naar han kom forbi en stor Eng paa Tilbagevejen, saa vilde han lægge sig der og hvile. Han syntes, den var fuld af gule Blomster.

40

III

En Eftermiddag i August Maaned, da Martin gik i sit fjortende Aar, kom hans Moder ind i Stuen til ham, hvor han lige var bleven færdig med at undervise sine to yngre Søskende. Hun tog Plads ved Rokken, – og skjønt det egenlig var Martins Mening straks at gaa ud og udføre noget Lugning i Haven, som hans Fader havde paalagt ham, før han i Morges gik op i Bjærget, – blev han dog staaende og ventede, for hans Moder saae flere Gange saa vist til ham, som om hun vilde fortælle ham noget. Han var dog tilsidst lige ved at gaa ud af Døren, men saa standsede hun pludselig Rokkehjulet og sagde:

»Din Fader vil i Morgen op paa Slottet forat faa bestemt en Dag med Greven, at han kan faa ham i Tale.«

»Om hvad?« spurgte Martin.

»Ja, det er om Görckes to Fyr, som han nu har haft Arbejdet ved saa mange Aar. Nu vil Görcke ikke have dem til Leje længere.«

»Men vil Fader da saa have dem?«

»Ja, – nu mener han, at han har faaet samlet saa mange Penge, at han kan tage dem, hvis Greven ellers vil lade ham faa dem. – Ja, det bliver en stor Dag for os, hvis det kan gaa i Orden.«

Martin sagde ingen Ting.

»Synes Du ikke?« spurgte Moderen.

»Jo.«

Martin stod og tænkte paa Slotsbjærget. I Aftes havde han seet saa længe op mod Toppen af det og mod Slottet; det var saadant et smukt Solskinsvejr igaar Aftes, og hele den øverste Del af Bjærget havde hak Lyset paa sig, mens alt det nedenfor laa i Skygge og i Taage. Nu syntes han, – mens han tænkte paa det, hans Moder havde sagt, – at Taagen trak sig op og skyggede over det hele, og det var, ligesom den aldrig skulde forlade det mere.

Uden at sige noget, gik han ud i Haven og gav sig til at luge. – Der gik en Tid, hvor han ikke tænkte paa nogen Ting, – men da han var kommen til Ende med det første Bed, dukkede disse Tanker om Slotsbjærget op igjen, og han syntes, det var saa ulykkeligt, at hans Fader nu skulde derop. Dét deroppe havde ingen Ting haft med hans Fader at gjøre – og hellerikke med saa meget Andet. Det havde været ligesom en Rest, han havde igjen for sig selv. – Kirken og Banken, hvorpaa den laa, havde været i Skygge siden den Dag, da han saae det Billede paa Loftet i Koret, – men Slottet var ingen kommen for nær endnu. Dér havde Solen skinnet, og hvide Skyer var sejlet hen derover, og de blanke Ryttere og den smukke Dame var bleven ved at holde til deroppe, skjønt i hvert Fald Rytterne jo da var rejst for mange Herrens Tider siden.

Saa forstod han, at det jo var nogle dumme, urimelige Tanker, og gav sig til at luge igjen. – Men hver Gang der blev en lille Stands i Arbejdet den Eftermiddag, kom det atter over ham, – det kom ham for, at der nu igjen var skeet en stor Forandring, eller skulde til at skee, – ligesom den Gang hans Fader var bleven een af de fire, og saa meget forandrede sig paa den samme Tid. Det var dog ogsaa underligt med hans Fader, – for blot han smilede, kunde han jo faa Solen til at skinne over hele Verden for En, og nu var det saadan, at

saasnart han kom et Sted, saa gik Solen bort derfra, – for Martin i hvert Fald. –

Om Aftenen kom hans Fader hjem fra Bjærgarbejdet lidt før Tid, – og han var syg. Martins Moder spurgte, om han nu igjen havde seet Bjærglyset, – men han sagde ingen Ting. Han gik og holdt sig for Hjertekulen og aandede tungt. – Noget efter gik han udenfor Døren og kastede op, og da han kom tilbage, havde han nær faldet over Dørtærskelen. Han sagde, at han var svimmel. Han maatte nok helst gaa i sin Seng.

De havde allesammen deres Natteteleje i een Stue. Men Moderen lagde sig sletikke. Hun gik fra og til. Enten sad hun paa en Skammel ved Faderens Seng, eller ogsaa havde hun travlt ved Ildstedet – og kogte noget, der lugtede meget ilde.

42

Saadan gik hele Natten. Det meste af Tiden sov Martin ikke. Han laa og rystede ganske stille: det var jo forfærdeligt, hvis hans Fader nu døde; Martin syntes, han havde sletingen Besked om, hvad han saa skulde foretage sig i Verden.

Om Morgenens gjorde hans Fader et Forsøg paa at staa op, men faldt helt magtesløs tilbage i Sengen.

»Det er nok forbi med mig nu,« sagde han til Moderen, »Det er bedst, Du henter Præsten til mig.«

Hun kunde ikke gaa ligestraks, hun skulde først have de Smaa gjort i Stand og bragt til Side.

Imens laa Faderen og snakkede, langsomt og stødvis, til hende og vist ogsaa til Martin, – mente denne det var.

»Nu bliver der jo saa ingen Ting af at leje de to Herrefyr,« sagde han. »Men saa er der jo Pengene, de kan da slaa til den første Tid. Og nu maa saa Martin til at sørge selv for sit Brød; han kan vel nok synge sig det til i Magdeburg. Det er jo bedst, han nu følger med Hans Reinicke derhen. Og han skal blive ved sin Lærdom. Jakob kan nok snart bruge Bjærget og tjene noget ved det. Og saa maa. I holde jer til Gud Fader, Søn og Helligaand, – og Du, Grethe, skal ikke tænke for meget paa Trolde og Hekser, og hellerikke paa de hellige Mænd og Kvinder. Vi skal holde os til den Højeste selv, saa skal han nok svare til det hele, saa kan det aldrig gaa rent galt – Nu kan Martin blive herinde, mens Du henter Præsten,« sagde han, da Moderen stod og var færdig til at gaa.

Martin sad spændt og lyttede, da hans Moder var borte. Han havde faaet den Mening, at hans Fader vilde tale til ham. Men han hørte ingen Ord. Hans Fader drejede sig om mod Sengestokken og laa og stønnede. Han led vistnok meget. – Endelig mumlede han dog: »Den kjære Herre Gud skal nok forvare Dig, Martin; hold Dig blot til ham, saa kan det ikke gjøre Dig saa meget, om ogsaa jeg gaar hen.«

Efter en halv Times Forløb kom Præsten sammen med Moderen. Martin blev siddende derinde.

Der var kommen en sær Tryghed over Martin ved de Ord, hans Fader havde sagt om den kjære Herre Gud, skjønt Sandsynligheden for, at hans Fader skulde dø, med det samme var vokset for ham.

Men da Præsten traadte ind ad Døren, blev han 43 uhyggelig til Mode. Han syntes ikke, Præsten saae rar ud, og saa var det maaskee alligevel ham, der vidste rigtig Besked om Gud og hans Vilje, – saa kunde det jo ikke nytte, hvad hans Fader sagde. – Og saa gik Præsten saa underlig rolig og ligegyldig og puslede omkring med sine Sager, som han lagde paa Bordet. Han hilste ikke engang paa den Syge selv. Han sagde blot: »Pax huic domui!« da han traadte ind ad Døren.

Lidt efter stod han saa ved Sengen og sagde en Mængde Latin, altfor rask til at Martin kunde forstaa det. Og saa salvede han den Syge med Olie: paa Øjne, Øren, Næsen, Læberne og paa Hænder og Fødder. Ved hver af disse Salvninger gjentog han næsten de samme Ord, saa dem kunde Martin tilsidst forstaa: »Ved denne hellige Salvelse og ved sin kjærlighedsfulde Barmhertighed tilgive Herren Dig Alt, hvad Du har syndet ved Brugen af Synets Sands. Amen.« Derefter: »ved Brugen af Hørelsens Sands« – og saa videre.

Martin tænkte, med Ængstelse, at det dog var mærkeligt, at noget, der gjaldt saa meget, kunde gaa saa utydeligt og hurtigt til, – for han havde forstaaet, at der baade skete Syndsbekjendelse og Syndstilgivelse ved den sidste Salvelses Sakramente. Og han syntes, Præsten gjorde det saa underlig skjødesløst, det hele. Men nu maatte det jo da være i sin Orden alligevel, for det var da alfter store Ting, det her drejede sig om, til at Fejltagelser kunde være mulige. Alligevel fik han Kvalme af Spænding, – og der var saa uhyre meget, – angstfulde Tanker, som han ellers undertrykkede og holdt nede, og som han hverken vilde eller kunde navngive, – de vilde nu op i hans Sind, de vilde ovenpaa og vise sig for ham – – –

Det maatte da vistnok være til Ende nu. Præsten gik hen til Bordet og stod og pakkede sine Sager sammen dér.

Men nu saae Martin den Syge vinke ad hans Moder. Hun kom hen til Sengen, og hans Fader hviskede

noget til hende. Derpaa gik hun hen til det lille Hjørneskab og tog noget ud deraf, – og saa talte hun Præsten nogle Penge op, – der var da vist fire eller fem Sølvdalere. Martin tænkte, at det var Betaling til Præsten, fordi han var kommen.

Præsten tog Pengene og gjorde sig færdig med Indpakningen af det paa Bordet.

44

Men saa gik han atter hen til Sengen, og han tog en Træskammel og satte sig til Rette paa, som om han endnu kunde have en hel Del at tale med den Syge om.

Denne laa paa Ryggen med lukkede Øjne.

»Nu skulde jeg saa tale med Dig, Hans, paa den hellige Kirkes Vegne,« sagde han. Og nu var hans Stemme meget tydeligere end før, syntes Martin, og mere almindelig eller saadan levende.

Den Syge aabnede Øjnene og saae hen imod Præsten, men sagde ikke noget.

»Læg Haanden paa Hjertet, Hans, og nægt saa ikke, at Du har samlet Dig noget til Bedste. Med en Del deraf vil Du nu sikkerlig betænke vor fælles Moder, den hellige Kirke.«

»Nej,« sagde den Syge, »hvad jeg har samlet sammen, har min Kone og mine Børn mere behov. Og hvad skulde det ogsaa til? Jeg har jo mine Synders Forladelse.«

»Tal ikke saa letsindigt, Hans! – Husk Skjærsilden!«

»Den Messe, jeg betalte jer for lige nu – det var jo for Skjærsildens Skyld.«

»Men hvis der nu har været nogen Mangel ved Dit Skrifte eller ved Dit Hjertes Omvendelse, sidst Du var til Skriftemaal?«

»Det skulde I vel have passet paa med.«

»Nej, det maatte Du selv passe. Der kan lettelig mangle noget. Og een Messe er ikke meget.«

»Saa faar jeg betale med Kroppen. Det har jeg gjort alle mine Dage. Og det faar jo engang Ende.«

»Skjærsilden faar Ende. Men det drejer sig ogsaa om den evige Ild, og den faar aldrig Ende,« svarede Præsten, uden at hans Stemme dog lød mere truende end før.

Men hos Martin slog Rædselen fra Skiftingens Død og fra Kor-Billedet i Kirken op i Sindet som en stor, vild Flamme. Han lyttede i aandeløs Spænding efter, hvad hans Fader vilde svare paa dette.

»Min Kone og mine Børn har det mere behov,« gjentog den Syge.

»Den evige Ild slukkes aldrig,« sagde Præsten.

»Den Herre Kristus har betalt,« mumlede den Syge. »Saa er det nok, saa er der ikke mere.«

»Den Herres Jesu Kristi forsonende Død er ogsaa 45 nødvendig. Men den er ikke nok. – Hvorfor købte Du Dig saa den Dødsmesse, Hans?«

Den Syge svarede ikke, – det saae snarest ud, som om han ikke var ved sin Bevidsthed.

Præsten gjentog sit Spørgsmaal: »Hvorfor begjerede Du saa den Dødsmesse?«

»Jeg vil tale med Gud selv,« sagde den Syge nu – temmelig højt, men ligesom med en fremmed Stemmeklang. »Jeg vil ikke tale med Hyttemesteren og med Garveren – –«

Præsten prøvede endnu nogle Gange, men fik intet Svar. Da han saae, at den Syge sov eller havde mistet Bevidstheden, rejste han sig, rystende paa Hovedet, sagde Farvel og gik – –

Saa var der altsaa Uenighed mellem hans Fader og Præsten! Det var den Tanke, som Martin gik og grundede paa hele den Dag og de følgende. Men selve Sagen, hvorom deres Uenighed drejede sig, turde han ikke lade bryde igjennem hos sig. Glimtvis indsaae han ellers godt nok, at det var det samme, som nu i fem Aar havde været det bundløse Hængedyb i hans Sind, – Spørgsmaalet om den evige Fortabelse. Men hver Gang han nærmede sig dertil, blev han angst og veg tilbage. Saa maatte han meget hellere blive ved at leve paa denne Usikkerhed, hvor ængstende det end var. Det havde jo nu da gaaet i nogle Aar uden at bryde. Og han klamrede sig til sin Faders Ord, eller til den rolige Maade, hvorpaa hans Fader havde taget det. Og hans Fader maatte jo da ogsaa vide noget om det. Han fandt Behag i ret at forestille sig sin Faders Forfærdelighed og Myndighed, saa skræmmende den ellers var, – for her havde den noget beroligende, noget betryggende

ved sig. Det var da en Dommer, som var stræng nok, – det var ikke at søge uden om for sin Bekvemmeligheds Skyld, naar man fik ham med i sine Sager. –

Stadig i disse Dage gik Martin naturligvis og spurgte sin Moder, hvordan Faderen havde det; nu syntes han, at det – foruden alt andet – vilde være saa utrygt for ham, hvis Faderen døde. – Tredje Dag om Aftenen efter, at Præsten havde været der, kunde hun sige ham, at nu havde Faderen det bedre.

Otte Dage efter var han oppe, men han kunde endnu ikke bestille noget. Han gik derhjemme, og han var ikke 46 mild. Men Martin kunde let undgaa ham ved sit Arbejde, da hans Fader ikke kom udenfor Huset.

En Aften hørte Martin sin Fader og Moder snakke om Præsterne, lige før de gik i Seng. Hans Fader sagde, at man kunde ikke regne ret meget, hvad de fortalte En. For de tænkte mest paa at skrabe Penge sammen, derfor vilde de kyse Folk. Moderen svarede, at naar man ikke kunde regne, hvad *de* sagde, saa havde man jo slet ingen Ting at holde sig til, for de skulde da vide Besked – hvem skulde ellers? – Ja, han havde da nu sin Børnelærdom fra sine Forældre, blev der svaret. Det stod man sig ogsaa bedre ved, for de saae da kuns paa Ens Bedste.

Det syntes Martin godt om at høre; han undrede sig blot over, saa bestemt hans Moder svarede igjen og blev ved sit. Det plejede hun ellers ikke, naar hun talte med sin Mand.

Kort efter begyndte Faderen saa igjen at gaa i Bjærget, skjønt han ikke var rask endnu, og var meget daarlig tilpas om Aftenen, naar han kom hjem.

En Dag i Begyndelsen af September gik Martins Moder op paa Slottet – efter Faderens Ordre, og da hun kom hjem, fortalte hun Martin, at om tre Dage kunde hans Fader komme til at tale med den gamle Greve. Det havde Greven selv sagt.

Martin var lige kommen hjem med Gjederne fra Skoven – Faderen var endnu paa Arbejde, – og under Malkningen gav Moderen sig saa til at fortælle ham om, hvad det kunde føre til, naar de selv blev Lejere af disse to Herrefyr i Möllendorf. De kunde godt blive velhavende med Tiden, mente hun, for Værkerne havde aldrig givet saa meget som i disse Aaringer. De kunde maaskee engang blive ligesaa rige som Peter Reinickes, saa kunde Martin blive gift med Hans's Søster Magdalene.

Det brød Martin sig nu ikke om, for hun var sletikke kjøn. Men han indvendte ikke noget; dertil var han altfor optaget af Moderens øvrige Udmaling af Fremtiden.

Rigdommen kom jo ikke ligestraks, forklarede hun, der vilde jo nok gaa en Del Aar; og naar Martin nu snart kom til Magdeburg sammen med Hans Reinicke, saa fik han nok Lov at skaffe sig sit Livsophold selv. Men naar han saa engang var naaet saa vidt, at han skulde paa den store Skole i Erfurt, som de kaldte Universitetet, saa 47 kunde hans Fader vistnok underholde ham som en rigtig Student.

Og nu fortalte hun om Erfurt og alle de Lærde, Magistre og Doktorer og Professorer, som dér var. Hun havde jo selv tjent i Erfurt i to Aar. Især var det herligt, naar de blev gjort til Magistre, det havde hun selv seet. Da red de rundt i Byen og var saa skjønt udklædt, saa hun aldrig havde seet Magen. Jo, det eneste skulde være, den Gang dennehér Hertug kom i Besøg oppe paa Grevernes Slot, – om Martin kunde huske det –

Ja, det kunde han rigtignok! – Og han kom pludselig i Tanker om, hvor sært det var, at Begyndelsen til al denne Herlighed skulde gjøres med, at hans Fader gik derop paa Slottet og tog Solskinnet dér væk for ham. Det var et Øjeblik, ligesom han følte sig vingskudt og ikke kunde vinde med i Moderens Fortælling, men snart kom han sig og hørte i Spænding videre –

Hun fortalte om, hvordan Folk stod udenfor Dørene, hvor Toget kom frem, med Vin og med Kager og bød disse lærde, prægtige Herrer, og især de unge af dem aad og drak alt, hvad man bød dem – de havde kanske ogsaa sultet før i Tiden, ligesom jo nok Martin kom til i nogle Aar. Men nu var det rigtignok kommet bedre i Lag for dem! – Disse Studenter blev æret overalt, hvor de boede hos Folk. Der, hvor hun tjente: de to Studenter fik altid Mad før Manden i Huset. Det havde hun nu tit forundret sig over. Men ellers, de fleste Studenter boede sammen i nogle Herberger, som kaldtes Burser. – Og de gik i en sort Klædesdragt og havde Kaarde ved Siden. Det maatte jo koste deres Forældre uhyre meget at holde dem, men det var ogsaa tit rige Folks Børn. Men ogsaa Fattige. Den ene Student, som boede dér, hans Fader var Bjærgmand ligesom Martins. Det fortalte han hende tit om. – »Men det er det eneste, Du skal love mig, Martin!« sagde hun pludselig, »at Du skal skrive op om det altsammen, saadan at Du kan huske det og fortælle os om al den Herlighed, naar Du kommer hjem en Gang imellem.«

Denne Opfordring rykkede det hele saa forunderlig nær for Martin, mere end alt det øvrige, hans Moder havde sagt. –

Gjederne var malkede, men hun blev ved at fortælle, og han kunde umulig forlade hende, – han skulde

ellers 48 paa den Tid til Skoven forat hente tre Bukkekid hjem, – der efter hans Faders udtrykkelige Ordre ikke maatte hentes samtidig med Gjederne, skjønt det var saa meget nemmere. De skulde have Lov at græsse det Par Timer længere.

Moder og Søn sad nu inde i Stuen. Hun spandt og fortalte videre. Nu havde han rent glæmt Kiddene. – Hun fortalte om, naar de blev gjort til Studenter i Erfurt. Det var egentlig morsommere, end naar de blev Magistre, men det var ikke saa smukt og prægtigt. Det kunde Folk faa Lov at see paa. Der blev sat Vildsvine-Tænder ind i Munden paa Studenterne, og saa blev disse Tænder trukket ud af dem igjen, forat de ikke mere skulde være ligesom Svin og andre Dyr. Og de blev pryglet og savet med en Træsav, altsammen for at Dyret kunde komme ud af dem. Og de hylede og skreg forfærdeligt, men det var dog vel nok mest for Spøg – –

Midt under Fortællingen kom Faderen hjem. Og Martin skyndte sig i Seng, for det var nemt at mærke, at hans Fader var i ilde Humør. Han havde ogsaa meget ondt i Kroppen, siden han var syg, i Ryggen og i Benene. Han klagede sig ligefrem, naar han skulde bukke sig. –

Da Martin vaagnede næste Morgen, stod hans Fader for hans Seng. Det var sikkert Faderen, der havde vækket ham, – det plejede altid at være Moderen. Martin blev helt stiv i Kroppen og saae forvildet op paa ham.

»Du har ikke trukket Bukkekiddene hjem i Aftes. Løb straks derud og kom hjem med dem, – jeg vil see dem. Skynd Dig!«

»Det var Mo'er, der fortalte mig noget – « klynkede Martin i sin Forvirring, medens han trak i Klæderne.

»Hold Din Mund! Afsted!«

Faderen satte sig til Davre-Bordet.

Et Øjeblik efter foer Martin ud af Døren.

Han løb og græd. Han var vis paa, at han fik Prygl, naar han kom hjem, – enten der saa var noget i Vejen med Kiddene eller ej.

Han blev forundret, da han allerede stod i Skoven – og saae sig om efter dem. Saa hurtig havde han løbet. Han kunde ikke græde – af Forpustethed.

Lidt efter fik han Øje paa de to af Kiddene. Men de laa – som om de havde slidt i Tøjrene af Skræk – i den 49 yderste Kreds deraf, med Bagkroppen udefter, Halsen strakt fladt henad Jorden.

Pludselig opdagede han hende ved Stammen af et Træ, omkring hvilken et Tøjr helt var viklet op, noget Hvidt og Rødt, – og han saae Hovedet, med de smaa Horn, af et Kid.

Han løb, halvkvalt af Skræk, derhen. Aa – Kroppen maatte være ædt væk! Der var Blod rundt omkring Træet; det meste af Halsen hang i blodige Tjavser ved Hovedet.

Han bøjede sig ned og fik fat i Tøjret, men han kunde næsten ikke holde fast, saadan rystede hans Hænder.

Dér – og dér – laa Knogle-Splinter og Stumper af Ben, som var gnavede over.

Han rinkede Tøjret op og lagde det som et Skjærf om Bryst og Skuldre; det blodige Hoved af Kiddet hang i Hovedlaget. Saa tog han i Tøjrene af de to andre Kid og begyndte paa Hjemfarten. Men det gik langsomt, han ravede og snublede af Sindsbevægelse, og kunde næsten ikke see ud af Øjnene for Graad.

Da han var kommen halvvejs hjemad, var der nok gaaet det meste af en Time. Den Tanke skjød op i ham, at Faderen vel saa næsten maatte have begivet sig til sit Arbejde nu. Han tænkte et Øjeblik paa forsætlig at trække Tiden ud, men han skyndede straks paa sin Gang, forat dette da ikke skulde blive til mere end en Tanke.

Da han begyndte paa den sidste Skraaning op imod Huset, saae han sin Fader staa udenfor Døren til Gjede-Folden.

Han holdt vist et Stykke Reb i Haanden.

Martin havde Solen i Øjnene, og han gik som imod Ild, syntes han.

Han græd ikke, og han var et Øjeblik ligesom bevidstløs, da han stod overfor Faderen.

Han mærkede, at denne tog Tøjret af Skuldrene paa ham, – deri hang jo Hovedet af det dræbte Kid.

Faderen smed dette paa Jorden. Derpaa tog han de to levende Kid fra Martin, løste Tøjrene af dem og drev dem ind i Gjede-Folden.

Martin stod og svimlede – ligesom paa et ukjendt Sted, han vidste ikke hvor – blot paa Grænsen imellem Jord og Luft.

»Du har altsaa forsømt at hente Kiddene paa den Tid, 50 som var Dig befalet,« sagde Faderen roligt; »saa har Ræven eller Ulven ødelagt det ene af dem. Det fortjener Du Straf for. Det kan Du vel forstaa.«

Inden han havde udtalt, ramtes Martin af det første Slag af det tynde Reb, hans Fader holdt i Haanden. Det var lagt dobbelt. Slaget kom over Martins Skulder og ned over hans Ryg. Han havde kun en tynd Bluse. Det var, som om han skulde daane af Smerte. Men i næste Øjeblik kom det andet Slag, – nu haglede de ned over ham.

Martin plejede at staa ret op, naar hans Fader slog ham, uden at værne eller skjærme sig ved nogen Bevægelse. Men disse Slag gjorde saa bidende – saa sindsforvirrende ondt, saa han, uden at ville det, først løftede Armene over sit Hoved, lidt efter tumlede til Jorden og væltede sig.

Men hans Fader blev ved at slaa, maaskee hidset derved, at han selv, paa Grund af sin Sygdom, havde ondt ved at taale en saa voldsom Bevægelse med Armen.

For Martin var Tiden hurtig borte, det var som et evigt Helvede af Pine. Han laa tilsidst paa sit Ansigt næsten uden at røre sig, mens Slagene blev ved at suse ned over ham.

Da ramte et Slag ham paa Hovedet lige bagved Øret, og halv vanvittig af Smerte sprang han op og løb – ned ad Skraaningen – ned, ned – over en Mængde store Sten, – han tænkte ikke paa, at dette var en Forbrydelse, at han handlede mod sin Faders Vilje – –

Han hørte ham raabe hans Navn, det var langt tilbage. Faderen var altsaa ikke løbet efter ham, – han kunde maaskee ikke –

Bevidstheden steg op i ham: at han i dette Øjeblik var udenfor Faderens Vilje og Rækkevidde: »Jeg drukner mig! jeg drukner mig!« skreg han. »Jeg vil dø ligesom Skiftingen, jeg vil drukne mig ligesom Walter! Jeg vil drukne mig!« – – saa blev det til en lang Hysten. Han løb, og vidste en Stund ikke af noget.

Uforvarende var han kommen op ad en ny Skraaning. Den var saa stejl, at han ikke kunde løbe, han kravlede opad paa alle fire. Lidt efter gik han i Staa.

Han vendte Hovedet. Han kunde ikke see hverken Faderen eller Huset. Der var kommen noget imellem. Saa, nu vidste han, hvor han var. – Han vilde aldrig mere 51 hjem, aldrig mere, han vilde bort og dø! – – Men denne Vej – det var jo ad Siersleben og Thondorf til, hvor der var mange Huse. – Han vilde modsat Vej – vester paa til Bjærgene.

Han krøb ned ad Skraaningen og fulgte Bjærgsiden gennem en Dal paa tværs af den Retning, han først havde taget. Noget efter drejede han lige i Vest, han vidste jo, at Landet til denne Side blev ved at stige og blev fuldt af Skov, – skjønt han aldrig havde været saa langt.

Han havde en saadan Smerte over hele Kroppen, saa han kun tænkte lidt. Det blev værre, jo længer han gik, og Solen steg, – og Myggene satte sig i de mange aabne Steder, hvor Blodet størknede og atter blev brudt op af Bevægelsen.

Langs med Foden af en Klippeside løb der en lille Bæk og sladrede i Skyggen. Han fik sig klædt af, skjønt Tøjet mange Steder hang i, – og skyndte sig ned i Vandet. Men han havde nær trukket sig tilbage igjen, det gjorde saa ondt, saa ondt, da det rindende Vand kom til Saarene. Lidt efter begyndte Vandet dog at dulme, og tilsidst laa han paa Bunden af den ganske lavvandede Strøm, og var en Stund helt uden Fornemmelse af sine Saar.

Det var saa kvægende og saa dejligt, saa han hellerikke nu faldt hen i Tanker. Han laa og saae op mod den blanke September-Himmel, hvor hvide Skyer kom drivende, enkeltvis eller i Flokke frem over Randen af Klippesiden. Der kom vage Tanker derved om den gode, kjære Gud, – men han maatte slippe dem, da han mindedes, at de sidst var bleven vakt hos ham ved det, hans Fader havde sagt til Præsten i sin Sygdom. Saa fik han Øje paa en Solsort, der sad og smuttede i en Busk paa Bjærgsiden lige oven over ham. Aa, hvor den dog maatte være lykkelig, at den sletikke var ham! Den vidste jo ikke det mindste derom. – Saa mindedes han pludselig, at han havde haft i Sinde at drukne sig, – han laa jo her i Bækken, – men den Tanke gled da bort igjen, uden at han egentlig lagde Mærke dertil. Men hjem vilde han aldrig, aldrig mere!

Længe kunde han ikke være i Vandet, for det var jo en Bjærgstrøm, og den var meget kold. Han krøb saa op og fik Tøjet paa, og saa begyndte det igjen at gjøre ondt, – dog ikke straks saa meget som før.

Han følte nu Sult, men der var ingen Huse at see, og det var vel hellerikke raadeligt at gaa ind, før han var kommen meget længer bort.

Han gik over en Hede og spiste en hel Del Blaabær, og endelig var Skoven der. Bag den stod nogle Bakketoppe op, de var helt mørkeblaa, – maaskee af Blaabær? Han troede, de var nær ved, men det var Bjærge, og de var langt borte.

Da han var kommen ind i Skoven og havde gaaet nogen Tid, blev han ængstelig – ikke for noget bestemt, men fordi det sletikke lignede de smaa Skove, han kjendte hjemme omkring Mansfeld. Saadan nogle store Strækninger havde han da aldrig seet, uden at det blev til andet. Ellers kom der jo altid Huse eller Mennesker, eller Skoven hørte op paa en eller anden Led, men dettehér blev ved! Han syntes, det altsammen var eensdan, skjønt de forskjellige Træer og Banker og Dale dog egentlig ikke lignede hverandre.

Endelig skete der en Slags Forandring, for han kom til noget, han aldrig havde seet før. Det var næsten, som om Verden endte. Han stod ved en Skrænt, og udenfor den var intet rigtigt Land; der var en stor, gjennemsigtig Taage, og langt nede i den, eller bag den, kunde han see Skove og Bakker, og ogsaa en Vej, syntes han, men vidste ikke, om noget af det kunde være helt virkeligt. Der var ogsaa en Sø eller en Dam dernede.

Men nu saae han noget, der bevægede sig nede paa den Vej; det maatte da vist være en Vogn, men ganske bitte lille; han havde aldrig seet saa lille et Kjøretøj.

Mon det skulde være Troldfolk eller Nisser, som hans Moder havde fortalt om. Skulde han være kommen saa langt, saaat nu var dét ikke længere Æventyr. Han havde dog aldrig paa den Maade troet, hvad hans Moder fortalte om saadant noget. Men hun maatte vel alligevel vide, at det var virkeligt et Sted.

Det var ham saa besynderlig en Overgang, dettehér, saa han en Stund helt glæmte ikke blot sine Smerter, men alt det, han lige var kommen ud fra.

Han saae op paa Solen. Den stod højt oppe over den blaa Taage, og var lige klar. Den kunde vel ikke være meget over Middag, saa var det jo alligevel ikke saa forfærdelig langt, han havde gaaet endnu.

Hele den Tid, han havde siddet hos Moderen, sammen med Jakob og Barbara, som ikke rigtig forstod, hvad hun fortalte, – kom ham da saa besynderlig nær. Saa kunde jo ligesaa godt den forvandlede Prinsesse være her, og Prinsen. Og Ellefolkene – og maaskee selve Englene. Han havde en vag Fornemmelse af, at de hørte nok til en anden Verden. Dem havde han jo altid virkelig troet paa.

Han kunde blive ved at see Vognen dernede paa Vejen, men det gik rigtignok saa langsomt, som om de havde Myrer for. Det kunde jo ogsaa gjerne passe.

Han blev noget beklemt ved alle disse Tanker, og der kom et Ønske op i ham om at vende hjem, – men i det samme fornam han paa Afstand Rædselen, – og uden at tænke rigtig derved gik han ned i dette Eventyrets Land.

Efter en Stunds Forløb kom han ned imellem nogle smaa Kratskove, som han kunde kjende deroppe fra, – da havde de helt ligget i Taage, – men nu var den borte fra dem. Og det andet Land saae ogsaa ligesom noget almindeligere ud.

Noget efter kom Kjøretøjet frem bag et Krat. Og nu kunde han see, det virkelig var Heste, de havde for, og de var sletikke saa urimelig smaa.

Det var nok alligevel Mennesker, tænkte han, og i det samme var Sulden over ham med en saadan Styrke, saa han ligefrem daarlig kunde trække Vejret. Og han følte atter den forfærdelige Smerte af Saarene.

Han syntes, det var, ligesom han havde drømt; kunde han dog bare blevet ved at have det paa den Maade!

Han kunde ikke længer løbe, men Vognen og han blev dog ved at nærme sig hinanden temmelig hurtigt. Det var vist en Mand og en Kone, der sad paa den. I det samme maatte han spørge sig selv, hvad han vel skulde sige til dem. Skammen over at lyve var der ogsaa, – men den forenede sig med Mindet om Faderen, og imod dette rejste hans Sind sig med en saadan Angst og Kraft, saa Skammen trak sig tilbage sammen med dette Minde. – Men han kunde jo ingen Ting finde paa! Naar de saae, hvor han var forslaaet og blodig – hvad vilde de tænke? Og han kjendte jo ikke et Sted eller et Navn her langt ude, hvor han kunde have Ærinde. Jo, – der var dog eet Navn, som han mange Gange havde hørt af Hans Reinicke, det var Wernigerode, det var i Harzen, og nu var han vel 54 rigtig i Harzen. Dér var en Greve, huskede han, som kom

til Greverne i Mansfeld, og han havde faaet Penge af Hans Reinickes Fader, som han ikke gav Varer for, men blot Penge. Det havde Martin aldrig kunnet forstaa, men huskede det tydeligt.

Da han mødte Kjøretøjet, brast han mod sin Vilje i Graad, af pludselig Angst for at de maaskee sletikke vilde høre ham eller have det mindste med ham at gjøre.

Men de holdt stille, straks da han var kommen dem paa Siden.

»Hvordan er det, Du seer ud?« spurgte Manden.

»Jeg skal til Wernigerode,« sagde Martin, - den Løgn laa forrest i hans Bevidsthed, saa den maatte først ud. »Jeg er sulten. Vil I ikke give mig Mad?«

»Jo, lad os da give den stakkels Dreng noget,« sagde Konen og rakte om bag Agefjælen, hvor der blandt andet stod en Kurv.

»Hvem har slaaet Dig saadan?« spurgte Manden.

»Min Fader.«

»Naa, saa er Du vel en skidt Dreng, skal vi see.«

»Lad ham nu blot faa noget at spise,« sagde Konen og rakte Martin et stort Stykke Brød og noget Ost.

»Hvad skal Du i Wernigerode - eller hvad det var, Du sagde?«

»Det maa jeg ikke fortælle.«

»Det kan ogsaa være mig det samme,« sagde Manden. »Lad os saa komme videre! - Hyp! hyp!«

Den gamle Kone sad halv vendt tilbage paa Agefjælen og saae efter Martin; men han var meget gladere ved Manden, der kørte bort uden at see sig om eller sige noget. Saa slap da Martin for at lyve mere, og han stod dér med sit Ost og sit Brød i Haanden! -

Han spiste med en Følelse af, at der maatte da være En, som var god, siden han kunde gjøre os noget saa godt som at mættes. Hvor var det dog godt! - skjønt han intet Vand kunde faa til. - Men hvor var det underligt, at saasnt den aller første Sult var stillet, følte han Smerten i Saarene som næsten uudholdelig - - det maatte vel være, fordi han nu vidste, at nu var der ingen Forandringer at vente paa, som mens han var sulten; nu havde han denne Pine at døje hele Dagen og Natten med - for han kunde da sikkert ikke falde i Søvn for den.

55

Han blev ved at gaa, og fulgte nu Kjørevejen, skjønt han jo ikke vidste, hvor den førte hen. Men omtrent i Vest maatte det være, for Solen nejede sig til den Side.

Brødet havde alligevel voldt, at nu kunde han begynde at tænke i Sammenhæng, men der var intet vundet derved, det gjorde ham blot fortvivlet. Det var underligt: for skjønt han godt nok var inde paa, at han havde fortjent Straf, saa var han alligevel urokelig vis paa og harmfuld og elendig over, at hans Fader sletikke kjendte til Retfærdighed og Rimelighed; - han havde slaaet ham saadan - og saa længe, saa han skreg af Raseri nu, da han tænkte derpaa. Uden den allermindste Nytte! - for hans Fader vidste jo, hvor bange han var for at gjøre noget forbudt, og at detteher aldrig vilde skee tiere. Hvorfor gjorde hans Fader det dog? Han kunde da vist ingen Glæde have deraf? Var det da af Dumhed - - - nej, nej, nej - - - var det af Ondskab? - - aa, det var af Uretfærdighed!

Og kunde han saa endda have endt med disse Tanker om Faderen, - men det gik meget videre - til Gud: om Gud da hellerikke var god og retfærdig, saa man ikke kunde stole paa ham - - Og Angsten for at komme uforvarende i Helvede, uden Grund, uden Mening - vældede frem bagest i hans Bevidsthed, ligesom den Gang Skiftingen druknede. - Det var maaskee paa en Maade godt, at han kom saa langt ud, for nu rejste Sindet sig til Modværge paa Grund af Undergangens Nærhed: nej, han troede paa Gud, at *han* var god - aa, ja, det var jo ikke længere siden end lige for nylig, at Gud havde givet ham det Brød. Han vandt en helt *bevidst* Sejr, Martin, men inde i det Dunkle sad det jo ligefuldt og murrede, færdigt til at bryde ud i aabenlys Pine. - Og da han nu saae frem for sig, blev han ogsaa vaer, hvor umulig Fremtiden var, - det var jo ikke blot saadan, at han havde *villet* drukne sig, men han var jo nødt til det, hvordan skulde det kunne blive til andet?

Aa, det var for Resten saa dejligt et Vejr nu hen paa Eftermiddagen. Vejen var svunden væk, Hjulsporene var blevne til ingen Ting ud over noget Klippegrund, men Martin blev ved at gaa i Vest; efterhaanden fik han Solen næsten lige foran sig. I Kanten af en ny Skov, hvor 56 Jordsmonnet tog til at hæve sig stærkt, piblede en Kilde frem; her spiste han Resten af sit Ost og Brød.

Og nu var det Skov og Skov og ikke andet. Paa en Maade var det saa fortroligt med dette Solskin ind mellem Stammer og Kroner – – men han kjendte jo slet ikke noget hér, det kunde jo blive ved til Dommedag, og han var jo given helt i dets Vold, alt det, som her kunde være inde – –

Der kom gaaende en Dreng hen over Skovbunden, han gik med Hovedet bøjet og snittede paa en Pind, hvis ene Ende han havde inde under Armen.

Det var saa sædvanligt et Syn for Martin, og tillige saa overvældende – hér, saa han blev svimmel af Sindsbevægelse, snublede og nær var falden.

Drengen saae derved op og fik Øje paa Martin.

»Hvad? Hvem er Du?« spurgte han i en meget modig Tone, men stirrede alligevel paa Martin med ængsteligt opspilede Øjne.

»Jeg hedder Martin. – Er Du ene herude?«

»Nej, jeg har da Køerne med. Har Du ikke hørt Klokkerne?«

Martin syntes nok, han for noget siden havde hørt en svag, sær Lyd, mere klinkende end klingende. Det maatte vel saa have været Ko-Klokker. Fra Mansfeld kjendte han dem ikke.

»Skal Du saa hjem til Aften med dem?« spurgte Martin.

»Ja, de kommer og tager hver sine, og jeg driver vore egne hjem.«

»Saa er Du Hjorddreng for flere?«

»Ja. – Hvor er Du fra?«

»Fra Mansfeld.«

»Det kjender jeg ikke. Hvad var det, Du hed?«

»Martin – – Martin Luther –«

»Hvor skal Du hen?«

»Jeg skuide – egentlig til Wernigerode. – Men maa jeg blive noget hos Dig?«

»Ja, vær saa god! – Men saa kan Du da ikke komme til Wernigerode i Aften. Det er vist langt væk. Jeg har aldrig været der.«

»Jeg skal slet ikke til Wernigerode,« brast det nu ud af Martin. – »Jeg er løben hjemme fra –«

»Har Du faaet Hug? – Aa, ja, see endda!« 57 Den fremmede Dreng tog fat paa Martin og saae rundt paa ham.

»Hvad hedder Du?« spurgte Martin.

»Peter Steckner.«

»Men maa jeg være noget hos Dig?«

»Ja, Du skal faa noget af mit Brød. Jeg har ikke spist op endnu. Og Du kan godt ligge hos mig hjemme.«

Det gav ligesom et Øjeblik Hvile inde i Martin. Men kun et Øjeblik, – han vax for vant til at see aarvaagent fremefter: »Troer Du, jeg kan faa noget at bestille hos jer?«

»Vil Du da aldrig hjem?«

»Nej, nej – aldrig!«

»Du kan godt blive hos mig her i Skoven. Mo'er skal give mig noget mere Brød og Ost med, saa kan vi være her beggeto – – Hui! hop! hop!« raabte han i det samme, greb Martin om begge hans Hænder og gav sig til at svinge rundt.

Men Martin sled sig fra ham og gav sig højt af Smerte. Skorpen var brudt paa flere af hans Saar ved Bevægelsen, og de blødte stærkt.

Peter saae det: »Er det Din Fader, der har slaaet saadan?«

»Ja.«

»Den Hund!« raabte Peter. »Den skabede Hund!«

»Nej, nej –« sagde Martin forskrækket, skjønt han paa en Maade ikke syntes det var for meget.

»Jo, jo – den skabede Hund! Den forbandede, skabede Hund! Ham skulde Pasop lige have taget i Kraven, da han begyndte at slaa saadan!«

»Er det Din Hund?«

»Ja. – Pasop!« raabte Peter. »Pasop! – Naar jeg skal have Kørerne samlet, saa kalder jeg paa ham og siger: puds! – saa veed han Besked. Saa kommer han med dem en for en. – Pasop!«

Martin hørte det pludselig knage igjennem nogle Buske henne over Skovbunden, – og i det samme brød et stort rødt Dyr frem og satte i Firspring hen imod dem.

Martin blev et Øjeblik bange. For hvad kunde den ikke gjøre, naar den i næste Nu var over dem. Men den saae sletikke til Martin, men overvældede Peter med Krumspring og Slikken og Kjærtegn. Først da Peter gjorde bydende Tegn til den, visende henimod Martin, kom den 58 krybende hen til ham, som om den vilde bede ham om Venlighed. Det var dog en dejlig Hund!

»Han skal slikke Dine Saar!« raabte Peter. – Martin maatte tage sin Bluse af, – og det var jo rigtignok et forfærdeligt Syn, der viste sig; det sad i det blodige Kjød, næsten over det hele, blot at det nu for det meste var størknet og havde trukket Skorpe.

Hunden slikkede, – mens Peter blev ved: »Den skabede Hundi Den forbandede Hund! – jo, ham skulde Pasop nok have taget sig af!«

»Nej, saadant noget skal Du ikke sige!« sagde Martin. »Det er ikke Hg ad noget.«

Peter blev saa forbavset, at han sletingen Ting svarede, – men lidt efter gav sig til at slaa Hjul hen over Skovbunden.

Solen var nu ikke højere oppe, end at man lige kunde lægge sine fem Fingre mellem den og Horisonten, naar man strakte Haanden ud i Arms Længde. – Martin saae – netop den Vej fra Solen – et Par Piger og nogle Drengene komme. Solstraalerne skjød ind imellem dem.

Peter fik ogsaa Øje paa dem: »Puds!« raabte han til Hunden. »Puds, Pasop!«

Denne løb ikke mod de Kommende, men forsvandt højt glammende ind i Skoven.

Et Øjeblik efter kom den frem af Underskoven med den første Ko, og det varede ikke længe, inden de alle var samlede.

»Troer Du ikke nok, han skulde ogsaa have kommet med Din Fader, hvis han havde været her i Nærheden?« sagde Peter triumferende.

»Du skal lade være at snakke saadan,« hviskede Martin. »Du maa hellerikke sige noget til de andre.«

Lidt efter begyndte Hjemturen. Hver havde sin lille Flok Køer foran sig, og Pasop var parat, saasnart nogen ikke vilde følge Trop.

Martin var helt indtaget i den Hund, noget saadant havde han aldrig seet før. Men Peter var han noget uhyggelig ved. Ogsaa fordi han ikke vidste, hvad denne sagde til de andre. Noget maatte det være om ham, for de andre spurgte sletikke Martin ud. – –

Der var forfærdelig uordentligt derhjemme hos Peters Forældre. Martin syntes godt, man kunde kalde det Svineri.

59

Men de var venlige imod ham og sagde, at han maatte gjærne blive. Og da han saa sang for dem, blev de helt fornøjede og sagde, at han kunde jo tjene sig Skillinger nok ved at synge for Folk. Det havde han slet ikke tænkt paa, at det kunde gaa. Han troede, at saa skulde man altid sendes ud fra Skolen og have Kurrende-Kurven paa Ryggen med den hellige Georgs Billede paa. Saadan havde de det i Mansfeld. – Saa fortalte de ham ogsaa, at i Morgen Eftermiddag skulde der være Gilde heri Landsbyen, fordi Kornet var i Hus. Det brød han sig ikke om, han tænkte blot paa, hvor han saa skulde opholde sig imens, – men lidt efter sov

han trygt hos Peter.

Om Morgenen fulgte han Peter i Skoven. Naboerne var komne med deres Køer, og Peter drev dem i een stor Flok foran sig; det vil sige: det var mest Pasop, der gjennede og drev dem. –

Det var sært for Martin at være saa fri og ledig, men han savnede saa meget derved; det var, ligesom der næsten ingen Ting var i ham, og saa tillige som om Verden skred ud til alle Sider uden Grænser. – Det hjalp først noget, da de var komne ud i Skoven, og Peter og han selv begyndte at klatre i Træerne. Det kjendte han ikke videre til hjemmefra; det havde vist været ham forbudt en Tid, skjønt han huskede det ikke bestemt.

Han spurgte Peter, om Køerne ikke let kunde gaa i Bløde eller komme noget andet til, naar de saadan gik ene omkring, – for Pasop kunde jo ikke være ved dem alle paa samme Tid.

»Aa!« sagde Peter. – Det var ikke mere.

Han syntes sletikke at bryde sig om det.

Da Martin ikke havde andet at tage vare paa, blev han omhyggelig for sit Tøj, at det ikke skulde tage Skade ved Klatringen. Men saa huskede han, at hans Forældre jo slet ikke vilde faa det at see. Aa, hvor det dog var underligt, at være saadan uden Ansvar for nogen. Ligesom at række Tungen ud ad Vinduet – –

Peter var højt, højt oppe i et Træ, hvor han fandt et Egern-Bo i en Spalte mellem to Grene, – efter hvad han forklarede sin Kammerat. Han strakte Haanden dybt ind i et Hul og trak en hel Del Hø og Sager ud, som han lod dale ned igjennem Luften ned paa Skovbunden. Martin syntes, det var Synd, men sagde ikke noget; men mest 60 underligt forekom det ham, at Peter saadan var Herre her i Skoven – for saadan teede han sig da, – det var jo en altfor ringe Herre for denne store, store Skov.

Lidt efter stod de begge nede og gav sig saa til at løbe omkap. Og her tog Farten ved Martin, saa han blev ved at løbe – helt vildt, trods det at Peter raabte en Stund efter ham, og skjønt Saarene paa hans Krøp gjorde meget ondt igjen. Han løb og løb, – han syntes selv, det var ligesom for at komme udenfor Peters Herredømme, det var da altfor ringe og dum en Herre at staa under.

Endelig standsede han langt borte ved en brat og dyb Skrænt, hvor han ikke kunde høre Peters Raab mere. Men det var ham hellerikke tilpas. Det var atter dette tomme og aabne til alle Sider; der var ingen Ordentlighed eller noget at holde sig til eller støtte sig ved. Saa gik han atter tilbage til Peter.

Da de laa og spiste deres Brød, og han saae, hvordan Peter tumlede sig uvornt, ogsaa under Maaltidet, og sletikke var ordentlig med sin Mad, kom den Fornemmelse over Martin, at han selv var da vist meget forskjellig fra andre Mennesker – eller Drengene. Han styrtede hen til Peter – forat komme ud af det – og tumlede sig med ham, op og ned og rundt, men da de saa sad roligt igjen paa Skovbunden, maatte Martin vende sig bort, forat den anden ikke skulde see, at han fik Vand i Øjnene.

Siden laa han længe og saae op i Luften. Skyerne løb hen højt over Træernes Toppe. Kunde han have drevet bort med dem, det havde været meget bedre. –

De kom tidligere hjem med Køerne end igaar, fordi Peter vilde med til Gildet, – og Martin *skulde* med, enten han vilde eller ej.

Det holdtes i Kroen – eller henne ved Kroen – for de var mest udenfor. Dér var sat Borde ud og Skamler. – Folk var behagelige og venlige nok, før de satte sig til at spise, men da de saa var komne noget hen i Maaltidet, gjorde de dog et Spektakel og lavede en Skraalen, som var helt grusom. Og de skjændtes og skjældte hinanden ud og smed Sager efter hinanden over Bordet, mest afgnavede Ben. At de andre gjorde det, kunde jo endda være, hvad det var, syntes Martin, men Peters Fader og Moder var nogle af de allerværste, og Martin var nu – fordi han 61 Ikke havde andre i Øjeblikket – kommen til at see paa dem som en Slags Forældre.

Og saa gik det dog meget vildere til, da de efter Maaltidet begyndte at danse. De svingede Kvindfolkene til Vejrs, saa Skjørterne stod højt op, og saa lo de, saa de ligefrem brølede. Martin havde nok seet noget lignende i Mansfeld til Kermessen, – men – der kjendte han jo nu Folk, og hans Forældre kunde jo aldrig i Verden have teet sig saadan. Peters Forældre var derimod igjen blandt de værste, ogsaa til at danse, og Peter grinede ad dem. Og naar Folk saa havde endt en Dans, saa brækkede mange af dem sig lige paa Dansepladsen, fordi de havde drukket for meget, – ogsaa Peters Fader, og Peter grinede, saa han blev helt henne i det. – Saa drak de videre og dansede igjen.

Martin trak sig bort til en Side, saasart han kunde komme løs fra Peter. Han græd og græd og var helt ulykkelig. Han kunde jo saa ingen Steder være uden hjemme – aa, nej, nej! Det var han ogsaa klar over, uden nogen særlig Beslutning, at han skulde hjem, ligesaasart han kunde see Vejen, men nu var det jo

mørkt og længe til Morgen. – Han fandt tilsidst hen til Peters Forældres Hus og krøb i Peters Seng. Og saa var der jo det gode for ham: at han kunde sove.

Han vaagnede noget før Solopgang. Da laa Peter ved Siden af ham. Han tænkte jo nok, at Peter skulde ud med Køerne, og kaldte derfor paa ham. Men det var næsten ikke til at faa ham vaagen. Endelig stod de da udenfor Huset, begge Knægtene.

Alle Køerne var ikke komne endnu.

»Jeg vil til at hjem, Peter,« sagde Martin.

»Naa –« sagde denne, vist uden at høre.

»Men kunde Du ikke nok skaffe mig noget Brød med til Turen?«

Peter ravede halvsovende ind, men kom virkelig tilbage med noget Brød og Pølse, som han gav Martin.

De snakkede sletikke sammen paa Vejen til Skoven. Peter gik hele Tiden og var ved at falde over sine Ben. Pasop tog sig af Køerne.

Da de var komne derud, sagde Martin Farvel, uden at faa Svar igjen, – og løb saa bort imellem Træerne til den Side, som han kunde see han var kommen fra i Forgaars.

62

En Tid var han helt optagen af, om han kunde finde Vejen, for paa Henvvejen havde han sletikke bevidst lagt Mærke ved nogen Ting. Men hver Gang han en Stund havde gaaet eller løbet i Spænding, om han igjen skulde møde noget, der *mindede*, indtraf det virkelig, – og da han havde fundet det Stykke Kjørevej dernede i den store blaa Dal, følte han sig temmelig vis paa, at det nok skulde gaa med Resten af Turen.

Men nu var der saa aaben Plads for de Tanker, som var meget sværere. At hans Fader havde gjort stor Uret imod ham, var han ikke i Tvivl om; men det vakte ikke mere hans Forbitrelse, nej, men blot Angsten for, at Gud saa ogsaa skulde være uretfærdig, saa man intet Værn, ingen Sikkerhed havde imod dette Bundløse, som der ingen Ende eller Grænser var paa. Hver Gang bare Anelsen om dét kom op i ham, var det, ligesom han fik Kvalme, det rejste sig i ham, baade i Sjæl og Krop, lige fra Bunden. Aa, han kunde saa godt forstaa dét, hans Fader havde sagt til Præsten – om Skjærsilden: at saa vilde han heller betale med sin Krop, for det fik da Ende en Gang. Ja, han syntes, naar bare det holdt op, – men det andet! – der blev ikke Liv tilbage i En, naar man skulde til at tænke derpaa! Det kunde han hellerikke! – men det var dog forfærdeligt, om han alle sine Dage skulde gaa med den Angst i sig – uafgjort. Og hvem kunde hjælpe ham? – ingen, ingen! Hans Fader hellerikke, for han var selv uretfærdig; han kunde ikke dømme derom, – han kunde ikke sige, om Gud var retfærdig! – – Alligevel kunde han umulig undvære sin Fader, – undvære hans – Kjærlighed, maatte det dog være, skjønt han mærkede saa lidt til den. Verden var jo vildfremmed og tom uden den, Verden var intet Hjem, men en vindaaben Markedsplads, naar hans Faders Kjærlighed var borte!

Efterhaanden som han hen paa Eftermiddagen nærmede sig Hjemmet, blev Angsten for Faderens Straf stærkere og stærkere, – for hvad vilde hans Fader høre om sin Uret? – Men det holdt da op engang, – der var vel ikke ret længe til, at han skulde rigtig hjemmefra – til Magdeburg.

Han kom saa tidlig til Mansfeld, at han kunde være sikker paa, at Faderen ikke var kommen fra Arbejde endnu. Aa! men dér var Faderen maaskee sletikke i Dag, tænkte 63 han saa. Det var jo i Dag, han skulde tale med Greven. Ja, saa kunde Martin jo sletingen Ting vide bestemt.

Han sneg sig ind ad Bagdøren paa Huset – og saae sin Moder ved Ildstedet. Hun vendte sig mod ham og gav et højt Skrig, – i næste Øjeblik faldt hun hulkende over ham med Skjældsord og Slag – det lød saa underligt, – men endte med, at hun tog ham ind til sig og kyssede hans Ansigt Gang paa Gang, mens hun græd og klagede sig og bebrejdede ham, at han var løben bort.

»Hvornaar kommer Fader hjem?«

»Det veed jeg ikke. Han gik jo op paa Slottet noget over Middag.«

»Troer Du, han vil straffe mig, Mo'er?«

»Nu skal jeg sige, at jeg *har* slaaet Dig.«

»Det hjælper nok ikke.«

Da Martins Fader i Forgaars Morges saae Drengen samle sig op fra Jorden og stikke i Rend ned ad Skraaningen og videre bort – ud af hans Øjesyn, tænkte han først, at det, som nu var skeet, kunde han vel ikke straffe, saa det hjalp – uden at komme til at gjøre en Ulykke paa Drengen, – om det saa nyttede. For var

ikke Sønnen tabt for ham for bestandig? Havde han ikke sat sin Lydighed og alting til? – Det var ham en stor Sorg og Harm, for det var jo hans bedste Dreng, det var jo da ham, han satte allermest Pris paa, og havde allermest Haab til.

Løbe efter ham tænkte han sletikke paa, det kunde han jo ikke, saa stiv han var i Kroppen endnu efter Sygdommen.

Men saa kom han til at overveje, at han havde dog vel ogsaa været for haard og slaaet for længe, – det kom maaskee ogsaa af Sygdommen, han havde vist ikke været sig selv helt mægtig. Det kunde jo undskyldes Drengen noget, han behøvede maaskee ikke at straffe ham saa haardt for hans Flugt, naar han kom tilbage. Han var jo dog ellers en lydig Dreng, han kunde vel ikke blive fordærvet, fordi om sligt var hændt for ham een Gang.

Han gik i Bjærget den Dag. Men dernede i Stenen, hvor han atter i Dag var meget for langt under Overfladen, kom han først til at tænke paa, om der kunde skee noget galt med Drengen paa hans Flugt, – eller om han skulde virkelig kunne finde paa at gjøre en Ulykke paa sig selv.

De blev meget plagsomme, de Tanker, dernede i Mørket, og de vilde ikke ret forlade ham, da han stod i Dagslyset igjen. Da han kom hjem om Aftenen, mærkede han, at han havde gaaet og sat altfor stærkt og sikkert et Haab til, at Martin skulde være i Stuen, naar han traadte derind. Drengen var der jo ikke. Moderen vidste sletingen Ting om ham, og hun havde dog spurgt sig for hos flere Naboer.

Hun fortalte endda sletikke sin Mand, at hun havde været en lang, forgjæves Tur ad Piskaborn og Annarode til.

Hans arbejdede for haardt til, at han ikke skulde sove om Natten. Men om Morgenen blandede hans Frygt for Drengen sig stærkt med Tanken om Turen til Greven næste Dag, og dette gjorde hans Tilstand saa meget mere anspændt og pinefuld. Han maatte, meget mod sine Vaner, forlade sit Arbejde midt om Eftermiddagen – forat gaa ud og spørge efter Drengen, om nogen havde seet ham. Han var langt omkring, baade i Helbra, Eisleben, Piskaborn, Leimbach og hele Vejen rundt om Mansfeld, da i en halv Mils Omkreds. Det var jo grimt at skulle gaa og spørge efter sin egen Søn; han blev ogsaa vred paa Martin igjen, men tillige mere og mere bange.

Der var en stor, styg Hjorddreng ovenfor Piskaborn, som han spurgte ud, – men han fortrød straks, at han havde gjort det. Denne Dreng fortalte, at han havde seet Martin, der skulde have været ganske blodig i sit Ansigt og paa Tøjet, – men Hans tvivlede ikke paa, at det var onskabsfuld Løgn og Opspind i Knægtens Mund. Men derfor kunde man jo nok alligevel blive bange for at have slaaet for haardt. Han havde jo lagt Mærke til, at Rebet, han slog med, var blevet blodigt flere Steder.

Den sidste halve Time, han var ude, ledte han daarligt og spurgte daarligt, – saa optaget var han af Tanken om, at han maatte jo nok finde Drengen i Huset, naar han nu kom hjem. Da saa Martin ikke var der, satte hans Fader sig ned paa Sengekanten og græd, eller næsten hylede som en Hund. Mens han var ung, vilde han vel nok have anseet dette for en Skam, – nu var han jo ældre og fulgte blot sin Trang. Men hans Kone mindedes 65 ligefrem aldrig før at have seet ham græde, saa *hun* blev meget angst, – ogsaa meget mere angst for Martins Skjæbne, De mindre Børn vidste ikke, hvad det gjaldt, men de – stod tavse, rædselslagne og rokkede, og saae paa deres Fader med deres smaa, blege, grimede Ansigter. Der var Vandinger paa Gulvet efter flere af dem.

Det blev en urolig Nat. Hans sov langtfra hele Tiden. Og først da Ængstelsen, henad Morgenstunden, begyndte at angribe ogsaa hans Mod paa at gaa op til Greven i Dag, tog han sig sammen. Hans Arbejde, hans Forretning skulde ikke forsømmes, saa vilde det vel ogsaa være forbi med alt Styr over ham selv. – Han bad flere Gange Bønner om Martins Redning, forat dét da ikke skulde være forsømt. Men for sin egen Skyld laa han og mumlede sit Paternoster, – saa syntes han ikke, han var ene.

Om Formiddagen blev han skrubbet og skuret og pyntet til Turen op paa Slottet. Det kunde nok ikke tage hele Tiden, men det kunde dog dække over – for ham selv, at han ikke gik paa Arbejde. Han skulde jo da ogsaa tænke paa, hvad han skulde sige, naar han kom derop. Det blev ikke til meget med den Tænken, – Martin tog næsten det hele.

Han havde aldrig før talt med den gamle Greve.

Denne havde derimod nok hørt Snak om ham: at Hans var en meget flittig, dygtig og paalidelig Mand.

Greven var svært behagelig at tale med, syntes Hans; nu gik hans egen Snak ogsaa langt friere og mere ubetænkt, fordi Sagen med Martin drog alle overflødige og hæmmende Tanker til sig. – Og Greven talte med ham ikke blot om hans Lejemaal af de to Herrefyr, men var helt fortrolig med ham, spurgte ham ud om saa mange andre Ting ved Driften af Gruberne i det hele. Ja, Greven fortalte ham endogsaa om nogle rent huslige Bekymringer: at hans næstældste Søn imod Faderens Vilje var gaaet i Tjeneste hos Kejseren. Det var

saadan, saaat Hans havde været lige ved at fortælle Greven om Martin. Han kom i saadan en sær Bevægelse derved. Det endte da med, at Greven lejede de to Fyr dér ved Möllendorf til Hans Luther uden at prutte det mindste, altsaa paa de Vilkaar, som Hans selv havde foreslaaet. Og saa sagde han Farvel til ham paa den venligste og skønneste Maade. – Da Hans gik ned ad Slotsbanken, følte han sig saa 66 bekræftet i den Tanke, at det var rigtigt nok det bedste at komme til Manden selv, – men han fik tillige en Mening om, at han havde dog vist altid været for stræng en Herre for Martin. Var det mon egentlig nogen Fordel for Martin, at han havde haft med Manden selv at gjøre? Enhver anden vilde jo da nok have været ham en mildere Herre. Men man maatte jo tugte sit Barn, hvis man vilde det vel – –

Han stod stille og saae ud over Egnen, alle de lave Bjærgaase, heroppe fra. Hvor mon nu Martin sad skjult et Sted imellem dem? Og atter tog den milde Stemning Overhaand, saa meget godt som der lige var viist mod ham selv – – – Og saa kom denne – som han mente – taabelige Angst igjen for, at Martin skulde have udført sin Trusel. Den voldte nu alligevel, at han tog Vejen udefter for atter at søge efter Drengen. Han var borte i flere Timer, og da han endelig vendte tilbage til Byen, havde han jo blot det spændte og vaandefulde Haab igjen, at Drengen skulde være der, naar han kom hjem.

Straks han traadte indenfor Døren, sagde han ganske lavmælt til sin Kone: »Ja, Martin er her vel ikke?«

»Jo,« – sagde hun, ogsaa dæmpet og ligesom angst for alt det ukjendte, hun derved aabnede for.

Hans satte sig forsigtig ned paa en Skammel lige indenfor Døren.

»Gik det godt med Greven?« spurgte hun.

»Ja.«

Der var længe Tavshed, uden at de saae til hinanden.

Saa skramlede det ved Døren til den anden Stue, og Martin stod dér paa sine bare Fødder – ligesom svinglende noget, – løb saa hen over Gulvet til sin Fader.

Dér var det, ligesom en fremmed, forvoven Magt tog ved ham: han greb sin Fader i hans Bluse med begge Hænder og borede Hovedet ind mod hans Bryst – og græd jo højt.

I selve dette Øjeblik var Tankerne over Martin om hans Faders Uretfærdighed og om Guds mulige Uretfærdighed, men han dødede disse Tanker ved atter at knuge sig ind til sin Fader, idet han greb haardt om hans Skuldre. Tankerne skred saa ogsaa til Side, og han var sig ikke andet bevidst end dette virkelige Menneske, sin Fader, som han 67 holdt fast ved med sine Hænder, og som han knugede sit Hoved ind imod.

Faderen fornåm vist heller ikke andet – end denne magre, rystende Dreng, han havde i sine Arme, og uden at tage nogen Beslutning derom kyssede han ham og gav saa slip paa ham.

Martin stod paa Gulvet med Bagen af Hænderne oppe i sine Øjne forat stryge Taarerne væk – men blev ved at hulke.

»Greven lejede mig Fyrene for de Penge, jeg bød ham,« sagde Hans, – det var jo til Konen.

Martin gik hen og satte sig ved Bordet. – Saa var det vel nu ovre! – – Lidt efter gik han sagte ud af Døren.

Men inden han fik den lukket, sagde hans Fader efter ham: »Jeg har talt med Peter Reinicke, om han ikke syntes, at Du og Hans kunde rejse til Magdeburg om en Uges Tid. Det mente han Jo til. Det er nok ogsaa det bedste for jer.«

IV

De to Dreng, som nu i Slutningen af September drog af Sted hjemmefra, var udrustede til en tre Dages Vandring. Der regnedes at være ni Mil fra Mansfeld til Magdeburg, og Peter Reinicke havde holdt paa, at de ikke skulde gaa mere end tre Mil om Dagen. Et Sæt Tøj havde hver i en Bylt paa Ryggen tilligemed deres Proviant og deres Sko, da det jo gav den letteste Gang at være i bare Fødder. Godt et Par Mil skulde de gaa ad den store Landevej om ad Hettstädt og Aschersleben, derfra kunde de saa blive ved at følge Vejen langs

den lille Wipper-Flod lige til en By, der hed Bernburg, saa skulde de gaa stik i Nord – og for Resten spørge sig for.

I Hettstädt havde de begge to været før, det er jo hellerikke ret langt fra Mansfeld. Men derfra var alting ubekjendt for dem. Da de var komne en halv Mil forbi Hettstädt, satte de sig ned og fortærede deres første Rejsemaaltid.

Martin var saa optaget af det nye og Forventningen om det nye, saa han, paa en Maade han ikke syntes han havde oplevet før, var fri for sine sædvanlige Bekymringer. Nu var det vel ogsaa det, at hans Fader havde taget saadan imod ham, da han kom hjem fra sin Flugt, – det gjorde, at han atter var ved at tro paa hans Retfærdighed, og følte sig mere tryk i det hele taget, ogsaa overfor det Evige. – Hele Formiddagen var han saa forunderlig ledig i Sindet, men rigtignok ogsaa saa let modtagelig; han følte sig ligesom et overfortravlet Menneske, der ikke *kan* have fri, men *skal* skaffe sig noget at have travlt med, selv om der i Øjeblikket sletingen Ting er. Ja, det var jo ikke blot Travlhed, eller egentlig sletikke Travlhed, her var Tale om, nej, men – Ansvar, der blev til Skyld eller Frygt for Skyld, – aa, han kjendte det jo overfor sin Faders 69 Ordre, – og nu var han jo fri for *dem*; men saa var det, som der maatte komme noget andet, noget, han rodede sig ind i og fik Skyld overfor – –

Der kom ogsaa ganske rigtig noget, – da de havde holdt Middagshvil og var gaaet et Stykke ud paa Eftermiddagen, – men det var da saadan en helt urimelig Ting, som han sletikke havde ventet sig: de gik langs med en Skrænt ved Wipper – et lille Stykke fra Landevejen – og nedenfor Skrænten, der var høj og stejl, laa der af og til Huse; saa paakom der ham en Frygt for, at han under Gangen skulde støde nogen af de mange Smaasten, der laa paa Fodstien, ned ad Skrænten, og at de skulde ramme nogen dernede eller gjøre anden Fortræd. Ja, han kjendte nok lidt til den Slags hjemmefra, men han havde da aldrig lagt videre Mærke til det, og dér skulde han jo ogsaa snart faa at vide, om der var skeet nogen Skade. Men her kom det ham saa underligt og ængstende for, at her vilde han aldrig faa at vide, om han havde voldt en Ulykke, – f. Ex, om saadan en nedrullende Sten havde ramt et Barn i Hovedet der nede.

Han syntes jo, det var helt vanvittigt, – men nu havde han saamænd faaet noget at tænke paa igjen! – og det var i Øjeblikket egentlig ligesaa pinagtigt som det, han ellers plejede at være trykket af. Han søgte at slaa det hen, – men straks kom der en Stemme og sagde, at det var sletikke saa urimeligt, man maatte da virkelig passe paa, – og det var hans Faders Stemme, troede han nok, – ja alt saadan noget – det var da ogsaa nok kommen fra hans Faders Strængthed – al den Spænding, han var vant til at gaa i for sin Faders Skyld!

Martin svarede i lang Tid ikke noget til de mange Bemærkninger, Hans Reinicke kom med om det meste af, hvad de mødte. Endelig kom de til Ende med Skrænten og ned til den grønne Flodbred. Og nu fortalte han Hans, hvad han havde gaaet og spekuleret paa den sidste Timestid. Hans lo af fuld Hals, og saa gav de sig til at løbe omkap henad Grønningen. Dermed var det da nogenlunde ovre. Men endnu om Aftenen, da de var komne til Sengs i et Herberge ved Vejen, syntes Martin, at han maatte have Hans gjort det Spørgsmaal: om *han* mente at have seet nogen Sten trille ned, mens de gik dér paa 70 Skrænten. Hans forsikrede Nej, uden at begribe, hvad Martin mente, – og saa sov de.

Den næste Dag ved Middagstid saae de et mærkeligt Syn. Martin fandt det i hvert Fald meget underligt. De kom over en Bakke-Aas eller Bjærg-Aas, – og udenfor den var der ingen Bakker eller Bjærg mere. Der var virkelige Gaarde og Huse dernede, men det var ingen Dal: der var sletingen Ting – ingen Bjærg eller noget – paa den anden Side, det løb lige ud mod Himlen, der var intet, der mødte. Ja, nu kunde Martin rigtignok mærke, de var komne ud i den fremmede Verden! – Nogen Tid efter gik de beggeto dernede paa den flade Jord. Det var dog en uhyre Himmel, de havde over sig! – –

Næste Dags Eftermiddag, ligesom de kom ud af en Ege-Skov, saae de Magdeburg paa Afstand. Dér laa den! Hvad skulde man gjøre med den, saa stort det var? De stod beggeto stille og trippede med Fødderne uden at vide deraf.

Der var en høj, rød, lang Mur med Takker øverst. Bagved den skulde der staa Tordenbøsser, sagde Hans. Det vidste han fra den Mand, han kjendte i Magdeburg. Og der var et endnu meget højere Taarn. Hans mente, det var paa Domkirken. Det var Ærkebiskoppens Kirke. Han var over alle Præster baade her og i Mansfeld. – –

Der skulde være denne Mand fra Diesdorf, et Stykke udenfor Magdeburg, han skulde tage imod dem hos Loll-Brødrene i den Gade, der hed Breiter Weg. Han stammede fra Vatterode og var en Bekjendt af Hans Reinickes Fader, og Hans kjendte ham da ogsaa af Anseelse. Han hørte noget sammen med disse Loll-Brødre, i hvis Skole baade Hans og Martin skulde gaa. Drengene havde aldrig seet en Loll-Broder, men det var jo et underligt Navn, og det skulde betyde, at de altid gik og løllede eller nynnede over deres Arbejde og for Resten naarsomhelst – saadan aandelige Viser og Salmer.

Nu var det jo først om at finde dennehér Gade, dennehér Breiter Weg; men det gik ellers let nok, det var

nok Byens største Gade, og alle vidste ogsaa, hvor Loll-Brødrenes Skole var. Her traf de saa denne Mand fra Diesdorf, Paul Füssel hed han, – og han fortalte dem med det samme, at han havde sørget for Ophold til dem hos en Skræddermester her i Magdeburg, der kunde de være beggeto.

Han fulgte dem ogsaa snart derhen; men de hilste da 71 paa nogle af Loll-Brødrene først, og det var for Resten underligt at høre paa den Syngen, for den var alle Steder i Huset; ikke stærk, men netop saadan en Nynnen.

Hos Skrædder Sturz var der otte Svende, der boede hos deres Mester allesammen, desforuden var der mange Børn, saa det kunde ikke gjøre dem saa meget at have et Par Stykker til paa Kosten. Derimod var det vanskeligt med Plads. De to fremmede Drengene kunde ikke faa Kammer for sig selv; der blev redt til dem ude i Bryggerset, eller da der hvor Bagerovnen og Gruekjedlen var.

De spiste allesammen inde ved et meget langt Bord. Og efter Aftensmaden blev de alle siddende og fortalte Historier. Skræddermesteren selv sagde dog næsten ingen Ting, han sad blot for Enden af Bordet og grinte af Historierne. Men Svendene fortalte. Historierne var enten morsomme eller forfærdelige. Der var især een, som Martin syntes lød saa uhyggeligt. Den fortalte en Svend, der var fra Brunsvig. – Det var et Sted, der var Folk ude at høste. Og saa hører de fra en Dam eller et Vandhul paa Marken noget, der siger: »Timen er kommen, men Karlen er ikke kommen.« De blev jo helt fornømt ved dethér. Men saa seer de straks efter en Ryttersmand komme hen imod dem – og imod Dammen, som var imellem – alt hvad Hesten kan rende. De raaber og vinker og gjør Tegn ad ham, at han skal da vare sig for Vandet, men i det samme sætter han lige lukt ned i Dammen. Lidt efter kom Hesten op igjen, men Rytteren han var borte, og han blev borte.

Martin turde sletikke tænke det igjennem, alt det, der rørte sig i ham ved den Historie.

Men saa var der ogsaa en om en Kone, der vævede saa hurtig, saa ingen kunde begribe eller forstaa det. Men da saa en af hendes Nabokoner saae ind til hende en Nat gjennem Vinduet, da sad der en Hare paa Væverstolen og slog Væven og lod Skyttelen gaa saa rask, saa det ikke var til at følge med Øjnene.

Og tilsidst fortalte de, til Martins store Glæde og Overraskelse, Historier om Folkene i Schöppenstädt, – baade den om Borgmesteren og Hertugen og en om, hvordan Schöppenstädterne engang havde lavet en Port paa deres Bymur, ligesom de havde seet andre Mennesker gjøre. Men saa da de havde faaet den færdig, vidste de ikke, hvad 72 saadan en Indretning kaldtes. For det havde de glæmt at spørge om. Saa sendte de en Karl til Brunsvig, hvor de altid kunde faa den Slags Ting at vide, forat man jo dér skulde sige ham Navnet. Det gjorde Brunsvigerne ogsaa, og forat det ikke skulde hindre noget, om han glæmte Navnet under Vejs, skrev de det op til ham paa en Seddel, som han fik med. – Han løb saa hele Vejen tilbage og sagde ikke andet end dette Ord ved sig selv, forat holde det fast. Men det var bleven Aften, og da han saae det første Lys i Schöppenstädt, blev han saa glad, saa han glæmte Navnet, – og da han skulde see efter Seddelen, var den ogsaa bleven borte for ham. – Han fik saa kaldt alle Schöppenstädterne ud, og de ledte med Høtyve og Forke paa Vejen i Mørket forat finde Seddelen. Tilsidst kom en af Mændene til at stikke Karlen i Foden med sin Fork, saa den gik igjennem Foden. Men saa forstod Martin ikke rigtig Slutningen, – og han syntes, han var for ny til at spørge, – for det var nok helt saadan, som de talte i Schöppenstädt: Karlen skreg og raabte: »Door! door! door!« – og saa vidste han med det samme, hvad en Port kaldtes, – og alle de andre med.

Skræddermesteren sad bestandig og grinte for Enden af Bordet, ligesom lidt forlegen. Han var rigtignok ikke myndig, tænkte Martin. Men det gik alligevel mere ordenligt til ved Bordet, end man skulde tro.

Da Martin gik til Sengs, tænkte han saa meget paa sin Moder. Det var nok dehér Schöppenstädter-Historier, der havde voldt det. Hvor hun dog ogsaa havde fortalt og fortalt for ham! – han havde aldrig vidst, at han holdt saa meget af hende. – Men han forstyrredes af den Historie om Rytteren. Dammen havde jo nok været bundløs. Tænk, hvor mon han var bleven af! – Aa, det var grueligt, at der skulde være saadant noget til i Verden! – –

Næste Dag var Søndag. Hans Reinicke skulde ud og besøge denne Mand i Diesdorf, som havde taget imod dem, da de kom til Staden. Martin blev ene tilbage. – Før han gik fra Skrædderens, forat see paa Byen, havde han faaet at vide, at der boede fyrretyvetusind Mennesker hér sammen paa eet Sted. Ja! – I Mansfeld var de ialt 73 ellevehundrede og fjorten, det havde han hørt saa mange Gange. Der gik jo ogsaa ligesaa mange Mennesker paa Gaden her en almindelig Søndag, som naar der var Kermesse hjemme.

Han spurgte straks efter Elben, for den havde han hørt saa meget om, allerede hjemme. Han kom ogsaa snart derned, men paa dét Sted var der Rør ved Bredden, saa han kunde kun see Vandet over Toppene af dem. Han kunde see, at Vandet var uroligt, men det var ikke, som naar Vinden blæser paa en Dam, der var egentlig ikke videre Bølger. Men tydelig kunde han ikke see, paa dette Sted.

Han fulgte saa Flodkanten hen til en Plads, hvor der var en Baade-Bro. Der gik han ud, og nu kunde han rigtigt see Strømmen. Det var dog en underlig Bevægelse, der var i det Vand, – den kom jo sletikke fra

Vinden, – skjønt det nok blæste noget, – den kom fra Vandet selv; det var som at see noget, der plejede at være dødt, blive levende og bevæge sig, – eller som hvis man hørte en Fisk raabe. Det var mest mærkeligt med disse dybe, spidse Hvirvel-Huller, som det snoede i Strømmen, og som det sommetider ligesom snøftede op af, – og saa disse brede Buler af Vand, som det skjød op fra nedan, og som straks efter forsvandt igjen i Strømmen, – man kunde see paa et Stykke af en Tømmerstage, der kom sejlene med den, hvad for en Kraft og Fart der var deri: Stagen blev drejet og vendt og hvirvlet rundt, imens den foer af Sted fremad.

Og det blev ved, det blev ved, – Martin syntes hele Tiden, det maatte føre til noget, endogsaa noget vigtigt, ingen kunde jo svare til en saadan Voldsomhed i Længden, – men det blev bare ved, blev ved uden Afladelse. Han tænkte tilsidst, hvad det skulde til – at leve, – men han kunde ikke faa Øjnene fra Strømmen –

Ikke før han blev overrasket af Stemmer og Raab, og det ude fra Floden, – han blev helt angst, men saae saa, at det var en stor Baad med mange Folk ombord. Det var Færgen. Et Øjeblik efter skulde den til at lægge til Land. Fire mægtige Aarer stak ud fra dens Sider. Nu blev de taget ind.

Folk gik saa fra Borde. Martin syntes jo, der maatte være megen Højtidelighed ved saadan en Landstigning efter den Overfart – Hilsen og Velkommen og saadant noget, men Folk de var borte lige med det samme. Det lod til at være 74 helt hverdagsligt, – hvad det da ogsaa var, for det var hvert Kvarter.

Færgefolkene tog sig et lille Hvil, inden de skulde tilbage igjen. – Martin saae atter paa Strømmen. Han var bleven saa indtagen i det Vand, ligesom helt fortroldet af det. Han var nu ogsaa tørstig, de havde faaet noget salt Fisk til Morgen hos Skrædderens, – aa, han syntes, det var saa hemmelighedsfuldt kvægende at see paa Vandet, saa inderlig rigt paa Velsignelse. Det var dejligt klart, med et fint brun-grønlige Skjær ligesom Vandet i en Aa, – og saa det ubegribelige Liv, der var i det; i Begyndelsen havde det været ham lidt uhyggeligt, men nu da han var bleven fortrolig med det, var det en egen frydefuld Uro og Spænding, hvormed det fyldte hans Sind.

Folkene satte sig nu igjen til Aarerne; de kunde ikke tage fat om selve Aare-Skafterne; de greb om hver sine to Pinde, som sad ovenpaa Skaftet. De var to Mand om hver Aare. Og saa lagde de sig helt tilbage, idet de trak. Vandet skjød med Lyn-Fart forbi Baadens Sider, sommetider med Brus og Sprøjt, sommetider – naar den laa lige imod – med en fløjtende eller hvæsende Lyd op mod begge Sider af Stævnen.

Først nu, idet han med Øjnene fulgte Færgens Bevægelse, var Martin kommen til at see over mod den anden Bred. – Derovre stod en lang, lang Række af mægtig store Popler langs med Floden og vistnok ogsaa langs med en Vej. Det var jo næsten ligesaa skjønt som Vandet! – hele denne store, stejle Brink af de grønne Poppelkroner, der naaede hinanden og gik i eet, hvor der var et Flimmer af Bladene i Blæsten og en Blinken i Sollyset, som stod skraat derpaa, – det havde han aldrig seet Mage til, – for han havde egentlig kun seet to Popler i sit Liv. Det var dem, der stod et lille Stykke oppe ad Vejen til Slottet hjemme. De var ikke ret store, men han kjendte jo alligevel saa nøje Bladenes Maneer i Vinden og Lyden af dem og Solskinnet paa dem, – og saa her: en saadan Uendelighed af det samme! det var utallige, levende Hærskarer af blinkende, rislende Poppelblade – og langs med denne Flod, der var ligesaa levende!

Han lagde atter Mærke til Færgen. Den var kommen langt ovenfor Brohovedet ovre paa den anden Side, sejlede næsten lige op imod Strømmen. Samtidig havde den 75 dog ogsaa nærmet sig stærkt til den modsatte Bred. Og nu – pludselig! – gav den efter for Strømmen og lod sig glide i rivende Fart henimod Broen derovre. Det varede kun et Øjeblik, saa laa den der. Det saae ud, ligesom den havde narret Floden, syntes Martin.

Han fik saadan en Lyst til at gaa med Færgen derover næste Gang. Det kunde jo være, naar han sang for dem, at de saa tog ham med. Han vilde saa gjerne staa under de Popler ogsaa og høre dem suse.

Nu kom Færgen tilbage! – Samme Narrespil overfor Floden som histovre! – Man skulde sletikke tro, at det var dens Mening at lægge til her ved Broen. Den tog en lang Tur op ad Strømmen, mens Rorkarlene laa tilbage helt fladt hen med Rælingen, – saa drejede den sidelængs, paa tværs af Strømmen, og kom drivende med samme Fart som de hvirvlende Vandmasser, og laa et Øjeblik efter lige foran Martin, hvor han stod paa Broen.

Han gav sig til at synge en latinsk Salme, med saa kraftig og klar en Stemme, saa den vist godt kunde ladet sig høre i selve Magdeburgs Domkirke, og Færgefolkene sad helt stille og hørte derpaa. Saa spurgte Martin, om han maatte have Lov at sejle med over og tilbage igjen een Gang, og Formanden sagde straks Ja. Det var første Gang, han var ude i saadant et stort Fartøj og i et saa oprørt Vand. Gud i Vold var det. – Da de var komne noget ud fra Bredden, saae han tilbage mod denne – og da fik han Øje paa Domkirken, lige nær ved over deres Hoveder, ragende op imod den frie Luft. Den høje, stejle Brink ned imod Floden havde hidtil skjult Kirken for ham. Oppe paa Randen af Brinken kom nogle Smaahuse, og lige bag dem hævede Domkirken sig op imod Himlen. Som Martin stod her ude paa det urolige Vand, var det, ligesom han deroppe pludselig saae sin Fader, mens han selv foretog sig noget, som han ikke var sikker paa, at han havde Lov til. Hans Fader gjorde jo nok mange Indvendinger mod Kirken, men Martin syntes dog, at hans Faders og Kirkens

Myndighed gik ligesom i eet, og den havde jo hans Salighed i sin Vold. Martin tog uvilkaarlig Øjnene til sig.

I det samme gav det nu ogsaa en voldsom Drejning med Færgeren, – og i næste Øjeblik drev den med Strømmen hen for Broen paa den anden Bred. – Nu undrede han sig ikke mere over, at de Rejsende hverken sagde 76 Goddag eller Farvel ved Landstigningen; de var øjeblikkelig forsvundne hver til sin Side. Han var alene tilbage. –

Han gik op under Poplerne. Hvilken Susen der var! og Raslen og Hvisken og en Myldren og Flimren af Sollyset ned imellem Bladene. Og foran ham den brede Flod, hvis Overflade var snoet af Strøm og af Hvirvler. Og imod Himlen, højt over Floden – Domkirken, – som han ikke turde see paa!

Det kunde ikke blive skjønnere! – Aa, men han stod her jo kun, ligesom en Bagersvend kunde et Øjeblik stikke Hovedet ud af Bageriets Dør forat trække frisk Luft og see paa Vejret. Det var jo noget helt andet, det, som han til daglig levede i, – det var hverken saa friskt eller saa kvægende.

Det blev nok aldrig anderledes for ham.

Tænk, hvis han var den, som havde Magten derovre i den store Kirke og kunde sige til saadan Een som ham selv, at han skulde ikke være angst, der var ingen, som vilde tage den evige Salighed fra ham – undtagen Djævelen, og *han* kunde ikke!

Dettehér med Poplerne og Floden og Solskinnet og Blæsten – det var vel egentlig sletikke lovligt, det var da i hvert Fald ingen Nytte til – aa, det var jo kun Galgenfrist! Hvad mon han var gaaet herved for og bleven her saa længe efter? Mon det ikke var mere for at slippe bort fra sig selv og sine Plageaander, end fordi det var saa mærkeligt her ved Floden? – Skjønt her var nu dog dejligt – og saa svalt! Aa, kunde man lade være med at tænke!

Men det kunde han jo ikke. Nu tænkte han paa Loll-Brødrene. Dem skulde han begynde hos i Morgen. Hvordan de nu vel var, naar man lærte dem nærmere at kjende? – Men der var jo vist ingen Ting, der kunde hjælpe ham! –

Han maatte atter synge for Færgefolkene, da de sejlede tilbage, men nu havde han slet ingen Lyst til det. – Han gik hjem igjen til Skrædderens og sad og hørte om Eftermiddagen paa Svendenes Snak. Men det skulde jo ikke hjælpe paa hans Saligheds Sag.

De lærte godt fra sig, Loll-Brødrene, saa meget kunde han forstaa, da han kom hjem fra deres Skole om Mandag 77 Eftermiddag. De kunde rigtignok anderledes forklare baade Latinen og Grammatiken og Regnekunsten end dennehér Prygle-Lærer, de havde i Mansfeld. Og Martin mærkede, at han kunde godt følge med, skjønt det gik rask fra Haanden. Det var ham da en god Opmuntring. Men ellers vidste han saamænd ikke, hvad han skulde sige om dem, – han kunde nu hellerikke huske saadant noget bestemt af, hvad de havde sagt i Dagens Løb udenfor Timerne, for det var ellers ikke saa lidt. – Men han blev ikke just roligere i Sindet ved at være sammen med dem. Nej, for de var nok milde, men de var vist alligevel paa en Maade strængere end f. Ex. hans Fader hjemme. Det var, ligesom deres Væsen hele Tiden fordrede noget af En. Jo, – at være saa milde og kjærlige, som de var, det var vist meget sværere, end hvad hans Fader saadan forlangte, for det var da bestemte Ting, men dettehér var noget – ligesom helt igjennem. Men det kunde godt være, at naar man først var saadan, saa var man ovre det paa een Gang, og saa fik man Ro i Sindet. – Og saa var der jo den megen Syngen – ogsaa mens de gik og arbejdede. Dér syntes han nu, at Sanglæreren i Mansfeld stod over dem. For dissehér sang ikke rent.

Ellers blev der lige blot nævnt noget i Skolen om, at det nok nu igjen tegnede til Ufred mellem Staden og dens Ærkebisop. Men da Martin kom hjem om Eftermiddagen, snakkede de slet ikke om andet hos Skrædderens. Jo, det var Byens og hele Egnens Ærkebisop – som jo ogsaa havde det gejstlige Regimente, hvor Martin var fra – han vilde ikke lade Staden Magdeburg nyde sine fulde Rettigheder, og han vilde ikke taale, at den blev fri Rigsstad. Det var nu en meget gammel Historie; men nu trak det igjen op til ny Strid, og ganske sikkert skulde det være, at Ærkebispens havde samlet sig en stor Hær omkring sit Slot Giebichenstein, hvor han gjerne boede, Fanden i Vold helt oppe ved Halle. Nu havde saa Magdeburgs Raad besluttet – fortaltes der – at alt det unge Mandskab i Magdeburg skulde under Vaaben, og det vilde jo helt forstyrre Skrædderiet her hos Sturzes.

Skræddermesteren selv troede ikke paa, at det blev til noget, skjønt han kunde ikke bevise det paa anden Maade, end ved at sidde og grine som sædvanlig; men Martin, hvem han jo til en vis Grad var i Faders Sted, troede det 78 saa hellerikke. Svendene derimod ansaae Krigen for at være helt sikker; de var baade bange og lystne for den. – Og ud paa Aftenen, mens de sad omkring Bordet efter Spisningen, hørte de allesammen nogle forfærdelige Dunder – rigtig saa det stødte i Huset.

»Det er Øvelser,« sagde Mesteren, dog uden at grine »de øver sig med Stykkerne paa Muren.«

»Nej, det er ikke med løs Krudt, dettehér,« sagde en af Svendene. »Det er nok snarere Fjenden, der

holder Øvelser her udenfor Byen. Hvad siger I til det?»

Og de op og ud! Martin og Hans Reinicke med.

Der var ogsaa ganske rigtig sort af Mennesker paa Gaden, saa noget maatte der jo være ved det.

Martin syntes, at alle disse fremmede Mennesker paa Gaden maatte vide Besked, for de havde jo været længere Tid ude, end de andre, som lige kom inde fra Skrædderens. Han greb fat i en Dreng og stillede ham flere vigtige Spørgsmaal, men den anden rev og sparkede og sled sig løs, han vilde ingen Underretning give, eller maaskee han kunde ikke.

Skræddersvendene stødte jo hurtig paa Bekjendte, og Snakken gik rask; men Martin kunde ingen Ting skjelne, saadan sludrede Folk i Munden paa hinanden.

Hov! dér kom Soldater! – Det var, ligesom Indvoldene sank noget i alle Tilskuerne. – Man kunde ikke see selve Mændene i den tætte Mængde, – blot deres Jærnhatte, der bevægede sig hurtigt og samtidigt fremad, og de lange Landser, som ragede flere Alen i Vejret over Hovederne paa Folk.

Da Soldaterne var forbi, løb alle efter dem. Man kom ud til Torvet; dér holdt en stor Skare Ryttere. De mindede Martin om de blanke Ryttere, som red op paa Slottet i Mansfeld, – der kom et Pust til ham af næsten umindelig Barndom. – Nogle sagde, at disse hér skulde ud af Sønder-Porten og spejde efter de Ærkebiskoppelige. – Der var mange Fakler tændt paa Torvet, og Rytternes Rustninger skinnede som Sølv og Guld i Ildskjæret.

Martins Hjærte bankede, saa han havde ondt ved at staa stille, – ikke af Angst, men af Spænding og Forventning. Nej, hvor var dog Verden forfærdelig og vidunderlig! Naar han nu bare helt og alene kunde have været med i dette hér; det var jo næsten mere, end han kunde rumme; at han dér altid, ogsaa nu, maatte tænke paa dette Evige tillige!

»Men saa er de da ikke lige udenfor Porten, de Biskoppe lige!« var der En, der raabte. Nej, det kunde Skræddersvendene da ogsaa forstaa. Det gav ligesom en Stands i deres Hidsighed.

De vendte sig lidt efter og gik tilbage ad Breiter Weg. Da de var komne i Nærheden af Sturzes Hus, hørtes der atter Kanonskud.

Martin havde faaet en af Svendene, der hed Erich, i Haanden. Han gav sig til at fortælle om Kanoner og Krudt. Krudt det var at see til ligesom sort Mel. Og han havde en Svoger, der var Bøsseimester. Han havde viist ham et af de Krudtkamre i Bymuren, hvor det laa. Men Erich maatte gaa med bare Fødder deroppe, for havde han Skoene paa, og Sømmene i Skoene skurede mod Stengulvet, saa kunde der let komme en Gnist, og med det samme vilde der gaa Ild i Krudtet, og hele Murtaarnet vilde springe i Luften lige paa Stedet. Og hvis saa Fjenden var der udenfor i det samme, saa vilde de jo straks bryde ind og tage Byen med Storm, – hvis de da ikke blev slaaget tilbage med blanke Vaaben.

»Og alle de Mennesker, der var i Taarnet, de døde vel saa med det samme?« sagde Martin.

»De døde!« sagde Erich. »Ja, men de skulde nok lade være med at blive liggende. For der vilde ikke være en Stump af dem tilbage. De vilde blive til en tynd Kjødvælling, der smurtes over det hele!«

Det gjorde ligefrem ondt i Baghovedet paa Martin at tænke paa dette; ikke saa meget paa selve Ulykken, men paa det at være den Skyldige, der slog Ild med sine Sko-Søm og voldte, at Ulykken skete. –

Nu saae de Folk komme drivende i store Flokke ned ad Breiter Weg. Saa blev det vel ikke til mere den Gang. Svendene tillige med Hans og Martin gik ind i Huset. – Idet de skiltes forat gaa i Seng, sagde Erich til Drengene: »Vil I med mig i Morgen op og see Kanonerne?«

»Ja,« svarede de begge, – skjønt Martin straks følte en vis Ængstelse for det. –

Næste Dag fortaltes det, at Borgmester og Raad havde sendt et Gesandtskab til Ærkebiskoppen paa Giebichenstein, 80 og at der atter skulde føres Underhandlinger, – som det jo ofte før var skeet.

Saa slog Folk sig saa temmelig til Ro. Det vilde jo da altid tage nogle Uger. – –

Straks efter at Drengene var kommen af Skole om Eftermiddagen, talte Erich til dem: om de saa vilde med ud til hans Svoger Bøsseimesteren.

Hans svarede ivrig Ja, og Martin syntes da hellerikke, han kunde sige Nej, saa meget mere som han ikke længere rigtig var klar over, hvad det var, han frygtede derved. Og det var jo da virkelig meget mærkeligt, at see saadant noget.

Bare det at komme derind i den tykke By-Mur, hvor ellers ingen havde Adgang.

Bøssemesteren selv viste dem rundt. De saae Kanonerne. Nogle af dem var meget tykke, kun en tre Gange længere, end de var tykke. De hed Mørsere. Igjennem Skydehullerne foran dem kunde Drengene see langt ud over Marken udenfor Byen. Andre af Kanonerne var derimod nogle lange Rør, og de var af Træ.

Bøssemesteren førte dem videre. Martin troede, de skulde see flere Kanoner. De kom ind i et Rum, hvor der var halvmørkt, og først lidt efter saae Martin, at der op til Væggen laa en stor, sort Dynge derinde, der vist næsten fyldte det halve af Rummet.

»Det er Krudt!« hviskede Erich.

»Jamen vi har jo ikke faaet vore Sko af!« sagde Martin.

»Har I Søm i Skoene?« sagde Bøssemesteren.

»Ja, det troer jeg nok jeg har,« svarede Martin.

»Naa, ja –« Andet sagde Bøssemesteren ikke – men tog ned i Dyngen en Haandfuld af det sorte Mel og lod det langsomt løbe tilbage igjen.

Martin følte en underlig Lammelse over sig, – han gik og løftede Fødderne lige op og ned for ikke at gnide Sko-Saalerne mod Gulvet. Det var, som han selv skulde sprænges af Spænding, blot ved Tanken om at blive Skyld i, at det hele sprang i Luften.

Han vilde saa gjerne ud igjen, saa snart som muligt. Men Bøssemesteren blev ved at staa og forklare for dem, hvor forfærdeligt det var, hvis der kom en Gnist hér.

Martin kunde efterhaanden see lidt bedre, efter som 81 Øjnene vænnede sig til Mørket. Han saae en Dør til den anden Side.

»Skal vi den Vej ud?« spurgte han og bevægede sig hen derimod, løftende Fødderne som før.

»Ja –« sagde Bøssemesteren og blev ved at forklare.

Martin prøvede at aabne Døren, men det vilde ikke gaa. I det samme blev han vaer noget Jærn – det var vist nogle Bolte – der laa lige til Siden for ham paa en lille Afsats i Muren. Han syntes, de laa noget yderligt.

Saa kom de andre, og Bøssemesteren lukkede op.

Martin havde lige tænkt paa at skubbe lidt til dette Jærn – skubbe det længere ind paa Hylden, – forat det ikke skulde falde ned, – men turde ikke – for ikke at paadrage sig Ansvar – –

Nu var han ude af Krudtkammeret, og Bøssemesteren laasede Døren udvendig.

Fra dette Øjeblik af hørte Martin sletikke efter Bøssemesterens Forklaringer og saae ikke noget af, hvad der blev dem viist.

Han havde sommetider – ogsaa før – haft den Fornemmelse, at der var et Steds ligesom et stort Møllehjul, der gik rundt og vilde have fat i ham og saa male ham i Stykker – have fat paa Samvittigheden i ham – –

Aa, han havde tænkt derpaa, lige før de gik herind i Muren ad Vindeltrappen.

Nu var det skeet, syntes han, nu havde Hjulet faaet fat i ham. Dettehér med disse Jærnbolte – det kom han vist ikke mere løs fra. Forestillingerne dannede sig paa et Øjeblik i hans Hjerne: han havde maaskee stødt mod disse Bolte, før han havde lagt Mærke til dem, – det var maaskee ham, der havde voldt, at de laa saa yderligt, – og nu kunde en af dem maaskee falde ned paa Stengulvet, saa det gav – Gnist, og Muren med Mennesker og samt vilde ryge i Luften, – Fjenden vilde trænge ind, og Byen blive indtaget.

Nu syntes han, altid han havde haft den Slags Frygt for at faa Skyld over sig, aa, det var jo i Grunden ogsaa det samme, da han forleden Dag paa Turen gik og var bange for at støde Sten ned ad Skrænten og ramme nogen der nedenfor. – Nu var han endelig fangen, nu var det over ham, nu kom han aldrig løs mer! – Det var en Angst, som naar han havde udført en Befaling af hans Faders 82 forkert, – det var en Angst som for noget evigt, noget uopretteligt!

Da de var komne ned igjen paa Gaden, tænkte han paa at sige det til Bøssemesteren om Boltene og faa ham til at gaa op og see efter. Han var lige paa Nippet til at sige det, da Bøssemesteren gav ham Haanden til Farvel. Men saa kunde han alligevel ikke, han fik det ikke sagt, – det kom ham for, at det var det samme som

at erklære sig selv for gal, – saa forvisset var han paa en Maade om, at han sletikke havde rørt ved de Bolte.

Han fortalte det hele om Aftenen til Hans, da de var komne til Sengs ude i Bryggerset. Hans lo og fandt det rent grinagtigt og taabeligt. Men hvad kunde det hjælpe. Hans havde jo ikke seet noget dertil, og kunde intet vide derom.

Det var meget vanskeligt for Martin at holde sine Tanker ved Læsningen i Skolen de nærmest følgende Dage. Det kom over ham, det andet, eller det steg op i ham, – aa, det var næsten ligesom Kvalme, naar man ikke kan tvinge sig, men maa kaste op, – men dettehér gjaldt jo hundredtusind Gange mere, – det var ligesom Saligheden om at gjøre, – sommetider syntes han, det var hans Forstand, det gjaldt. Og hvad kunde det nytte, om han skriftede for Præsten? Præsten kunde jo hellerikke vide, om han havde gjort noget forkert – – og saa var hele Uvisheden der ligefuldt – – og han havde tydelig paa Fornemmelsen, at naar han først gav efter og gik til andre med sligt, saa vilde der sletingen Ende blive paa den Slags Spørgeri. Og saa vilde alle Mennesker lee ham ud og kalde ham forrykt – –

Han syntes, Loll-Brødrene var saa slemme for ham at see paa nu, fordi de havde helt deres paa det tørre og var saa milde og gode. Og tilmed var det jo nok saadan, som *de* var, han egentlig skulde være, saa gik det vel nok over med al den Angst, – naar han helt vilde opgive sin egen Lykke og blot gjøre Guds Vilje. Aa ja, naar han ikke mere haabede paa Glæde her i Verden, saa maatte vel Spændingen gaa bort, og Angsten med – – men hvorfor skulde han saa leve her i Verden?

Søndagen derefter var han i Domkirken til Højmesse. Aa, det var jo saa overmaade stort og herligt, hvad han hørte og saae, baade Sangen og selve Kirken allermest.

83

Og Orgelet – det var jo, som hele Himlen tonedede deri! – Men det blev ham truende altsammen! og Lidelsen optændte en Slags Harm i ham, hvorfor dog alting skulde plage ham saadan!

Det øvrige af Gudstjenesten hørte han ikke videre paa. Men han sad og betragtede et Billede i Kirken: det forestillede et stort Skib, der nok skulde betyde Kirken selv, og paa det var der en utallig Mængde Præster og Munke. Og Paven stod paa et højt Sted paa Dækket og gav vist Befalinger. – Men der var sletingen Lægfolk ombord. De svømmede i Vandet omkring Skibet og var lige ved at drukne, de fleste af dem. Men saa Præsterne og Munkene – de kastede Reb ud til dem, som Lægfolkene greb fat i, saadan at de lige kunde have Næsen oven Vandet. Og paa Rebene stod de syv Sakramenters Navne og de gode Gjærninger og de Helliges overflødige Gjærninger, – det var dem, som voldte, at Lægfolkene ikke helt druknede. Det vil sige, der var nogle, som var komne langt ned under Vandet, og som Præsterne ingen Reb havde paa, – dér længst nede stod der *Helvede* og en Finger, som viste til den Side.

Der kom et Raseri op i ham ved at see derpaa, som han i flere Minutter lod passe sig selv, saa han ikke ret ænsede det. Men tilsidst kunde det jo ikke undgaaes, og saa bad han til den hellige Anna, at hun vilde skaffe ham Tilgivelse derfor. – Han tænkte for Resten ogsaa paa sin Fader: hvad *han* vel vilde sige til det Skib.

Nej, hvor han var ilde tilmode, da han gik derfra! For det var ingen ren Sorg eller Smerte engang, – nej, det var saa blandet, Trods og Angst sammen, der var ikke mindste Ro eller Hvile deri eller nogen Slags Lindring derved, – for sommetider *kunde* der være noget godt ved at lide, i hvor ondt det gjorde. Dettehér var ligesom Tandpine – blot at dette var en meget, meget større Pine.

Han gik ned til Floden. Det var da friskt. Hvor Blæsten piskede Popleerne derovre paa den anden Bred; i en og samme skraa Retning flygtede alle Blade paa Kronernes brede Side, skjønt Stilkene holdt dem fast. Han kunde ikke høre, hvad de sagde, men de bandede og fordømte ham jo nok alle med een Mund, men det gjorde ikke saameget, for han vidste dog, at *de* mente ingen Ting med det.

Floden væltede sig – med dybe Hvirvler, med svulmende 84 Buler, der blev til Bølger i Dag for Blæsten, Strømmen snoede sig, skjød ned og kom op igjen andre Steder – og bort, bort altsammen! Hvad mon Floden sagde: Kom herud! – alt det andet det er Løgn – men her slipper Du for det!

Han vendte sig og løb op i Land. Han undrede sig over, at det gik saa let. For det var dog saa forfærdelig meget, der vilde have skeet, hvis han var bleven staaende. Han syntes, det var, ligesom han *havde* været derude i Floden.

Men Vreden brændte endnu i ham, – en Vrede, som han jo sletingen Vej kunde komme med, og som kun gjorde hans Tilstand mere utaalelig.

Han gik og drev om i Gaderne paa Maa og Faa. Tilsidst kom han op paa Breiter Weg, for han kunde jo ligesaa godt gaa hjem.

Der saae han, paa Gaden, en Tigger komme dinglende ved et Par Krykker. Han syntes da aldrig, han

havde seet saa elendigt et Menneske. Det var nok en Munkekutte, han havde paa, men den var saa forrevet og snavset, saa det var vanskeligt at afgang; og endogsaa Farven: var den sort eller brun? Og saa var Mennesket tillige blodig og strimet i Ansigtet og paa Hænderne, det saae ud, som om nogen kunde have slaaet ham fordærvet. – Han tog egentlig ingen Skridt, naar han bevægede sig, om hang paa Krykkerne – men Armene syntes ogsaa at være helt afmægtige. Hver Gang han slæbte Kroppen frem, som med et Ryk, gled Krykkerne ud fra Armhulerne og op paa Armen, næsten helt hen til Albu-Leddene, saaat de matte Arme blev tvungne til Vejrs. Og bedst som Martin stod og saae til, skred Mennesket stønnende om paa Gaden. Den ene Krykke faldt langt fra ham.

Martin gik hen og samlede den op og bød ham den. Men han tog ikke ved den. Saa bøjede Martin sig ned og greb fat i hans Skuldre; men han virrede først med Hovedet; lidt efter nikkede han i Retning af en Stentrappe ved en Dør lige i Nærheden. Martin vilde saa prøve paa at hjælpe ham derhen, men Munken væltede sig om paa Brystet og begyndte saa at kravle paa alle fire hen derimod. Endelig naaede han over Rendestenen og lagde sig saa opad Stentrappen. Martin tog begge hans Krykker og anbragte dem ved Siden af ham.

Nu kunde Martin rigtig see hans Ansigt, og det var 85 egentlig kjønt. En stor, smukt kroget Næse, og Øjenbrynene saa højt hvælvede. Øjnene var hverken skulende eller bedrøvede, de var alvorlige og ligefrem venlige, men saa matte, saa matte i Blikket.

»Tak! tak!« sagde han med svagt Mæle, og saae saa mildt til Martin.

Martin trak sig et Stykke bort, for det lod ikke til, at den anden vilde ham noget. Han gik over paa den modsatte Side af Gaden, og saae af og til sidelængs hen til Tigger-Munken, eller hvad han var.

Saa kom der en af Skræddersvendene hjemme fra Sturzes gaaende paa samme Side af Gaden, hvor Martin stod.

»Hvem mon det kan være?« spurgte Martin sagte.

»Men veed Du ikke det? Det er jo ham Fyrstens Søn fra Anhalt. Saadan har han pisket og slaaet sig selv fordærvet. Han boer derhenne i Klostret i Hollundergaden. Han skulde have været den regjerende Fyrste i Anhalt, men han har frasagt sig Fyrstekronen og det hele for at blive hellig og for sin Saligheds Skyld. Man kan ikke faa ham til at sige noget, uden man beder ham om hans Velsignelse, saa siger han: »Nej, nej! Herren forlade os begge vore Synder!« og slaar Kors for sig selv. – Men vi skal jo hjem og spise!« sagde Svenden og gik videre.

Martin gik lidt længere bort for ikke at være Munken til Ulejlighed, men stod saa atter og betragtede ham. Ja! det var naturligvis det, man skulde! tænkte han. Opgive al Ting, blive saa elendig, saa man ikke kunde slæbe sig selv ved et Par Krykker, men brasede sammen paa aaben Gade og laa der midt i dens Møg og Skarn, ikke regnet for mer end dét. Det var vel endnu mere end at komme til at græde ud – hvad han ikke engang kunde – for det var jo nok at komme igjennem, at komme til Bunds, – komme igjennem alt, hvad der hed Trods og Tvivl og andet Blandingsgods, og leve i – ja i noget, der var rent i hvert Fald. Men hvordan skulde han bære sig ad dermed? tænkte han, hvis han gav sig saadan til at mishandle sig selv, saa Skrædderens og alle Folk lagde Mærke til det – og Folk stod forundrede og saae paa ham, – det vilde nu ogsaa være at gjøre sig vigtig, det vilde Skræddersvendene sige – – nej, nej, det var bedre at komme paa Pilegrimsrejse til Rom, bort, hvor ingen kjendte En, saa man kunde være ene – – 86 Dette var, hvad Martin oplevede i Begyndelsen af det Aar, han var i Magdeburg. Og mere oplevede han egentlig hellerikke – før til allersidst, I al den øvrige Tid gik han blot og rugede over sin Helvedes-Angst – ja, og saa sin Frygt for at have paadraget sig Skyld og Ansvar deroppe i Krudtkammeret – uden at han dog kunde faa sig til at tale til nogen om dette sidste, fordi han i Grunden godt vidste, at det var Vanvid. Skjønt disse forskellige Ængstelser stadig laa paa Bunden hos ham, tog han dem meget sjælden op til bevidst Overvejelse – hellerikke naar han var ene; – han havde en rigtig Fornemmelse af, at gjorde han det ret meget, saa kunde han ingen Ting bestille i Skolen, og saa vilde det meget snart være ude med hans Forstand. Paa den anden Side var hans *tilbagebrængte* Angst saa stærk i ham, saa den gjorde Dagene graa, tog Glansen af Livet og gjorde det hele udvendigt. Han syntes selv sommetider, at dette da vist maatte være den allerforsædeligste Maade, man kunde leve sit Liv paa. Der kom sletingen Ting ud af det. Ja, han fik jo lært sit Læsning i Skolen fra Dag til Dag – men ellers!

Han kunde jo sletikke naa nogen Sikkerhed med Hensyn til det Evige! Hvem mon egentlig havde en Sikkerhed – der var værd at kalde Sikkerhed – for, at han ikke kom i Helvede? Vist næsten ingen, lod det til! – Han vidste, hvad Sikkerhed var, det gjorde Martin; naar hans Fader havde befalet ham en Ting, saa blev den nøje udført efter Ordren, – det var Sikkerhed det, – en Sikkerhed, der sad ham i Sjæl og Krop hvert evige Øjeblik endnu som en Overstramning, en dirrende Overspænding af Kræfterne. Men i Sammenligning dermed: hvad var det for en jammerlig Sikkerhed, han havde til Værn mod det at komme i Helvede! Folk vidste saamænd ikke bedre Besked derom, end naar man spillede Effen eller Ueffen. Og saa var det deres evige Salighed, det gjaldt! – Nej, det kunde han ikke nøjes med, dertil vidste han altfor skjærende smerteligt fra sin Barndom, hvad Sikkerhed vilde sige. Saadan en Munk, der var gaaet til Bunds, som denne Fyrste af

Anhalt, maatte vel vide Besked – det var vel det eneste, der var tilbage. Aa, der kunde godt dukke Angst op i ham for, at Gud ikke engang var retfærdig, – skjønt den havde jo fortaget sig efter hans Faders Modtagelse af ham, da han kom hjem fra Harzen. Men selv 87 om Gud var retfærdig, hvad Sikkerhed havde man saa? – Aa, den Skifting! naar han tænkte paa ham – saa kom det altsammen igjen. – – – Og saa til Afveksling var der Krudt-Historien. Ja, det var jo ogsaa Sikkerheden, det dér var galt med. Sikkerheden mod, at han kunde volde en Ulykke med de Jærnbolte. – Han maatte jo være rent overdreven i sine Forlangender om Sikkerhed! Andre Mennesker kunde lade sig nøje med langt mindre deraf! Men hans Fader havde ogsaa forlangt en rent sønderknusende overdreven Sikkerhed af ham, naar det gjaldt den nøjagtige Udførelse af hans Befalinger!

Martin var en kjedelig Kammerat for Hans i alle disse Maaneder. Der var ingen ret Hengivelse i nogen Leg. Hans mærkede kun, at Martin passede sit Skolearbejde meget ivrig; men der var ingen Fornøjelse ved at snakke med ham heller om dét.

Sommetider syntes Martin, at han maatte da vist kunne bede Gud om at jage alt det Mismod og den Angst bort; at naar der var noget ved Gud, – saadan som Martin syntes han havde kjendt ham engang – saa maatte han da hade sligt; men i Almindelighed turde han ikke tro andet, end at det var for Guds Skyld og Sandhedens og Samvittighedens Skyld, han havde alle disse Lidelser. Og da kom der saa let et Stænk – eller mere – af Harme imod Gud, eller mod Livet i det hele.

Men kaste sig ud i en Afgjørelse – eller i en vild, hensynsløs Undersøgelse af Skyld eller ikke Skyld, det turde han ikke, – han syntes, at det eneste, der skilte ham fra Sindsforvirring, var netop den Magt, han endnu havde over sig selv til at hindre en saadan Afgjørelse eller Undersøgelse – i det hele Magten til at holde sine bevidste Tanker borte fra de Sager. –

Kort før han, efter Bestemmelsen, skulde rejse fra Byen, forat flytte til Eisenach, – indtraf der saa igjen noget, som drog alle hans Tanker til sig.

Det var sidst i November. Det var tidligt blevet Vinter, og Elben havde været helt islagt. Men nu var det blevet Tø igjen og Strømmen brød Isen op.

Byens Dreng var nede ved Floden eller ude paa Isen i stort Tal, for det var baade morsomt og meget farligt med alle de pludselige Forandringer i Isens Beliggenhed, som den rivende Strøm stadig frembragte. Der kunde være 88 store Sammenskruninger, hele Volde af Isstykker, som kunde see uhyre solide ud, men saa kunde det ene og saa det andet Hjørne begynde at løsne sig, eller Strømmen kunde presse sig ind i en Smule Revne, som den hurtig gjorde til en bred Spalte, og paa een Gang kunde saadant et helt Is-Landskab komme i Drift, efterhaanden opløse sig i Smaa-Øer af Flager, som det saa gjaldt om at forlade i Tide, før de blev for smaa og usikre i Strømmen.

Baade Martin og Hans havde været derude, men befandt sig nu paa Bredden og saae paa de andre. Alle de Drengene, der var Tilskuere, stod naturligvis og ønskede, at de derude maatte komme i nogen Fare, uden i Tankerne at bestemme, hvor vidt den Fare maatte gaa.

Der var særlig een Dreng, Sebastian, som alle havde deres Øjne henvendt paa. Han var saa meget dristig til at vove sig ud, hvor der var rigtig Røre i Is-Masserne, hvor Strømmen sommetider pludselig kunde boble op imellem Is-Øerne og sprede dem. Naar dette skete, flygtede han naturligvis straks imod Strømmen, fra Ø til Ø, indtil han kunde naa et roligere Sted, et Slags Fastland, hvorfra han igjen kunde begynde paa sine Vovestykker.

Endelig glippede det for ham at komme fra sin svømmende Ø, mens det endnu var Tid; den aabne Rende blev pludselig saa bred, saa han umulig kunde sætte over, og nu drev han saa ud i aaben Strøm. Hans eneste Udsigt var nu at holde sig flydende paa Flagen saa længe, til den naaede et nyt Is-Fastland forude, hvor han kunde komme af.

Alle Drengene baade i Land og paa Isen raabte og skreg af Spænding og Morskab over at see ham i denne Vanskelighed, skjønt havde de været ældre, eller været hans Søkende, saa havde de maaskee nok indseet, at han virkelig var i Livsfare, og glæmt at more sig.

Isflagen var i sig selv stor nok til at bære ham, hvis den havde ligget i en rolig Dam. Men som den nu drev fremad i den oprørte Flod, vippede og tumlede den, og Sebastian havde øjensynlig den største Møje med at holde sig opret paa den. Tilsidst lagde han sig ogsaa ned, men derved mistede han Muligheden for hurtigt at flytte sig, man hørte ham skriige gjennemtrængende, og et Øjeblik efter var han forsvunden.

Alle Drengene blev i samme Nu fuldkommen tavse – 89 stirrende ud efter Flagen; – man saae Sebastian oppe paa Overfladen endnu engang, men kun nogle Sekunder, saa var – og blev han borte.

Mange af Drengene gav sig nu til at raabe paa de Voksne; nogle Skibsfolk og Færgekarle kom ogsaa tilstede, og nogle Baade blev sat ud. De kom hurtig hen til Stedet, hvor Sebastian var forsvunden, – og videre fort, for Strømmen var jo med, men de fandt ham ikke. Han var vel sagtens inde under den pakkede Is

længere borte.

Drengene listede sig ganske stille bort. Det var, som om de alle følte sig noget skyldige. De Voksne, der kom til, skjældte ogsaa ud, fordi Kammeraterne ikke havde advaret ham eller hjulpet. Det var jo let nok bagefter.

Martin hørte det. Han stod ganske stille, bleg som et Lig.

Han syntes, at *nu* først var det, den store, uoprettelige Skyld var kommen over ham. Han huskede jo, at han havde moret sig over Sebastians Fare ligesom alle de andre – til det Øjeblik, Ulykken skete. Han maatte altsaa have moret sig over, at et Menneske var i den højeste Livsfare, og saa var det vel derfor, han ikke i Tide var kommen til Hjælp. Hvordan dette skulde have været iværksat, tænkte han ikke paa.

Efter et Par Dages Forløb gik han virkelig til en Præst og skriftede sin Synd. Fortalte vidtløftig om, hvordan det hele var gaaet til. Men Præsten lo meget godmodigt ad ham og sagde, at det maatte han aldrig mere tænke paa, det betød ikke noget.

Saa maatte jo Præsten sletikke have forstaaet ham, tænkte Martin. Der var altsaa hellingen Redning for ham fra den Side. Alle andre Mennesker plejede jo dog at kunne komme over saadan deres bestemte Synder paa den Maade, og han var jo villig til at gjøre alt, hvad Præsten vilde have paalagt ham som Bod.

Var han da forskjellig fra alle andre Mennesker? Han blev ligestraks saa ene, skjønt alle de andre Drengene havde jo dog været med. Helt ene – saa han ikke kunde sammenligne sig med nogen. Aa, det var akkurat, som naar hans Fader havde givet ham en Befaling – da blev han ogsaa pludselig helt ene, ingen uden han alene kunde vide, hvor grænseløst meget det gjaldt.

Mon han ikke var fordømt nu? Stod der ikke et Sted, 90 at en Manddraber var i Pagt med den Onde? – Men var det ikke uretfærdigt af Gud? Han vidste jo dog, at han aldrig for nogen Pris havde villet være medskyldig i Sebastians Død. Havde han dog bare kunnet tale med sin Fader derom. Han var da stræng nok, og dog var Martin ikke sikker paa, om han ikke vilde have frikjendt ham.

Martin blev ligefrem syg, kunde slet ingen Ting spise, og maatte nogle Dage forsømme sit Arbejde i Skolen og sin Syngen for Dørene. Alligevel kom han hver Dag i Skolen og sad og hørte paa de andre.

Det faldt ham ind i disse Dage, at nu betød Krudt-Historien nok sletintet mere for ham, den syntes ligesom ikke at komme ham ved, og dog havde han nu omtrent i et Aar gaaet og græmmet sig saadan derover. Det var næsten, som det kun gjaldt om, at han *skulde* være ulykkelig, saa kunde det nok være det samme, hvordan det gik med Sagerne selv. Mon det var Fanden, der vilde have det saadan? Eller hvad var det? Hvad var det? – Han kom atter til at tænke paa saadant et fortravlet Menneske, der altid *maatte* have travlt. – Men Tanken gled snart bort fra ham igjen. –

En Dag sad han inde i et Undervisnings-Værelse paa Skolen, efterat en Time var til Ende. Det var tillige en Slags Bogstue; der stod en hel Del Bøger paa nogle Hylde ved Væggen.

Der var en, paa hvis Ryg der stod skrevet: *Thesaurus mysticus eller den skjulte Skat*. Det lod til, at den var af en hel Del forskjellige Forfattere, saadan Smaastykker imellem hinanden. Et Sted stod der en Overskrift: *Om Prædestinationen eller Guds Forudbestemmelse*. Han blev straks noget ængstelig ved at see disse Ord, men kunde dog ikke lade være at læse.

Dér stod med rene Ord, at Gud havde bestemt fra Evighed, hvilke Mennesker der skulde i Himmerig, og hvilke der skulde i Helvede. Og det kunde man ikke forandre noget ved, om man saa gjorde aldrig saa mange gode Gjærninger. Det var noget, som Gud bestemte af sin frie Villie. Man skulde kun gjøre det Gode for selv at blive vis paa, om man hørte til de Frelste, som var forudbestemte til Himmerig, eller til de evig fordømte. Det kunde man nok danne sig en Mening om, eftersom Ens gode Gjærninger lykkedes eller ej. – Og saa stod der en hel Del om, at 91 man skulde elske Gud, ikke for Frelsens Skyld, for det var Egenkærlighed, men for Guds egen Skyld. – –

Men Martin havde faaet nok. Der var altsaa sletingen Retfærdighed til! Han gispede efter Vejret. – Jo, det var rigtignok den skjulte Skat, han her havde fundet! Der var ingen Retfærdighed til! Saa regnede Gud sletikke, at han ikke havde *villet* Sebastians Død, der hjalp ingen Undskyldninger! Han var evig fortabt!

Det svimlede for ham – og – han faldt, – han maatte vel være besvimet, for han følte sig helt forvildet, da han skulde til at rejse sig igjen. Han kastede op, da han kom udenfor Døren, og var saa mat, at han kun med stor Møje vaklede hjem til Skrædderens. Han krøb i sin Seng, dirrende af Feber, og noget efter kunde han ikke holde det ud for Varme i Sengen og fik Dynen af sig derude i det iskolde Bryggers.

Han syntes egentlig ikke, han tænkte saa meget paa det, han havde læst i den Bog, men det var som en Virkelighed, der stod dér lige indenfor Døren: den evige Fortabelse, – han kunde ligesom ikke røre sig, uden

at han stødte imod den – og det var som at røre ved Is eller gloende Jærn. – Saa gled han tilbage igjen i en bølgende Feber-Taage.

Men næste Morgen var han – man kunde vel sige: heldigvis – stærkt legemlig syg. Ellers var maaskee Forstanden bleven skræmt af ham. Det slog sig paa Maven, – han havde vel sagtens ligget nøgen om Natten i Søvnne,

- han fik en Gjennemgang, der var nærved at slaa ham ihjel og laa flere Døgn i Vildelse. – Han var da nærmest saadan opgiven, uden at man dog endnu sendte nogen Efterretning til hans Forældre. Det eneste, han fik at nyde, var nogle tørre Hvedebrøds-Skorper. – Vand maatte han endelig ikke faa, sagde den kloge Mand, som Skrædderens plejede at raadspørge for deres Børn, – eller noget andet drikkeligt.

Vand var det eneste, Martin brød sig om, han led saa usigeligt af Tørst. Men ingen maatte bringe ham noget, og selv var han saa svag, at han sletikke kunde røre sig, – han var bleven stiv i Lemmerne, foruden alt det andet, han fejlede. –

Det var en Dag, Skrædderens skulde til Barselgilde hos Sturzes Søster og hendes Mand. Skrædderens kom ikke 92 meget i Besøg, skjønt de gjerne vilde, de havde ikke Raad til at gjøre Gjengjæld. Men her var da en Lejlighed, hvor det gik an, her skulde de ogsaa med allesammen, endskjønt deres Børn jo var mange, de mindste helt smaa.

Svogeren og Søsteren var nu heller ikke velstillede, saa der blev gjort stærkt Regning paa, som ogsaa Skik var, at Gjæsterne førte Send med sig til Gildet, Bagværk, Kjødvarer og Drikkevarer, og hvad der ellers trængtes til i Anledningen. Sturzes havde derfor haft ikke saa lille en Bagning Natten i Forvejen, og Ovnens var jo derude i Bryggerset, saa Martin havde døjet meget af den Hede, der havde været og var endnu.

Nu drog de saa alle af Sted ved Middagstid – undtagen jo Tjenestepigen. Hans Reinicke var hellerikke med, men det kom af, at han i denne Tid boede hos Füssels udenfor Byen; den kloge Mand havde nemlig sagt, at saadant noget Sygdom, som det Martin led af, med megen Maveforstyrrelse, det kunde godt træffe til at være smitsomt, saa det var bedre, Hans ikke sov hos ham.

Martin laa og var udenfor al Tid og alle mulige Bestemmelser. Det var, ligesom han ikke kunde tage noget ret alvorligt. De vigtigste Spørgsmaal skjød op, men gled straks af paa den Feber-Rus, han var i. Selv det, der havde styrtet ham ud i Sygdommen – det kom ogsaa og viste sig for ham i al sin Frygtelighed: Gud var uden Retfærdighed, og Martin var jo nok fortabt. Ja, men det gjaldt jo saa for alle Mennesker, hans Fader ogsaa, den ene kunde ikke vide sig mere sikker end den anden. Saa stod hele Sagen ude i en Taage, uden at komme ham nærmere, uden at røre sig. – Han var jo nok snart borte herfra – lige som alle de andre Ting, der laa og drev herude i Bryggerset. – Ovnragens og Brødsuffen stod til Støtte mod Væggen bag hans Leje, lænet frem over ham. En hel Del store, vaade Halmvisker flød paa Stenpikningen, hvormed Gulvet var dækket, – her lige ved hans Hovedgjærde. Han laa halv skjult af Dejgtruget, der var sat hen efter Brugen i denne Krog. Og ingen saae efter ham, – det kom ham ikke underligt for; han havde egentlig ogsaa selv opgivet Livet uden at tænke videre derved.

Det værste var, naar han mærkede Sult eller Tørst. Det kom stødvis og kunde holde sig længe ad Gangen. Naar han havde prøvet paa at spise noget af dette 93 Hvedebrød, mærkede han Tørsten dobbelt, han kunde næsten ikke faa noget af Brødet ned, men saa blev det hele til Tørst.

Sommetider var det, som om hans Bevidsthed, hans Sjæl ikke bestod af andet end Tørst, der var ikke en Tanke eller en Forestilling – blot denne Fornemmelse, som jo kun kan erfares og benævnes ved sig selv. Men sommetider fyldte Tanker hans Sind: en hel Verden, hvor alting drejede sig om Vand og om Tørst –

Pigen kom ind over Middag med to Spande Vand ude fra Brønden. Det gjorde hun hver Dag. Hun satte dem henne paa Stenpikningen ved Bryggersvadsken, der stod de paa et Bræt. Martin kjendte dem saa godt. Naar han og Hans kom hjem fra Skole, saa gik de gjerne ud til de Spande for at faa en Slurk Vand. Det gjorde jo alle Husets Børn.

Der kom en Tanke op i ham om at bede Pigen – ved det hun var ene hjemme – give ham en Drik Vand – – men saa huskede han jo godt, at Pigen var fuldkommen tro mod sit Herskab, hun gjorde ikke noget imod deres Befaling, – og han *maatte* jo ikke faa Vand, det var vist det eneste, der var bleven bestemt for hans Sygdoms Skyld.

Pigen gik straks ind i Kjøkkenet. Og Martin vidste, at nu saae han rimeligvis ikke et Menneske, før i Aften en Gang.

Der laa et Stykke Karklud paa Gulvet lidt fra ham – den var saa tør af den stærke Varme fra Ovnens og helt udslidt af Brugthed, bare blege Trevler, – aa, han syntes, han var helt saadan, saa udtørret og udslidt og et Ingenting ligesom den Stump Karklud. Det var blot saa underligt, at ligesaa snart *han* forsvandt, saa forsvandt ogsaa alt det andet herinde for ham. Men Karkluden – den var kun sig selv – den forsvandt der

ingen Ting for --

Aa, hvor han tørstede! Den ene af Spandene hældede lidt. Han kunde see, ikke Vandet, men et Lysblink i Vandspejlet: -- det maatte være, fordi det vuggede lidt endnu, efter at Pigen havde sat det --

Tørsten tog til at blomstre i ham, at skyde Billeder og Begivenheder: Spanden kom op nede fra Brønddybet, og Lyset blinkede mere og mere i den vuggende Overflade, eftersom den nærmede sig Bommen, -- og nu tog han 94 Spanden med begge Hænder, idet han stemmede Maven ind mod Rammens Yderside, og nu holdt han den paa Rammens Kant. Aa, der var noget med Jærnbøjlen og Rebet, der kom i Vejen for Ansigtet, -- men nu naaede hans Mund Vandfladen, og han græd, idet han drak -- og nede paa Bunden af Spanden var der saadant noget grønt, der sad -- men han fik ingen Ting, skjønt han drak, han kom til sig selv og var lige tørstig -- --

Spanden stod akkurat paa samme Sted derhenne ved Bryggersvadskan, og Lyspletten legede i Vandet. Aa, naar det nu havde staaet der nogen Tid, saa blev det lunkent af Varmen fra Ovnen, -- og nu var det iskoldt --

-- ja, han vilde lægge sig ned i Græsset, skjønt det stod helt fuldt af Vand, det gjorde ingen Ting med hans Klæder -- Græsstraene var under Vandet ligesom forsølvede af Luftblærer, men det, der stak op over Vandet, var grønt som ellers -- Bækken var jo helt gaaet over sine Bredder -- Han laa fladt paa Maven i Vandet og drak, seende ned mod Engbunden, men han fik ingenting! -- Han løftede Hovedet, -- ja, ude i Bækken gik Vandet frit i Bølger og Strømme -- det var jo rimeligt, at vi blev frelst i Daabens Vande -- men saa var han jo frelst! --

Aa, hvor han tørstede! -- Dér stod de henne, de to Spande! -- Han tumlede ud af sit hede Leje -- han maatte vel have hældt sig for stærkt frem -- og laa paa Stengulvet, nøgen som han var --

Det gjorde meget ondt i Arme og Ben, dem kunde han ikke bevæge, men han væltede sig rundt med selve Kroppen, -- og følte med det samme, at han maatte kunne naa hen til Spandene -- og saa var han vistnok et Øjeblik uden Bevidsthed -- for han syntes, han var ude i Elbstrømmen, i kolde Strømme, blev rullet rundt og væltet op og ned -- men fik intet at drikke -- og saae, at han laa paa Bryggersgulvet --

Han syntes ikke han kunde røre sig -- han havde atter gjort Forsøg paa at bruge Lemmerne; han laa tillige og lyttede, om der var nogen, der nærmede sig, der kunde forhindre ham i at naa Vandet. Men der var ingen. Ikke en Lyd! -- Jo, langt borte i Huset hørte han dumpe Slag -- det maatte være af Pressejærnet, henne i Systemen.

95

Han begyndte atter at vælte sig sidelængs over Stenpikningen -- og nu var han ved Spandene!

Han fik sig sat over Ende. Han saae i et Glimt den ru, flossede Kant af Spanden, -- nu havde han Mund og Hage nede i det kolde Vand, -- nu drak han.

At fornemme det Kolde ned igjennem Kroppen, ned i Indvoldene, -- han syntes, han kunde mærke, at Gud er god, Gud er god, han, som har skabt -- -- Han drak og drak. Der blev to Smaahuller i Vandfladen ligefor hans Næsebor -- han blev ved at drikke.

Som man seer et spædt Dyr synke fra Moderens Yver ned i Søvn, saaledes sank han tilsidst sovende ned mod den haarde Stenbro. -- Det varede dog ikke ret længe, saa var han vaagen igjen, -- han frøs, -- og begyndte at vælte sig tilbage mod sit Leje. Og da han havde naaet det, var han borte med det samme.

Først næste Dag vaagnede han op -- badet i Sved, og da kunde han mærke, at han i Grunden var rask nu, han var kun saa uhyre mat.

Bruge sine Tanker kunde han vel egentlig ikke, men han kunde styre dem. Det Frygtelige, han havde læst, ligefør han blev syg, taarnede sig op for ham ligesom nogle uformelige Luftsnyer, men han forhindrede dem i at tage Form, de svandt bort, -- og han laa og mumlede Gang paa Gang: Gud er god! Gud er god! --

Noget efter Martins Opvaagnen kom Sturz og hans Kone ud i Bryggerset forat see, hvordan det stod til. De havde hørt af Pigen, at han maatte have været ved Spanden og have drukket, for den var halv tom, da hun kom ned i Bryggerset i Aftes.

Sturz sagde, da han mærkede, at Martin havde det bedre: »ja, der kan man see, Lærdommen er ikke altid at stole paa.«

96

V

Nogle faa Dage før Jul var Martin saa rask, at han turde tage sig Hjemturen paa. Det havde været afvekslende Frost og Tø, koldt, raat Vejr med slemt Føre i længere Tid, og var det ogsaa den Dag, han drog af Sted. – Han havde en stor og tung Byldt af Tøj og Bøger paa Ryggen; det sjadskede med store, vaade Sneflager i Luften, og Vejen var saa gal, den kunde være: Frost i Bunden og et Par Tommer Snesjap ovenpaa.

Han saae sletikke paa Egnen, hvor han gik, holdt blot Øjnene til sine Fødder og til Vejen lige foran. Han tænkte kun paa sig selv og dem hjemme. Det var nu fem Fjerdingsaar, siden han havde seet dem. – I det onde, kolde Vejr kunde han ikke lade være at udmale sig Hjemmets Hygge: Hans Moder sad med Rokken ved Ildstedet, og de laa omkring hende paa Gulvet, han og Jakob og Barbara og de tre andre, og hun fortalte paa sin forstandige og noget tungsindige Maade, der lød saa troværdig, netop fordi det var akkurat, som naar hun talte om Husets Anliggender. Naar Personerne var urimelige i deres Foretagender eller Ønsker i Eventyrene, saa sagde hun deres Ord, ligesom hun spottede dem noget eller dadlede dem for deres Forfløjhed. –

Men ellers! – hvad Grund havde han egentlig til at tænke sig Hjemmet hyggeligt? Hans Fader var vel sagtens ligesaa stræng, som han plejede. – Martin syntes sletikke, han kunde forstaa, hvordan nogen kunde være stræng eller mørk, naar han ikke led af Angst for – dette Evige. Men det gjorde hans Fader da vist ikke, – tværtimod: det var jo nærmest fra ham, det kom, naar Martin nu turde skyde sine Betæneligheder lidt tilside, – han haabede da paa, at Faderen skulde give ham Dristighed 97 naar han fortalte om dette, han havde læst angaaende Guds evige Forudbestemmelse. Han haabede egentlig paa, at Faderen skulde kalde det for Vrøvl, – samtidig med at han paa Forhaand følte, at Faderens Ord paa det Punkt ikke helt vilde kunne overbevise og berolige ham. Naar Martin – de Gange han havde været til Skrifte – hidtil havde kunnet tage det – ja, hvad skulde man sige: saadan almindeligt, uden Angst, med sit Skriftemaal, saa var det vel nok den Maade, hvorpaa Faderen havde talt om de Ting paa Sygelejet, som havde voldt det, – for ellers følte Martin godt, at der var Bundløshed nok, ogsaa dér, at synke ned i.

Det var nu nok godt, at han ikke skulde være hjemme mere end nogle Dage, ellers blev det vel helt det gamle om igjen med hans Faders Urimelighed. – Og – han vidste ikke, hvad Grund han egentlig havde til at tro det: men det stod nu for ham, at i Eisenach – hvor han nu skulde gaa i Skole – vilde det alligevel blive noget helt andet end i Magdeburg. Det kom vel af baade Moders og Faders Ord om den Egn – ja, hvor saa mange af deres Minder havde været Virkelighed, hvor deres Slægt boede endnu, – og hvor alle Floderne løb mod Vest til Weser.

Lille Juleaften naaede han Mansfeld, saa træt, at han den sidste Mils Vej havde gaaet næsten uden Bevidsthed.

Han kom straks i Seng, – og sov noget efter ind med den Fornemmelse, at alt, hvad Moderen foretog sig, det var godt nok, det var rigtig den gamle Laven til Julen. Men Faderen – han var ikke just urimelig eller stræng, men han var da saa rastløs, der var sletikke noget af den Ro over ham – fordi Arbejdet var foreløbig til Ende, som Martin dog saa godt havde kjendt hos ham om Julen i gamle Dage.

Næste Morgen var det ligesaadan. Martins Moder sagde, at hans Fader havde jo nu faaet saa meget at see efter, som ikke var hans eget. Det var ikke blot dethér, at han var een af de Fire i Byen, – nej, men Greven havde ogsaa sat ham til at liave Opsyn med alle de Fyr i Möllendorf og Vatterode og Leimbach, – og naar han saa ogsaa skulde passe sit eget, – det var dét, der gjorde ham saa urolig. Men han tjente da godt.

Martins Moder viste ham nu ogsaa, hvor Sengene var 98 bleven af, som før havde været herinde i Stuen. Huset var jo nemlig blevet bygget meget større, mens han havde været henne, saadan at de nu sov i en anden Stue. Men Martin skulde blive ved at ligge her i Dagligstuen, de Nætter han var hjemme, for de havde knapt med Sengeklæder og her var jo varmere.

Om Aftenen, mens de spiste Julenadveren, og da de sang, og Faderen holdt Bøn, var han da endelig rolig, – men det varede hellerikke stort længere, for noget efter at den lille Julegran var bleven tændt i Stuen, gik han ud. Han skulde hen og tale med en Mand i Byen, som brød Ertsen i sin lejede Grube paa en uforsvarlig Maade.

Men saa var de jo da ene, Martin og de andre Børn og Moderen. De sad sammen, akkurat paa samme Maade som da Martin var rigtig hjemme, og Moderen fortalte vidt og bredt. Lysene paa Træet gik jo snart ud, men der var Lys nok fra Ildstedet til det, de havde for. – Hun fortalte en Historie fra Möhra, hvor hun selv havde været som ung, da hun blev trolovet, og som Martin jo ogsaa nok fik at see, naar han nu kom til Eisenach, for det var kun et Par Mil derfra.

Den Historie – det skulde være passeret, kort før hun kom til Egnen. – Det var to Piger, – de stod og gravede inde i en Have der i Möhra, og den ene graver saa pludselig en tyk, hæsleg Tudse op. Hun blev straks saa fortagen af det, saa hun vilde lige til at skjære den over med Spaden. Men den anden Pige var medlidende og sagde: »lad nu det sølle Dyr leve; den har Gud jo dog ogsaa skabt, og har han givet den Livet, saa lad ham ogsaa være ene om at tage det igjen.« – Hendes Medtjener var en ugudelig Tøs og lo ad hende, men hun blev ved at bede for Tudsden, saa den anden tilsidst gav efter og lod den leve. – Saa ikke længe efter kom der en Dag en lille bitte Mand ind i Kjøkkenet til dehér to Piger, hvor de tjente, – i en brun Trøje med store Daler-Knapper og en Hat med bred Skygge. Han hilser saa meget venligt og byder dem begge komme til Barselgilde hos Underjordserne. Han sagde tillige, at her under Ildstedet i Kjøkkenet var der et Hul, som vilde aabne sig næste Søndag, og der skulde de kuns gaa ned. Og da han havde sagt det, var han borte.

Nu vidste dedér to Piger jo ikke: skulde de gaa, eller skulde de lade være? Og de henvendte sig saa til Præsten 99 for at faa Raad af ham. Jo, han fandt ikke, der var noget at betænke sig paa, han raadede dem til at gaa, – saadan en Kjærlighedsgjærning skulde man ikke nægte nogen. – Da saa det var bleven Søndag, og Solen stod lige i Sønder, saa ganske rigtig aabnede der sig en Dør under Ildstedet, og de to Piger, i deres Søndagsstads, og i pæne, hvide Skjørter, traadte derind ad, og blev straks modtagne af to smaa, brune Mænd, som de saa fulgte med ned ad en prægtig, bred Trappe. Tilsidst kom de til en stor, straalende Sal, og der var alle Underjordserne allerede forsamlede. Da de saa havde hilst paa dem hvereen, kom Præsten frem og døbt Barnet, og det var ikke større endsom en Haand. – Saa satte de sig til Bords, og de to Piger fik Sæde ved Siden af Barselkonen, og de lod sig Maden godt nok smage.

Da de nu havde siddet der en Stund, kommer hende den ugudelige Pige til at see op, og da blev hun ikke lidt bange, for lige over hendes Hoved hang der en Møllesten – blot ved en Silketraad. Hun sprang op og vilde af Sted, men Barselkonen bad hende sætte sig ned igjen og sagde: »Vær nu ikke bange, der skal ikke skee Dig noget ondt. See kuns, da Du for nogle Dage siden vilde slaa mig ihjel med Spaden nede i Haven, da hang mit Liv i en Traad, og det gjør Dit nu ogsaa; men da Du dog lod mig beholde Livet, saa skal det ikke gaa Dig værre, og Møllestenen skal ikke slaa Dig ihjel.«

Saa gav Pigen sig da til Taals, og de aad og drak lystig videre, og det ene Fad blev sat paa Bordet efter det andet.

Men til allersidst bar en lille Mand et Fad ind, der var Laag over, og satte det foran Pigerne, og en af Underjordserne sagde til dem, at de skulde kuns tage Laaget af. Først var de rædde og vilde nødig til det, men Underjordserne forsikrede, at det tog de ingen Skade af. Saa løftede de da Laaget, og saae, at Fadet var fuldt af Lus. Da de saa vendte Ansigtet bort af Væmmelse og Ledagtighed, sagde en af Underjordserne: »Ja, det er de Lus, som I kæmmer af jert Haar, naar I kæmmer jer om Torsdagen; de falder allesammen herved i vore Fade. Derfor vilde vi bede jer lade være med at kæmme jer lige den Dag, og sørge for, at de andre deroppe ogsaa vil lade være dermed.«

Det lovede Pigerne, og lidt efter rejste Folk sig fra Bordet. Da Pigerne nu bød Underjordserne Farvel, takkede 100 Barselkonen og hendes Mand dem for den Venlighed, de havde vevist dem, og Konen gav desforuden hver af Pigerne et Par Haandfulde Høvlspaaner og sagde, de skulde passe godt paa dem.

Saa gik de, og de to brune, smaa Mænd førte dem atter op ad den samme smukke Trappe, som de var komne ned ad. Men da de saa stod ene i Kjøkkenet, kastede den Ugudelige af dem straks sine Høvlspaaner paa Ilden og sagde: »Naar Underjordserne ikke kunde give mig en bedre Mindegave om deres Barselgilde, saa skulde de hellere have beholdt den for dem selv.« – Dernede havde hun ikke turdet sige saadant noget, for der var hun hele Tiden

bange for Møllestenen. Men den anden Pige sagde: »de har dog sagt, vi skulde passe vel paa det; man veed jo aldrig, hvad det kan være godt for.« Og hun gik til sit Skrin og kom Høvlspaanerne deri. – Da nu de begge tog deres Barselstads af, faldt der noget til Jorden fra den Ugudeliges Tøj, og da hun skulde see til, var det et blankt Guldstykke.

»Det er Høvlspaanerne!« sagde den Medlidende og gik til sit Skrin og fandt der en stor Skat. – See, nu var hun paa een Gang bleven en rig Jomfru i Stedet for en fattig Tjenestepige, hun blev gift og havde ingen Nød mere; men den Ugudelige kunde det aldrig ret blive til noget for.

Martin syntes, det var saa urnaadelig længe siden, han havde hørt saadant et Eventyr af sin Moder, og det kunde dog vel ikke være mere end godt et Aar siden. Men paa den rigtige Maade! – ja, dér skulde han langt tilbage! og det kom jo ogsaa an paa ham selv. – Det var jo hellerikke paa den rigtige Maade *nu* – for han var ikke med saadan i dét, der blev fortalt, det var ligesom eens godt altsammen blot derved, at hans Moder fortalte det. Men de andre lo svært, da det med Lusene om Torsdagen kom. – – Det var ogsaa underligt med hans Moder, for naar hun fortalte Historier, saa kunde hun sige Lystigheder, som hun ellers sletikke brugte eller kunde finde paa. Det var med hendes Fortællen ligesom med en Dans. I en Dans kunde hun jo godt svinge og klappe i Hænderne og trampe i Gulvet, skjønt det aldrig ellers kunde falde hende ind. Naar hun fortalte, saa var det vist ligesaa meget andres Ord, fremmed Tale, hun brugte, som naar hun sang

en Vise. Men *hvis* Ord brugte hun mon, naar hun 101 fortalte? Dem havde hun da vist ikke fra noget bestemt Menneske? – Aa, han syntes hellerikke, han selv havde været nogen bestemt Person, den Gang han *rigtig* hørte hendes Eventyr. Han havde da i hvert Fald sletingen Ulejlighed haft af sig selv, han var saa let som en Fugl i Luften. Ja, det var længe, længe siden!

Nu vilde hans Moder vistnok til at begynde igjen! Hun rømmede sig og flyttede sig lidt paa Stolen. Det huskede han jo ogsaa saa godt fra før: naar hun satte sig hen med dem forat fortælle, saa havde de gjerne bedt hende derom i Forvejen. Men naar hun først *havde* begyndt – saa behøvedes det ikke at bede hende mere, og det passede sig vist ikke engang. Naar hun havde endt een Historie – saa sad hun lidt og tav efter den – og saa tog hun fat paa en ny, helt af sig selv, – det lignede noget de gamle Hestes Gang i Hans Reinickes Faders Teglværk.

Jo, nu begyndte hun: Der var engang en Kvæghyrde. Han havde en Datter, som skulde gaa i Marken med Middagsmad til sin Fader. Men hun kunde ikke finde ham. Saa satte hun sig paa Toppen af et højt Bjærg og sang en Vise, for hun tænkte: det kan jo være, min Fader kan høre det, og saa vil han nok kalde. Og hun sang og sang og sang højere og højere, saa det lød ret saa herlig og skjønt ud over Bjærgene. Da stod der i det samme en Bjærgmand for hende – – –

Martins Fader var kort i Forvejen kommen ind ad Døren. Men hans Moder fortalte uforstyrret videre, blot noget lavere i Tonen. Faderen stod lidt foroverbøjet og hørte paa: »Naa, saa Du fortæller om de to Søstre fra Tann, som var inde i Bjærget i tre Aar. Ja, jeg har da seet den ene af dem, som det blev fortalt om. Men veed Du saa, hvad det var for et Bjærg, hun var inde i og sad og sang saa skjønt paa?«

»Nej,« sagde Moderen. »Jeg vidste, det skulde være paa de Kanter, men hvor, det veed jeg ellers ikke.«

»Ja, paa de Kanter!« sagde Faderen. »Det var nu da hellerikke lige ved Möhra. Det skulde være oppe paa Engelsbjærget i Høje Rhön.«

»Det var vel saa langt paa den anden Side af Salzungen?«

»Kan Du ikke huske, Grethe, Du og jeg gik en Aften kort før Solnedgang fra Möhra til min Morbroders i Ettenhausen?« 102 »Aa jo, det var kort før vi blev trolovede.«

»Ja, saamænd var det saa. Vi havde ellers nok at snakke om. Men det, jeg nu bedst husker af det hele, er, at jeg viste Dig Engelsbjærget i Høje Rhön. Det laa helt udenfor Kimmingen og stak op, som det altid plejede, som saadan en stor, kantet Sten; og den Aften var det helt mørkeblaåt; alt, hvad vi ellers saae, var jo gult af Solen. Det er sært, man kan huske saadant noget. – Men dér var det da, hun skulde være kommen fra, den hér Pige – eller Kone var hun jo nu. Det var det Bjærg, hun skulde have siddet og sunget paa. – – Ja, bliv I nu blot, hvor I er. Jeg gaar ind i min Seng med det samme.«

Saa sad Moderen med Børnene endnu en god Stund derinde i Stuen, – og hun fortalte stadig. Da hun endelig rejste sig, hentede hun nogle Sengeklæder til Martin, som skulde ligge paa Gulvet herinde. –

Det varede ikke længe, inden han faldt i Søvn. Der var helt mørkt i Stuen; der var lidt Ild paa Arnen endnu; Skyggerne fra Grantræet var svagt synlige paa Vægge og Loft. Det maatte han have seet engang som lille Barn vist, for det mindede ham saa besynderligt.

For Resten var det – ikke halvvejs, men noget hen derad – som om han besøgte nogle fremmede Folk; som om den rigtige Fader og Moder og de rigtige Søskende havde levet for nogle Aar siden. Især naar han tænkte tilbage, før han var otte Aar, før han begyndte med dette Tungtsindighed og disse Ængstelser, før Walter, Skiftingen, døde og alt dét – saa var de da saa helt forskellige fra det nærværende, men saa var han det rigtignok ogsaa selv, det var maaskee derfra, det meste kom. Ja, hvordan var han dog ogsaa bleven saa kjedelig, tænkte han, og Graaden steg ham til Halsen. Han saae tilbage igjen over det altsammen: det med Skiftingen og Pryglene i Skolen og Billedet oppe i Kirken og hans Faders Strængthed, ja, og Frygten for at blive evig fortabt, som jo var med i det altsammen – – Og hvordan var det saa kommen? – – Ogsaa alle disse mere kortvarige og bestemte Ængstelser – af lignende Slags som det med Krudtkammeret i Magdeburg og med Sebastian – – og nu tilsidst: Forudbestemmelsen? Hvordan var dét kommen? For det maatte dog vel næsten være noget, som alle kunde træffe paa og opleve, – hvordan blev det da til saa meget for *ham*? 103 Nej, han forstod det sletikke. Og hvordan skulde han nogensinde komme af med det? – Han havde dog virkelig gaaet herhjemme, her i denne Stue, hvor han laa – og været helt lykkelig en Gang, og kunde huske det saa tydeligt. – Nej, han *havde* dog vist ikke gjort noget, der kunde være saa uopretteligt, det var blot hans Tanker og hans Sind, der var blevet saa taabeligt. Bare dét kunde have blevet, som det var engang!

Aa, bare han tænkte paa dén gamle Tid, saa myldrede der saa megen Lystighed og Skjønhed frem: Eventyr og Slotsbjærget og Landevejen, der gik saa langt – – Ja, den Vej skulde han nu gaa om et Par Dage. Han kunde ikke lade være at vente sig noget deraf – – og hvorfor skulde det dog alligevel blive anderledes, for han førte jo selv al Elendigheden med indeni sig! – – Men nu vilde han sige til sin Fader saa meget af det, som han kunde faa sagt, og saa see, om hans Fader kunde give ham nogen Besked – – Det vilde han gjøre

straks i Morgen – –

Det viste sig sværere for Martin at tale til sin Fader om sine Vanskeligheder, end han den Aften havde tænkt sig det, kort før han sov ind. – Det var jo dog ellers ingen Forsømmelse eller sligt, han skulde bekjende, ikke heller nogen stor Tjeneste, han skulde bede ham om, – men han kunde alligevel ikke faa begyndt, – han var ogsaa bange for, at hans Fader sletikke skulde forstaa ham, lee ad ham eller blive ærgerlig paa ham.

Nytaarsdag skulde Martin af Sted, og Dagen i Forvejen lige før Middag gjorde han et Forsøg. Han kom ogsaa til at tale med sin Fader, men det blev om helt andre Ting, og det var hans Fader, der næsten hele Tiden snakkede: det Par Aar, Martin skulde være i Eisenach, sagde han, dem behøvede der nok ingen Bestemmelse at tages om: hvad han dér skulde studere, for det var saadant noget Læsning, de allesammen skulde have. Og naar Martin engang kom til Erfurt – dér var det den første Tid ligesaadan, var det bleven den Gamle sagt, – endskjønt det var jo svært nok at forstaa, at der skulde saa mange Omveje og Indledninger til. Men naar saa Tiden var der, da var det jo om at gjøre, hvad han saa vilde lægge sig 104 efter, for derpaa kom jo det hele til at bero for Eftertiden. Men dér vilde nu hans Fader mene, at det eneste rette og rigtige var, at han lagde sig efter Jurisprudentsen.

Martin blev helt forskrækket over dette mærkelige Ord – tilmed i hans Faders Mund. Men han forstod dog nok, hvad det betød, og – han blev egentlig sletikke overrasket ved, at han skulde gaa den Vej, skjønt han syntes aldrig hans Fader havde sagt noget derom før nu.

Hans Fader fortsatte: »Det kan være, Du havde tænkt, at Du skulde være Præst, eller at Du havde mere Lyst til det, – men nej, det skal Du ikke. Bliver man Præst, saa bliver man ogsaa let en Kjæltring, ja, det er nu min Mening derom.«

Der var en længere Pavse. Men Martin følte det ligefrem upassende, om han vilde have ytret sig om saadan en Sag. Tilmed var det vel nok rigtigt, hvad hans Fader tilraadede. – Noget efter blev denne ved:

»Det er ogsaa en god Levevej, det er Lov-Vejen. Og der kan man vel ogsaa godt blive en Kjæltring; men det er noget andet, for der er ingen, der stoler paa En i den Haandtering. Og man kan jo da ogsaa være en ærlig Mand, det kommer an paa En selv. – Og jeg mener nu for Resten sletikke, Du skulde være Lovtrækker; kunde Du blive en Slags Formand eller Opsynsmand eller Regnskabsmester under Greven her, det var bedre, og det var maaskee ikke umuligt, naar Du kun viser Dig duelig.«

Saa var den Samtale ikke længere, og den var jo for Resten god nok; men Martin havde sletikke kunnet faa dét frem, som *han* vilde.

Det var først samme Dags Aften, og først da hans Fader havde rejst sig for at gaa i Seng, at han endelig vovede sig til at sige:

»Fader, er det sandt, at Gud er ikke retfærdig?«

»Gud fri os vel! Hvad er det, Du siger, Dreng?« – Faderen vendte sig brat om paa Gulvet, hvor han stod.

»Jo, jeg har læst i en Bog i Magdeburg, at han har bestemt fra Evighed af, hvem af os der skal i Himmerig, og hvem der skal i Helvede, og saa er det for Resten det samme, enten vi er gode eller onde.«

»Saa elskede Gud Verden, at han gav sin Søn den Enbaarne, forat hver, som tror paa ham, skal ikke fortabes, 105 men have det evige Liv, – har Du ikke hørt det, min Dreng?«

»Jo – –«

»Naa, ja, hvad er der saa? Troer Du ikke paa ham?«

»Jo, – – men hvis Gud nu havde bestemt, at jeg skulde fortabes, saa kunde det jo være, at jeg siden mistede den Tro.«

»Gud er ingen Kjæltring, det er det, vi allerførst skal tro,« sagde Faderen. »Saa er *han* nok før en Kjæltring, som har skrevet det gudsforgaaende Snak, Du nys nævnte.«

»Kan jeg da ikke komme i Helvede, uden jeg selv *vil* – blive i det onde?«

»Nej, min Salighed kan Du ej! Saa hjælpe mig Gud! nu svor jeg!« raabte den Gamle. »Nej, Gud fri Dig fra at komme i deres Kløer! Det er vel en Præst, der har skrevet det?«

»Det veed jeg ikke.«

Martin sad, bristefærdig af Bevægelse, – anspændende sin Hjerne forat opdage, om hans Faders Ord nu ikke kunde omgaaes paa en eller anden Maade, saa de alligevel ingen Ting kom til at hjælpe. Og bagved

lurede den Tanke, at hans Fader kunde vel alligevel ikke kjende ret Besked – – Men nu vilde han vide, hvad der kunde vides ad den Vej. Han kunde næppe tale for Angst og Spænding, men stammede:

»Fader! Du maa ikke blive vred. Hvis jeg er en Manddraber, er jeg saa i Pagt med den Onde?«

»En Manddraber? Hvad skal det sige? Mener Du, at Du er en Morder?«

»Jeg saae en Dreng, der hed Sebastian, drukne paa Elbstrømmen i Isgangen, han løb paa Flagerne – –«

»Ja, hvad saa?«

»Ja, jeg vidste jo ikke, at det skulde ende saadan, men vi morede os over ham, lige til det skete –«

»Var det for Løjers Skyld, han havde løbet derud?«

»Ja.«

»Da vovede Du Dig dog vel ikke ud paa Isen efter ham?«

»Jamen skulde jeg ikke have gjort det?«

»Jeg skulde have pryglet Dig fordærvet, om Du havde prøvet derpaa, og jeg havde været tilstede.«

»Er jeg saa ingen Manddraber?«

»Hør nu – –« 106 »Og hellerikke i Pagt med den Onde? – er en Manddraber ikke det?«

»I Pagt med den Onde! – Hør nu engang: om Du saa havde gjort det meget mere højtideligt og sluttet en formelig Kontrakt med ham og underskrevet den med Dit Blod paa hans bare Bælg, saa havde den Pagt ingenting at betyde. Nej, nej, den har endda ikke! – Nu maa Du have Godnat! Og staa Du den Onde imod i Jesu Navn, det er det klogeste, et Menneske kan gjøre!«

Da Faderen var gaaet, rejste Moderen sig ogsaa. Hun gik ud i Kjøkkenet og kom straks ind igjen med noget i Haanden: »Her har Du saa den Kobberkjedel, som Du skulde forære mm Søster Barbara i Eisenach. Jeg veed jo ikke saa bestemt, hvordan de har det, men jeg tænker da, de sidder helt ordenlig ved det, og han er jo Tømmermester, hendes Mand, saa det er en pæn Bestilling, han har. Han hedder Hoffmann. Du maa være pænt høflig imod dem. Men hvormeget de vil tage sig af Dig, det veed jeg saamænd ikke. – Du kan sige, at Kobberet er jo saa billigt her i Mansfeld, derfor var det, vi syntes, at de skulde have den hér Kjedel. Nu faar Du Din Mad pakket i den i Morgen. – Godnat, Martin! – og glæm nu ikke at paakalde den hellige Anna, hun er jo da vores egen Helgeninde, og hende raabte jeg til den Nat, jeg fødte Dig til Verden, ja, det gjorde jeg – – og paakald den hellige Jomfru, hendes kjære Datter. Det vil Din Fader ikke høre noget videre om, men det er nu hans Fejl. Og saa Gud i Vold, bitte Martin! I Morgen faar vi jo ingen Tid til at tales ved.«

Det var en tæt Rimtaage Nytaarsdags-Morgen, da han begyndte sin Vandring, og hans eget Sind var ogsaa ligesom indhyllet i Taage. Han blev blot ved at gaa – uden at tænke, – bare med Bevidstheden om, at det vilde vare, efter Sigende, det meste af en Uge, inden han naaede til Vejs Ende.

Efterhaanden kom han dog mere til sig selv, – og det rejste sig især saa højt og klart for ham: at det var vist alligevel – noget helt Nyt, han nu gik i Møde. Jo, om ogsaa han selv var den samme, – alt det andet var dog nyt. – – Han var nu tillige kommen igjennem 107 Blankenheim, og længere havde han aldrig været til denne Side ad Landevejen. Denne tog nu næsten vestlig Retning – ad Sangerhausen til, hed det, – og Solen havde til samme Tid omtrent faaet Magten over Rimtaagen, det var bleven høj Luft.

Da kom der Tanker til ham, som senere holdt sig under hele Vandringen: om det dog ikke var muligt at bygge videre paa den Tid i hans Liv – den lykkelige Tid, fra før han var otte Aar, og ligesom springe alle Ulykkerne og Sorgerne over. Nu fik han jo dog Verden for sig selv, der var lang Tid til, at han igjen skulde see sin Fader, – mon det dog ikke var muligt? – hvem skyldte han at gaa og slæbe bestandig paa al den Tunghed? – Men det var rigtignok mange Aar at skulle springe over. Nu var han jo femten.

Han havde bedre og varmere Tøj paa nu, end da han drog til Magdeburg, og især bedre, end da han kom derfra. Det var nok for hans Moders Slægts Skyld i Eisenach, at hun havde faaet sat det igjennem. Der var jo, foruden Tømmermesteren, ogsaa en Klokker Konrad, som han skulde besøge. – Ellers skulde han jo nære sig af sin Sang ligesom i Magdeburg, og det ikke blot, naar han kom til Eisenach, men ogsaa her paa Vandringen; – Maden, han havde i Kjleden, kunde ikke længe slaa til, og dér havde han hverken Brød eller Drikkelse.

Noget over Middag, anden Dag, kom han til en meget stor, flad Strækning, vistnok en Floddal, for hele Vejen langs ad den saae han en uendelig Række af Træer, der bugtede sig ud og ind, ligesom den kunde

staa langs Bredden af et Vandløb. Alt var jo ellers dækket af Sne og glimrede i Solen. Men hinsides denne store flade Strækning hævede der sig Bjærgene, saadan som han aldrig havde seet dem før: frit til Vejrs, ikke som Siderne af en Kløft, nej, men staaende for sig selv op i Luften. Og han saa dem vist fra Nordsiden, disse Bjærgene, for der laa en dyb, blaa Skygge over dem, hvor Fjældet var bart; andre Steder var det jo hvidt af Sne. – Men det, der saa allerbedst ud, var næsten Floddalen, denne skinnende hvide, flade, store Strækning, lige foran dette høje, mørkeblaa Fjæld.

Da han saa, af en Kone, fik at vide, at Bjærgene – eller Bjærget – det var Kyffhäuser, dér, hvor Kejser 108 Frederik laa i Dvale, da blev han meget stærkt betaget, ikke blot af det Nye og Mærkelige, men tillige af et Haab om, at saa lod det sig dog vist gjøre, at faa Livet begyndt paa en ny Maade – det vil sige: paa den gamle, fra før han var otte Aar. Aa jo, Kyffhäuser og Kejser Frederik – det havde hans Moder jo fortalt ham saa meget om, saa naar dét kunde blive virkeligt, eller han da kunde møde det saadan her paa sin Vej, – jo, saa maatte der nok kunne komme mere fra den samme Tid – den Tid, da han hørte saa trygt og ubekymret paa sin Moders Fortællinger.

Der var jo kun det slemme ved det: at alle disse Vanskeligheder, som var komne over ham senere – han blev nødt til at lade dem ligge hen i Foreløbighed, det følte han, for vilde han prøve paa at faa dem endelig afgjorte for sig, aa, saa vilde de sikkert blive rent gale og tage paa Vej, – og saa vilde sikkert hans Faders beroligende Ord fra i Forgaars blive draget i Tvivl. Nej, at der intet endeligt Opgjør blev med de Tanker, det maatte han finde sig i, og gid saa ikke hele Glæden ved Livet gik sin Vej med det samme! Saadan havde det jo da været i Magdeburg-Tiden: det havde jo ogsaa været bare Foreløbighed med Hensyn til de vigtigste Sager, og saa Tomhed og Lede ved alt det daglige. Skulde det mon blive ligesaadan i Eisenach? Det var det vanskelige med at faa Tiden udfyldt, naar alt det Evige saadan skulde ligge uafgjort hen.

Ja, nu var der jo da selve Rejsen, men naar saa dén var forbi? – –

Den fjerde Dag lidt efter Middag nærmede han sig Erfurt. Vejfarende var allerede begyndt, naar han spurgte dem, at angive Vejens Længde efter Afstanden fra denne By.

Ved en Landsby, en halv Milsvej fra Erfurt, indhentede han en Flok Rejsende, der lige havde rejst sig af Vejgrøften. Der havde de ligget i Sneen, skjønt de fleste af dem egentlig ikke havde ret meget paa.

Men det var da nogle mærkelig spragledede Dragter, de bar. Flere af dem havde endogsaa forskellig Farve paa deres snevre Bukser, saadan at det ene Ben f. Ex. var rødt, det andet grønt, eller endda et og samme Ben havde to Farver.

De tastede ham an, da han vilde gaa forbi dem, og spurgte 109 ham ud, om han var Bacchant eller Skytte. Martin vidste hverken, hvad det ene eller det andet skulde sige.

»Men hvad har Du da lært?« spurgte den ene af dem i en meget højtidelig Tone, ligesom han vilde forhøre ham eller indvie ham eller saadant noget.

Martin fortalte da, at han havde gaaet i Byskolen i Mansfeld, og hos Loll-Brødrene i Magdeburg.

»Og derefter mener Du at kunne deponere ved Universitetet i Erfurt?« – Det lo de meget af.

Nej, han skulde gaa i Trebonii Skole i Eisenach.

»Saa er Du altsaa og bliver fremdeles et Dyr, et Umælende, – foreløbig!« raabte den, som forhørte ham.

Saa var de nok kjede af dét, men de vilde alligevel ikke lade ham gaa. Forhørsmanden tog ham under Armen og spadserede saaledes hen ad Vejen med ham.

Martin tænkte et Øjeblik paa at slaa løs med sin Vandringsstav, men indsaar, at det kunde ikke hjælpe overfor en saadan Overmagt. Han spurgte saa ganske sagtmødig sin Ledsager, hvor de da agtede sig hen.

»Dyret oplader sin Mund,« raabte denne, »og ønsker at vide Maalet for vor Rejse. Saa viid: vi kommer fra Leipzig, hvor Livet ved Højskolen syntes os at ligge i sine sidste Trækninger, og agter os til Erfurt for der at vække og dyrke de frie og skønne Videnskaber og Kunster.«

De var vistnok fulde, de fleste af dem; men nu gav de sig til at synge, og dét kunde de, tostømmigt: en dejlig, bedrøvet Sang, og den var paa Tysk:

Helst vil jeg græsse min Hjord langs det Gjærde,
hvor ofte om Nat jeg sad hos min Kjære.

Da gik vi ved Dag ad Skovenes Gange,
mens Fuglene fløjted saa lystige Sange.

Naar nu jeg alene vil Skovstien finde,
det stinger saa hvast mig i Hjertet herinde.

Dog helst jeg græsser min Hjord langs det Gjærde,
hvor fordum ved Nat jeg sad hos min Kjære.

»Dyret græder! Den Umælende opløfter sin Røst og tuder!« raabte pludselig Martins Ledsager.
»Tonernes orfeiske Magt bringer Stenene til at smelte, selv i denne Kulde!« 110 De lo allesammen, – saadan som fulde Folk leer, syntes Martin. Men det virkede ikke videre paa ham. Han var bleven saa underlig henrykt af deres Sang; Ordene mindede ham lidt om hans Moders Eventyr og hans første Tid, men det blev ligesom mere virkeligt ved det, at det var en Hyrdepige, et rigtigt Menneske og ingen Prinsesse eller saadan en, det handlede om. Og saa havde han forstaaet af deres Snak, at de var Studenter, disseher, – derved kom det hele til ligesom at ligge i Fremtiden ogsaa, for han skulde jo selv engang være Student – om ikke just af den Slags.

»Nu skal Du synge for os!« raabte Martins Ledsager. »Du maa jo nødvendig have Tone i Din Mund, siden Du har Øre for Tonerne. Op med en Sang!«

»Det er for koldt!« raabte En. »Lad os komme ind i Kroen. Nu har vi kun ganske kort derhen!«

Men alle de andre raabte, at Martin skulde synge, og stimlede sammen om ham.

Han sang saa en af de Legende-Viser, han kunde hjemmefra, og som han havde sunget for Dørene baade i Mansfeld og Magdeburg, sang med sin smukke, klare Stemme og sært bevæget i Sindet:

Maria gjennem Tjørnekraattet flytted sin Fod,
Kyrie eleison!
Syv Aar foruden Blomst heller Blad det alt stod,
da Maria gjennem Tjørnekraattet flytted sin Fod,
Jesus og Maria.

Hvad bar da Maria under sit Hjerte?
Kyrie eleison!
Et lidet Barn, foruden al Smerte,
det bar Maria under sit Hjerte,
Jesus og Maria.

Da blomstred paa Tornen de Roser smaa.
Kyrie eleison!
Der hun med sit Barn gjennem Kraattet mon gaa,
da blomstred paa Tornen de Roser smaa,
Jesus og Maria.

Hvad Navn skal det Barn vel kaldes med?
Kyrie eleison!
Det Jesus-Navn, som vi alle veed,
det Navn var jo hans fra Evighed,
Jesus og Maria.

111

Hvad faar saa det Barn udi Fadder gave?
Kyrie eleison!
Himmel og Jord saa skal han have,
dem faar det Barn udi Faddergave,
Jesus og Maria.

Hvem har saa gjenløst den ganske Jord?
Kyrie eleison!
Det har alene Barn Jesus gjort,
han har forløst den hele Jord,
Jesus og Maria.

»Meget godt! meget godt!« raabte de fleste af Studenterne.

»Det er for koldt! Jeg fryser i mine tynde, røde og gule Hoser!« raabte han fra før.

Og pludselig stak de af Sted allesammen i fuld Fart. Martins Ledsager slap hans Haand.

Da de naaede Kroen, svingede alle Studenterne ind fra Vejen, men Martin blev ved lige ud. Han hørte dem kalde paa ham. Der var vist ogsaa nogle, der satte efter ham. Men han saa sig ikke tilbage, blev blot ved at løbe. Og snart kunde han forstaa, at de havde opgivet at indhente ham. Saa standsede han og vendte sig om. Nej, der var ingen paa Vejen mere.

Det var rigtignok nogle slemme Banditter, tænkte han; han vilde da ikke haabe, at alle Studenter tog sig saadan ud. Nu fik han jo nok en anden Slags at see, naar han skulde igjennem Erfurt. – Men deres Sang, den om Hyrdepigen, kunde han ikke glæmme. Den blev ved hos ham, denne Følelse af, at hans Moders og hans første Barndoms Eventyr-Verden var rykket ham nærmere, var bleven virkelig, eller skulde til at blive det. Han syntes, han øjnede noget, der maaskee kunde udfylde den Foreløbighed, hvori han fremdeles vilde blive nødt til at leve. – – Og saa Studenter-Væsenet! – gid han dog nu maatte faa nogle ordentlige Studenter at see! Han glæmte næsten i Øjeblikket, at hans eget Studenter-Liv først skulde til at begynde, naar han engang var bleven færdig i Eisenach.

Den Aften og Nat og Morgen, han var i Erfurt, blev ham en Skuffelse, – han fandt sletikke, at han mødte nogen i Byen, han kunde ansee for Studenter. Da han næste Dag befandt sig paa Landevejen igjen, paa Vandring ad Gotha til, syntes han selv, at han jo egentlig ingen Grund 112 mere havde til at være forhaabningsfuld, men trods det at Grunden maaskee var borte, prøvede han dog at holde Modet oppe. Han standsede ikke i Gotha, men overnattede i en Kro noget vestenfor. Og næste Dag hen paa Eftermiddagen kom han ad Landevejen ind i en Dal – en bred Dal – med høje Bjærg til begge Sider. De paa venstre Haand var beklædte med mørk Granskov, og da han spurgte en lille Dreng, hvad de hed, fik han Svaret: *Thünngerwald*.

Hvor disse skovklædte Bjærgsider dog blev betydende og hemmelighedsfulde og skjulende lige med det samme. Dem havde hans Moder altsaa seet mange Gange og tænkt paa dem i søvnløse, forvaagede Nætter i Mansfeld, naar hendes Børn var syge, – og fortalt om dem, da han ikke kjendte dem.

Først senere lagde han rigtig Mærke til Bjærgsiden paa højre Haand fra Vejen. Den var kun skovklædt nede ved Foden, og det var ikke Gran, men afløvede Træer, og det dernede laa i Skygge. Højere oppe var Fjældet bart og helt lysegraat, næsten hvidt. Straks ovenfor Træerne var det udskredet og skraat, men den øverste Rand, højt oppe, rejste sig lige til Vejrs som en Kam, sribet med mange Furer nedad. Dér skinnede Solen, – det saa næsten ud som en uhyre stor Borg, hvis Mure kronede Bjærgene. Han kunde ikke huske, at hans Moder havde beskrevet ham saadant et Bjærg. Og nu var Drengen borte, han kunde ikke spørge om Navnet. – Lidt efter traf han dog en lille Pige, som gik og lavede Snebolde, som hun ganske stille lagde i en Bunke.

Han spurgte, og hun svarede: »Det er Hörselbjærg.«

»Hörselbjærg!« raabte Martin helt overrasket. »Er det dér, hvor Fru Venus's Hule -?«

»Ja, ja!« – Den Lille pegede skraat opad. – –

Der var jo ingen mere, der kunde forbyde ham at springe den tunge Tid i sit Liv over! – Vel? – hviskede det i ham. Der var jo ingen her, – som mærkede det!

»Men er der da ikke en By, der hedder Schönau?« spurgte han.

»Dér ligger den!« sagde den lille Pige og pegede til modsat Side.

»De Huse dér?«

»Ja, ja.«

Og dér havde hans Moder boet engang hos en Moster, 113 før hun blev voksen! – Nu syntes han, at hans første Barndom var den eneste Tid, der gjaldt. Det var en virkelig Verden, og han stod her midt i den!

Han syntes, han vilde kjende al Ting her, men han kunde ikke huske noget bestemt Navn mere at spørge om.

»Hvad er det for en Flod, som løber her langs med Vejen?« sagde han.

»Det er Hörsel, – den løber ud til Werra.«

Det var jo, som hun vidste, hvad han tænkte paa; det var, som om alle saa maatte vide det her og leve i de samme Tanker!

Ja, han gik i Vest, og Vandet løb samme Vej. Fra Hörselbjærg løb alt Vandet imod Vest, havde hans Fader sagt.

»Kommer den saa tilsidst til Weser?«

Det vidste hun ikke.

Han havde jo spurgt sin Fader, om Weser da var meget større end Elben. Aa, det var den Aften, da hans Fader havde sagt, at han kunde holde op med at give Gjederne Melboller, for det hjalp ikke noget. – Det var ikke fra den gode Tid, det var efter at Walter var druknet og efter den Tur i Sankt Jørgens Kirken, men det var dog saa kort efter den gode Tid, – det var, ligesom det med Hørsel ogsaa hørte derhen, det havde netop saadan en sær Glans, fordi det Gode da lige var gaaet ned, – ligesom Solen nu var ved det.

Han sagde Farvel til den lille Pige, og da han var gaaet et Par Skridt, gav hun sig til at kaste Snebolde efter ham. Han truede ad hende, hun lo, og saa skiltes de.

Men da han var gaaet nogen Tid, saae han langt forude og højt over de mørke Bjærgaase en mægtig stor Borg, et rigtigt Slot, helt rødt af Solen endnu, – ja, det var da vist mange Gange større end Slottet i Mansfeld. – Men det maatte jo være Wartburg – det høje Taarn der midt paa – efter hans Moders Beskrivelse. Der kunde da ikke være noget skjønnere til. Hvad skulde han gjøre andet end at bede, – og han bad til den hellige Anna, fordi hun var hans Moders Helgeninde, og hun havde jo sagt til ham, at han ikke maatte glæmme – –

Det var helt taaget og dunkelt nede i Dalen omkring ham, og Borgen deroppe var ildende rød, Solen glimrede i Ruderne. –

Han bad til den hellige Anna, at hun dog vilde give 114 ham Lov til at glæmme alle sine Sorger og leve lykkelig her i Eisenach. Og saa skyndte han sig videre. Han vidste, at naar han først var kommen forbi Schönau, kunde der ikke være meget langt til Byen, men han vidste jo dog ikke, hvor langt, – og Slottet deroppe kunde man maaskee see over en Mil borte, – nej, saa kunde han da ikke see Ruderne saa tydeligt. –

Det var godt hen paa Aftenen og mørkt, da han kom til Eisenach, men Sneen lyste jo.

Han spurgte sig straks for efter Tømmermester Hoffmann. Og Byen var da heldigvis ikke stor – den var ikke noget i Sammenligning med Magdeburg! – saa det tog ham ikke lang Tid for at finde derhen.

Han brast ligestraks i Graad, da han saae sin Moders Søster. For der var nogen Lighed i det ydre. Han rakte sin Gave – Kobberkjedlen – frem, omtrent med det samme han sagde, hvem han var.

Men de var ligesom forberedt uvenlige imod ham. De havde vistnok ogsaa for nogen Tid siden faaet at vide, at han kom her til Byen. Han spurgte jo, om han kunde faa Lov til at blive der om Natten, og det sagde de saadan lige Ja til. – I Morgen skulde han ud at synges for Dørene forat faa Penge til Logis, fortalte han, og spurgte, om de kunde sige ham et Sted, hvor han kunde være. Det var den eneste Gang, der kom lidt Livlighed i deres Snak: jo, det vidste de saa godt, hvor han kunde være, der var mange Steder, og de remsede op, – men bare da ikke hos dem selv, det forstod Martin nok af det hele. – Martin var en lille Tid ikke en Gang sikker paa, om de vilde byde ham noget at spise, men da Manden havde faaet at vide om den her Kobberkjedel, sagde han dog selv: at nu skulde jo Martin have noget Mad.

Han kom ind i en anden Stue at spise, og der var Mosteren til Stede, og da de var ene, tog hun ham om Hovedet og kyssede ham. Saa gav hun ham tillige en lille Sølvskilling. Atter vilde Graaden tage Magten fra Martin, men han tvang sig, for nu forstod han jo det hele: at hans Moster var ham venlig nok sindet, men maatte ikke vise det for Tømmermesteren og de andre.

Han fik ogsaa et Senge-Leje, som da vist var beregnet paa, at han ikke skulde faa Lyst til at logere dér tiere.

Han laa langt ud paa Natten – skjønt han var meget træt – og tænkte paa, at saa fik det vel sletingen Ting at betyde, at saa meget af hans Moders Slægt boede her i Byen, Der var jo en Klokker, som hed Konrad, – men dér turde han vist sletikke komme; han var nok kun hans Moders Fætter, og saa var det jo tilmed finere. Og ligesaadan vilde det vel gaa med hans Faders Slægt i Möhra, hvis han nogensinde kom dérud; de vilde vel ikke see den Vej, han var. – Han syntes jo allerede, det var helt forbi med alle Tanker om, at det skulde blive glædeligt at leve i Eisenach. Aa! – og mon han saa havde Magt til at holde alt det andet nede, det, som laa og lurede paa Bunden af hans Sind?

Først da han havde besluttet sig til at gaa til Skolen i Morgen uden at henvende sig derom til Klokkeren eller til nogen anden af sin Slægt her i Byen – gaa der rent paa sit eget Ansvar og prøve, om de vilde tage imod ham – faldt hans Tanker nogenlunde til Ro, og han faldt i Søvn.

Han var fri for alle Spørgsmaal fra Tømmermesterens om Morgenen, om, hvad han nu skulde o. s. v. – bare komme af med ham saa hurtigt som muligt! Og saa fulgte en af deres smaa Drenges ham hen til det Sted, hvor man mente, han kunde faa Herberg. –

Det fik han godt nok, da de hørte, at han kunde synge og skulde gaa i Trebonii Skole; saa kunde han vel nok tjene til Kost og Husly.

Sangen var ogsaa det, man straks spurgte om paa Skolen, da han kort efter meldte sig dér. Der var en Lærer, som hed Wigand, der tog imod ham, og som Martin straks syntes saa godt om. Han prøvede Martin i Latinen og sagde, at det kunde nogenlunde gaa, og at Martin nu skulde lære at skrive latinske Vers og holde latinske Taler hos ham, Wigand.

Lidt efter førte denne Lærer ham ind i den store Skolestue, hvor Rektor selv gav Undervisning i Latin – det vil sige i Læsning og Grammatik. – Rektoren, Johann Trebonius, var endnu ikke til Stede, da Martin blev ført ind i Stuen; der skulde lige en Time til at begynde. Men saa kom han jo da, og Martin blev helt overrasket ved, at han tog sin Baret af Hovedet og hilste paa Eleverne, idet han traadte ind ad Døren. – Lidt efter opdagede han den nye Elev, gik lige hen til Martin og forklarede 116 ham, uden nogen anden Indledning, hvorfor han altid blottede sit Hoved, naar han kom ind i Skolestuen:

»Man veed ikke, thi man kjender det ikke,« sagde han: »der kan blandt disse mine Elever sidde de, som om føje Tid kan være Borgmestere, Doktores, Kanslere og Øvrighedspersoner. Derfor skal man ære dem, mens de endnu intet er.«

Det lød jo mærkværdigt – – hvad skulde man kalde det? tænkte Martin. Men Mandens Udseende lignede for Resten ikke hans Ord, syntes han. – Svært var det, hvor han kunde lære En Latin! – det var Martin straks klar over, da den første Time var til Ende. Og Manden var jo for Resten ogsaa rar nok.

Den, hvem Martin syntes bedst om paa Skolen, det var dog denne Wigand, som han først havde seet. Og det, som han lærte Martin, var noget, som denne ikke blot tænkte over i Timerne, og mens han lærte sine Pensa, – nej, det blev saamænd efterhaanden det, hvormed han søgte at udfylde den mørke Tomhed, der saa ofte kom over ham, fordi han maatte lade det allervigtigste staa hen, dissehér Evigheds-Sager, og ikke kunde faa Glæde i sin Samvittighed, – Det, der gjorde Læsningen med Wigand saa skøn for ham, var dette, at han ved den stadig kom til at tænke paa sin lykkelige Barndoms-Tid – akkurat ligesom den Aften, da han kom her til Byen: – Wigand kunde ogsaa ligefrem den Sang om Vogterpigen: »Helst vil jeg græsse min Hjord langs det Gjærde,« – og holdt saa meget af den Slags Sange. Og naar han havde lært Martin nogle rigtig smukke, latinske Vers, saa sagde han tit: »Vi Tyske behøver ikke at staa til Skamme,« – og saa kom han med nogle Sange, der sommetider lignede den om Vogterpigen, men sommetider ogsaa var meget forskellige derfra og meget gamle. Men de var da tyske. Der var noget, der var saa nyt for Martin i mange af disse Sange – baade de latinske og tyske – at de saa ofte tog *noget* alvorligt, noget, som han altid før havde anseet for saadan barnagtige Ting, som man kun kunde bruge i en Leg eller høre om i et Eventyr. Han var vant til fra lille af, at naar det ikke var Leg og Eventyr, saa skulde det jo være Arbejde eller ogsaa dette med Evigheden og med Samvittigheden. Men her i disse Sange kom stadigvæk saa meget, der hverken var det ene eller det andet.

117

Det var da ikke Leg, for det lod til at betyde saa uhyre meget for dem, som der var Tale om, og som det angik, – og Samvittighed eller Evighed var det ligesaa lidt.

Jo, der var f. Ex. et latinsk Vers om en Kilde, som han syntes var saa nydeligt, næsten som han kunde have leget det som Barn, naar han rendte i Skoven, – jamen hér var det en voksen Mand, der saadan var helt indtaget i en Kilde. Han kom og ofrede til Kilden, ligesom de gjorde i Bibelhistorien – til Gud. Ja, det var maaskee for Resten meget den Maade, hvorpaa denne Wigand talte derom, som voldte, at det blev saa højtideligt, saa det næsten var ulovligt. – Og noget lignende var det med et Kildedigt paa Tysk, som Martin holdt endnu mere af, – dér var det nu tillige Elskoven, der var Tale om, og der blev vist ogsaa gjort mere ud af den, end der saadan kunde være lovligt, men det var rigtignok smukt:

Ak, var min Elskede en Kilde klar,
der sprang af vældrig Grund,
og jeg det stakkels Krat om Kilden var,
en regnløs, tørstig Lund:
jeg drak den ind,
jeg svælgede den ind,
i Hjærte og i Sind,
igaar, idag, i hver en Stand,
til evig Tid, – med tørstig Mund –
jeg drak det Spring fra vældrig Grund!

Martin havde aldrig været forelsket, undtagen i Eventyrene; men dettehér var jo ikke Eventyr, man kunde jo forstaa, at det maatte være en Mand, som sletikke tænkte paa andet eller brød sig om andet end denne Kilde, – som jo da var hans Elskede.

Den Slags Sange var gamle, sagde Wigand, og kaldtes Minnesange.

Nej, den Verden kjendte han i Grunden ikke. Men det kunde være fristende nok at see derind, fordi der var saa mørkt og øde i den Verden, hvor han til daglig levede. – For der var egentlig ikke andet her i Eisenach, der gjorde en Forskjel for ham fra Magdeburg, end netop disse Vers og Øvelser hos Wigand.

Men det kunde jo langtfra opfylde hans Sind til Stadighed. Aa, nej, – og de meldte sig ogsaa godt nok igjen, alle hans gamle Vanskeligheder: baade disse sæere 118 Ængstelser for at drage Skyld og Ansvar over sig, ligesom paa Turen til Magdeburg – og dér i Krudtkammeret, – men jo fremfor alt Tvivlen, om man ogsaa kunde regne, hvad hans Fader sagde om de evige Ting, og Tvivlen om Guds Retfærdighed, og Angsten for uforvarende at komme i Helvede – – Det, der sikrest holdt ham fra Tanken paa alt dette, det var i Virkeligheden Vanvids-Rædslen: at han øjeblikkelig skulde blive gal, naar han gav sig disse Tanker i Vold. Aa, kunde han blot have draget til Rom og faaet Syndsforladelse af Paven for alle sine Synder, for hele sit Liv, – man havde jo dog sletikke gjort, hvad man kunde for sin Frelse og sin Sjæls Fred, før man havde prøvet, hvad dét kunde give. – Det var en Ting, hvori Eisenach stod tilbage for baade Mansfeld og Magdeburg: at man ikke længer levede ved denne store Landevej, der førte lige til Rom. Han havde nemlig den Forestilling, at han var bøjet af fra den i Erfurt.

Og der var noget, der var værre her i Eisenach, end det havde været i Magdeburg: det var denne Syngen for Dørene. Da han foreløbig sletikke havde noget med sine Slægtninge at gjøre – hellerikke med Klokkerens – maatte han jo udelukkende leve deraf. Men der var mange flere Borgerfolk her end i Magdeburg, der ligefrem lukkede deres Døre for Kurrende-Sangerne – eller Partikel-Hingstene, som de kaldtes. Det kunde jo ogsaa godt være, at Folk her var mere overrendte af dem, men det var alligevel grimt for saadan en stor femtenaars Dreng at blive viist af, og han syntes, at han var i ringere Selskab hér end i Magdeburg. De pænere Skoledrenge blev vist hjemme her eller fik deres Underhold paa anden Maade. Han syntes, det var altid næsten ligefrem Gadedrenge, han maatte følges med.

Nu var det tillige saadant et hæsligt Vejr, omtrent lige fra Nytaar, da han kom, og til henimod første April. Og af Undseelse blev han ofte hjemme i Stedet for at gaa ud og bjærge sig noget ved Dørene, sad og sultede i Herberget og følte sig rent ulykkelig.

Om Søndagen, naar han altsaa havde Tid fra Skolen, gjorde han ofte en Runde i Byens Omegn forat blive rigtig mæt; dér var Folk mindre paaholdende, vel fordi de ikke blev saa hjemstøgt af den tiggende og syngende Skoleungdom, – og dér var der jo helleringen, der kjendte ham.

119

Naar han var paa saadan en Tur, holdt han saa meget af at komme ned til Hörsel, som løber der straks udenfor Byen, og gaa langs med den, – ja, det var vist blot, fordi hans Fader havde rost den, fordi den løb imod Vest ad Weser til, – og saa fordi han havde seet Floden og tænkt paa dette den Aften, han kom til Eisenach. Nu syntes han, den Aften havde da været saa vidunderlig skjøn; da havde han jo endnu haft godt Haab om, hvad Eisenach skulde bringe, – og nu havde det hele saadan forandret sig, han ventede sig i Grunden ingen Ting, hverken af Eisenach eller af Fremtiden. Han havde flere Gange i disse Vintermaaneder tænkt paa at gaa ud og see Hörselbjærget igjen, men af bare Modløshed havde han ladt være. Det blev kun til Hörselfloden.

Han gik der langsmed Floden en Aften sidst i Marts Maaned. Da var det endelig bleven ordentligt Vejr, sletikke mildt, men Tørvejr og godt Føre. Det blæste lidt, og det var Maaneskin. – Da kom han til at tænke paa et Vers, hans Lærer Wigand igaar havde lært ham, et tysk Vers: om en bedrøvet Elsker, der gik ved en Aa, og han saae dens Bølger og Hvirvler komme igjennem den brede Lysbro, som Maanen havde lagt tværsover Strømmen, – og derpaa drage videre hinsides Lysstriben, hvor Vandet syntes helt sort. Og denne Lysstriben det var saa hans Elskede og hendes Væsen og Verden; – naar han kom udenfor den, og derude var han det meste af Tiden, saa blev alting mørkt for ham, saa havde det ingen Glans mere. Timerne kom glidende for ham og var et Øjeblik i hendes Glans, ligesom Bølgerne, men straks efter forsvandt de i Mørket udenfor.

Martin havde jo tit undret sig over, at saadant noget kunde være virkeligt Alvor for et Menneske, og det maatte det jo vel være for den, som havde lavet Verset, – men i Aften undrede han sig over, at det kunde betyde saa meget for ham selv. Han vidste da, han var ikke forelsket og havde aldrig været det, undtagen i nogle af Prinsesserne i Eventyrene og i Askepot, ja, saa dennehér Dame oppe paa Grevernes Slot, – men han havde jo næsten ikke seet hende, og vidste sletikke nu, hvordan hun saae ud. Det kaldte man vel dog hellerikke at være forelsket.

Men det var saa underligt med denne Sang i Aften – – nu var det vel ogsaa, fordi han dér skulde faa at see 120 netop saadan en Aa og Maaneskin over den, som det var beskrevet i Sangen – for han syntes, at han selv ventede efter eller sørgede over saadant noget som det, Digteren havde nævnt. Det var ham rigtig saa sorrighfuldt med det sorte, bølgende Vand der udenfor Lysstriben, der var kommen igjen den og aldrig mere vendte tilbage, og han kunde ikke faa sine Øjne fra dette blanke Lys paa den urolige Aa-Flade, det maatte da

være saadan en Salighed for Strømmen, saalænge den var derinde. Ja, det kunde man da godt tænke sig: hvis der var en Pige, der elskede En, hvilket dejligt Lys det dog vilde være at leve i, – og hvilken Fred, syntes han ogsaa. – Han havde et Par Gange seet en ung Pige her paa Gaden i Eisenach, – hvis han havde kjendt hende, saa var det vist ikke umuligt, at hun kunde have været saadan een, som der var beskrevet i Sangen, – skjønt der var jo ingen beskrevet, – men saadan som man kunde tænke sig den hellige Jomfru.

Det var en Engstrækning, han stod paa, som Floden passerede paa sin Vej vesterud. Der mærkedes ikke Klippe i Bunden hér, der var sletingen Brusen i Flodens Løb, blot Klunken og Pladsken og Strømmen – – ind igjennem Lysstriben, Flokke paa Flokke af Bølger, og saa ud i Mørket paa den anden Side – –

Han havde paa denne Søndagsvandring samlet sig Proviant nok ude hos Bønderne for nogle Dage; men i Slutningen af Ugen maatte han med i Kurrenden igjen. Den Afdeling af Skolens Tigger- og Sanger-Kor, som han hørte til, gik samlet, straks efter Skoletid, og havde sit Mærke – den hellige Elisabeth – paa Kurven, – sit bestemte Distrikt af Byen at gaa i og delte Udbyttet. Ingen af disse Drengene maatte tigge eller synge enkeltvis i Byen.

Det var Martin meget imod at gaa sammen med disse store, uvorne Knægte og af Folk faa samme uvillige Behandling, som de fik. Og det gav jo saa lidt til den Enkelte, naar Udbyttet skulde deles mellem saa mange. Man spildte saa megen Tid fra Læsningen, naar man skulde rende saa længe og saa ofte.

Det var koldt og blæsende i Aften – den første April, 121 - aa, men havde man ikke været saa fortrykt og elendig i Sindet, saa var det jo ellers et frisk Vejr og dejligt Føre, alle Stier var lysebrune af Foraaret og fasttrampede.

De stemmede op med deres Sang udenfor et pænt, stort Hus, hvor Konen kom frem paa Svalegangen og hørte paa dem. Hendes Ansigt havde Martin seet før; han huskede det fra Torvet i Eisenach, hvor de jo ogsaa tit havde sunget, dér havde hun en Dag staaet stille og hørt en Stund paa dem. Men kort før hun der paa Torvet kom hen til Kurrendanerne, havde Martin seet hende staa og snakke netop med den unge Pige, som han havde lagt Mærke til nogle Gange paa Gaden, fordi hun var saa kjøn.

Bedst som han stod og tænkte paa dette, imens han sang, – endte Verset, – og den fornemme Kone pegede paa ham i Flokken og bad ham om at synge den Vise, han havde sunget ene paa Torvet for en fjorten Dage siden.

Saa sang han den ogsaa, – det var den om Maria, der gik igjennem Tornekraattet – og det blomstrede med Roser. Men hvor han dog igjen maatte tænke paa den Aften, han kom til Eisenach: Schönau og Hörselbjærget og paa disse Studenter – og saa paa denne unge Pige. Hun hørte jo ikke med i dét ellers, men det maatte vel være, fordi han havde seet hende sammen med Konen hér.

Hun saae saa venligt og godt til ham, da han var færdig med Sangen, og spurgte, om han ikke kunde synge flere alene. Martin saae lidt spørgende til Kammeraterne, men Konen sagde, at hun skulde nok betænke dem alle rigeligt, ligesaa rigeligt, som om de alle havde sunget hele Tiden, Martin sang saa een, han havde lært af sin Moder:

O, gid jeg kuns derhjemme var
og ej for Verdens Trøst til Nar!

Ja, hjemme hist i Himmerig
og skued Gud evindelig.

Velan, min Sjæl, saa gjør Dig klar,
hist venter Dig den Engel-Skar'.

Dig venter Liv foruden Død,
fuldkomm'lig Fryd foruden Nød.

Der tusind Aar er som en Dag,
og ej Fortræd og ingen Klag'.

122

Velan, min Sjæl, saa gaa da trøst
og vælg den Lyst for hver en Lyst!

Her drager Du dog fra, min Sjæl,
om ej i Dag, i Morgen vel.

Saa brat herud, som Du kom ind,
saa sky da Verdens falske Skin!

Farvel, Du Jord! Gud han signe Dig!
Nu drager jeg til Himmerig!

Gud signe Dig, Sol og Maanelil!
Nu til min Gud jeg fare vil.

Martin syntes selv, mens han sang, at det var det allerbedste, at komme bort fra Verden jo før jo heller, - og samtidig mærkede han Foraaret saa tydeligt netop i dette Øjeblik: en kold, blæsende Foraarsaften, der lovede saa meget.

Den fornemme Kone gik ind i Huset, straks det sidste Vers var til Ende. Nu kom hun tilbage med en hel Del Brød og Kage i sit Forklæde, som hun fyldte i deres Kurve. Kun i Martins Kurv ingenting. Til ham sagde hun, om han ikke vilde følge med ind, saa kunde han syngre noget mere for hende.

Ja, naar Folk selv indbød En, saa maatte det vel nok være tilladeligt at gaa fra de andre Tigger-Kammerater, tænkte Martin.

Han kom saa ind i en Stue med den fornemme Kone, hvor der hang en hel Del Rejseklæder paa Væggen. Der bad hun ham vente lidt, mens hun selv gik ind i en anden Stue. Et Øjeblik efter kom der en Pige ud, som satte et Par Sko hen til ham, og bad, om hun maatte faa hans, saa skulde hun gjøre dem i Stand. - Saadan noget var ikke passeret ham før.

Da han paa den Maade havde skiftet Fodtøj, lukkede Pigen op for ham, og han kom saa ind i den Stue, hvor Konen var.

Det var en meget fin Stue, og han sagde ingen Ting.

»Ja, nu kan Du kalde mig Fru Ursula,« sagde hun. »Min Mand er Konrad Cotta, Kjøbmand her i Eisenach. Men hvad hedder Du, og hvorfra er Du?«

Han sagde saa sit Navn, og sin Faders, og hvorfra han var. Det skulde hun jo ikke blive meget klogere af, men 123 hun saae saa venligt og saa mildt paa ham, som han kun havde kjendt det hos sin Moder, og endda ikke mange Gange i sit Liv.

Hun gav sig nu til at spørge ham ud om saa mange andre Ting, - om hvad Kost han fik, hvad Klæder han havde, og hvad Stand de var i, om hvordan hans Logis var, og Folkene, som han boede hos. Han gjorde jo Rede for alt muligt, saa godt han kunde, - og hun sagde stadig saadant noget som: ja, det kommer vi nok over, eller: det skal vi nok faa rettet ved. Det kom saa rask, at han ikke kunde huske hver enkelt Bemærkning, men han indsaae da, at hvis det var sandt, saa vilde der skee en stor og udmærket Forandring for ham, - det var ligesom stærke Lysstraaler, der skjød til Vejrs hver Gang, - som naar Solen staar op. Men han sad tillige og tænkte paa - og det var netop den store Forventning, der kaldte paa disse Tanker - at det kunde vel altsammen ingen Ting hjælpe, for skulde han til rigtig at være glad, saa maatte han da ogsaa have det med Helvede og den evige Fortabelse og med Guds Retfærdighed i Orden, og saa blev alt det andet jo sletingen Ting værdt, for han kunde vel aldrig blive sikker, - - -

Han sad tilsidst og var ganske hengivet i disse Tanker, og kunde derfor ikke følge med i det, Fru Ursula sagde. - Det mærkede hun og undrede sig noget, for det var da ellers gode Løfter, hun gav ham. Hun gav sig pludselig til ivrig at spørge ham om, hvad han var bedrøvet over, eller frygtede for. - -

Og uden at kunne samle sig - saa det kom til at staa saa sært alene - sagde han: »Jeg er saa angst for Guds Straf.«

Han mærkede det ikke, men det var, som Fru Ursula blev forskrækket, - der var en egen svidende Virkelighed i hans angstfulde Ord, som voldte, at hun nogle Øjeblikke tav helt stille. Saa gav hun sig atter til at tale om hans Kost og om hans Klæder og meget andet. - -

Hun blev afbrudt ved, at der kom en ung Pige ind fra Forværelset. Hun havde Peltsværk paa og maatte være kommen lige ude fra. Hun hilste jo - men sletikke paa Martin - og Fru Ursula gav sig i Snak med hende. Men - - det var den Pige, som Martin havde seet sammen med Fru Ursula den Dag paa Torvet! Han hørte af 124 Samtalen, at hun ogsaa hed Ursula; hun var vel en Slægtning, af Fruen her, tænkte han. Men hun lod ikke til at bo her i Huset.

»Kom saa herop i Morgen til Middag, Martin!« sagde Fru Ursula, vendt lige imod ham, - og overraskede ham, saa han blinkede og foer sammen. »Saa skal jeg have noget Tøj parat til Dig, som Du maaskee kan bruge. - Farvel, lille Martin!«

Han skyndte sig ud ad Døren, og var jo straks efter paa Vejen hjemad, - men udenom de befærdede Gader.

Een Ting var der, han ikke kunde begribe, det var jo ikke til at forstaa, det var rent ufatteligt: at den unge Pige kom dér ind ad Døren – ind i dét Hus – forat tale med denne Fru Ursula, – kom derind – han kunde jo tydeligt see hende – see hende for sig endnu! Men naar han saa vilde tænke roligt derpaa, saa kunde han jo indsee, at der sletikke var noget underligt derved. Hun skulde jo da være eet Sted.

Det var jo hundrede Gange mere forunderligt, at der var nogen, som vilde tage sig af ham, give ham Klæder og Føde, – ja, naar han søgte at huske alt det, Fru Ursula havde talt om, saa var det jo en uhyre Lykke, der var hændt ham, – hun havde jo ogsaa sagt, at han maaskee kunde komme til at bo dér i Huset – – aa ja, men han var da saa sært ude af Stand til at samle sig, – det var vel, fordi disse frygtelige Spørgsmaal om Helvede og alt dét skjød sig frem i hans Sind, saasntart han vilde tænke paa al den Lykke og vilde takke Gud derfor, som han var vant til det, fra han var lille Dreng, – – aa, saa kom det om Guds Strængthed og Retfærdighed, som han syntes var Uretfærdighed – – hvis nu den Lykke sletikke betød noget for Gud, og han ingen Tak vilde have – – Aa ja, hvilken Uro det dog voldte i hans Sind, bare det at Lykken saadan nærmede sig – saa hylede det op, alt det andet derinde – – –

Da han kom hjem i sit Kammer, maatte han lade alt det med Lykken ligge. Og hans Tanker gled da af sig selv atter hen til den unge Pige, der saadan var kommen indad Døren. Det var jo hverken Lykke eller Ulykke – saa det kunde han bedre tænke paa, syntes han.

Han syntes, det var saa ufatteligt, saa ubegribeligt, at hun saadan var kommen ind i Stuen, – indtil han 125 huskede paa, at der i Virkeligheden sletikke var noget underligt deri. Hun skulde jo da være eet Sted.

Alligevel var det ikke muligt for ham at komme til Ende med, at hun netop var dér.

126

VI

At Martins Tungsindighed vilde tage meget af Glansen bort for ham, ved at være kommen i Lag med disse venlige og rige og fornemme Folk, det kunde jo ikke undre ham. – Men der var noget, som han ikke havde tænkt paa, og som alligevel voldte ham megen Ubehagelighed, det var den Vanskelighed, han havde, ved at færdes imellem dem paa den Maade, som de nu vel var vant til og fandt passende. Han havde aldrig før tænkt sig, at der kunde være saa megen Forskjel paa Menneskers Væsen og Manerer. – Fru Ursula sagde det selv til ham, saasntart der var noget af den Slags i Vejen, f. Ex. ved Bordet. Dér var det vel i det hele vanskeligst at begaa sig. Der var især det, at saasntart man havde vadsket sine Hænder til Maaltidet, saa maatte man ikke komme til Ansigtet eller Haaret med Fingrene, – for saa var det ikke pænt at røre ved Kjødet eller andre Spisevarer paa Bordet med de Fingre, – Gafler kjendte man ikke den Gang. – Fru Ursula var altid venlig, naar hun rettede saadant noget hos ham, – hun sagde ogsaa, at hun kjendte det saa godt, for hun havde haft to fattige Drengene fra Trebonii Skole i Huset kort før ham. Men Martin kunde mærke, at hendes Mand blev ilde tilpas, naar han gjorde den Slags Smaafejl ved Bordet.

Og selv om han nu havde faaet smukke, gode Klæder af Fru Ursula – og det havde han – saa var der alligevel saa mange andre Maader at holde sig ordentlig og pæn paa, som aldrig var faldet ham ind før, og som Fru Ursula maatte lære ham; og han vilde saa forfærdelig gjerne undgaa den Slags Formaninger, for hjemme i Mansfeld var hans Forældre virkelig anset for at være usædvanlig ordentlige Folk, og hans Moder holdt en 127 Renlighed i Huset, – naar hun blot kunde for de Smaa, – som var helt berømt.

Alle disse Vanskeligheder voldte jo, at han stadig ligesom maatte være paa sin Post, og det tog da en Del af Glansen fra hans nye Lykke; men det gjorde paa den anden Side, at han bedre kunde holde de tunge Tanker nede og leve paa den sædvanlige Foreløbighed – med Hensyn til de vigtigere Spørgsmaal.

Alt, hvad der kunde give ham Besked om, hvordan hans Stilling i Huset egentlig var, lagde han nøje Mærke til, forat han ikke skulde tage fejl, – men ogsaa ofte uden bestemt Hensigt. – Fru Ursula var nu altsaa vant til at have slige fattige Drengene i Huset, – eller hun havde i hvert Fald haft det før, tænkte han, saa det var ingen saadan usædvanlig Udmærkelse, at han fik Kosten der, – ihvor stor en Lykke det var for ham, og ihvor meget han havde Aarsag til at takke. Og han var begribeligvis ikke regnet lige med andre Gjæster, der kom i Huset: som nu den Gang den unge Jomfru Ursula traadte ind i Stuen, den allerførste Dag, – hun hilste jo ikke paa ham, og Husfruen sagde hellerikke noget om ham til hende.

Men der kunde jo følge saa meget andet af den Stilling, som han ikke agtede paa, og hvor han saa kunde tage fejl.

Det var for Resten underligt, tænkte han sommetider: Jomfru Ursula vidste rimeligvis ikke det mindste om ham, vidste ikke, at han stadig kom der i Huset, – – skjønt det vilde da ogsaa være hende helt ligegyldigt, om hun vidste det. Hun havde ikke været der siden den første Dag. – Hun havde derimod to Brødre, Christian og Moriz, lidt ældre end han og lidt ældre end deres Søster, de havde været der et Par Gange. – Deres Fader hed Schalbe og var jo en Broder til Fru Ursula her. Christian og Moriz havde ogsaa gaaet i Trebonii Skole, men de skulde ikke læse mere; de skulde være Handelsmænd ligesom deres Fader. Schalbes boede heroppe lige ved Foden af Bjærgen i Franciskaner-Klostret; det var nok saadan en Slags Æresbolig, fordi de havde skjænket Klostret saa uhyre meget. – Christian og Moriz roste for Resten Martin for hans Lærdom i Latinen; de syntes, han kunde lige saa meget nu, som de kunde, da de gik ud af Skolen. De brød dem ellers sletikke om Lærdommen, det var underligt, – undtagen om alle disse tyske Sange, som Magister Wigand 128 lærte sine Disciple, især dissehér Minnesange. – Wigand selv han kom ogsaa i Besøg baade her hos Cotta's og nok ogsaa hos Schalbes i Franciskanerklostret.

Hen midt i April sagde saa Fru Ursula til Martin, om han ikke hellere vilde bo her i Huset, for de havde et Kammer ledigt, og saa slap han jo for at betale noget for sit Logis. Han takkede, det bedste han kunde, og var ogsaa meget glad derover, for han syntes, det gik noget bedre med hans Manerer, og han gad vidst, om ikke Wigand havde talt godt om hans Lærdom, for han syntes, han kunde mærke det paa de andre – ogsaa paa Husherren. Desforuden var det en stor Lettelse for ham at komme fra de Folk, hvor han boede, for det var næsten umuligt at holde sig fri for Utøj dér, og det vilde jo være forfærdeligt, om Fru Ursula eller hendes Husbond opdagede sligt.

Kort Tid efter at han var flyttet derhen, i dette pæne Kammer, hændte det saa en Aften, at Jomfru Ursula Schalbe kom i Besøg hos sin Faster, – hendes Brødre var der ogsaa, og der var en ung Person med dem, som hed Georg Kieritz og nok skulde være en rig Mands Søn her fra Eisenach.

Det var dog mærkeligt at see hende igjen! Og han syntes saa bestemt, hun maatte ligne den hellige Jomfru. Ikke fordi han kunde erindre nogen Lighed mellem de Maria-Billeder, han havde seet, og saa hende, – men det maatte vel saa være hendes Væsen og Manerer, – skjønt hvad, han kjendte jo da hellerikke den hellige Jomfrus Manerer – eller Væsen.

Men nu i Aften hilste hun da paa ham; saa maatte Brødrene nok have talt om ham. Hvor hun dog saae god ud af Øjnene, – lange, mørke Øjenhaar, og Øjelaaget dækkede saa meget af Æblet. Der var ikke det mindste af Storhed hos hende – nej, det var der ikke. Hun sagde grumme lidt til ham, det var sandt nok, og han sagde sletingen Ting til hende, – men alligevel var det, som om han kunde have kjendt hende længe. Men hvor var hun fornem! – nej, det kunde hun vel ikke være, – jo, det var hun nu alligevel, hvori det saa kunde ligge. Det var vel hendes Væsen eller hendes Bevægelser. Hun var ligesom en fin Hest af Bevægelser – eller ligesom Paafuglen oppe paa Grevernes Slot hjemme.

Men godt var det da, han ikke var forelsket i hende!

129

For det første kunde han jo aldrig faa hende, det var een Ting. Men for det andet vilde det jo sletikke passe for en simpel Bjærgmands Søn som ham. – Men han forstod alligevel nu bedre dét i dissehér Minnesange, som Wigand lærte ham: at de dér kunde beundre eller tjene en Dame, som de aldrig turde tænke paa at blive gift med. – I de nærmeste Dage efter at han her igjen havde seet Jomfru Ursula, lærte han sig flere af disse Digte udenad. Og de var virkelig meget kjønne, han forstod det bedre nu end før.

Han saae hende i de følgende Dage flere Gange hos hendes Faster. Han syntes sagtens, han kunde have digtet nogle af den Slags Sange om hende, for han kunde ikke lade være at sammenligne hende med saa meget og lave Billeder om hende. Han vidste ikke, hvad han selv mente med det: men han syntes, hendes Væsen det var baade som et Barns og som en gift Kones; man var i Grunden sletikke bange for hende. Hvem nu hun engang skulde blive gift med?

Noget, som de unge snakkede meget om – baade Christian og Moriz og Jomfru Ursula – ja, ogsaa denneher Georg Kieritz, for han blev ved at komme der – var, at de vilde til Hørselbjærgen Valborg Aften og see Fru Venus – og tillige Heksene, som fløj fra Thüringen til Bloksbjærg.

Martin huskede jo nok, at hans Moder havde lagt sig paa Korsvejen der til Vatterode-Siden og seet Heksene komme over Mansfeld ad Brocken til. Om det var saadant noget, der var deres Mening, det vidste han jo ikke. Men for Resten syntes han, det var underligt at tale saa lystigt om den Slags Ting. Det med Fru Venus maatte jo vel nok være Spøg. De talte særlig om, at *han* skulde see Fru Venus. Men noget galt kunde det nu da ikke være, for Jomfru Ursula lo og snakkede op om det med de andre ogsaa.

Han troede næsten ikke, det var bleven til; men hen paa Eftermiddagen den 30. April kom de ganske rigtig efterhaanden allesammen ind til Cotta's. Der var de Mandspersoner, som er nævnt, og Jomfru Ursula, og desforuden nogle andre unge Piger, som han her saae første Gang, men som han kunde forstaa hørte med til Bekjendtskabet.

De unge Piger red paa Æsler, for det var jo noget langt, og Karlfolkene gik, – først ud til Wutha og saa videre 130 ad Schönau til. Der fik de Æslerne sat i Stald i Herberget, og saa gik de allesammen over Hörselfloden hen til Bjærgets Fod.

Han mærkede nu igjen, at det særlig var ham, det drejede sig om; for de andre paastod, at de alle *havde* seet Fru Venus. Han kunde stadig ikke ret blive klog paa, om det var Spøg eller Alvor. Men da det ikke kunde være noget ondt, de vilde føre ham ud i, saa kunde man jo for Resten gjerne see, hvad det skulde blive til.

Nede ved Hörselbjærgets Fod og et langt Stykke opad var der jo Skov eller Krat; han kjendte det saa tydeligt igjen det hele fra den Aften i Januar, da han først var kommen her – men fra modsat Side, fra Erfurt.

Mange af Træerne var allerede sprungne ud, og mange Blomster ligesaadan i Græsset, hvor de gik. Der var især een Blomst, han lagde Mærke til, for den kjendte han ikke hjemmefra. Den kunde ligne Galtetand eller Hanekro. Men der var ligesom dobbelt Besætning paa den af Blomsterblade; det ene Hold var violet, det andet gult med røde Pletter. Den saae saa nydelig ud. De sagde, at det var Fru Venus' Blomst, den havde Navn efter hendes Øjne.

Da de var kommen op igjennem Krattet, var der et fladt, temmelig jævnt skraanende Stykke Land med ganske smaa Buske paa, men ovenover det hævede sig lige stejlt til Vejrs den hvidgraa Kalkklippe. Her kunde man rigtignok see denne Krans eller Krone, der lignede Murtinder, øverst oppe. Det var Fru Venus' Borg, sagde de. Solen stod lige paa, og det blæste ikke saa lidt heroppe. Det var rigtig friskt Aprilsvejr. Opad mod den øverste Klippe-Krans groede der en hel Del lave Buske af Birk og Bævreasp, de bøjede sig i Vinden og vendte det hvide ud af Bladene, det var, ligesom de higede deropad, man kunde blive helt vemodig eller urolig, ved at see derpaa.

Nu fandt de saa en Sti derop, som var meget stejl, – de maatte tage de unge Piger ved Haanden, det vil sige: Martin fik ikke fat i nogen, men dennehér Georg Kieritz hjalp Jomfru Ursula.

Endelig var de helt oppe, og der var en svær Udsigt. De kunde see langt ind over Thüringerwald, saa mange Bjærgtoppe med blaa Taage imellem, – langt bort imod Vest kunde de ogsaa see Wartburg. – Det blæste, saa det slog Klæderne ind om dem.

131

Men Solen var kun et Par Timer til Vejrs, saa nu maatte de skynde sig, sagdes der, forat komme hen til Fru Venus' Hule, inden det blev for dunkelt. De gik saa ind over Bjærget mod Nord, indtil de kom til Skov deroppe, og der var jo Læ i Skovbrynet.

Da de havde gaaet lidt langs dette, sagde Moriz, at hér var det. Martin kunde straks ingen Ting see, men saa fik han Øje paa en Lavning i Jordsmonnet, hvor Klippen traadte nøgen frem, og i Bunden var der virkelig aabent og mørkt, der gik et Hul ind i Fjældet. Og det var ikke saa lille, saae han nu; der maatte godt kunne gaa et Menneske derind.

Nu skulde saa Martin bindes for Øjnene, sagde Moriz. – Ja, det vidste han ikke, om han vilde. – Men i det samme kom Jomfru Ursula gaaende med et Klæde – et, hun selv havde haft om Hovedet – i sine løftede Hænder, som hun holdt ud fra hinanden, og hun sagde: at det skulde han da rigtignok, det var der ingen Fare ved.

Ja, saa lod han hende da binde det om Hovedet paa ham.

Han troede, han skulde føres ind i Hulen med Bindet for Øjnene. Men det var nok ikke Meningen; han blev blot ført nogle Skridt tilside, og kunde for Resten høre, hvor de havde travlt derhenne ved Aabningen.

Det varede endda nogen Tid, men saa blev Bindet taget fra hans Øjne.

Der var da saa vidunderlig kjønt heroppe, netop som han fik Øjnene fri igjen. Solskinnet var saa aftengult og saa stærkt, det farvede alt det nye Grønne heroppe og gjorde, at Bjærgene rundt om fik saadanne skarpe Skygger, – og Himmelen ovenover var saa forarsblaa med enkelte, bortdragende Smaaflokke af Skyer.

Der maatte vist have været et eller andet Lugtevand paa Klædet, for han kunde ligesom fornemme eller sanse det om sit Ansigt, endnu efter at Moriz havde taget det bort.

Det var ham saa ligegyldigt, hvad der kunde tænkes at møde ham eller skee derinde i Hulen, for Jomfru Ursula kunde umuligt være til Sinds at føre nogen i Fortræd.

Men hun var her for Resten ikke mere, og hellerikke Christian eller denne Georg Kieritz. Han vilde lige have spurgt, hvor de var bleve af, – men han lod alligevel 132 være. Det faldt ham ind, om han skulde være dem til Besvær, og de havde benyttet Lejligheden til at slippe fri for ham. – Men saa kunde de jo have ladet være at tage ham med paa Turen.

Moriz havde fulgt ham lige hen til Indgangen. Dér blev *han* saa tilbage. – Martin fortsatte alene. Og det var lige ind i Klippen, men det saae da meget nemmere ud end Minegangen, han kjendte hjemmefra, for her var Indgangen jo saa høj, at man kunde gaa opret. Men meget snæver var den, og da der var bælgmørkt, maatte han føle sig frem.

Her kom en Kant eller et Hjørne, hvor Gangen vistnok drejede, – og nu syntes han, at han skimtede Lysning, – det kunde da ikke være Dagsskjær? skjønt Sollyset udenfor var jo meget gult. Men til den Side? – Nej, det maatte komme fra Ild det dérhenne!

Han kunde ikke lade være at tænke paa sin Moders Fortælling om Jægeren, da han traadte ind til Fru Venus her i Hörselbjærget – Jægeren havde altid oplevet saa meget i Skoven Dagen igjennem, naar han endelig kom her – –

Aah! – – dér sad en Kvinde i en helt hvid Dragt og med Blomster paa Haaret og om Panden – Lyset faldt lige paa hendes Hoved – hvor var hun dog dejlig! Martin følte sig baade ængstet og betagen og kunde ikke lade være at folde sine Hænder, – det var vist de gule og violette Blomster, dem dér, som han havde seet saa mange af under Opstigningen ad Bjærget, – han troede naturligvis ikke, at det var Fru Venus – og hellerikke, at det var den hellige Jomfru, skjønt hun godt kunde ligne, men han gav sig i sin Betagethed alligevel til at sige sit Ave. Da saae han, at det var jo Jomfru Ursula – og stammede hendes Navn, – men i samme Øjeblik lød en skraldende Latter længere inde i Hulen, han kunde kjende Georg Kieritz's Latter, og straks efter traadte han og Christian frem af Skyggen. Jomfru Ursula havde ogsaa rejst sig og sagde nu til Martin, der stod noget betuttet og forlegen, – idet hun tog hans Haand: »Martin er da ikke vred?»

»Nej,« svarede han sagte og ganske alvorlig.

Georg snakkede noget om, at Martin havde sagt sit Ave, – men Jomfru Ursula søgte straks at afbryde ham ved 133 at spørge om, hvormange det *nu* var, de havde narret paa denne Maade? – Martin kunde godt mærke, at det var et helt unødigt Spørgsmaal i hendes Mund. Hun nævnte selv et Par Stykker, – som jo ikke var hjemmehørende her paa Egnen.

Nu kunde Martin jo nok forstaa, at detteher var saadan en Leg, de havde; men alligevel vidste han ikke rigtig, om man ikke havde holdt ham for Nar, og hun været med dertil. Det kunde jo være, at de to, hun havde nævnt, var saadan nogle, der ikke var bedre værd.

Men hvad var *han* værd i deres Øjne, tænkte han saa. Jomfru Ursula og hendes Brødre og Georg Kieritz sagde »Du« til ham – ja, Jomfru Ursula sagde sommetider *Martin* – fordi de vidste jo, at han var en fattig Kurrende-Dreng og Bjærgmandssøn, som Fru Cotta havde taget imod. De andre Unge, som var med paa Turen, sagde »I« til ham – de vidste jo ikke saadan, hvem han var. Men han selv sagde »I« til alle i Selskabet.

Man var begyndt at see paa Valborgsblussene, som der viste sig en Mængde af i Bjærgene rundt omkring.

Nu ved Solnedgang var der ogsaa kommen en Flok Bønderkarle og Piger herop paa Hörselbjærget forat gjøre Blus. – Om Heksene blev der naturligvis talt en Del, – men Martin kunde ikke komme med i Snakken, skjønt han gjerne vilde.

Da de gik ned ad Bjærget, var der een, der nævnede noget om denneher Sangerkrig, som en Gang skulde være ført derovre paa Wartburg, – det havde jo netop været disse Minnesangere, som Magister Wigand priste saa stærkt. Moriz kunde huske og nævne Navnene paa en hel Del af dem. Og saa blev der Snak om at lave en af den Slags gamle Minnesange saadan til, saa den kunde passe til en af de Damer, man kjendte: hvem der kunde gjøre dét bedst. – Der var een Sang – den behøvede man blot at forandre Navnene i, saa kunde den godt bruges, sagde en af de unge Piger, som Martin ikke kjendte; og saa forandrede hun Navnene til *Georg* og *Ursula*. Det blev der leet meget af, men Martin kunde daarlig faa sig til at trække paa Smilebaandet.

»Havde vi nu haft Wigand,« sagde Moriz, »han skulde nok have lavet noget, saa det baade kunde passe for de gamle Dage og nu!« 134 »Men lad Martin prøve!« sagde Georg Kieritz. »Han kan jo flere Sange end alle os andre tilsammen.«

Nej, det vilde han ikke.

Men under hele Hjemturen gik han og tænkte paa, hvor urimelige disse Minnesange dog paa en Maade var: om at elske nogen, som man ikke kunde faa, og endda være godt tilfreds dermed og finde det saa skjønt, – og hvor underligt de alligevel passede for ham, saadan som han havde det i denne Tid, skjønt han dog hverken elskede Jomfru Ursula, eller ønskede, han kunde faa hende. – Samtidig var der en af disse Sange, han kunde udenad, – som han i Tankerne gik og lavede om paa – – det faldt ham meget lettere, end han havde ventet. Han havde faaet en helt ny Mening i Sangen, da de naaede hjem. Men han sagde ingen Ting derom.

Han kunde alligevel ikke forstaa, hvorfor Jomfru Ursula havde spillet den Komedie med ham – sammen med de andre. Men det skulde jo altsaa være saadan en Slags Leg, de plejede at udføre – –

De to unge Schalber, Christian og Moriz, kom efterhaanden til at gjøre mere og mere ud af Martin. Det kom dels af, at de selv kunde mærke, hvor meget dygtigere han var til alt, hvad der hed Læsning, end *de* havde været, dengang de gik i Trebonii Skole, men ogsaa af, at de kunde skjønne, hvor stor Pris deres Faster og hendes Mand satte paa ham. Hen paa Sommeren spurgte de ham, om han ikke nok vilde sige »Du« til dem, ligesom de hele Tiden havde sagt til ham, og paa Tonen kunde Martin forstaa, at det var en Slags Undskyldning, de bød, fordi de havde gjort det. – Deres Søster Ursula følte det nu baade ubekvemt og ligesom upassende, at hun sagde »Du« til Martin, saa meget mere som det fik en Klang af Fortrolighed, da det ikke længere faldt af sig selv, at Grunden var Standsforskjellen. Faa sig til at sige »I« til ham, kunde hun hellerikke, det vilde lyde saa underligt, syntes hun. Saa gik hun og sagde *Martin*, ogsaa i Tiltale, men undgik mange Gange af den samme Grund at tale til ham.

Hendes Brødre havde faaet Smag paa at gjøre Udflugter – ved den Tur til Hörselbjærget, – og Martin kom saa 135 ved Lejlighed til at nævne, at i Möhra, godt et Par Mil syd for Eisenach, skulde der være saa kjønt. Han havde tillige Slægtninge, som boede dér. – En Dag gik Moriz ned til sin Fasters og meldte Martin, at om Morgen skulde en Fragtmand, som han kjendte, kjøre til Salzungen, og derfra gik der en god Vej til Möhra, som de nemt kunde spadserere – deres Søster med, – det var nok kun en halv Mil. – Martin skulde bare komme op til Franciskanerklostret, hvor de boede; der vilde Fragtmanden holde.

Da Martin kom, skulde de andre ligestraks til at staa paa Vognen. – Men Martin faldt helt i Staver ved at see det store Kloster. Der gik nogle af Graabrødrene udenfor i Haven og gravede, de saae saa alvorlige og stille ud. Og Bygningen var saa højtidelig og gammel. Det kom pludselig over ham med saadan en ængstende, men ogsaa løftende Magt: at inde i saadant et Kloster kunde man dog maaskee finde Ro og Fred for alt, hvad der nagede En. Han havde jo følt noget lignende i Magdeburg ogsaa, – men dette kom saa sært dragende – –

Moriz kaldte muntert paa ham fra Vognen, – og idet han vaagnede op, mærkede han, hvor langt han havde været henne i disse Tanker; men han vilde ogsaa selv helst løs fra dem, han var bleven bange for dem, – jo, for det hjalp jo nok ikke, det var blot, ligesom han igjen følte Grunden gyngende under sig, følte at han gik her Dag efter Dag, Uge efter Uge, som paa en dyb Mose, hvor han, hvad Øjeblik det skulde være, kunde synke gennem Grønsværet ned i det – Evige – det Bundløse. Nej, han turde ikke have med de Tanker at gjøre!

Han steg op paa Vognen. – Christian og Ursula sad lige foran ham, Moriz ved Siden af ham. – De kjørte først vesterpaa. Moriz sagde, at ved Salzungen kom de til Werra, den Flod, som Hörsel løb ud i. Dette sidste kjendte Martin jo godt i Forvejen. Men han var da saa kjedsommeligt let til Bevægelse i Øjeblikket: bare det at høre det nævne, at Hörsel saadan endelig forenedes med noget Større, fik Taarerne til at stige ham til Øjnene.

Men snart blev han munter ved at see de smukke, nye Egne, – Wartburg blev de længe, længe ved at kunne skimte højt over alt det andet. – Det gik ikke rask, det tog seks Timer for at komme til Salzungen, men de havde god Tid, de var kjørt hjemmefra allerede Klokken fem, og det var den lyseste Sommertid, lige før St. Hans.

136

Her i Salzungen forlod de jo Vognen, og det blev aftalt, at de om Aftenen skulde møde den ved Ettenhausen, hvis Vejen dertil fra Möhra da var nogenlunde fremkommelig, – ellers maatte de jo vende tilbage og tage den i Salzungen igjen.

Straks udenfor den lille By kom de over Werra, men Martin saae ikke videre paa den; den mindede ham om Elben og Magdeburg-Tiden, fordi den var saa stor. – Men nu kom der en dejlig Vej, med mange høje Bakker og Skove, – Pludselig, da de havde steget længe og lige var vandret igjennem en Skov, saae de nedover en stor, aaben Dal, og en Kone, de talte til, sagde, at det var Möhra, de saae, midt ude i Dalstrøget.

Fra nu af var Tanken stadig over Martin om, at her havde hans Fader og hans Slægt gaaet og arbejdet, – ikke et Sted de for det første kunde komme, uden at hans Fader jo nok skulde have været der, – og Martin havde saadan en underlig Følelse af, at alt, hvad hans Fader havde levet, det var mundet ud i det, at holde ham, Martin, til Bogen, forat han kunde blive til noget, der var mere end hans Faders. Men tillige kom det Martin saa besynderligt for: at han nu førte Ursula Schalbe ind i hele den Verden, – det gjorde Turen saa sært hjemlig, uden at han dog kunde forklare sig hvordan.

Nede i Engene omkring Byen, – og igjennem dem gik Vejen, – var der fuldt af Høbjæringsfolk; man var ved at kjøre Høet ind. Der løb to smaa Drengene og legede med en Hund imellem Høstakkene; Martin syntes, det var ham selv og hans Broder Jakob, – saa godt lignede det altsammen hans Barndom.

Aa, han havde ikke lugtet den Blanding af Engduft og Køer, siden han rigtig var hjemme. – – Det vilde

have været ham saa naturligt at kysse Jomfru Ursula, som gik der ad Fodstien lige ved Vejgrøften, – men det vilde rigtignok ikke have faldet naturligt ud bagefter!

De standsede ved et Gjæstgiveri, og Martin vilde have forlangt noget at drikke; men der kom en Flok Børn ind i Skjænkestuen, der vist var skurvede, de var da ganske fulde af Saar i Hovedet, – og saa skammede han sig paa sin Stambys Vegne og spurgte, om der ikke var en anden 137 Kro. Det var Børnene ogsaa meget uegennyttig villige til! at forklare: der var længer henne i Byen en meget bedre Kro, der hed: *Den vilde Morian*. Martin spurgte tillige, om de ikke kunde sige ham, hvor Heinz Luthers Gaard laa. Det var hans Farbroder. – »Jo, det er den her lige overfor,« svarede Børnene.

Da maatte Martin vende sig om, for Børnene kunde vist let see, at han var lige ved at græde. – Han kom ud af Døren, men kunde hellerikke skjule sin Bevægelse for Jomfru Ursula og hendes Brødre. Han kunde for Taarer daarligt nok see sig for, hvor han gik, men bad dem da følge med ind, – for det var jo hans Faders Fødegård.

Han mærkede paa sin Slægt, hvor fornemme og ansete Schalberne maatte være; for baade hans Farbroder og hans Kone og deres Børn blev helt tilbageholdne, da de fik Navnet at vide. Han selv steg vist ogsaa i deres Anseelse, siden han kom i saadant et Selskab. – Stadig havde han ondt ved at blive rigtig Herre over sin Bevægelse; det var dog underligt saadan at see sit eget Kjød og Blod, – der var en Lighed med hans Fader, vist ogsaa med ham selv, som han sletikke havde kunnet tænke sig, – de havde jo dog aldrig seet hinanden før, – at de saa kunde gaa og blive saa eens.

Saadant noget videre vilde det ikke blive til med Bekjendtskabet, skjønt hans Slægtninge var meget venlige imod ham, – men de kunde jo saa godt forstaa, at han og hans Ledsagere ikke kunde blive der længe, – den Slags Folk kunde jo have saa mange Ærinder. – Noget efter, at de var blevne beværtede, drog de saa af igjen – ud forat see paa Omegnen.

Martin kunde ikke sige ret meget, hellerikke naar Ursula og han var ene, – og det skete flere Gange, fordi Brødrene gjorde smaa Løb op paa Højdepunkter, hvorfra de bedre kunde see ud. Men han var saa underligt spændt for – og draget til mere end een Side paa samme Tid, uden at kunne faa disse Dragelser bragt sammen. Hverken Ursula eller hendes Brødre kunde jo dog forstaa noget, som kun angik hans Barndom og dens Sorger og Glæder – eller hans Slægt.

Efter nogle Timers Forløb kom de tilbage til Möhra, og gik saa ind i denneher anden Kro, *Den vilde Morian*, – og dér var det dejligste Øl, der gjorde Christian og 138 Moriz lystige og bragte Martin til at snakke uden Hensyn til, om han blev forstaaet eller ej.

De var alle fire ovre i Kirken, som laa lige ved, og der græd Martin frit sine modige Taarer ved Tanken om, at her havde hans Fader gaaet hver Søndag som lille Dreng, og her var hans Fader og Moder blevne viede. Det var jo dog dem, han skyldte alt, ihvor strænge de ogsaa havde været mod ham, og de havde jo altid ment ham det bedste.

Fra Kirken gik de atter en lille Vandring over i Kroen for det dejlige Øls Skyld, og her sang Martin højt og klart med sin kraftige Stemme, saa der samlede sig mange Børn, og Unge udenfor, der hørte paa. – Især sang han den om Kilden, som var hans Elskede, og om Skoven, der var ham selv, og som drak Kilden ind i sig, saa den grønnedes derved og sprang ud. – Og mens han sang, lovede han sig selv, at saasnart Ursula og han igjen var ene, vilde han synge for hende den omlavede Minnesang, han ikke havde kunnet faa i Stand paa Hørselbjærget, men som han senere havde digtet færdig.

Da de havde faaet at vide i Kroen, at Vejen til Ettenhausen var meget ordenlig, og at den jo var meget kortere end tilbage til Salzungen, drog de af Sted til den Side. Børnene fulgte dem et Stykke paa Vej, for de to Brødre og Martin blev ved at synge, og adskillige Ansigter viste sig i Vinduerne forat see paa Hans Luthers Søn – som det jo skulde være – og hans fine Bekjendtskab.

Men noget udenfor Byen var de da kun dem selv igjen, og Martin og Ursula blev snart efter ene, for hendes to Brødre løb omkap som rasende ad Ettenhausen til.

Og pludselig kom Martin i Tanker om, at dette maatte være den Vej, hvorpaa hans Fader og Moder gik, kort før de blev trolovede, – det, som hans Fader fortalte om nu sidste Juleaften. Og – dér laa jo ogsaa Engelsbjærget paa høje Rhön! – dér, udenfor Horisonten, – og stak op som en stor, kantet Sten, og helt violetblaa var den, imens alt det andet rundt omkring var gult af Solen. Ja, det maatte da ganske sikkert være Engelsbjærget! – Det stod saadan helt udenfor alting. Det var, ligesom det dukkede sit Hoved op langt, langt borte og kaldte, skjønt man ikke kunde høre det. Aa, han vidste ikke rigtig, hvad det var, det mindede om, men det var noget, som angik ham selv, og var saa smertefuldt. Det 139 var ogsaa noget, som han havde tænkt paa, den Gang han lavede denneher Sang, den fra Hørselbjærget, – eller da lavede om paa den, for det meste var jo ikke af ham selv.

Han fortalte det til Ursula, hvad hans Fader havde sagt om dette Sted, og om Pigen, som havde siddet og

sunget saa skjønt der langt borte paa Engelsbjærget. Og nu vilde han da synge en Vise – en af dissehér Minnesange – som han havde forandret noget, saadan som der blev snakket om den Dag ved Fru Venus's Hule:

Kun een mig kunde Lykken skjænke,
hun selv er Lykkens rette Bo,
ej større Skat er at optænke
end hendes Kjærlighed og Tro.
Og havde jeg den Skat annammet,
da skulde Verden vidt og bredt
for mig af røde Roser flammet.

Men ak, hun ejer ej sin Glæde
og kan ej frit den dele ud,
hun lænket er med gylden Kjæde,
hun er en løftebunden Brud.
Hun tør kun tyst og stille græde,
og Verdens skjønnne Rosenflor
med sine Taarers Dugg kun væde.

Og – om den skjønnne, ædle Kvinde
var frank og fri, – jeg var det ej:
en Mørkets Mø, en Djævelinde
med List og Vold har bundet mig.
Jeg gaaer ej trygt, hvor Roser luer,
thi under Dagens Rosenflor
mig hendes Afgrunds-Mørke truer.

Han syntes, hun saae saa forundret og alvorlig paa ham, baade mens han sang og nu bagefter.

»Men jeg kommer i Tanker om,« sagde han, »at Visen har den Fejl, at den ikke passer paa nogen af de Personer, som dér var med. Det skulde den jo.«

»Har Du – har Martin lavet meget om paa den Sang?« spurgte Jomfru Ursula lidt efter – og rødmede; det var vist, fordi hun havde sagt baade »Du« og »Martin« til ham.

»Ja, noget.«

»Jeg kan nok faa den at læse af Wigand, saa kan jeg see, – – hvad der er lavet om.«

»Nej, det er da ingen Nytte til,« sagde Martin.

140

»Jo, – jeg troer, det er det sidste Vers, der er lavet mest om.«

»Hvorfor troer I saa det?«

»Jo, det minder noget om – det kunde nok ligne – – Aa, Martin maa ikke tage det fortrydeligt op, fordi jeg har gaaet og sagt »Du« til jer. Det kom saadan, fordi de andre begyndte med at sige »Du«, – men nu skal jeg nok –«

»Aa nej, bliv dog ved at sige »Du«! Det vil jeg helst.«

»Jeg troer ikke, jeg kan blive ret længe ved dermed. – Jeg var nu kjed af, at jeg var med til det Narrespil i Fru Venus's Hule. Det maa Du hellerikke tage fortrydeligt op.«

»Nej, nej.«

»Jeg troer nu ikke, det var Fru Venus' eller noget andet Fruentimmers Skyld, det, som der tales om i det sidste Vers,« sagde Jomfru Ursula uden at tænke paa, at hun derved maatte synes at gjøre Ordene til Martins egne.

»Nej, – men saadan var det i Visen,« sagde Martin.

Lidt efter kom Ursulas Brødre til, og man fulgtes ad Resten af Vejen. – Men Martin maatte flere Gange spørge sig selv, hvad vel Jomfru Ursula kunde tænke, der da var ment. – Mon hun af sin Faster skulde have hørt det, han sagde om Guds Straf, den første Aften han kom der i Huset? – Nu vidste han pludselig, hvad det var, Engelsbjærget, i sin mørke Fjærnhed, mindede ham om: Evigheden – –

I Ettenhausen traf de godt nok Fragtmanden igjen, og var hjemme i Eisenach noget over Midnat.

Martin var saa optaget af alle disse tyske Vers og saa meget andet Poesi i denne Tid, saa han ligefrem maatte vogte paa sig selv, at han fik de andre Videnskaber med tillige. De latinske Vers brød han sig nu mindre om, for dér var de saa underlig uærbødige mod dem, de elskede; og man kunde egentlig sletikke blive klar over, hvordan deres Forhold til deres Kjærestes var. Det kunde man nu hellerikke altid i de tyske Digte; men ærbødige var de altid, og saa fik de næsten aldrig den, de elskede, – det passede ham saa forunderlig godt.

141

Hvad der tiltalte ham ligesaa meget ved denne Læsning, var netop, at det var *Poesie*, ikke hørte den virkelige Verden til. Thi det med Jomfru Ursula var ligesaadan – udenfor den virkelige Verden. Det var ogsaa, ligesom der med hende umulig kunde foregaa saadan virkelige Forandringer: f. Ex. at hun skulde kunne trolove sig med noget Menneske, enten med ham eller med nogen anden, og det var ogsaa saadan, han allerhelst vilde have det. Selv om man tænkte sig det umulige, at hun vilde have ham, saa mente han jo ikke, at han vilde have hende. Saadan en Bondedreng som han – han maatte jo til at blive en helt anden, hvis han fik hende. Nej, det kunde han ikke, det vilde være ligesom at blive bjærgtagen – som Ertshuggerne fortalte om – saa man aldrig kunde komme ud mere. Ikke for det: der var ikke saa kjønt ude i Dagen, – der var meget, meget skjønnere derinde i Bjærgtet! Men alligevel – det kunde aldrig gaa godt. Saa skilte man sig vist ogsaa helt og for bestandig fra disse Vanskeligheder – aa, dette med Evigheden! – saa man aldrig fik de tunge Spørgsmaal afgjort, og det var dog nok i Virkeligheden det, hvorom alting drejede sig for En. – Nej, saa længe man kunde gaa og holde det hen saadan i Foreløbighed – det lod sig jo gjøre; og han maatte da egenlig indrømme, at han havde faaet noget at fylde denne Foreløbighed med, helt anderledes end han havde tænkt det muligt, den Aften han kom første Gang til Eisenach: Poesien havde han jo faaet og alt det, der angik Jomfru Ursula! – Aa, det var saa skjønt med dette »Du«, hun brugte til ham; hun blev saa tit rød, naar hun sagde det, og saa begyndte hun at kludre med at sige »I« eller »Martin« i Stedet for, – det lod sig heller ikke gjøre. – –

Ugerne gik, Maanederne gik. Moriz trolovede sig og skulde snart have Bryllup. – Nej, det kunde *hun* aldrig gjøre! Han mærkede det netop ved den Lejlighed, at Moriz var et almindeligt Menneske ligesom saa mange andre, – det var hun ikke, – han kunde mærke det paa sig selv saa tydeligt. – –

Til Julen, efter at han i November havde fyldt sytten Aar, skulde der opføres et Skuespil – eller en Moralitet, som de kaldte det – paa Salen i Trebonii Skole. Den skulde handle om Sankt Jørgens Kamp med Dragen, og hvordan han befriede Prinsessen af Silena. Dér havde 142 Martin forstaaet, at han skulde forestille Sankt Jørgen, – og han syntes hellerikke, det var saa urimeligt, for Trebonius satte meget stor Pris paa ham for hans gode Lærdom, – og han kunde jo synge, det skulde Sankt Jørgen ogsaa gjøre, – om man tillige havde tænkt paa, at han jo var fra Mansfeld, som havde Sankt Jørgen som Skytshelgen i sit Vaaben, det vidste han ikke, men det var vel ikke saa urimeligt. Og han mente da i hvert Fald, det maatte være en af Skolens Disciple – af dem, som gik der endnu, og ikke blot før havde været der.

Han kunde tænke sig, hvor skøn Jomfru Ursula vilde tage sig ud som Prinsessen, – for det skulde være hende. Det var Wigand, som havde sat igjennem, at denne Rolle skulde forestilles ikke af en af Skolens Dreng – som det ellers var almindeligst – men af en Pige. Thi han forklarede, hvor meget smukkere det var, at Komedien helt igjennem var saa skøn og ærbar, saa det intet kunde hindre.

Egentlig var det nok bestemt i Rollen, at Sankt Jørgen skulde kysse Prinsessen, da han drager bort; men det blev maaskee udeladt, da det skulde være en Pige. Martin ønskede, at det maatte blive udeladt, for han følte sig ængstelig ved det modsatte.

Saa blev det nu alligevel tilsidst bestemt, at denneher Georg Kieritz skulde være Sankt Jørgen. Det gjorde Martin meget ondt, men der var ogsaa mange andre, der harmedes over det. Det gav Anledning til, at der snakkedes om Kieritz paa Skolen i de følgende Dage, og Martin hørte, dels at Kieritz var hengiven til Spil og Drik og var en liderlig Person, men tillige, at hans Forældre vilde have ham gift med Jomfru Ursula, – og deraf kunde det maaskee forklares, at han var bleven bestemt til at spille Sankt Jørgen.

Martin var med til at see paa alle Øvelserne, som blev holdt, før man ret kunde spille Komedien, og ogsaa med til at see paa selve Forestillingen, Og han undrede sig selv over, saa ivrig han var for at see alt fra den lyseste Side, – for han var jo dog ellers slem nok til at see alting sort. Han var glad over, at Jomfru Ursula undgik at kysse Kieritz baade ved Øvelserne og paa selve Festdagen, – og sin øvrige Skuffelse søgte han med Magt at vende Tankerne bort fra.

143

Men straks efter Jul var det saa, at Jomfru Ursula blev trolovet med Kieritz. – Det første, Martin følte derved, var ren og skjær Overtaskelse; men han vidste for Resten godt, at naar det i Øjeblikket ikke blev til mere, var det, fordi han ikke *turde* gaa nærmere ind paa Sagen med sine Tanker. – Efter nogle Dages Forløb begyndte han imidlertid at spørge sig selv, hvad det egenlig var, han havde tabt derved, – om det egenlig

var saa meget? Han havde jo dog aldrig tænkt, at hun skulde eller kunde blive hans. Og kunde han ikke blive ved at tænke paa hende ligesom før? – blive ved at *tjene* hende, som de talte om i de gamle Sange. – – Men da han prøvede derpaa, viste det sig, at han ikke kunde. Der var sletingen Glæde, ingen Kraft i de Tanker mere. – Og pludselig følte han det, som om alt det, der havde udfyldt hans »Foreløbighed«, var til Ende; som om Bunden veg bort under ham, og de store, evige Spørgsmaal aabnede Afgrunden imod ham. Der steg en brændende Hede op som fra Helvedes Gab – –

Han sad inde i sit Kammer ved sine Bøger, da dette kom over ham, og han turde længe ikke bevæge sig, hans Tanker turde ikke røre paa sig – – saa var han vist fortabt og vanvittig med det samme! Og dette tvang ham – ligesom naar man snærer Struben sammen paa en Hest, der er gaaet i Bløde – til at gjøre et Spring med sit Sind op fra Afgrunden, op i – ja, hvad var det? – op i alt dette Foreløbige igjen – det, som han nu i et Par Aar havde reddet sig ved og levet paa – men hvor rigtignok det bedste nu var borte! – Han havde jo ikke andet, – han turde ikke gaa til Bunds i sig selv, det var jo som at gaa til Bunds i Helvede!

Nu vidste han saa, hvad han vilde og maatte: leve i Versene, i Sangene – og det med fuld Bevidsthed om, at det ikke var andet end Digt. Han kunde jo alligevel nu forstaa, at der havde været noget i dette Forhold til Jomfru Ursula, der hidtil havde gjort det halvt til Virkelighed.

Han blev flittig af sin yderste Evne; han skrev latinske Vers og latinske Taler og Afhandlinger. Baade Wigand og Trebonius roste ham højlydt for hele Skolen flere Gange.

Og Jomfru Ursula saae han ikke mere. Hun kom ogsaa meget sjælden nu hos sin Fasters. Og naar han hørte, 144 at hun var der, gik han straks ind til sig selv. Den allermeste Tid tilbragte han i sit Kammer og paa Skolen.

Men i Skolen kunde han ikke undgaa ret ofte at høre de andre Disciple, og Lærerne med, tale om Georg Kieritz og Ursula Schalbe. De beklagede hende meget, fordi hun havde faaet saadan en liderlig og troløs Kjæreste. Der skulde være en Tøs, som boede i en Hytte oppe paa Bjærget over Byen, som han stadig kom til – og lagde endda ikke videre Skjul derpaa heller.

Saadan gik Tiden ud paa Foraaret og Sommeren. Der var kun kort Tid til, at Martin skulde rejse til Erfurt, til Universitetet. – Da overraskedes han en Dag overmaade: Jomfru Ursula kom ind til ham paa hans Kammer, forgrædt og elendig; – han kunde see, at hun var bleven mager, men han syntes ellers, at hun var endnu dejligere end før. – Hun sagde, at hun gik til ham, fordi hun turde ikke komme til andre derom, og han var ogsaa den, hun stoledede bedst paa. – Hun bad ham om, at han nu straks vilde følge hende op til den Pige, som de sagde, Georg Kieritz var Kjærest med, oppe paa Bjærget. Hun vilde tale med Pigen og byde hende Penge for at sige hende alt, for saa turde Ursula nok haabe, at hendes Moder og hendes Faster vilde hjælpe hende imod Kieritz og være paa hendes Parti. For hendes Fader vilde ingenting høre om at bryde sit Ord til ham.

Martin fulgte straks med, og de kom ud af Byen uden at møde nogen af deres nærmere Bekjendte. – Under Vejs der opad Bjærget talte de meget lidt sammen, men paa hans Spørgsmaal om hendes Troløvelse fik hun da svaret, at hendes Fader havde befalet hende at sige Ja, og hun havde ikke turdet gaa ham imod.

Kort før de naaede Hytten, kom Martin i Tanker om, at de godt kunde træffe Georg Kieritz deroppe, for han havde hørt i Skolen, at han var der næsten hver Dag i denne Tid. Det sagde han til Jomfru Ursula. Hun bad ham saa gaa ind først, for hun vilde ikke see Georg der.

Martin gik saa derind, og han traf Kieritz og Pigen sammen; hun sad paa hans Skjød og gantedes med ham.

Men da Kieritz saae Martin, sprang han op som en gal Mand og raabte, at han vidste godt, hvorfor Martin kom og spejdede her, at han lagde an paa Jomfru Ursula, at 145 Kieritz's Fader skulde faa ham jaget ud af Byen – og meget andet.

Jomfru Ursula hørte det altsammen, da Døren ikke var lukket helt. Idet samme sparkede Kieritz den tilbage og saae hende jo, – og han stod der med Armen om dettehér Kvindfolks Liv.

»Ja, nu veed Jomfru Ursula, hvad der er nok,« sagde Martin, »saa I behøver intet at fortælle hende.« – Og dermed forlod han og Jomfru Ursula Stedet.

Men nu kunde de sletingen Ting sige til hinanden. Om det var Kieritz's Ord, der voldte det, eller det var Tanken om, at nu var Jomfru Ursulas Troløvelse nok til Ende, det vidste Martin ikke, – men han følte det, som om hun nu kunde blive hans, – ja, at hun vist elskede ham. Og han følte med det samme, at det kunde aldrig skee, hun vilde være ham altfor fremmed! – – Nej, nej – hun vilde aldrig kunne forstaa, hvordan han her i Eisenach havde haft det, – – den store Afgjørelse – eller Undersøgelse, – som han havde gaaet og opsat, men dog aldrig helt kunde skyde fra sig – nej, for den *maatte* jo komme engang, skjønt han ikke begreb, hvordan det nogensinde skulde skee. Men uden den var hans Liv jo forspildt baade i Tid og Evighed! – Han tænkte

ogsaa paa, hvorledes dog mon hendes Sjælefred og Ro her i Verden var? – hvordan hun kunde have den Ro? – det vilde han vist heller aldrig kunne forstaa. Skjønt den var vel ligesom de fleste andre Menneskers Ro, – der ogsaa var ham ubegribelig.

Endelig, kort før de kom ud af Skoven, som groer ned ad Bjærget, sagde hun: »Du veed da nok, at jeg ikke troer paa, hvad Georg sagde om – jer – – Men I maa ikke være vred, fordi jeg bad jer følge mig herop –«

Den Maade, hvorpaa hun sagde dette »Du« – ligesom hun havde brændt sig paa Ordet – og dette »I«, voldte, at Martin næsten følte sig helt sikker.

»Nej, nej,« sagde han forvirret – »Naar I kun ikke er vred paa mig – – «

Straks efter mødte de Folk, og der blev kun vekslet et Par ligegyldige Ord imellem dern, før de skiltes.

146

Næste Dag kom Ursulas Fader ned til Cotta's; han forlangte at tale med Martin, og i Fru Ursulas Nærværelse overskjældte han Martin, fordi han gik og udspejdede Kieritz og søgte at vinde hans Datters Kjærlighed. Han erklærede højtideligt, at Martin aldrig nogensinde skulde faa hende. Martin svarede, som sandt var, at han aldrig havde gjort noget Forsøg derpaa, og at han om et Par Uger rejste bort fra Eisenach, saa kunde hendes Fader jo da være rolig for Fremtiden.

Fru Ursula talte venlig med Martin, efter at hendes Broder var gaaet, og sagde, at hun vidste godt, at Broderen sletikke havde Ret. Men hvad hendes Broderdatter angik, saa skulde hun nu ikke faa Kieritz, det vilde hun og Ursulas Moder tage sig paa at hindre, – og nu var det bedst, at Ursula rejste bort fra Eisenach nogen Tid.

Om Aftenen kom Jomfru Ursula ind paa Martins Kammer og var saa svært ulykkelig – – over det, hendes Fader havde sagt, og at Martin skulde tro noget ondt om hende, – men det var jo da Kieritz og ingen anden, der havde fortalt hendes Fader disse Løgne.

Hun tog Martin om Halsen og kyssede ham vist ogsaa – han fornåm da et Øjeblik hendes forgrædte Ansigt mod sit, – – aa, han vilde saa gjerne have taget igjen og givet igjen, – men han syntes ikke, han var ret Herre over sig selv, – han var bange for, hvad han kunde sige eller foretage sig – –

Et Øjeblik efter stod hun ved Døren. »Jeg skammer mig ikke over, hvad jeg har gjort,« sagde hun hulkende. »Men jeg skammer mig over mig selv – at jeg er saa meget ringere end Du –«

»Nej, nej –«

»Nej, jeg mener ikke, Du har ladet mig mærke det – – Jeg har vidst det længe før nu – –«

147

VII

Martin gik i de Dage, han havde tilbage i Eisenach og følte hele Tiden, at det var farligt for ham at tænke paa Ursula, – han skjød det foreløbig, ligesom saa meget andet, fra sig, og var alene optaget af det Arbejde, han skulde have gjort før Depositsen i Erfurt, hvortil der hørte en Prøve.

En Dag midt i August drog han saa af Sted, vandrende paa sin Fod, ligesom han kom til Eisenach for snart tre Aar siden. Han gik, uden at unde sig mindste Pusterum, til han var kommen et lille Stykke forbi Schönau. Han havde samme Fornemmelse overfor sin Vandren, som han de foregaaende Dage havde haft ved sit Arbejde, – at han maatte skynde sig, ikke see til Højre eller Venstre, for ikke at indhentes af noget, der forfulgte ham.

Men her, hvor Vejen drog sig gennem en ensom Lysning i Skoven, maatte han dog sætte sig ned forat trække Vejret et Øjeblik, og han kunde nu ikke længer lade være at see mod Hørselbjærget dér lige paa den anden Side af Dalen, – Bjærget havde jo været der den sidste Times Tid, men han havde holdt Blikket fra det – seet lige ud.

Og denne lille Eftergivenhed fra hans Side gjorde straks, at ikke blot Bjærget, men alt, hvad der hørte

Eisenach-Tiden til, lige med det samme tog ham fangen.

Og fremfor alt var det jo Billedet af Jomfru Ursula.

Men han opdagede med Forundring, at det havde forandret sig, siden han sidst tænkte paa hende. – Følelsen af Afstanden mellem hende og ham, fordi hun var fornem, og han en Bondesøn, var den samme som før. Men det var dette med Opsættelsen af det store Opgjør: han havde jo stadig ment, at denne Opsættelse vilde blive varende for hele Livet, hvis han – ja, hvis han fik hende. Nu var 148 det næsten omvendt. Paa en Maade følte han sig hende nu saa fortroligt nær; at nærme sig til hende i Tanken, var som at nærme sig til sig selv, og han syntes, at hvis de to blev som eet, da *kunde* han ikke længere leve i Foreløbighed, da *maatte* han vove sig ud i Lag med det Evige – aa, og det turde han ikke! – den ubestemte Rædsel for det var taget mere og mere til, jo længere han havde holdt Øjnene derfra. Han havde tillige en Fornemmelse af, at kom han ud i denne Kamp paa Liv og Død, som det sikkert maatte blive, da vilde den forhindre, at de varigt i det ydre kunde forenes, – han syntes jo, han maatte miste Forstanden i den Kamp.

Men hvor var det sødt, i Tanken at fornemme denne Fortrolighed mellem hende og ham, – han vidste ikke straks, hvordan den var kommen, men fandt dog snart ud af, at det maatte være, fordi han nu troede paa, at hun elskede ham. – Ja, det var dog sært, – og ved nu i Erindringen at gjenemgaa deres Samvær, blev han helt sikker paa, at det længe maatte have været saadan. Al den Sødme fra disse tre Eisenach-Aar, deres Samtaler og Ture, og alle disse tyske og latinske Vers, han havde lært – det altsammen strømmede igjennem hans Sind. Og halvt med Vilje drev han – eller drev det hele Forhold ind i den Minnesang-Stemning, som her i Eisenach havde baaret ham over saa mange sjælelige Vanskeligheder: det, at man kunde forblive staaende ved al denne Længsel i Ens Sjæl, ja, at det endogsaa kunde fornemmes som det allemgtigste og bedste; – at mange Mennesker i Fortiden havde tilbragt deres Liv paa den Maade, – hvis da ellers deres Digte passede med Virkeligheden – –

Da han rejste sig igjen, var han klar over, at saadan maatte han leve videre i Erfurt, – og saa for Resten arbejde og blive dygtig. – – Som de dunkelblaa Skyer hist, der sank ned under Horisonten bag Hörselbjærget, drev Tankerne bort – om, hvordan alt dette vel skulde ende engang – –

Han kom til Erfurt næste Dags Aften og var meget opsat paa alt det nye, – mest dog fordi han endelig skulde have Sindet fyldt med noget, – han var bange for at være ledig.

Han fandt godt nok det Herberg, hvor han efter sin Faders Ordre skulde tage ind den første Nat. Her traf 149 han, til sin Overraskelse, sin Faders gode Ven, Hans's Fader, Peter Reinicke fra Mansfeld. Han var paa en Forretningsrejse længer sønderud, – men her skulde han nu aflevere en Sum Penge fra Hans Luther til Sønnen. Og saa havde han desforuden den Besked til ham fra den Gamle, at Martin for Fremtiden, her i Erfurt, skulde leve som et Menneske og ikke som en Tigger. Han skulde ikke tee sig som en Hertug, det forstod han vel var ikke Meningen, men han maatte ikke paa nogen Maade være til Spot eller være afhængig af de andre Studenter. Han skulde alene bruge sin Tid til at forfremmes i sine Studeringer og ikke til at gaa efter Føden som forhen. Nu vilde hans Fader sørge for ham, til han var bleven færdig. Peter Reinicke kunde ikke bare sig for at lade Sønnen forstaa, at nu var hans Fader en ret velholden Mand. Dog føjede han ogsaa sin egen Formaning til: at Martin jo maatte leve sparsommelig, men alligevel vise, at der ogsaa var Folk i Mansfeld, og at han var kommen af Folk. Det vilde Martins Venner, Hans og Magdalene, synes bedst om, tilføjede han med et lille Blink i Øjet. – Endelig skulde Peter Reinicke sige, at hvis nogen af de ældre Studenter vilde kujonere Martin, saa skulde han enten slaa fra sig, hvis det kunde klare det, eller ogsaa straks gaa til de højeste Foresatte ved Universitetet – og ikke til de lavere Mellemmænd, som der vel ogsaa nok paa de Steder skulde være nogle af.

Martin følte sig naturligvis baade glad og taknemmelig, fordi han nu ogsaa her skulde være fri for Tigger-Syngen og al den Slags og tilmed ikke skyldte andre end sin Fader Tak derfor, – men det var ham dog mere, det, at faa Lungerne fyldt med ny, frisk Luft, Hovedet med mange Tanker og Oplevelser, – han syntes ikke, han længe havde været saa mægtig til at leve i Nuet.

Imorgen allerede skulde Depositsen være; det var jo, efter Sigende, en svær Omgang, som nok skulde tage Ens Tanker, mens *det* stod paa.

Den foregik ganske rigtig næste Formiddag i Gaarden til et af Collegierne. De var et halvt Hundrede Stykker den Dag, de fleste lod til at være meget forknytte. Martin var tilmode, som naar han tidligt paa Sonaren, hjemme, skulde ud i Bækken og have et lystigt, koldt Bad.

Det var nogle Magistre, der skulde behandle de unge 150 Fyre. Disse – Martin med – blev forinden udklædte i spraglede, naragtige Klæder, fik Hatte paa Hovedet med lange Ører og en Rævehale og Horn. Først blev de jagede rundt i Gaarden med Slag af Sandposer, som Magistrene havde i Hænderne. Professorerne og en Mængde Studenter sad paa Bænke langs Gaardens Mure, og lod til at more sig stærkt. – Magistrene lod dernæst de Unge stille sig i Rundkredse, i hvis Midte en Magister stod. Og nu spurgte han dem ud, gav dem det ene Spørgsmaal galere end det andet. »Har Du haft en Moder?« blev der spurgt. »Ja.«

»Nej, det er hende, der har haft Dig.« Saa fik de Lussinger til Straf for deres fejle Svar.

Martin kunde daarligt nok forstaa, at de gamle, lærde Mænd kunde fornøje sig saa svært derover. Men selv fandt han det jo meget morsomt.

Tilslidst blev de Unge spurgt, hvad de *vilde*. Dér havde de lært Svaret: de vilde have Hornene af sig.

Saa begyndte den egentlige Mishandling eller vexatio, som det kaldtes. De maatte lægge sig ned paa Jorden, og de blev nu skrubbete, hævlede, filede med forskjellige grove Træinstrumenter, endelig blev ogsaa Hornene slaaet af Hatten paa dem, de blev overspuledede med Vand, til Tegn paa, at de nu havde aflagt deres Mørkhed og Dyriskhed og var blevne rigtige Mennesker eller Studenter. Til Tegn paa deres nye Stand fik de fremdeles nogle Saltkorn paa Tungen og Vin hældt paa Hovedet – det skulde betyde Visdom og Glæde. En Professor holdt en Tale for dem, hvori han forklarede dem, hvad alle disse Handlinger og Mishandlinger betød. Saa blev de kortelig spurgt ud i deres Kristendom og andre Kundskaber, – og var saa færdige til at deltage i det Gilde, hvormed deres Studenterliv begyndte.

Martin gjennemgik det hele med en undrende Fornemmelse af, hvor dog alle Besværligheder, der kom udefra, var nemme at overvinde. Han maatte da sikkert i sin Ensomhed og sine Ængstelser have udført Arbejder eller udholdt Anstrængelser, mod hvilke dette var den rene Børneleg.

Før de forlod Gaarden, mens de stod og pustede efter Depositsen, kom der en Del ældre Studenter ind paa Pladsen til dem, og Martin hørte, at de sagde til de forskjellige Unge: »Du skal være min Pennal,« – eller noget lignende. Han vidste, at det betød noget som »Tjener«, og at de ældre Studenter havde for Skik at vælge sig en saadan blandt de nys ankomne, og det skulde nok være forskrækkeligt, hvad der kunde blive slige »Tjenere« budt – bl. a. til stort Tidsspilde for dem. Han mindedes sin Faders Ord, at han ikke behøvede at være afhængig af nogen, mens han var i Erfurt, – og han havde tillige hørt, at Professorerne egentlig var imod, at de unge Studenter blev brugt paa den Maade af de ældre.

Der kom ogsaa En hen til Martin og mumlede noget om, at han valgte ham til sin Pennal, – Martin bildte sig ind, at Professorerne vel sagtens ikke maatte høre det. Han lod ogsaa selv, som det ikke kom ham ved, og vendte sig bort. Men saa greb Studenten ham i Øret og tog temmelig haardt ved. I samme Øjeblik havde han Martins Næve lige i Synet, saa Blodet sprøjtede ud af Næsen paa ham. – Han lod til at blive helt betuttet, men tog sig jo snart i det, og det saae ud, som om baade han og nogle af hans Kammerater vilde gaa løs paa Martin. Men Martin sprang midt ind imellem dem og gik videre, lige hen til den Bænk, hvor han mente det var Professorer der sad. Han knælede meget ærbødig ned for en af dem og sagde, at hans Fader havde forbudt ham at lade sig underkue af nogen, mens han var i Erfurt, fortalte Manden, hvad der var skeet, og bad om hans Beskyttelse.

Det var en mild, kjon Mand at see paa. Han lo højt og snakkede med de andre Professorer paa Latin, og Martin kunde ikke i en Fart faa fat paa, hvad han sagde. Men saa vendte han sig til Martin og roste ham for hans Mod, og sagde, at nu gjaldt det jo om, at han i Fremtiden kunde forsvare sin Uafhængighed, uden at der kom Uorden ud deraf, for det kunde ikke taales.

Martin hørte bagefter, at denne Professor hed v. Usingen, og han var siden altid meget venligsindet mod Martin. Denne mærkede hellerikke noget til Krænkelser fra de ældre Studenter senere. Men han var ogsaa stærkere end de fleste af dem.

Samme Dag som Depositsen havde fundet Sted, flyttede han ind i sit nye Logis: i en af de Burser, som de kaldtes, hvor de fleste Studenter havde deres Tilhold under Studentertiden. Denne Burse tilhørte Universitetet og blev forestaaet af en Magister Schwab. Nogle af Studenterne 152 boede der gratis og fik ogsaa Kosten frit. Men Martin betalte for begge Dele. Han kom til at bo selvanden i et Værelse. Hans Kammerat var en af dem, der havde deponeret sammen med ham, og hed Jeronimus Buntz. Han var en lystig Fyr og saae ikke ud til at ville bestille meget. Han paastod, at *studeo* hed i *Supinum stultum*, og at man blev dum af at studere, derfor vilde han ikke drive det for ivrig. Men han var vittig og kaad og fik Martin til at lee den første Aften, som han syntes aldrig han havde leet før. – Aa, det var dejligt, at Øjeblikket var saa stærkt og saa føleligt, saaat det helt af sig selv tog alle Tanker fra En, undtagen dem, som det selv bragte. Martin kunde mærke, at i saa Henseende var Erfurt alligevel noget helt andet end Eisenach.

Og et Par Aftener efter lærte han noget ganske nyt at kjende. Inde i Salen her i Bursen – hvor man for Resten ogsaa spiste – blev der efter Aftensmaaltidet holdt Disputation under Magisterens Forsæde. Det gik meget højtideligt til, og var uhyre morsomt og spændende for Martin. Der var en Maade at behandle *Tingene* paa, som han aldrig havde kunnet tænke sig mulig: man tog Tingene fra hinanden, opløste dem i deres Begreber, kaldtes det, – og Tingene blev alligevel ved at være, hvad de var, der svandt ikke det mindste bort, skjønt man tog saa meget fra dem. Og der var endda nogle, der paastod, at Begreberne var de egentlige Ting, og at de Ting, vi saae, var kun som en Slags Skygebilleder af Begreberne.

Og det morsomste for Martin var, at skjønt han straks syntes, at dette var da helt umuligt og ganske ubegribeligt, saa forstod han det alligevel paa en Maade – og dét samme Aften, – og kunde begynde at lave

noget efter – i sine egne Tanker; men i Disputationen tog han ikke Del denne Aften. Hans Kammerat Buntz havde hellerikke saa ringe Begavelse til denne Slags Lærdom, bedre end til at læse. Og han laa og lavede nye Exempler, efter at de var komne i Seng, saa Martin næsten ikke kunde falde i Søvn for bare Latter. – Det var et stort Held, syntes Martin, at dette virkelig og ordenlig regnedes for Arbejde; for nok var det temmelig anstrængende at have med at gjøre, men man kunde jo ligesaa godt have tænkt sig, at det blev anseet for et Slags Spil. Men nej, det var 153 det allervigtigste af alle Studierne, blev der sagt, i hvert Fald foreløbig.

Han behøvede altsaa ikke at undsee sig for ret at give sig hen dertil, og det varede ikke længe, inden han var en af de ivrigste og tillige sejrrigste Disputatorer paa Bursen. – Han tænkte først, at ihvor svært og kunstigt dette Fag – som jo kaldtes Dialektik – end var, saa kunde det ikke være langt, man maatte snart kunne komme igjennem det, for det var jo saadan Grundspørgsmaal, man havde for hver Gang, dem kunde der dog ikke være mange af, – om det, som laa til Grund egentlig for alt muligt, hvad man tænkte. Men det mærkede han snart, han havde taget fejl i: det var forunderligt, hvordan ganske faa Ting kunde stilles sammen paa næsten utallige Maader, saadan at det blev til nye Grundspørgsmaal, som man kunde blive ved at behandle uden at komme til Ende endda. For Exempel nu saadan en Betegnelse som »Hyrde« – den vilde man jo da tro angav en selvstændig Ting, en Substans, for enhver Hyrde er jo et Menneske, og et Menneske er en Substans. Men naar man saa vilde see nærmere til, saa angav »Hyrde« jo dog en Egenskab, en Kvalitet hos et Menneske, og en Kvalitets-Betegnelse var jo lige det modsatte af en Substans-Betegnelse. Herom havde de paa Bursen en rasende Strid, der varede meget mer end een Disputations-Aften, for de stredes – og sloges ogsaa tilsidst ligefrem med Næverne – hele den næste Dag og næste Dag igjen. Det Parti, som Martin havde sluttet sig til paa dette Spørgsmaal, gik af med Sejren.

Og denne Strid var knap til Ende, før der opdukkede en ny, som blev meget voldsommere og mere langvarig, og her var Martin bleven en af Hovedanførerne, hvad der maatte regnes for en stor Ære, saa ny som han var. Det var et Stridsemne, som stammede fra selve den berygtede og jo meget ugudelige Abælard, – ham, der levede for 3-400 Aar siden og havde forført Heloise. Opgaven gik ud fra den logiske Sætning, at da Arten er en Underafdeling af Slægten, saa maa Arten altid bortfalde, naar Slægten bortfalder. Men nu sagde Abælard: Mel er en Slægt, hvortil, blandt flere Arter, ogsaa Arten Brød hører. Nu skulde man altsaa tænke, at saasomt der intet Mel var, da kunde der hellerikke være Brød. Men det passer ikke. Thi Dejg er ikke det samme som Mel. Men har man Dejg, 154 kan man ogsaa faa Brød. Altsaa: Brød kan haves, hvor intet Mel findes.

Efterhaanden som Ugerne gik, blev disse Øvelser og Kampe naturligvis ikke ved at være lige nye og indholdsrige for Martin, men han drev dem lige ivrig, dels fordi det jo hørte med til den forestaaende Baccalaureus-Examen, men ogsaa fordi disse Øvelser gjorde Hjærnen umættelig, den ligesom kløede og vilde have immer mere. – Det var svært, hvor det tog hans Tanker foreløbig, stærkere end Vers og den Slags havde gjort det før, og saa var han tillige saa dejlig Herre over sine Tanker. Men han syntes jo rigtignok ogsaa, at han var bleven forunderlig tom, – travl og lystig paa en Maade, men halvvejs følesløs.

Han gjorde en Tur hjem paa denne Tid. Han syntes i Grunden ikke, der var noget ved den. Bare snart komme tilbage til Erfurt igjen og læse og disputere videre – og øve sig i at glæmme! Han huskede næsten ikke noget fra den Tur, Det eneste var, at hans Fader snakkede en Del til ham om Hans Reinickes Søster Magdalene, at det var en Pige, som kunde passe til Kone for ham engang. Det kunde jo ogsaa godt være, men hende havde han da kjendt, saa længe han kunde mindes, og altid syntes bedre om Broderen.

Da han kom til Erfurt igjen, var man rundtom paa Burserne og Kollegierne meget optaget af, at en af de største Retslærde, en Professor ved Universitetet, paa sit Dødsleje havde bitterlig fortrudt, at han havde dyrket Juraen i Stedet for Theologien, og havde for store Penge kjøbt sig Vigilier og Sjælemesser, og havde forlangt at blive begravet i Munkekutte, – hvad ogsaa var skeet.

Saadant noget kunde – lige idet han hørte det – tage Vejret fra Martin, endda helt bogstaveligt. Men *mod* hans Vilje kunde de farlige Tanker nu ikke længere varigt overvælde ham, det følte han. Hvad der kunde skee, hvis han først *med* Vilje en Tid havde beskjæftiget sig med dem, – det var jo en anden Sag. Men det maatte han jo saa passe at lade være med.

Han drev for Resten ogsaa Legemsøvelser med stor Iver i denne Tid. Boldspil og Kapløb og mange andre Lege, som Studenterne brugte.

Det skulde komme til ham som en Overrumpling, hvis de gamle Tanker et Øjeblik skulde tage Magten fra ham.

155

Saadan saae han en. Dag paa Gaden to unge Karteusermunke – saa elendige, saa de mere lignede Lig end levende Mennesker. – De gik endda meget rask til, men snublede og ravede næsten ved hvert Skridt.

Han kunde ikke lade være at spørge dem, hvordan de var komne til at see saa daarlige ud. – »Af at

vaage,« svarede de. – Om de da sletikke fik Lov at sove? – »Aa nej,« svarede den ene sagtmødig – og jog videre henad Gaden.

Ja, det var det, man kunde gjøre, tænkte Martin og kom ligefrem til at ryste derved. Men han tvang sig dog hurtigt og lod sine Tanker gaa anden Steds hen.

Da han havde været i Erfurt godt et Aar, tog han sin første akademiske Grad og blev Baccalaureus i Filosofien. Han var Nummer 30 mellem 57 Medkandidater.

Denne Examen gjorde ikke nogen egentlig Forandring med Hensyn til hans Studium, for det var endda stadig en filosofisk Forberedelse til Fagstudiet – han skulde jo være Jurist; men den betegnede et stort Fremskridt i Retning af at *regnes med* – ved alt, hvori nu Studenterlivet bestod. Det kjendtes endogsaa paa Martins Dragt: han gik nu, som alle de andre Baccalaureer, med Baret paa Hovedet, Kaarde ved Siden og i udskaarne, spraglede Klæder. Han deltog i Ridderspillene – Turneringer til Hest, som Studenterne holdt. Og skjønt han ikke var særlig dygtig i den Slags Ting, saa blev han alligevel, paa Grund af sin Flid og Lærdom og sin store Disputerfærdighed, anset for en af de allerfremmeligste blandt de Unge.

Ved Juletid dette Aar fik han en Dag, ved en Student fra Gotha, som havde været hjemme paa Besøg, et Brev. Det var fra Jomfru Ursula. Hun skrev, at hun var og havde i længere Tid været hos en Faster – som han ikke kjendte – i Gotha, og at hun syntes, det var rart, om han vilde besøge hende. Der var jo da ingen Rimelighed i, skrev hun, at han skulde være vred paa hende, eller ikke ville see hende, fordi hendes Fader havde været uhøflig imod ham og sagt noget Snak, som han havde ladet sig indbilde af en Fremmed.

Martin blev stærkt bevæget ved at læse dette Brev, men til hans egen Forundring havde det næsten samme Virkning paa ham, som hine andre Ting, der havde mindet ham om det store Opgjør og hans Angst derfor.

156

Indtrykket skræmmede ham. Han svarede ikke engang paa Brevet. –

Saa var det i Foraaret derefter, 3die Paaskedag, at han og hans Stuekammerat Buntz, som han havde indbudt dertil, drog til Fods fra Erfurt for at gjøre et Besøg i Mansfeld i Martins Hjem,

De var naaet en halv Miles Vej fra Erfurt. De var lystig tilmode i det friske, kolde Foraarsvejr, og skjønt de begge var fyldt nitten Aar, teede de sig som Skoledrenge, sprang Buk over hinanden og løb omkap. – De løb henover en Mark, som skraanede temmelig stærkt nedad, og pludselig snubler Martin, hans Kaarde ryger ud af Skeden, og han styrter ned over den og faar et Snitsaar – ikke dybt, men lige i Pulsaaren i Laaret. Blodet stod i en Straale ud derfra – og han blev næsten øjeblikkelig overfalden af en Mathed, saa han ikke kunde rejse sig. Det sortnede for hans Øjne, og han følte sig greben af en Døds-Rædsel, der snørede Struben sammen paa ham, saa det nogle Øjeblikke var, som han skulde kvæles. »Hjælp, Maria! hjælp, Maria!« skreg han og fik derved atter Vejret. Men Blodet strømmede fremdeles. Han mærkede godt, at det ikke var selve Døden, der gjorde ham saa angst, men det, der kom efter: i næste Øjeblik at skulle vaagne op og staa for Guds Domstol – i næste Øjeblik! – – Men han kunde endnu tvinge Tanken derpaa tilbage, han turde ikke tænke den –

»Bind! – bind om Benet!« stønnede han. »Mit Halsklæde –« saa besvimed han.

Da han kom til sig selv, var han i en Stue. Buntz havde slæbt ham hen til et Hus ved Vejen. Han laa paa en Bænk og de vadskede Saaret. Da de havde bundet noget derom, kom han i Seng.

»Jeg løber til Erfurt efter en Badskjær!« sagde Buntz til ham og forsvandt ud af Døren.

Martin kunde mærke, at Blodet var stilnet, Udmattelsen gjorde, at han hellerikke følte Angst, og da han havde ligget lidt, faldt han i Søvn.

Da han vaagnede igjen, var det mørk Nat, – og pludselig mærkede han, at Bindet var gaaet af, og at han laa i en Pøl af varmt Blod.

Da kom Angsten tilbage, stærkere end om Dagen, for nu kunde han ikke holde Tankerne borte fra 157 Fordømmelsen, han syntes, det lysnede om ham af Helvedes Flammer. Han raabte atter: »Hjælp, hjælp, Maria!«

Næsten i det samme gik Døren op, – Buntz og Badskjæren kom ind, og denne gav sig jo straks i Færd med Benet. Martin hørte ham sige til Buntz, at naar blot den unge Baccalaureus kunde taale det Blodtab, han havde lidt, saa var Saaret i sig selv ikke saa vanskeligt. Det varede hellerikke længe, inden Blodet atter var stillet.

Martin laa ganske udmattet og ubevægelig i fire Døgn, og Buntz plejede ham trolig. Saa blev han kjørt

paa en Vogn tilbage til Erfurt.

Selve Tankerne eller Forestillingerne om Fordømmelsen og om Helvedes Pine og om at blive uigjenkaldelig skilt fra alt – fra Livet, fra Gud – kunde Martin nu atter trænge tilbage fra sin Bevidsthed. Men de var der jo i hans Sjæl ligefuldt, og de gjorde ham saa urolig, saa han egentlig ikke havde Styr paa sig selv i nogen Tid, – det var for ham, som om han hvert Øjeblik kunde gjøre hvadsomhelst, og sommetider, som om han skulde sprænges eller – forsvinde, blive til Intet!

Uden at have taget nogen Beslutning derom, uden egentlig at ville det, løb han en Dag bort fra Erfurt ad Vejen til Gotha. Det var Tanken om Jomfru Ursula, der stod ham for Hovedet, og han gik lige op til hende, da han var kommen til Byen.

Der var kun en Tjenestepige, der saae ham, da han kom ind i Stuen, og hun viste ham, paa hans Forlangende, *op til* Jomfru Ursula paa dennes Kammer.

»Jeg vil sige det til Faster, hvem det er,« sagde Jomfru Ursula, saasnart de havde hilst paa hinanden. Og et Øjeblik efter var hun hos ham igjen.

Saa sank han ned for hende: »Jeg elsker Dig – det veed jeg godt,« sagde han, »og det veed Du vel ogsaa. Men vi kan aldrig faa hinanden, for saa skulde jeg til at være mig selv, og det kan jeg ikke, det tør jeg ikke –«

Hun sagde ingen Ting, sad blot med Hænderne om hans Hoved og bøjede sin Pande ned mod hans Haar.

Saa begyndte han at forklare – som han kunde – om, hvad han nylig havde oplevet, og om, hvordan det stod til med ham – hans Angst for Guds Straf og alt det – – Hun blev ved at tie – indtil han heller ingen Ting sagde mere – blot hulkede.

158

»Jeg elsker Dig, og jeg vil aldrig elske nogen anden, hviskede hun.

Han vilde saa gjerne have sagt det samme, – men han kom til at tænke paa Magdalene Reinicke, som han jo nok sletikke brød sig om, – men hans Fader vilde ganske sikkert have det – og Martin havde jo aldrig gjort sin Fader imod – –

»Jeg elsker Dig, og jeg vil aldrig elske nogen anden,« sagde Ursula ligesom til sig selv – vist blot forat høre de Ord – –

Hun løftede hans Hoved op og kyssede ham.

»Jeg elsker Dig, og jeg vil altid, altid blive ved at elske Dig –«

»Bed for mig, Ursula, at jeg maa faa Fred i Sindet – – For jeg kan ikke udholde den Rædsel, jeg er i – jeg vil gaa, – det bliver ikke bedre af at være her – – Bed for mig, Ursula! Farvel!«

159

VIII

Under den Pine, hvori han gik de følgende Dage, kom det, som ofte før, op i ham, om der da ikke var en Maade at faa Lindring for Angsten paa, ved at slaa løs, ved at lade staa til, – det var saa vaandefuldt anstrængende, dette, at gaa og passe paa sig selv, saasnart der kom Uro: at det da ikke skulde tage Overhaand og hvirvle En ud i Vanviddet – eller hvad det var, der truede, – sommetider hørte han det som et højt Skrig af Rædsel og saa – Fortabelse! – Men der var jo ingen Lindring ved at lade staa til, ved at give efter, søge en Afgjørelse, – enten var det sikker Undergang, eller ogsaa maatte det ende med at give sig andre i Vold, lade dem tage Magten over En – gaa i Kloster vel. Og det kunde han ikke, det var jo da at bryde med sin Fader med det samme, han gjorde det. – Nej, der var ikke andet end det gamle: at passe paa, vaage over sig selv, vænne sig til de nagende Smerter, vænne sig til den evindelige Foreløbighed. Han kom aldrig ud af den! – Hele Livet! – det var ikke til at tænke paa. Men det var jo ogsaa netop det, man skulde lade være med: at tænke derpaa.

Underligt var det, – at dengang da Afgrundsstrømmen steg op i ham, da han havde saaret sig med Kaarden, og Helvedes-Angsten fyldte ham, da var det sletikke Guds Forudbestemmelse af alting, der

forfærdede ham – nej, det var Bevidstheden om, at han var en Synder, og ikke havde gjort saa nær, hvad han kunde, for at blive fuldkommen – og at Gud saa vilde straffe ham med evig Fordømmelse derfor, straks han var død. Det var det gamle fra Mansfeld – blot langt mere øjeblikkeligt forestaaende – der kom over ham, og ikke det fra Magdeburg. – Aa ja, hvor det nu var ved at blive gammelt 160 hos ham med de Ting. Nu havde han jo allerede gaaet mange flere Aar og været ulykkelig, end den lille, korte Tid af sit Liv, da han virkelig havde været glad. Og fremad: bare Foreløbighed uden Hvile, og saa – Evigheden, – og han turde ikke tænke paa den!

Han maatte jo nu til at arbejde igjen, det var det, der tog Tankerne bedst. Men han syntes sommetider, at Arbejde var det lumpneste af alt Forrædderi mod En selv; – naar man havde dér givet sig af dermed nogen Tid, bildte man sig jo gjerne ind, at det betød noget. Aa, Du forbarmende Gud!

Han disputerede knap saa meget som før, men nu studerede han saa meget des ivrigere de skolastiske Systemer. Men han væmmedes, naar han nu om Dagen var bleven optagen af det læste, – saa kom jo om Aftenen den anden Betragtning, som var den sande: at det hele var godt til at slaa Tiden ihjel med og holde Tankerne borte fra Afgrunden. I fortvivlet Trods kunde han saa undertiden sige: nej, jeg *vil* ikke plage mig selv længere. Jeg *vil* arbejde og glæde mig, og det skal være mit Liv og ikke en Dvaledrik. Hvem skylder jeg alle de Lidelser? Min Fader har jo ingen Myndighed over mig mere! – og hvem veed, hvad der i Virkeligheden er Guds Vilje, det kan være, han sletikke forlanger det. – Naar saa slige Tanker var gaaet igjennem hans Sind, saa slog han igjen en Streg over dem som ugudelige, – men levede alligevel nogen Tid under Indtrykket af dem, – til Foreløbigheds-Følelsen var bleven eneraadende igjen.

Havde han været fri i Sindet, vilde Systemerne sikkert have grebet ham stærkt med deres Tanker. Nu blev det jo saadan halvt om halvt. Men der var et Bevis som Anselms ontologiske – for Guds Tilværelse: i Øjeblikket kunde det ligefrem være ham en Vederkvægelse Gang paa Gang at gjennebløbe denne Tankerække, – der var noget derved for ham, som mindede om den fysiske Fornemmelse ved at gynge i høje, luftige Reb. Jo: vor Sjæl kunde altsaa rumme Forestillingen om et *noget*, sagde Anselm, som var det største, man kunde tænke sig. Men dette noget kunde umulig *blot* være en Forestilling hos os, det maatte ogsaa være virkeligt. Var det nemlig ikke virkeligt, da var det hellerikke det største, vi kunde tænke os; thi vi vilde da altid kunne føje dets Virkelighed til i vore 161 Tanker. Gud er nu det største, vi kan tænke os, men det vil da, foruden alt andet, sige, at han er virkeligt. – Der var, hver Gang Martin passerede denne Tankerække, et Sted, hvor han havde en Fornemmelse, ligesom naar Gyngen vender – et Gys: man kom Evighedens Afgrund saa underlig nær, men slap hver Gang forbi i Tankens lille, nemme Gyng. – Der var maaskee ogsaa en vis, uskyldig Gjækken overfor hans eget Tungesind i denne Følelse.

Ellers var det jo mest det store Overblik, som Systemerne kunde give over hele Tilværelsen, der optog ham. Han syntes, aldrig før han havde været oppe paa saa høje Bjerge. Helt mærkeligt forekom det ham atter, at den Slags tillige kunde være ham nyttigt i Henseende til Lærdom og Anseelse, – men det var det jo i høj Grad.

Der var især Anselms Forklaring paa, hvorfor Gud maatte blive Menneske i Kristus, det syntes han nok var en mægtig Udsigt – ja, over det Hele, – ligefra Skabelsens Begyndelse og til de yderste Evigheder: Synden den var jo altsaa et Rov, begaaet af Mennesket mod Guds Ære. Mennesket er Guds Skyldner, saalænge han ikke har betalt dette Rov tilbage eller har liidt Straf derfor, og hans Skyld er uendelig, fordi Guds Ære er evig. Mennesket selv kan ikke betale det Uendelige. Det kan kun dét Menneske, som tillige er Gud. Han kan som Menneske betale for Mennesket, og han kan som Gud betale det Uendelige. Ved sit fuldkomne Liv kan Gudmennesket ikke betale, thi et saadant var han i Forvejen Faderen skyldig. Men han kan betale for andre ved sin frivillige Død i Lydighed, thi en saadan var han ikke Faderen skyldig. Denne uendelige Værdi kan tilregnes os Mennesker og betale vor uendelige Skyld. – Det var saa forunderligt, at høre dette omtalt i saadanne høje, luftige, fjærne Ord – som Vildgjæs, der trak forbi over Ens Hoved, højt oppe i Evigheden – og saa var det dog netop Tankerne om denne frygtelige Skyld, der sved og brændte i hans egen Sjæl, undertiden blev til pludselig, uudholdelig Rædsel, men gennem de lange Aar og Maaneder var en hverdagslig Pine og Hvileløshed. At finde nogen Trøst i Omtalen af Kristi Overtagelse af Skylden faldt ham sletikke ind.

For Adspredelses Skyld og for lettere at kunne *glæmme* – lærte han sig at spille paa Luth. Buntz, hans Kammerat, dyrkede ogsaa Luth-Spillet en Del, og da de begge 162 sang kjønt, kunde de give en hel Concert paa Bursen om Aftenen efter Disputationeme.

Mest var det dog, naar han var ene, at Martin spillede; – her ved Universitetet, hvor der jo var Mennesker fra alle Kanter af Landet, var det nemt at faa fat i mange Slags tyske Viser. Men der var ingen af Lærerne, som brød sig om dem, – man maatte dyrke dem for sin egen Skyld. Her skulde ellers alt være latinsk og græsk.

Der var en Sang, som han syntes særlig godt om og meget sang, naar han var urolig, – ikke fordi han forstod den, for den var uhyre dunkel, maatte man vist nok sige, og tilmed paa et underlig halvfremmed Tysk, – men der var saadan en inderlig, stille Sindsbevægelse i den. Han havde den fra en Student, som

sagde, at den hed *hymnus mysticus*, men den handlede nok egentlig om Treenigheden og om Sjælen. Indholdet af den var omtrent saadan:

I altings Ophav,
over al Tanke,
var evig Ordet.
O, rige Skat,
da forhen Ophav
Ophavet fødte!
O, Faderbryst,
hvoraf Ordet strømmed,
og som dog beholdt det
til evig Tid!

De To een Strøm
- Kjærligheds Strøm,
de Tvendes Baand,
som begge omslynger -
saaledes strømmed
fra Evighed
den Helligaand.
De tre er En!
Veed Du det? Nej!
Det veed sig selv i Evighed.

De Trendes Krans
er Himlens Glans,
ej Tanken spænder
om den sit Baand.
Dyb uden Bund -
Tid, Sted og Rum
veed ej deraf.
Her er en Ring,
som ej begynder,
men stille svæver dens indre Punkt.

163

Bliv spæd paany!
bliv døv, bliv blind,
for glæm Dig selv
og alt, hvad er!
hvad er, hvad ej er, glæm det alt!
Glæm Sted og Tid,
hvert Billeds Form!
Gaa uden Vej
den snævre Sti,
da finder Du i Ørken Spor.

O, Hjerte mit,
fly bort, didind!
synk hen i Gud!
Alt, hvad jeg er,
synk i den bundløst dybe Strøm!
Flyer jeg fra Dig,
Du møder mig,
taber jeg mig,
jeg finder Dig,
Du Skat, som over alting er!

Sommetider, naar han uforvarende gik og nynnede den Sang, kunde Ordene synes ham det rene Snak, og saa tav han straks. Men til andre Tider kunde den give ham en drømmende Hvile, ligesom han var udenfor og løst fra alle Ting. -

Martin havde Bekjendte nok i Erfurt blandt Studenterne. Han nød jo megen Anseelse hos sine Kammerater for sin Dygtighed; alt som Tiden gik, kunde alle skjønne, at han vilde bestaa sin Magisterprøve med Glans. Overfor de mange var han bestandig lystig og munter, og naar de kom sammen, var han altid en

af dem, der førte an i Selskabet, ogsaa fordi han jo sang og spillede smukt og kunde saa mange Viser. Men han var ogsaa almindelig kjendt for, at han midt under Selskabeligheden kunde falde hen i Tanker og være som rent borte. De kaldte ham ofte »Filosofen« – og sommetider tillige »Musikeren«. De vidste jo ikke noget om, hvilke angstfulde Tanker det var, der tog ham, naar han saadan var henne.

Virkelige Venner havde han egenlig ingen af – undtagen sin Stuekammerat Buntz. Og det var endda et underligt Venskab. Fortroligt talte de saa godt som aldrig sammen; hvad de havde tilovers for hinanden – og det kunde maaskee snarere kaldes Tillid end Venskab – laa blot i Tonen, hvori de talte til hinanden.

164

Men samme Tillid var dog opstaaet ved en bestemt Lejlighed, og da havde de ganske vist været aabenhjertige, men rigtignok i meget uklare og knappe Vendinger. Martin var tilfældig kommen til at bruge det Udtryk: at der jo var saa megen Foreløbighed, han gik i. Han havde ikke særligt tænkt derved – Benævnelsen var ham selv saa lige til, da han altid brugte den i sine ensomme Tanker.

Men Buntz spidsede ligesom Øren og spurgte, hvor han havde det Ord fra, om det fandtes i nogen af Lærebøgerne?

Nej, det troede han ikke, svarede Martin. Men det var vel altid vanskeligt at komme ud af Foreløbigheden. – Ja, om det var almindeligt med den Slags Vanskelighed, var han for Resten langt fra sikker paa, føjede han til; han havde tværtimod ofte spekuleret over, hvordan det vel forholdt sig dermed hos andre end ham selv.

»Kjender Du ogsaa det?« sagde Buntz. »Det er et underligt Ord. – Men nu veed jeg, at siden mit tolvte Aar har jeg levet i bare Foreløbighed.«

Og da de i det samme saae paa hinanden, opdagede de, at de begge havde Taarer i Øjnene.

Derved fik de ikke sagt mere. Men Martin var nu ganske sikker paa – skjønt han vel egenlig ikke kunde vide det saa bestemt – at Buntz led af det samme, som han selv.

Siden den Tid var det, at deres Tone overfor hinanden helt forandredes. Skjønt de aldrig mere talte om denne Sag. –

Jeronimus Buntz havde været ikke saa lidt doven, da Martin først lærte ham at kjende. Men det havde forandret sig meget til det bedre, og han paastod selv, at Martin var Skyld deri. – De skulde snart være Magistre og i samme Alder, nemlig naar begge var 21 Aar.

Da Dagen kom, bestod de Prøven meget smukt. Martin blev Nummer 2 af de 17, som var indstillede, Buntz Nr. 5.

Promotionen blev fejret med hele den sædvanlige Højtidelighed. Og det skete virkelig, det, som Martin engang havde hørt sin Moder fortælle om: de red i stort Optog rundt i Byen, de nye Magistre og mange af Universitetets Lærere, paa pyntede Heste, og selv i prægtige, tildels laante, Klæder, 165 og Folk raabte Hurra for dem, hvor Toget kom frem i Gaderne.

Men faa Dage efter indtraf der noget ganske uventet. Buntz havde de sidste Uger før Magister-Promotionen vistnok overanstrengt sig ved Læsning, og under selve Prøven havde han flere Gange været temmelig ilde tilpas, men han havde da sletikke regnet det for noget alvorligt. Nu, kort efter at det hele var ovre, fik han et underligt Anfald, først med Sovesyge, som saa efter et Par Døgns Forløb gik over til Lammelse baade i Kroppen og Lemmerne – og i Tungen, saa han laa ganske stille og kunde ikke sige et Ord. – Han var ogsaa bleven tunghør.

Nu syntes han derimod at være ved fuld Bevidsthed og at lide meget, – hans Ansigtsmuskler fortrak sig ofte heftigt, – de var snart det eneste, der var Bevægelse i, – han kunde see saa forfærdelig ulykkelig ud, og hulkede paa en egen hul Maade, uden at der egenlig kom Lyd.

Det havde været Meningen, at Martin og han vilde gjort en Tur hjem til Mansfeld, naar Magister-Prøven var vel ovre. Nu kunde Martin næsten ikke holde sig borte fra hans Sygeleje og havde foreløbig opgivet Turen.

Martin led meget med ham, allermest fordi den Syge ikke kunde snakke, og Martin derved var i Uvished om, hvad der, som det syntes, gjorde ham saa ulykkelig. Det saae saa trøstesløst ud, naar Buntz vilde prøve paa at sige noget, – det mindede Martin om, naar hans lille Søster Kathrine, der var noget stam, gik istaa og gispede og gabte, men ikke kunde faa et Ord frem.

En Nat, da Martin sad hos sin Ven, tog han en Tavle frem og skrev – mens hans Hænder rystede af Angst og Spænding: »Er det det med Foreløbigheden?«

Han havde flere Gange villet spørge derom, men havde ikke kunnet faa sig til det, hverken for sin egen eller for den andens Skyld.

Buntz havde først ondt ved at læse, hvad der stod, men nu saae han det sikkert – og han nikkede svagt. Og i det samme strømmede Taarerne ud af hans Øjne, og Munden fortrak sig.

Martin tog ned om ham og kyssede ham, – men han havde jo ingen Ting at sige Buntz til Trøst, – og samtidig med at Angsten greb Martin, steg der næsten som et Had op i ham mod Gud, at han kunde være saa haard imod nogen og imod os allesammen. Det var jo ikke første Gang, slige Tanker var komne til Martin; han havde altid gjennet dem bort som en Formastelighed, og det gjorde han jo ogsaa denne Gang; men Efterfølelsen – eller hvad det var – holdt sig alligevel i hans Sind som en tør, gold Pine, og gik sammen med al den øvrige Spænding og Uafgjorthed, som stod i hans Indre.

Han følte en Trang til at gjøre sig til eet med Buntz og sige til ham, at det skulde ikke gaa ham selv bedre end hans Ven; men det turde han alligevel ikke, eller han fik sig i hvert Fald ikke til det, – og en vis Flovhed eller Slappelse hindrede ham saa i ret at vise den anden, hvor ondt han havde af ham, og hvor meget han holdt af ham.

Om Morgenen blev Buntz bevidstløs og laa saadan hen et Døgn. Saa døde han. –

De Maaneder, der fulgte efter, var en af de sørgeligste Tider, Martin havde oplevet. Bestille noget rigtigt – saadan at der var nogen levende Begyndelse i det – kunde han ikke. Nu var han jo ogsaa til Ende med et vigtigt Afsnit i sine Studeringer, han skulde til at begynde paa det, der, efter hans Faders Ønske og Vilje, skulde være hans Fagstudium, Retslærdommen. Men det blev til bare Stumper og Brokker, hvad han tog sig for, han øjnede jo ikke Maal eller Mening af nogen Art for sit Arbejde eller sit Liv, – og ud mod Evigheden stod det og ulmede og blavrede som et Tordenvejr, der aldrig vil eller kan komme til Udbrud.

I Juni Maaned, kort før Høslætten, fik han atter – ligesom da han kom til Erfurt – Besøg af Peter Reinicke fra Mansfeld. Han skulde for det første spørge Martin fra hans Forældre, om han da ikke snart kom en Tur hjem, nu han var bleven Magister, men desforuden overrakte han Martin en meget stor Bog, som den Gamle havde givet Peter Reinicke Penge til at købe til Sønnen, nemlig: *Corpus juris Justiniani*. Det var et meget kostbart Værk, som alle Jurister jo skulde bruge, men det var kun de færreste Studenter, der ejede Bogen selv.

Martin var bleven bogkjer, og det gjorde meget Indtryk paa ham at skulle besidde et saadant, sjældent Værk, men tillige fornåm han derigjennem med Hjærtebanken, hvor stolt hans Fader maatte være af ham, siden han kunde 167 gjøre en saadan Bekostning, – og hvor stor Pris han maatte sætte paa sin lærde Søn.

Alt, hvad der var i ham af Drift til at ville frem, kom op, og af Lyst til at rive sig løs fra den elendige Tilstand, hvori han gik. Han fattede vel ikke i Øjeblikket nogen klar Beslutning om at gjøre en Ende paa »Foreløbigheden« ved at opgive alt Haab om noget andet, om nogensinde at komme til Bunds og til Fred; men det var dog vistnok dette, som laa i hans Følelse. Han vilde gjøre Skridtet fuldtud! – saadan kaldte han det i sine Tanker. Han vilde hjem straks til Mansfeld, og han vilde bejle, efter sin Faders udtrykkelig udtalte Ønske, til Magdalene Reinicke. Det maatte naturligvis være en fornyet Opfordring i saa Henseende, naar Faderen havde sendt ham baade Indbydelsen og Gaven gennem Magdalenes Fader.

Saa vandrede han da hjemad en Dag lidt før Midten af Juni. Han var i sin nye Dragt, med Kaarde, Baret, Læder-Støvler og det hele, der hørte sig til, – skjønt han syntes, det var nok saa nemt tidligere Gange, naar han gjerne vandrede til Mansfeld i de bare Fødder. Meget Glæde eller Livsmod var der jo ikke i ham – andet end hvad han strammede sig op til – men han var ellers en kjon, velvoksen Karl at see paa. Han var fyldt 21 Aar nu sidste Mortens-Aften.

Det var det dejligste Vejr. Luftningen saa mild og lind, som den kan være i Thüringen, og over alle Bakker og Høje og Bjærgaase stod der, for hans forlæste Øjne, som en Glorie af Sommerlys, Han gik jo ad den brede Landevej, som fører fra Erfurt til Magdeburg, – Mansfeld er kun en lille ubetydelig By, som ligger omtrent midtvejs, – den gaar jo over Stotternheim, Sömmerda, Sangerhausen o. s. v. nordpaa.

Straks fra Morgenstunden, anden Dag, fik han Kyffhäuser i Sigte, som hurtig tog til i Tydelighed. Men Bjærgkjæden er ikke stejl mod Sydsiden, og Solen stod saa venlig og dagklar paa de jævnt stigende Lier, saa han maatte egentlig undre sig over, at det ikke tog sig mere mægtigt ud.

Men lidt over Middag havde han faaet Bjærget syd eller sydvest for sig, og nu steg det blaat og fremmed op bag det nærmeste Bakkedrag. Mellem dette og Bjærget maatte der være en meget stor Afstand, men dette mellemliggende 168 Land var i lang Tid dækket for ham. Endelig aabnede det nærmeste Landskab sig, og nu saae han, hvad det var, der skilte disse Bakker fra Kyffhäuser. Aaja, – det var jo *Die goldene Aue*, og den var rigtignok gylden! – den var som eet milevidt, skinnende Guldspejl for Eftermiddagsolen – helt oversaaet med gule Engblomster. Og hvilken Duft der kom med Sommervinden derude fra!

Og bag alt dette gyldent-gule stod Kyffhäuser nu helt dunkel-blaa og truende. Det saae ud, som om det gule Blomstertæppe gik lige ind til Bjærgets Fod der langt borte.

Der steg et Minde fra Barndommen frem for Martin – om en gul Eng, han vilde hvile sig paa, naar han havde været hos Paven i Rom og bekjendt alle sine Synder og faaet Tilgivelse.

Han huskede saa tydelig den Befrielse, han den Gang – aa nej, ikke havde følt, men allerede den Gang havde længtes saa stærkt efter. Og nu var der gaaet en halv Snes Aar siden da – og det var sletikke bleven bedre for ham, sletikke, – og nu gik han hjem forat troløve sig med Magdalene og opgive alt Haab om nogensinde at komme igjennem til Fred – – Ja, nu vidste han det – i Rædsel og Fortvivlelse – –

Men ud mellem de gule Blomster vilde han, – det kunde ingen hindre ham i! – Han lagde sig ned paa Ryggen, da han var kommen langt derud, og saae lige op i den lyseblaa Himmel. Men han vendte sig lidt efter om paa Albuen; Taarerne var begyndt at strømme ham ud af Øjnene, Og som han laa der og stirrede med halvblændede Øjne ud i den gule Glans over Engen, i den søde Duft af de mange Tusinde Blomster, og med det mørke, truende Kyffhäuser foran sig – – hulkede han: »Hellige Jomfru, Guds Moder, bed for mig til min strænge, grusomme Dommer, at han dog vil forbarme sig over mig! Hvorfor skal jeg blive ved at pines alle mine Dage! Aa, Maria, Du, som ligner Jomfru Ursula – – Moder Maria! Du kan ikke være saa stræng imod mig! – nej, Du *kan* ikke, Du veed bedst, hvordan jeg lider! – kan Du ikke skaffe mig arme Menneske Fred!«

Han lagde sin Pande ned mod Engbunden og hulkede højt, – det lød mest som en fortvivlet Latter. Saa begyndte han atter: »Hellige Anna! Du, som min Moder raabte til, da hun fødte mig! – aa, det var jo bedre, jeg aldrig 169 var bleven til, som jeg har det. Hjælp mig! hjælp mig! – – Aa, Maria, lad mig ikke komme til at hade Gud! Giv mig et helt andet Hjerter, saa jeg kan blive hans Barn – som jeg var engang – og elske ham igjen – – –«

Da han lang Tid efter saae sig om, – – stod det der endnu altsammen ligesom før: det høje, mørkeblaa Fjæld og den gule Eng derunder, Luften flimrede af Varme – – Der stod Hjertegræs lige foran hans Ansigt imellem Blomsterne, det nikkede og bævrede i Vinden – – Og den søde Duft! – – Han kunde ikke taale den, – han sprang op og vandrede tilbage mod Vejen.

Var der da ingen Hjælp? – – Han skulde aldrig finde den?

Han gik videre nordpaa uden at see sig tilbage.

Næste Dag var han hjemme. Det tvang ham til at tage sig sammen, det at see sin Fader. Han skulde fremad – efter sin Faders Vilje, – der var jo ikke andet, der stod fast.

Skjønt hans Forhold til Faderen i Virkeligheden var helt det gamle, var der dog, ligesom paa Overfladen, stor Forandring.

Hans Fader sagde et Par Gange, under det første Maaltid, »I« til ham; og da de derefter blev siddende sammen, sagde den Gamle: »Det er Skik, veed jeg, at man siger »I« til en studeret Mand. Det vil jeg ogsaa gjøre. Og det er bedst, at jeg saa siger det, ogsaa naar vi er ene.«

Moderen prøvede ogsaa paa det; men naar de var ene sammen, blev det alligevel til »Du« igjen fra hendes Side.

Faderen sagde til Martin, Dagen efter at han var kommen: »Er Du saa betænkt paa det, vi har talt lidt om det sidste Par Gange, I har været hjemme?«

»Ja,« sagde Martin. Han tvivlede sletikke om, at det var Magdalene, der mentes. Og han syntes, det var, ligesom han helt skulde falde sammen nu, naar han ikke havde sin Faders Vilje og Ønske at støtte sig til og følge.

De talte ellers ikke meget sammen. Deres Samtaler drejede sig kun om bestemte, praktiske Ting, og der var ikke saa mange af dem at forhandle. Faderen forklarede ham bl. a., hvad han mente, Martin i Fremtiden kunde drive det til. Og det var, hvad han jo ogsaa tidligere havde berørt, at blive Grevernes betroede Opsynsmand. Det kunde blive en udmærket god Stilling. Og Greverne vilde jo nok 170 have samme Tillid til Martin, som de nu i saa høj Grad viste hans Fader.

Martin gik meget af Tiden omkring i den nærmeste Omegn. Men der var ingen af de mange Minder her, han turde gaa til Bunds i, saa var han straks ude i Uføret.

Han sad tit nede paa det Sted ved Möllendorf, hvor den ene af hans Faders to Smeltehytter stod. Den var flyttet nogle Alen fra dens tidligere Plads, men den gamle Slakke-Dyngge, eller »Halde«, som det kaldtes, laa der jo endnu. Martin vilde dog have et synligt og haandgribeligt Minde om Hjemmet og sin første Barndom, da han havde saa ondt ved at leve med de egentlige, de usynlige Minder derhjemme. Han tog fra den gamle

Halde en lille mørkeblaa Slakkesten. Den var blank paa Siderne, men paa Undersiden kunde man saa tydelig see endnu, at den engang havde været smeltet og flydende. Ja, det var, den Gang Martin selv havde været levende og bevægelig og varm endnu; nu syntes han det var, som om alting var størknet i ham.

Nej, han fik intet ud af at være hjemme, mærkede han godt. – Dagen før han skulde rejse, sagde hans Fader til ham, om de saa ikke skulde gaa over til Peter Reinickes og faa Sagen afgjort. Forældrene var villige nok, og Magdalene vist ogsaa.

»Jo.«

Besøget trak længe ud. Og Samtalen gik ofte helt istaa. For der var ikke andet tilbage, end at Martin skulde tale. Men han sagde ingen Ting. Han kunde ikke faa Ordene frem. Det var sletikke, fordi han ventede sig nogetsomhelst af at lade være. Men Umuligheden var sikker nok. Han orkede det ikke. Han syntes ikke, han tænkte, men der var noget med en Forestilling, han ikke kunde faa til Side: om at slaa en Dør i, som saa aldrig kunde aabnes mere.

Endelig sagde hans Fader: »Naa, lad os saa gaa hjem igjen!« – og da var det tydeligt, han var vred.

Men paa Hjemvejen sagde han ingenting, indtil det tilsidst kom i en meget behersket og egentlig ganske venlig Tone: »Ja, ja, – en lærd Mand skal det vel tillades at have sine Nykker. Det kan jo ogsaa nok vente noget endnu.«

Der blev ikke talt mere om Sagen, og næste Morgen drog Martin atter hjemmefra.

171

Hele den Dag saae han paa sin Vandring hverken tilhøjre eller venstre, lige saa lidt i det rent ydre som i sine Tanker; der var jo ingen Ting at see efter. Et Erindringsbillede fra Opholdet hjemme, som han ikke kunde faa bort, var mærkværdigt nok det af hans lille Søster Kathrine og hendes Stammen. Han saae hendes lille Ansigt saa tydeligt for sig, naar det ligesom stivnede under hendes Anstrængelse for at tale, og hun ikke kunde faa et Ord frem. Det plagede ham, lige til han faldt i Søvn om Aftenen, – og han havde saa ondt af det for hende. –

Da han kom til Die goldene Aue igjen, var der ikke en Blomst at see paa den store Engstrækning; Høet var høstet, og de fleste Steder ogsaa bjærget, siden han var her sidst. Det var en hed, lummer Luft i Dag, den 1. Juli, – og da han stod og saae paa al denne graa-grønne Tomhed paa de nyslaaede Enge, kunde han ikke længere hindre Fortvivlelsen i at bryde ind over ham selv: blive gaaende, som han nu gik, det var jo umuligt! – uden nogensomhelst Slags Afgjørelse – nu vidste han ogsaa, at han ikke kunde beslutte sig til at vælge Verdsligheden! – Aa, der var jo det andet: at gaa lige løs paa disse gruelige Evigheds-Tanker, give sig dem i Vold og søge at sejre, søge at blive from og fuldkommen, saa man fik en naadig Gud. Men det var jo som at skulle knuse sig selv – saa maatte han jo bryde med sin Fader, gaa i Kloster – og saa maaskee dog ikke sejre – bare miste sin Forstand!

Han stod og rystede af Angst – mens Sveden haglede ned over hans Pande i det lummerhede Vejr.

Og det forfærdelige var, at alt andet i Virkeligheden var bedre, end det, han nu led – ja, ja, at miste sin Forstand var ogsaa bedre! Og saa havde man dog gjort, hvad man kunde – selv om man blev gal, saa kunde man dog komme i sin Grav som Munk. – Men han kunde jo sletikke gjøre det, – nej, af fri Vilje kunde han ikke handle imod sin Fader, aldrig i Verden! – saa skulde Gud eller ogsaa den Onde selv tvinge ham dertil!

Næste Dag henimod Aften nærmede han sig den lille By Stotternheim, hvorfra der kun er en god Mil igjen til Erfurt. Han var helt syg – ogsaa legemlig – af sine tunge Tanker, – de var de samme som igaar, og Vejret var det samme. Det var nu paa tredje Døgn, at det havde trukket 172 tætttere og tætttere sammen til et Uvejr, uden at det havde kunnet blive til noget.

Hvis Martin ikke flere Gange de tre sidste Dage havde ment: nu kommer det! – og saa alligevel havde taget fejl, vilde han have skyndt sig mere forat naa Byens Huse; nu gik han en almindelig Marsj, skjønt Tordenvejr ellers godt kunde virke stærkt ængstende paa ham, og skjønt hele den sydlige Himmel var et Afgrundsdyb af Mørke, der hurtig flyttede sig op imod Zenith. –

Men kort efter fornam han dette underlige Slip mellem Jord og Himmel, denne hule Tomhed i Rummet, som altid lader sig mærke umiddelbart før et Tordenvejrs Udbrud. Han gav sig til at løbe. – Hans Sind var baade mat og spændt til det yderste, og hans Tanker uden Styr, men tillige saa underlig glubske til at kaste sig over hvadsomhelst og saa skræmmes deraf: Byens Navn – Stotternheim – der jo minder om at stamme, bragte ham straks til at tænke igjen paa sin Søster Kathrine og tillige paa Buntz, da han døde: aa, den lille Piges ulykkelige Ansigt, naar hun stod og gabte og stred for at komme til Orde, – og Buntz's Øjne, der talte om den evige Fortabelse, som hans lammede Tunge ikke kunde nævne! – Og saa: Martin selv! – ramt af Lynet maaskee i næste Øjeblik – og i den evige, den aldrig ophørende Pine!

Det var akkurat som for to Aar siden, dengang han saarede sig i Benet: i Stedet for de langtrukne, langt spejdende Tanker om, hvad hans Liv skulde blive til, – pludselig nu i Øjeblikks Afgjørelse: Liv eller Død! – og Døden den evige Pine!

Lysningen flagrede i Rummet, og den brudte Lynstreg stod skrevet et Sekund mod Afgrunden, – saa forsvandt alt i Tordenens bragende, skrattende Larm. Straks efter dundrede en Haglbyge ned over alle Markerne rundt om Martin. Han tyede ind mod et Træs Stamme for ikke at blive slaaet fordærvet af de store Isstumper.

Da kom der et kridhvidt Lys, der fuldkommen blændede, en kvælende Lugt af Svovl – og saa var alt igjen et Tordenbrag, intet andet var til. – Da Martin blev sig selv hørlig ud af denne Undergang, stod han og raabte: »Hjælp, kjære Sankt Anna! jeg vil være Munk! – jeg lover Dig, Sankt Anna, jeg vil være Munk!«

Atter hug Tordenen i, saa al anden Lyd forsvandt – 173 lidt efter kom Drønet af Regnen, der stod i haarde, parallelle Straaler ned mod Jorden.

Men inde ved Træets Fod laa Martin paa Knæ med Panden imod dets Stamme og græd – som om det hele var foregaaet inde i ham selv. Ikke længer af Frygt for Døden eller Helvede, men fordi Tordenen havde lydt i hans Øren som en Stemmes Raab, og han havde svaret og aabnet sin Sjæl, – den maatte strømme, strømme – udøse sig –

Om Morgenen fortrød han, hvad han havde lovet. Det syntes han i hvert Fald. Men det var maaskee mer den overvældende Følelse af, hvor umuligt det vilde have været ham *nu* at gjøre Løftet, nu, – da han ikke var i Uvejrets Vold. Nej, nej, han havde aldrig i Verden selv kunnet samle sig sammen til at handle saaledes imod sin Faders Vilje og volde ham en saadan Sorg og Harme. Men nu var Løftet gjort, nu skulde det holdes, derom var han ikke i Tvivl. – Det var mest det med Faderen, han tænkte paa. For hvordan det skulde gaa ham selv – – dér kunde han bedre lade staa til – – det blev maaskee Vanvid, – men der aabnede sig jo ogsaa en underlig, en ufattelig Mulighed for, at han kunde naa ud i Friheden og Freden – at han kunde faa en naadig Gud, – aa, den Gud, han havde kjendt i sin første Barndom, den himmelske Fader – –

Fejgt var det jo, syntes han selv, men det beroligede ham alligevel en Del, det: at han ikke behøvede at staa Ansigt til Ansigt med sin Fader, efter at det var bleven sagt til ham. Hans Fader kunde da ikke med Magt trænge ind i Klosteret og *forlange* at tale med sin Søn, – og vilde jo rimeligvis sletikke ønske det heller. – Thi det stod Martin klart, at han vilde melde sig ind i Klosteret, før hans Fader havde faaet noget at vide, – ogsaa for at Afgjøreisen kunde være uigjenkaldelig.

Da han efter et Par Dages Forløb vendte tilbage til sig selv fra de idelige Tanker paa sin Fader og sin Moder, – opdagede han, at Haabet var bleven stærkere i ham end før, Haabet om at komme ud af Foreløbigheden og naa til Forløsning og Hvile, – og om, at Klosterlivet skulde 174 bringe ham dette. – Kunde det skee, ja, da vilde han jo give alt, alt andet derfor!

Han gik hemmelig til Pjoren for Augustiner-Klosteret i Erfurt og aftalte med ham Dagen, da han maatte komme og give sig derind. Han havde ofte hørt den af sine Lærere ved Universitetet, som han holdt mest af – v. Usingen – omtale dette Kloster med saa megen Ros; derfor valgte han at melde sig dér.

Næste Dag vandrede han til Gotha. Han vilde mødes med Jomfru Ursula endnu en Gang, inden de for bestandig skiltes.

Hans Tilstand i denne Tid var jo et bestandigt Op og Ned – ogsaa nu paa Vejen til Gotha. Sin mulige Redning fra Evigheds-Angsten saae han i, at han nu skulde kunne lægge alt *Ansaret* og *Omsorgen* for den Sag over paa andre, blot beholde Arbejdet derfor selv, – aa, det var jo en Hvile blot at tænke derpaa, – men den forstyrredes saa rigtignok stadig for ham ved Tanken om, at det var jo hans *egen* Salighed, det drejede sig om, og Tabet af den blev ikke mindre for *ham*, selv om andre forspildte ham den, og om de ogsaa lovede aldrig saa godt. Hans Faders Ord havde ikke kunnet skaffe ham Ro og Sikkerhed, hvorfor skulde saa Munkene og Præsterne kunne det i Klosteret? – Men saa kom jo atter Tanken om, at naar han var dér, saa havde han da gjort sit Yderste, og Præsterne og Munkene de maatte jo dog vide Besked fremfor hans Fader, det var vel endogsaa ligefrem en Synd ikke at tro, hvad de sagde. – –

Han havde ikke været mange Øjeblikke hos Jomfru Ursula, før han holdt hende i sine Arme – for denne Gang var det ham, der baade tog og gav – og følte: at her hos hende havde han paa en Maade alt det, han higede efter. Ja, her var jo virkelig Freden, – han higede ikke mere, han ønskede jo blot, at det altid kunde vare. Han syntes, at Gud selv var til Stede. Men Ønsket om, at det skulde vare, vakte straks hans Uro paany, – for hvor skulde dette kunne staa imod hans Angst: naar hans Faders Ord ikke stod til Troende, og han ikke engang vidste, hvad Sikkerhed Klosteret kunde bringe ham, – hvor skulde saa Jomfru Ursula kunne værne ham og sig selv mod Helvedes hede Aande.

Han sagde det ogsaa til hende: han syntes, at der var 175 ligesom et højt Gitter imellem dem, de kunde ikke komme rigtig ind til hinanden og blive sammen, før han havde fundet den lange Vej om gennem Havens

Indgang og virkelig var inde dér, hvor hun var. Og det blev nu ikke før i Paradisets Have, de saadan kunde mødes for bestandig, for hans Vej til hende gik om ad Klostret, hvor han maatte blive, saalænge han var her i Verden. Her i Verden vilde Angsten ligestraks øde deres Fred, og uden Fred var de jo i Virkeligheden ikke sammen.

Hun græd og hviskede Ja og Ja, imens hun holdt ham om Halsen, med sin Kind til hans. Tilsidst sagde hun: »Jeg vil aldrig ønske det for os paa anden Maade, end som Du siger. Fra i Dag af vil jeg altid takke Gud, fordi jeg har levet.«

Han fortalte hende det om Magdalene. Og det vidste hun, – saa foninderligt det syntes ham. – Og hun sagde, at det var det eneste, som kunde have ødet hendes Glæde, hvis det var skeet. Men nu vilde hun aldrig leve nogen Dag uden i Tak til Gud.

Paa Vejen hjem fra Gotha syntes han sommetider, at nu var han helt sikker paa, at han nok skulde vinde Freden og Forvisningen om sin Salighed i Klostret. Men det blev dog stadig ved at gaa op og ned de følgende Dage, – Uroen i hans Sind var kun mindre smertefuld, end før han havde givet sit Løfte under Tordenvejret i Stotternheim. –

Den sidste Aften, den 16. Juli, før han næste Dag vilde begive sig til Klostret, bød han en halv Snes Stykker af sine Kammerater til sig paa sit Kammer. Og de sang alle de gamle Viser, og han spillede paa Luthen for dem.

Men deres Samtale drejede sig mest om Jeronimus Buntz. Martin fortalte en hel Del om ham. Han sagde, at Buntz led saa meget under alt dette Foreløbigheds Væsen, som vi andre jo ogsaa nok kjendte noget til. Han længtes saa stærkt efter at komme til Hvile og til Evighed. – Det var om Buntz, han forklarede det altsammen.

Men da det var blevet noget over Midnat, og de andre skulde hver til sit, sagde han dem, at i Morgen tidlig, om nogle faa Timer, vilde han gaa i Kloster – her hos Augustinerne i Erfurt, og han vilde bede dem ledsage ham derhen.

Først forstod de jo sletikke, hvad det skulde sige, saa 176 troede de, det var en Spøg, – men paa een Gang saae de alle, at han mente det. Det var hans Øjne, sagde de siden, der voldte det. Da brast de alle i Graad.

Lidt efter begyndte de saa, en efter en, at trygle ham om dog at opgive sit Forsæt.

Men han sagde kort: »Nej, jeg maa ogsaa ud af al denne her Foreløbighed. Idag seer i mig, og saa aldrig mere!« – –

Der blev næsten ikke vekslet et Ord paa Vejen til Klostret. Han gik – som de jo nok kjendte det – og var henne i sine Tanker hele Tiden.

Først da Kloster-Portneren lukkede Døren op for ham, og han vendte sig om mod dem, idet han gik ind, aabnede Graaden hans Ansigtstræk og hans Øjne for dem, og de saae – hvor de skulde have elsket det Menneske.

De syntes et Øjeblik, at de alle burde have fulgt ham derind i Evigheden.

IX

Da Martin havde været i Klostret i godt halvandet Aar, fik han en Dag Befaling til at melde sig hos Prioeren – Denne meddelte ham saa, at han skulde præstevies om nogle Uger, og at han derfor nu havde at gjøre sig grundig bekjendt med hele Messegudstjenesten, saaledes som den var fremstillet i Missalet, da det jo ikke vilde vare længe, inden han, som Præst, havde at læse den højhellige Messe her i Klostret. Desuden gjorde Prioeren ham en Meddelelse af mere privat Natur.

Da Martin kom tilbage til sin Celle, følte han en valen, frysende Lammelse i hele sit Legeme, saa skrækslagen var han ved Tanken om, at han nu selv skulde foretage den hellige Ofring af Herrens Legeme og Blod. Lige siden han sidste Efteraar var bleven stedet til den højtidelige Profes og var bleven indlemmet i

den augustinske Munkeorden, havde han jo vidst, at det kun var et ret kortvarigt Tidsspørgsmaal med Præstevielse og Messelæsning, men ligefuldt overmandede Virkeligheden ham nu. Thi det, han følte overfor denne sin evige Herre og Dommer, var efterhaanden bleven næsten kun Rædsel.

Aa, det var jo hændt ham forleden her i hans Celle, at han i Vildelse, af Angst over sine Synder, sine gudsbespottelige Tanker, havde seet Lynstraaler slaa ud fra Crucifixet deroppe paa Væggen. Og det var ikke længe siden – ved den Procession i Eisleben, som Dr. Staupitz førte – hvor han gik Monstransen nærmest, at han pludselig var bleven saa skræmt ved Tanken om Kristi legemlige Nærværelse, saa han, badet i Sved, var segnet bagerover, og vilde have forstyrret det hele, hvis han ikke var bleven mere baaren end støttet af den Munk, som fulgte efter ham, indtil de naaede Kirken igjen. – Og nu da der nærmede 178 sig dette nye og meget større i Fremtiden, som truede, nu rejste sig straks alle Minderne hos ham om det, som var passeret. – Han kunde jo ikke mere styre sine Tanker, de blev vildt gudsbespottelige af bare Angst for den Straf, som deres Bespottelighed maatte paaføre ham. Det var især bleven galt, efter at han havde hørt om en Pige her i Erfurt, der imod sin Vilje havde tænkt, da Præsten løftede den indviiede Hostie over Alteret: »hvilken Skjælm bliver ikke dér løftet til Vejrs!« Hun var bleven slagen med Vanvid af Angst over sine egne Tanker.

Og nu skulde Martin altsaa selv med sine Hænder berøre det hellige og med sine Ord bevirke den hemmelighedsfulde Forvandling af Erødet og Vinen. Og hvis han huskede fejl af et Ord – det var Dødssynd. Hvis han stammede eller ombyttede Ord i Rækkefølgen – det var Dødssynd. – Han kunde jo ikke udføre den Opgave, han maatte dø i det samme! – – Og dog var det den eneste Redning for ham, han endnu kunde tænke sig – for det var jo det eneste, der endnu stod tilbage for ham her i Klostret: Præstevielsen, Messelæsningen, – alt andet havde han gennemgaaet allerede og prøvet, og det havde intet hjulpet, kun ført ham længere og længere ud i Fortvivlelsen?

Lige fra først af, da han kom herind for godt halvandet Aar siden, havde han skuffet sig selv med at vente paa noget, der *skulde* komme, da det nærværende intet hjalp. Det første Halvaar, mens han var her i Klostret uden at være antaget endnu, da havde han ventet paa det at blive Novice: saa vilde han fornemme Munkelivets Velsignelse og Fred, – og da dét intet bragte ham, saa skulde det da komme, naar han aflagde sin Profes og blev indlemmet i den hellige Ordens mystiske Legeme. Det var det, som nu var skeet for nogle Maaneder siden: – det samme, det samme! – det vil sige: intet! –

Han sad længe, hensunken som i en Slags Bedøvelse – – Saa begyndte Tankerne igjen at arbejde – færdes over de halvandet Aar, der var gaaet – den trøstesløse Vandring, de i de sidste Maaneder saa ofte havde gjort.

Han saae dem for sig, alle disse vaandefulde Oplevelser, han fornam disse mange sjælelige Overgange, som intet havde ført til – undtagen større Jammer og Elendighed.

Han gjenføjte – for den sad ham jo i Kroppen – 179 Spændetrøje-Tilværelsen, som var det første nye, der havde mødt ham herinde. En Stivnen, som for Resten at begynde med havde virket som en Afstivning, der havde gjort ham godt. Hver Bevægelse, hvert Ord foreskrevet og forud fastslaaet, de samme Andagtsøvelser til de samme Tider om Aaret nøjagtig eens hver eneste Dag og Nat. Forholdsvis lidt af det, han før havde kaldt Arbejde, men derimod Fasten og Vaagen og frivillig Frysning og andre Spægelser.

Og han havde jo drevet det stærkere end nogen af de andre for dog at være sikker paa, at det yderste var gjort – at han kunde naa til Syndstilgivelse og Fred – –

Men den var ikke kommet, – og der var vokset ny Ufred ud af selve disse Andagtsøvelser: han vidste sig aldrig sikker, om han havde gjort det ret, thi Forskrifterne var jo saa utallige, – aa, saa var den Tid kommen, da han rendte og gjorde sig til] Nar i Kapitlet ved at spørge og med at »bekjende« alle disse Ubetydeligheder, som man kun lo ad.

Ja, det havde saamænd været pinefuldt nok, mens det stod paa, og saa syntes det dog fredeligt i Sammenligning med det, som kom efter: den Gang han ret begyndte at lægge Mærke til sine *Tanker*, de Tanker, hvormed han udførte alle sine Andagts- og Bodsøvelser.

For midt under alt dette opdagede han nu, at han gik med Foragt i sit Sind mod mange af Brødrene i Klostret og ogsaa Vrede. Det var jo Dødssynd.

Der var især en af Munkene, Broder Antonius, som vakte hans Harmen ved sin Dovenskab og Nydelsessyge og sin Selvgodhed, – sin fuldkomne Sikkerhed paa, at han netop var, som en hellig Munk og Kirkens Mand skulde være.

Naar Antonius – imod Tavshedsløftet – stod og udbredte sig om sit Helbred: det var altid, som om det var et rent Mirakel, at han levede, og udelukkende fordi Gud ikke *kunde* undvære ham, – han mente nemlig at have en Fejl ved Hjertet, som voldte, at han egenlig sletikke kunde leve. Saa endte han altid sine gudhengivne Taler om sit Helbred med at sige: »Men jeg spiser godt og drikker godt, og jeg har ingen Smerter,« – og saae sig rundt til de andre, som om han mente: Kan I forstaa det Guds Under?

Men det var ikke nok med saadan Foragt og Vrede, 180 som Martin havde følt mod Brødrene, meget værre var det med disse Jag af Forbitrelse mod Gud selv, som hyppigere og hyppigere foer igjennem ham, – og alle disse syndige Tanker skulde han jo saa bekjende for sin Skriftefader, og vidste aldrig, om han havde skriftet til Bunds, – og havde han ikke, saa betød Syndsforladelsen jo ingenting, – saa maatte han skrifte igjen og igjen – tilsidst næsten i Vanvid af Angst og Overspændelse.

Ja, da havde han faaet sit første store Anfald her i Klostret, saa man begyndte at tale om, at han jo nok maatte være besat af den Onde.

Han huskede det saa tydeligt, den Dag han var kommen ind til de andre til Evangelie-Læsningen: »Og En af Folket svarede og sagde: Mester, jeg har ført min Søn til Dig, han har en maalløs Aand. Og naar den faar fat paa ham, slider den ham, og han fraader og skjærer med sine Tænder, og han henvisner – « Da var han jo styrtet om i Krampetrækninger, og de sagde bagefter, at han havde raabt: »Det er ikke mig! det er ikke mig!«

Og han havde jo kunnet see paa dem, at de troede, han var besat.

Aa ja, – Jige efter den Pust var det, hans Præceptor havde sagt til ham: om han da havde glæmt de Ord af sit Credo: vi troer paa Syndernes Forladelse. – Han havde sagt det saa skjønt og havde forklaret Martin, at han altsaa ikke blot skulde tro paa, at der var en Syndsforladelse, men paa, at hans egne Synder var ham forladne. Han vilde saa gjerne have troet det, – men hvad! dermed var jo kun ment Arvesynden og Synderne før Daaben, – saa kunde det jo ingen Ting hjælpe. Da var det ogsaa, han havde bekjendt for Præceptor, hvor forbitret han kunde blive paa sin ubarmhjertige Herre og Dommer. Da havde Præceptoren svaret: »Ja, Du er en Taabe. Gud har ikke Vrede mod Dig. Det er Dig, der er vred paa ham.«

Han havde alligevel en kort Tid følt lidt Ro ved det, Præceptor saadan sagde. Men en Stund efter var det sidste og det værste kommet, det, som gjorde, at han ogsaa nu i dette Øjeblik syntes, at alt Haab i Grunden maatte være ude.

Han havde hidtil, naar han undersøgte sine egne Tanker, ikke seet paa dem, der var en Del af selve hans 181 Andagtsøvelser, men derimod paa dem, der ellers løb med i hans Liv, fordi han nu var en saadan stor Synder: Vrede og Foragt, Hovmod og Bespottelse og lignende onde Følelser og Tanker. Men nu kom han til at see, at selve hans hellige Tanker og Handlinger var syndige og ugudelige paa Grund af det Formaal, han havde med dem: det var jo ikke andet end Egenkærlighed altsammen, Formaalet for ham med det hele var jo blot at bjærge sig i Evigheden, slippe for Straf, slippe for en sveden Hale i Helvede, – det var sletikke af Kjærlighed til Gud eller hans hellige Vilje, at han bad og gjorde Bod eller var her i Klostret!

Han huskede saa tydeligt den dobbelte Følelse, han havde den forfærdelige Aften, da alt dette var bleven ham klart: Følelsen af, at han da vist nu var evig fortabt, og saa den Bevidsthed, at her havde han fat i noget, der var uimodsigelig sandt, det var ikke Skrupler og Indbildninger – nej, det var ikke af Kjærlighed til Gud, han var Munk, det var ene og alene af Angst – og han kunde ikke andet nu end føle Rædsel for Gud, – skjønt han jo dog engang som Barn havde elsket ham saa inderligt.

Ja, saadan var det blevet, og saadan var det endnu i dette Øjeblik, tænkte Martin.

Aa, og hvordan skulde det kunne hjælpe, at han nu snart blev præsteviet og skulde læse Messe? Hvad havde det hjulpet, at han blev munkeviet? Og da havde de dog alle sagt, da de lykønskede ham bagefter, at nu var han syndefri som et spædt Barn, der lige er bleven døbt.

Han sad atter længe ubevægelig med Hænderne for sine Øjne. – Pludselig tog han dem fra og saae sig forvildet om –

Nej, han turde ikke tænke paa det andet, – dette private, som Prioeren havde sagt til ham, – og dog var det umuligt at holde Tankerne derfra længere – – det var jo haandgribelig Virkelighed! Prioeren havde sagt, at hans gamle Fader fra Mansfeld sikkert kom til Martins Primitis – hans første Messe; – der var forhandlet med ham derom, og han havde lovet det. Han havde jo, som Martin vidste, mistet to Sønner af Pesten for godt et Aar siden, – men han havde ogsaa en Tid troet sin førstefødte Søn død deraf. Det havde nok hjulpet til at stemme ham mildere. Han havde sagt til en af de Mænd, som 182 havde forhandlet med ham om nu at give sit Minde til Sønnens fromme Beslutning: »Ja, lad det saa være da! Gud give, det maa blive til Lykke!« – Martin syntes, han kunde høre ham sige de Ord.

Men han maatte nu mindes det frygtelige Brev, han fik fra sin Fader kort efter, at han var gaaet i Kloster: Martin havde narret ham for hans Arbejde og hans Penge og ogsaa for hans Tilfredshed her i Verden. Han vilde ikke see Martin mere.

Hans Fader kunde umulig virkelig tilgive ham, tænkte Martin. Det maatte være for Velanstændigheds Skyld, at han var gaaet ind paa at komme til denne Højtidelighed. – Og hans Fader havde jo faaet Ret! Martin havde jo ingen Ting vundet ved at gaa i Kloster, – skjønt det maatte han vel ikke tænke. – Aa, vilde hans

Fader ikke faa Magt over hans Sind, saasart han saae ham? Hvor kunde han staa for hans Myndighed? – og alligevel skulde nu Martin holde paa sit, – og, Herre Gud! – han skulde læse sin første Messe i en saadan Tilstand! – –

Mod hans Vilje gled hans Tanker hen til Jomfru Ursula. – Det var jo ulovligt, – hans Skriftefader havde forbudt ham at tænke paa hende – – Han havde jo syntes, den sidste Gang han saae hende, at sammen med hende fandt han Fred fra Gud, – men at han maatte om ad Klostervejen forat vinde den evigt, forat ikke hans Helvedes-Angst skulde ødelægge den for ham. Men hvis nu den Vej sletikke var den rette – det havde jo intet hjulpet – – Hans Fader fordømte den jo – og hans Fader vilde have givet sit Ja til det Giftermaal, naar han hørte, hvem hun var, og saae hende – – Nej, nej, nej! – han maatte ikke tænke de Tanker – – Og dog var det den eneste Gang, han havde haft Fred i Gud, siden sin Barndom, det Øjeblik, da han holdt hende i sine Arme – – –

Martin rejste sig med et vildt og forfærdet Udtryk i sit Ansigt, smøggede Munkedragten af sin Overkrop og greb en Reb-Svøbe fra Væggen. Han pidskede sig, saa de knudrede Reb hvinede ved Slagene, og Bloddraaberne traadte ud overalt paa hans Ryg og Skuldre.

Men hvad kunde det hjælpe, for det lo jo ad ham derhenne? – – han kunde for Svimmelhed ikke ret skjelne, om det var ham selv, der lo, eller Satan, som atter 183 rumsterede derhenne i Krogen. Og havde han ikke Ret til at lee den Mand? – – Ha, ha, ha, ha, – ha, hah – – Martin styrtede bevidstløs med et Skrig til Jorden.

Den 1. Maj om Eftermiddagen skulde Martins Fader ankomme til Klostret, – det var bleven Prioren meldt. Han vilde komme selvtvende, til Hest, sammen med en Del Venner og Bekjendte fra Mansfeld, forat overvære Sønnens første Messe Dagen derefter.

Martin havde overvejet frem og tilbage i lang Tid, om han turde see sin Fader, før Messehandlingen var overstaet, eller om han ikke hellere maatte vente dermed til bagefter. Endelig besluttede han sig til at spørge Prioren, og da denne saae, hvor urolig Sagen gjorde Martin, blev det bestemt, at Mødet mellem Fader og Søn først skulde finde Sted, efter at Messen var holdt.

Det gav Martin i Øjeblikket nogen Ro, men fremkaldte tillige den Slappelse hos ham, som det gjerne volder, at opgive eller opsætte noget farligt.

Thi han følte det som noget næsten uoverkommeligt, dette Møde. Det var nu toogtyve Maaneder siden, han havde seet sin Fader, og Grunden var Faderens Vrede imod ham. – Men Grunden til Martins Angst for Faderen var altsaa ikke blot dennes Vrede, nej, men det, at ligesaa langt som Martin kunde see ind i sig selv, maatte han give sin Fader Ret; al den Lidelse og Skuffelse, han selv havde oplevet her i Klostret, gav jo tilsyneladende Faderen Ret. Og dog kunde og turde Martin ikke vedgaa det for sig selv eller give det Medhold – i samme Øjeblik faldt det jo sammen for ham, – alt det særlige, han troede paa og skulde tro paa efter sit Munkeløfte, sit Præsteløfte: alt det *særlige*, som han havde lovet og besvoret her i Klostret; – havde hans Fader Ret, og troede Martin derpaa, da var han uværdig til at foretage den hellige Handling i Morgen; som en Løgner, en Bedrager overfor Gud og den hellige Orden, han tilhørte, skulde han da træde frem for Altret. Hans Fader *havde* derfor ikke Ret, – det kunde og maatte han ikke have!

Martin sad her inde i sin Celle og læste og læste i sit Missale, skjönt han forlængst kunde det udenad, – men 184 atter og atter blev han afbrudt i Læsningen af disse Tanker paa sin Fader.

Hvorfra havde hans Fader dog sin Ro – overfor alle de store Spørgsmaal? overfor det Evige? Martin kunde ikke huske bestemte Ord af ham derom, men derfor var hans Fornemmelse af det lige sikker og levende: den Tone, hvori hans Fader saa ofte havde talt om den Slags Ting, – hvad gav ham Mod, men fremfor alt Ro – til at tale om Præster og Munke, som han saa tit havde gjort. Hans Fader var jo hverken fræk eller vantro, han troede jo paa Gud, paa hans hellige Ord og Anordninger – hvor kunde han da finde Myndighed til at tale saa selvraadigt eller selvstændigt om alle de evige Ting. Stadig steg Mindet frem hos Martin om den Gang, hans Fader laa dødssyg, og Præsten var hos ham – uden at han dog heller fra den Lejlighed kunde mindes bestemte Ord af ham, blot det: at hans Kone og Børn havde Pengene mere behov.

Og naar hans Fader var saa rolig og saa myndig, hvordan var Martin da selv bleven i den Grad voldgiven andre, deres Lærdomme, deres Vilje, – og bleven saa bespændt, saa bristefærdig af Angst for at synde derimod, – – ja, var der noget, han ikke var, saa maatte det da være: sig selv mægtig! –

Han sad en Stund og stirrede frem for sig, og hans Blik faldt paa den blaa Slakke-Sten fra hans Faders Halder i Möllendorf. Tænk, at den aldrig blev flydende og levende mere – saadan som han kjendte den rødglødende Erts-Sirup, – før hele Verden en Gang gik under i Flamme! – Og pludselig kom der en Erindring til ham, vist noget af det allerførste, han kunde huske i sit Liv, – netop fra Ertsminerne ved Möllendorf, – en Gang han sad som lille Dreng og legede med det tunge, store Brækjærn med Kugle paa Stangens ene Ende – udenfor Kobberminen, hvor hans Fader arbejdede inde. Saalænge han sad paa selve Jærnkuglen var han Herre over sine Bevægelser, huskede han, – men saa tog han fat i den anden Ende af Stangen, og den

rullede, og han vilde eller turde ikke slippe, Kuglen tog helt Magten fra ham, og han styrtede ned ad Klippeskraaningen, – saa kom hans Fader og reddede ham i det samme. Det stod nærmest for ham som en Drøm. Men han syntes, at saadan havde han det nu i alle Maader, – der var noget fremmed, der helt havde 185 Magten over ham selv og hans Liv, han selv havde blot fat ligesom i en Yder-Ende deraf, men maatte i Rædsel følge med. Aa, det var, ligesom hans Fader kom og vilde redde ham, men Martin turde ikke give ham Haanden – han maatte ikke.

Og hver Gang han saaledes var henne i Tanker om Faderen – der jo, hvad Øjeblik det skulde være, kunde ride ind ad Klosterporten med sine mange Ledsagere, – faldt Læsningen i Missalet og Forsømmelsen af Læsningen over ham med en Angst, der stemmede for Aandedrættet. Han vidste jo saa godt, at kunde han bare have lagt sig ned og sovet – lige til han skulde ind for Altret i Morgen Kl. 9, saa havde det været meget bedre end alt andet – alle yderligere Forberedelser. Men han vidste ogsaa, at han sletingen Ro fik, før det hele var overstaaet, at han – foruden alt det andet – vilde være syg af Forvaagethed, naar han skulde til det i Morgen.

Han saae det hele for sig – og hvad der var værst: sig selv – lige fra den første Begyndelse af Handlingen, naar han kom ind ad Sakristi-Døren sammen med Altertjeneren. – Hans gamle, kjære Præceptor fra Novice-Tiden havde bedt om og faaet Lov til at være hans Medhjælp under selve Handlingen, – men hvad kunde det hjælpe: hans Angst aad jo al Hjælp op, saa snart den var bleven Hjælpen vaer.

Martin kunde næsten ikke tro andet, end at han maatte falde om i Besvimelse, saasnart han stod paa Altrets nederste Trin og skulde messe de allerførste, indledende Bønner. Og han tænkte sig staaende dér – saa levende, saa skjærende tydeligt, at han var ved at faa ondt deraf i selve dette Øjeblik.

Og han *skulde* gennemgaa det med sine Tanker *nu* – for ikke at glæmme det mindste deraf, skjønt disse Tanker ved Gjentakelse var bleven som glødende og martrede hans Hjerne – – Han skulde tænke paa det forfærdende Øjeblik, naar han maatte udbrede sine Hænder over Vinen og Brødet og sige: »Vi ofre til Dig, den Levende, Sande, Evige . . . « Han skulde dér virkelig, haandgribeligt staa overfor sin frygtelige, himmelske Dommer – og vide, at hans Fader, den gamle Bjærgværksmand, sad nede i en af Kirkestolene – –

Nej, nej! – – det kunde jo ikke lade sig gjøre! – 186 Det var hændt nogle Gange, at der kunde komme en Slags Hvile til ham et Øjeblik, naar denne Følelse af Umulighed og Undergang kom over ham – – Det skete ogsaa nu.

Han rejste sig og gik hen til et lille Vindue i Cellen, der vendte ud mod et Hjørne af Klosterhaven.

Det var koldt, blæsende Foraarsvejr med blegt Solskin derudenfor. Han stod og saae ned paa nogle Paaskeliljer i et Bed lige nedenfor Vinduet, – de rokkede med deres tunge, gule Hoveder i Blæsten. Han frøs ved at see derpaa og ved den længselsyge, angstfulde og forladte Foraarsstemning, som de førte med sig – – som han altsaa selv havde maattet være i en Gang. Aa, altid denne Angst for at komme til at gjøre eller have gjort noget rent uoprettelig galt – og saa Følgerne! – Hvor det maatte være begyndt for længe siden – for de Paaskeliljer var meget gamle i hans Erindring. Aa ja – og dér stod en Klynge af de røde Hjertebloomster ikke ret langt fra Paaskeliljerne, – nogle af Hjerterne svedne og visne af den skarpe Foraarsblæst. Men tænk! de bragte en bestemt Sted-Erindring med sig, – hvor var den dog fuld af den tidligste Foraarsduft fra røde og gule Ribesbuske. Det var i Fru Cottas Have – – ja, det var den Valborgsaften, de skulde op at see Fru Venus i Hørselbjærget – – han var tit saa ulykkelig i den Tid, men det var jo netop ved at forvandle sig til al den sære Foreløbighed, som han havde levet i dér. Det var dog ogsaa underligt at have levet det allermeste af sit Liv i en uafladelig Spænding – som de fleste Mennesker vist sletikke kjendte – ikke som Spænding i hvert Fald –

Han lyttede –

Ja – det var Hestetrampen – det var mange Heste, og – de kom ind i Klostergaarden! Saa var de der! – Der sad en lille Glug højt oppe paa Væggen i Cellen til Gaardsiden. Man kunde nok, ved at staa op paa Bordet, see derigjennem – ned i Gaarden. – Nej, han turde ikke see sin Fader nu. Det vilde – han vidste ikke, hvad det kunde gjøre ved ham – forstyrre ham, – og han skulde jo til at læse igjen. Det var vel hellerikke tilladeligt at liste sig til at see paa den Maade – –

Han kunde høre flere Stemmer derude i Gaarden – han syntes, han kunde kjende Harzer-Dialekten. Men saa 187 var det jo ikke Faderens. Nej, nej, – han holdt for sine Øren – han vilde ikke høre sin Faders Stemme nu – –

Da Martin næste Morgen til Højmessens traadte ind i Klosterkirkens Kor gennem Sakristi-Døren, vidste han, at han kom her første Gang i dette Ærinde; men han fornåm det, som om han kom her efter en lang Række tidligere Gange, i den Grad havde han under sin angstfulde Forberedelse i Fantasiens forud oplevet det hele; – dette frembragte nu en underlig forvildende Dobbeltthed i hans Bevidsthed, idet han, ved hver Bevægelse, han gjorde, hvert Ord, han sagde, syntes, at det var allerede gjort eller sagt lige i Forvejen; det var, som om hans Handlinger og Ord gik ham allerede færdige imøde, naar han skulde til at frembringe dem. – Men idet

han bevægede sig hen midt for Alteret paa dets nederste Trin, havde han i et Glimt seet ned over Kirkerummet, og Tanken om, at hans Fader maatte sidde der – for han saae ham i Virkeligheden ikke – virkede efterhaanden saa stærkt paa ham, saa han, til alt Held, slap ud af hin Dobbeltthed, der let kunde have forvirret ham, – og han tænkte nu kun paa det farlige Øjeblik, da han med et »Dominus vobiscum« skulde vende sig om mod Menigheden – og derved virkelig faa sin Fader at see. Dette optog ham i den Grad, saa han næsten uden at tænke ved det, paa rent udvendig Maade, slap igjennem Slutningen af Trinbønnen, ligeledes det mange Gange gjentagne Kyrie eleison og Gloria in excelsis. – Men idet Præsten skal begynde paa Collecterne, er det, han første Gang vender sig mod Menigheden og siger: »Herren være med Eder!«

Uden i Øjeblikket at blive sig bevidst, hvor urigtigt det var at sige alle de hidtil udtalte Ord ganske tankeløst, stirrede Martin kun ned i Kirken de faa Sekunder, inden han atter maatte vende sig om imod Altret. – Han saae hellerikke denne Gang sin Fader, men hans Tanker var nu helt ved et Ord, hans Fader engang havde sagt: »Gud er jo ingen Kjæltring« – – Var det denne Bevidsthed, der gav hans Fader Ro? – –

Martin fortsatte med Collecterne – stadig borte i Tanken om sin Fader, – Epistelen og Evangeliet blev læst 188 op, og han skulde nu til at begynde paa Offertoriet. Men umiddelbart før dette, vender Præsten sig atter mod Menigheden og siger: »Dommus vobiscum!«

I dette Øjeblik saae Martin sin Fader.

Han sad dernede, foroverbøjet, med Hænderne støttende mod sine Knæ. Martin saae mere af hans Haar end af hans Ansigt. Haaret var bleven meget stærkt graanet. Han rokkede, vist ligesom utaalmodig, frem og tilbage med Overkroppen. Denne lille Mand tog lige saa megen Plads i Martins Bevidsthed i dette Øjeblik som alt det andet i Kirken, ja, meget mere, for det andet eksisterede kun halvt for ham. Han kunde sletikke holde Tankerne ved Ordene, han messede, men fortsatte alligevel dermed – han kunde det altsammen søvngjængeragtig sikkert. Imens blev han ved at høre det Ord med sin Faders Stemme: »Gud er jo ingen Kjæltring, «- – kunde disse Ord da opveje al den Sikkerhed, som Martin ved sit Munkeliv havde søgt at vinde, gjorde de det overflødigt, forkasteligt – – det var jo gudsbespotteligt at tænke – aa, det var jo den ugudeligste Vantro – – –

Han havde fremsagt det Vers af den hellige Skrift, som indleder Offertoriet, han havde bedt Bønnen ved Frembæringen af Brødet og Vinen, – han havde foretaget Haandtvætningen og atter vendt sig mod Menigheden med Ordene: »Orate fratres!« Men denne Gang saae han ikke efter sin Fader, han var helt optagen af hine Ord, den Gamle for mange Aar siden havde sagt. – – Han havde bedt de paa Haandtvætningen følgende »stille Bønner« eller Secreter – havde udraabt til Menigheden sit: »Sursum corda!« og var kommen igjennem Præfationen. Nu lagde han Hænderne foldede paa Altret og bøjede sit Hoved dybt og begyndte paa den »stille Messe« – der ender med Ordene for selve den hellige Forvandling. Men da han henimod Slutningen af den stille Messe velsignende udbredte sine Hænder over Vinen og Brødet og udtalte Ordene: »Vi ofre til Dig, Du Levende, Sande, Evige« vaagnede han pludselig op til fuld Bevidsthed om, hvad han foretog sig – – og blev overfalden af en lammende Rædsel: hvilken Døds synd, at hans Tanker havde været borte derfra! hvilke Fejl havde han maaskee begaaet! – – det sortnede før hans Øjne, han var ved at falde eller at flygte – – da fornåm han den gamle Præceptors Røst 189 i sit Øre – det lød, som han havde forstaaet det hele: »Du har ingen Fejl begaaet, fat Mod, stol paa Guds Naade!« – Han følte tillige et fast Tag i sin Arm – – Han vidste ikke straks, hvad han gjorde, kun at han fortsatte, – men da han endelig kom til selve Indstiftelsesordene, vendte hans Bevidsthed baade om ham selv og om Handlingen helt tilbage, – – det var ikke Angst, men en lindrende, tilbagetrængt Hulken, der gjorde hans Stemme noget utydelig. Nu var han eet med Handlingen i Øjeblikket, med Nadvernydelsen, som fulgte, saae hverken frem foran den eller tilbage.

Saasart han, efter endt Messe, var udenfor Kirkerummet, sank han grædende i den gamle Præceptors Arme.

»Tænk paa det Øjeblik, Du nys har oplevet, naar Angsten igjen falder over Dig,« sagde denne, »saa veed Du, hvad der skal hjælpe.«

Martin var endnu heftig bevæget, da han kom ind i sin Celle, men Angsten var borte. Hele hans Væsen var ligesom i en stille Dirren eller Syden, men han *bæres* af Øjeblikket, han kunde helt give sig hen deri. Begivenhedernes Bølger kunde nu gaa over ham, som de vilde, følte han, – han spejdede ikke efter dem i Forvejen.

Han var hellerikke bange for at møde sin Fader nu, alle hans Tanker var dulmede og ligesom blundende.

Mødet fandt Sted inde i Refektoriet, hvor Primitiv-Festmaaltidet skulde holdes.

Der stod mange Mennesker derinde i Salen, adskillige Doktorer i Theologien og Magistre fra Universitetet foruden jo de Overordnede i Klostret, Prioeren og de andre, – – der var en af dem, der tilfældig flyttede sig til Siden, og saa opdagede Martin sin Fader. – Han stod der paa Gulvet, lille, krummet – og i en Stilling, som om han lige havde sluppet Brækjærnet og endnu ikke havde faaet sig rettet efter Taget – – men saadan stod han

vel for Resten altid, han havde vist egentlig kun een Stilling at staa i, hvor man saa satte ham, og han var kun den samme: sig selv. Sønnen var ogsaa bleven seet af ham, og han vinkede ad Martin med en lille Bevægelse af venstre Haand med oprakt Tømmelfinger.

190

»Goddag!« sagde han og strakte højre Haand en Smule frem, og ramte et kort Sekund Sønnen med sit Blik. »Der er Hilsen til jer fra jeres Moder. Og her er en Æres-Skjænk fra mig selv i Anledning af Messen.«

Han talte tyve Gylden-Stykker i Martins Haand. Han gjorde det langsomt men sikkert. Han var vant til at udbetale Dagløn, saae man.

»Og saa til Lykke med det!« sagde han og tog atter Sønnens Haand. »Ja, jeg skal nu sidde her og spise og drikke. Jeg var ellers hellere anden Steds henne.«

Martin havde troet, han godt vilde kunne svare sin Fader, men han fandt ikke et eneste Ord i Øjeblikket. Det kaldte lidt paa hans Ængstelse.

Han kom til at tænke paa, at han jo vilde holde en Tale til sin Fader ved Bordet. --

Martin sad for Bordenden ved Priorens højre Side. Saa kom paa Side-Bænken til højre den fornemste af de tilstedeværende Lærde, Dr. v. Usingen, og paa hans højre Side igjen sad Bjærgværksmand Hans Luther.

Han spiste med den Alvor, hvormed en Arbejdsmand nyder sin Mad, seende hverken til højre eller venstre. Men da Martin saae, hvor Skeeen med Søbemaden vippede i hans Faders Haand - maatte han en lille Stund tage Øjnene til sig, de vilde løbe over. Den Haand var jo altfor vant til at tage om svære Byrder, til at den kunde komme til Ro med en lille, let Ting som saadan en Sølvskee. Og det var jo for Sønnen, denne Haand havde slidt og slæbt saa haardt. Den var jo stor til saa lille en Mand, og frygtelig knoklet, den havde store Lejringer af benhaard Hud paa sine Steder, men den var bleven omhyggelig skrubbet, kunde man see, for Renligheds Skyld til denne Rejse. Nu smed den, med et lille Kast, Skeeen om i Hulningen mellem Pege- og Tømmelfingren, saa Bladet vendte op mod Haandleddet. Martin saae i det samme for sine Øjne Fyrretræs-Bordskiven dér hjemme i Mansfeld. Denne Bevægelse med Skeeen gjorde hans Fader jo altid, mens han gumlede. - Nej, Martin var sletikke Herre over sig selv, mærkede han, - dettehér det var jo saa sikkert og paalideligt som at see en Hest eller en Ko græsse, - det var altfor - overmægtigt til, at han kunde bære det. - Men han kunde jo da ogsaa have Lov til at græde paa saadan en højtidelig Dag, det kunde da ingen tage ham ilde op.

191

Nu begyndte saa de lærde Herrer at holde Taler, hvori de jo priste Gud og den unge Præst og Magister - og Prioren, Klostret og saa fremdeles. Hans Luther maatte nærmest ansee dette for at være Prædiken; han tørrede sin Skee af med venstre Haand og lagde den foreløbig ved Siden af sin Tallerken.

Det trak langt ud, baade med Talerne og med Maaltidet. Martin havde faaet talt for sin Prior, og da det var gaaet helt godt for ham, vilde han nu, kort efter, ogsaa holde den Tale til sin Fader.

»Kjære Fader!« begyndte han, - han saae, at den Gamle rettede sig noget, men Martin turde ikke møde hans Blik. »Hvorfor satte I Jer saa haardt derimod og var saa vred, saaat I ikke gjerne vilde lade mig blive Munk, og maaskee hellerikke ret gjerne seer det endnu. Det er jo dog saadant et skjønt roligt og gudeligt Liv -- --«

Men! -- det var jo hans Faders Stemme, han hørte, - den Gamle saae ikke paa ham, men talte til de andre:

»I lærde Herrer, har I ikke læst i den hellige Skrift, at man skal ære Fader og Moder?«

Der flakkede gennem Martins Hjerne en Tanke om, at Gud talte jo - talte ud af hans Faders Mund - - saa brast han sammen, segnede ned over Bordet med Hovedet mod sine Arme og hulkede højt.

Han hørte lidt efter, at Dr. v. Usingen begyndte at tale til hans Fader, som jo var dennes Sidemand ved Bordet, om, at den hellige Skrift var en guddommelig Bog, men at dens Tanker var for høje for den ulærde Mand, - og flere henvendte sig til hans Fader, syntes han, - der blev nævnt noget om, at det var jo dog efter et Kald fra Himlen, at hans Søn havde givet sig i Klostret.

Da hørte han sin Faders Stemme igjen: »Gud give blot, at det ingen Djævelsspøgelse har været, som dér har talt til ham.«

Det lød sletikke vredt eller trodsigt - men det maatte jo være lige saa umuligt for hans Fader ikke at være sig selv, som det var umuligt for Dyrene.

Da der var gaaet lidt Tid, var Martin bleven saa meget Herre over sig selv, at han atter kunde deltage i

Maaltidet, og de lærde Herrer begyndte igjen paa deres Taler. Men Martin sad blot og tænkte paa sin Fader. Hvor fik han dog sin Ro og sin Styrke fra? Den var jo en 192 Forkastelse af den Vej, som Martin havde valgt. Men vilde Martin opgive denne Vej, saa vidste han jo, at det for ham sletikke vilde føre til hans Faders Fred og Sikkerhed, – det blev straks igjen til den Foreløbighed, som han havde levet i saa mange Aar, før han gik i Kloster. Ja, den havde jo ogsaa fulgt ham herind. – Og derfor var han nødt til at blive ved, – under Spænding og Rædsel prøve paa at opfylde sin yderste Pligt – forat naa til Fuldkommenhed og faa en naadig Gud. Den Hvile, han et Øjeblik havde fundet nu tilsidst ved Altret, den var jo dog ingen paalidelig Ro, – den kunde jo umulig holde sig, før han virkelig havde betalt sin Gjæld, sin Skyld til Gud.

De brød op rundt om ham, Maaltidet var til Ende. Martin rejste sig ogsaa, i en søvngængeragtig Tilstand, – han saae foran sig den endeløse Fortsættelse af sit Klosterliv – – Havde han noget Haab mere om at naa Maalet?

193

X

Martin læste sin Messe hver eneste Dag, efter at han havde holdt sin Primits. Det voldte ham stor Angst hver Gang; i Stedet for at bringe ham Fred var det i Virkeligheden den strængeste og mest oprivende af hans Bodsøvelser, men saa skulde det jo netop gøres! – Den Fred, han havde følt mod Slutningen af sin første Messe, kom ikke igjen nu senere; derimod følte han naturligvis en vis Lindring, en Nedspændelse af Kræfterne hver Dag, naar det hele var overstaaet. Men for Resten blev alt efterhaanden graa Haabløshed, meget værre end han havde kjendt det før sin Klostertid, ogsaa værre end de hidtil forgangne Klosteraar, – for han havde jo tidligere stadig kunnet danne sig skuffende Forventninger om et eller andet, der endnu skulde skee med ham og maaskee hjælpe, – nu var alle Muligheder udtømte, alle Grader gennemgaaede.

Der indtraadte først noget af en Vending i hans Sindstilstand, da han ud paa Efteraaret kom til at see paa Døden, som det nye, han kunde vente sig noget af – Himmerig eller Helvede.

Det kom ved, at han fornam sine legemlige Kræfter i stærk Aftagende. At begynde med stod det for ham som en selvfølgelig Ting, at han havde Lov til at leve efter de allerstrængeste Forskrifter – ogsaa til at leve i Haabet om, at det snart kunde medføre Døden. Men Selvanklageren i ham fandt dog efter nogen Tids Forløb ud, at dette vistnok var meget tvivlsomt: overskred man en vis Grænse i denne Retning, maatte man dømmes for syndige Selvmordstanker og Hensigter. Han blev saa nødt til at spørge sin Skriftefader. Denne var nu alt andet end Selvplager og derfor meget uvillig til at tro, at andre kunde være det; han regnede Martins Spørgsmaal for en Slags Hovmod, 194 Lyst til at hæve sig over de andre, – og svarede, at han troede ikke, det havde nogen virkelig Fare med at være for stræng mod sig selv: Martin behøvede til den Side ingen Bekymring at nære.

Saa slog han sig til Ro dermed, medens samtidig hans fortvivlede Haab voksede, at det snart skulde være ovre. Han blev rent uhyggelig mager at see til og havde hyppigere og hyppigere Besvimelser.

Men en Dag – omtrent et Aar efter Primitsen – faldt han i en Afmagt og laa som livløs i flere Timer; da troede de andre Munke, det var forbi med ham. Han kom dog over det denne Gang, – men hans gamle Præceptor talte til ham nogen Tid derefter og spurgte ligefrem, om han ikke gik med Selvmordstanker? Han sagde ved samme Lejlighed: om Martin da ikke vidste, at Gud havde *befalet* os at haabe. Det gjorde et stærkt Indtryk paa Martin, netop det Ord »befalet«, – og han var selv noget usikker i sin Dom over det, som han havde haft for. Han svarede Præceptoren, at han havde hellerikke opgivet *Haabet* til Livet hinsides.

Saa brød Præceptoren pludselig af og sagde, at han vilde tale om dette til Ordenens Generalvikar, Dr. v. Staupitz, som netop var i Erfurt i disse Dage og naturligvis boede i Klostret.

Martin kjendte nok noget til Generalvikaren. Det var nu snart to Aar siden, at Martin var med ved den Procession i Eisleben, hvor han blev greben af Rædsel for Kristi legemlige Nærværelse i Monstransens Hostie. I Spidsen for Processionen havde jo Staupitz gaaet, og efter denne havde han ogsaa vekslet nogle Ord med Martin. Men Martin vidste godt, at han i Virkeligheden havde været ganske lukket overfor Staupitz under den Samtale. Han havde nok sagt, som sandt var, at han syntes, det hjalp saa lidt med de Bodsøvelser, han gjorde, – men ikke anderledes, end han vidste Munkene saadan plejede at tale om sligt. – Staupitz havde ogsaa senere talt til Martin, naar han besøgte Erfurter-Klostret, – og han havde engang sagt, at det gjaldt mere om at elske Gud end at tjene ham, for Opvartning kunde Gud faa nok af. Men Martin havde ogsaa da holdt sig til almindelige Talemaader, der var sande nok, men ingen Ting sagde.

Han havde en vis Skyhed for at indlade sig med 195 Generalvikaren; denne var ikke blot en from Mand, men ogsaa en fin Mand af gammel Adel, og det kunde mærkes. For Resten havde Martin ogsaa den Fornemmelse, at Dr. Staupitz ligesom vidste saa meget om ham, – mere end de andre, som dog gik til daglig sammen med ham. – Endelig havde det jo gjort et stærkt Indtryk paa Martin, da Generalvikaren ved et af disse korte Sammentræf sagde til ham, at en Jomfru ved Navn Ursula Schalbe fra Eisenach, der nu befandt sig i Nonneklostret i Gotha, havde sagt, at hun kjendte Martin, – da Staupitz ved Lejlighed havde omtalt ham.

Nogen Tid efter at Præceptoren havde henvendt sig til Dr. Staupitz, lod denne Martin kalde til sig paa sit Værelse i Klostret, og de kom da til at tale meget sammen. Martin troede jo, han vilde straks have talt om Selvmord, men det gjorde han ikke. Der var maaskee en Gang i Samtalens Løb noget, der kunde have Hentydning dertil, men Martin var slet ikke sikker derpaa.

Derimod spurgte Dr. Staupitz ham meget ud angaaende hans Fader, som han gjennem Dr. v. Usingen havde hørt en Del om. Og da fik han Martin til at fortælle. Det var saa besynderligt for denne at tale om sin Fader til en Fremmed, men hér *skulde* han jo; og han var egentlig glad ved, at han skulde.

Han havde aldrig før gjort saadan Rede for sin Faders Forhold til ham, og han havde aldrig selv seet det saa klart før, syntes han.

Der var næsten gaaet en Time, hvor Martin havde fortalt saa godt som uafbrudt – om sin Fader og om sig selv. Endelig var der kommet en Standsning, og da sagde Staupitz:

»Min kjære Magister Martin, I gjør baade jer selv og jer Fader – og Gud for ringe. I siger, at alt jert Arbejde har I kun gjort af Frygt for Hug fra jer Fader og evig Straf fra Gud, – af idel Egenkjærlighed. Men det er ikke sandt. I har elsket baade jer Fader og jer Gud. Ellers havde jer Fader aldrig haft den Magt over jer, og I havde ikke haft den Frygt for at miste Gud og hans Himmerig. Den Ugudelige lader sig ikke skræmme af Helvedes Ild.«

Martin følte Skuffelse; han mærkede først i dette Øjeblik, at han havde haabet paa Trøst af Staupitz's Ord: »Det er vist sandt nok, hvad I siger, ærværdige 196 Hr. Doktor, men det kan ikke befri mig for min Angst,« næsten hviskede han – i sin Modløshed.

»Nej, men hør saa videre, hvad jeg har at sige jer.« Der var en egen mild Myndighed i Staupitz's Stemme: »I det Menneskelige og det Timelige hersker *Loven*, og med *Loven* følger altid Angst, selv om *Ens Fader* ikke var saa overdreven stræng en Mand, som jeres har været. Men i det Menneskelige kan vi ogsaa bære Angsten. – Det kan vi ikke i det Evige, – det Eviges Angst kan intet Menneske bære –«

»Nej, nej, det kan vi ikke!« stammede Martin. Han vilde have sagt mere, men kunde ikke for Bevægelse

»Men derfor har Gud ogsaa bandlyst Angsten fra det Evige. Dér er ingen Lov. Dér er kun Sandhed og Naade, intet andet. Vi skal være sande, og Gud vil være naadig. Han vil kun have os, som vi er, men da er ogsaa hans Naade nødvendig, den han skjænker os for Jesu Kristi Skyld. – Gud bevare jer nu og altid for det Eviges Angst, min unge Hr. Magister, – den er allerede hér i Verden Helvedes Kval« – Staupitz standsede brat. Hans Stemme var kommen til at bæve.

Martin følte en Lykke, – som han ligesom maatte opsætte: den var ham for stor og ufattelig; men den rystede ham i hvert hans Ledemod. Han sank ned ved Staupitz's Knæ: »I er mig mere end et Menneske, ærværdige Fader, I er mig en Engel, sendt fra Gud –« Straks efter: »Hvis det er sandt, hvad I siger, hvis det er sandt –«

»I gav jer ind under min Myndighed, da I blev Munk,« sagde Staupitz, »og jeg befaler jer i Guds Navn at tro, hvad jeg har sagt. «

Martin kunde kun græde.

Da der var gaaet en lille Tid, sagde Staupitz:

»I undrede jer før over, hvorfra jer Fader havde sin Myndighed – og sin Ro i det Evige. Det er let at sige: han er vistnok en sanddru Mand for Gud og stoler paa Guds Naade. Deraf kommer al sand Ro og Myndighed.«

Lidt efter tilføjede han: »Hvor kunde I mene, at I kun har følt Angst for jer Fader? I sagde jo selv ret nu, at blot han smilede, blev Verden jer til idel Solskin, og at det var Salighed, naar han var tilfreds med jer! Den Salighed var det jer Angst at miste. – Og uden den Angst havde I vel aldrig faaet Freden fra Gud nødvendig. Jer Faders 197 Vilje og Bud har lært jer det Grænseløse at kjende, og kun gjennem det Grænseløse gaar Vejen til det Evige.« –

Staupitz rejste sig: »Nu maa I have Farvel. Vi tales vel senere ved.«

Martin gik fra Generalvikarens Værelse, ned igjennem den lange Kloster-Korridor til sin Celle, som een, der kommer bærende paa en stor, rig Skat, som han vil aabne og udbrede for sine Øjne, saasnt han kan blive ene med den. Og i denne Skat var det de to Klenodier, han tænkte paa: Sandhed og Naade – ja, at *vi* skulde blot være sanddru for Gud, og *han* vilde være naadig. – Han satte sig ned i sin Celle og vilde tænke rigtig derover: han skulde saa aldrig mere spørge, om han var god nok for Gud, aldrig mere undersøge, maale, see efter – – Nej, han vilde ikke tænke over det! han vilde straks ud i det! Han vilde – – –

– – han gav sig til at bede sit Fadervor Gang paa Gang og bekjende sit Credo – – – aa, det var som at kaste sig ud – som at drikke det kolde Vand – – i Feber, som den Gang i Magdeburg, – det var – Herre Gud! ja – det var endelig at slippe ud af Foreløbigheden – – efter alle, alle de trøstesløse, vaandefulde Aar! Aa, min Barndoms Gud! tilgiv mig min Angst for Dig! – Det var at slippe ind i det Evige – – og bort fra hans gamle Faders Myndighed – – – Han havde aldrig været saadan før – aldrig bedt saadan – – –

Der var gaaet meget lang Tid. Da han blev sig almindelig bevidst igjen, opdagede han, at han sad og betragtede den mørkeblaa Slakke-Sten fra Smeltehytten ved Möllendorf. Der flammede pludselig en Kjærlighed op i ham til hans Fader og alt, hvad hans Faders var, tilligemed en jublende Glæde over at være løst fra ham, fri for hans Myndighed – – Denne lille, blaa Sten – det var den eneste Smykke-Ting i hans Celle, om nogen vilde regneden derfor – men den var ham mere værd end Kejserens Guldkrone! – – Den Dag, da han tog den derhjemme – – da var han endnu i sin Faders Vold! – og da var han endnu i den Foreløbighed, som han aldrig havde troet 198 skulde faa Ende – – Det var et Vidunder, der var skeet i Bag, det var hans himmelske Faders Værk! – –

Han sad der paa Træstolen i den nøgne, tomme, hvidkalkede Celle, – snart græd, snart lo, snart bad han – sommetider sov han – – han var udenfor al Tid, da Nadverklokken ringede fra Refektoriet.

Endnu samme Aften, da han gik i Seng, kom som pludselige Sting i Hjertet nogle Ængstelser for, at dette ikke skulde kunne holde sig hos ham – – Mon det da ikke stred imod alle Munkenes Lærdomme og Løfter? mod selve den hellige Regula Augustini? – At for Gud skulde vi blot være sanddru – – Men han slog det ned – – det var jo ingen almindelig Mand, der havde sagt det, – det var Augustiner-Ordenens Generalvikar, hans højeste Foresatte – –

Han søgte ogsaa at væрге sig med Dr. Staupitz's Autoritet mod alle de forvirrende Røster, som hviskede til ham i den nærmest følgende Tid. Han vidste saa godt, at det var hans egen vanvittige Angst for at miste den dyrebare Skat, han havde vundet, der talte til ham i disse Stemmer. Aa, det var jo denne alt søndersprængende Fordring om fuldkommen Sikkerhed, som han først havde lært at kjende overfor sin Faders Befalinger, da han var Dreng,

Men efterhaanden antog Indvendingerne en Form, som han ikke kunde svare paa, og som voldte ham stadig større Uro. Han længtes efter, at Dr. Staupitz atter skulde komme paa Besøg i Klostret, for han maatte have ham spurgt; han kunde ikke tale med andre end ham derom:

Det var dét, Martin syntes, at Naaden fra Gud og den ydmyge Sanddruhed fra vor Side kunde da ikke ene gjøre det ud. Der maatte dog ogsaa virkelig Fremgang til; ellers naaede vi jo aldrig det Fuldkomne og hellerikke Saligheden.

Han maatte vente et Par Maaneder. Men da saa Generalvikaren kom, lod han ligestraks Martin kalde ind til sig, saa dét slap han da for at vente paa.

Dr. Staupitz lod til at have travlt; han sagde til Martin, saasnt denne var kommen indenfor Døren: »I har vist 199 noget at spørge mig om, Magister Martin; siig det kun uden alle Omsvøb, saa godt I kan.«

Martin nævnede saa det om Naaden og Sandheden, om Fremgangen – og om Fuldkommenheden, der jo virkelig skulde naaes.

»Vi maa stole paa,« sagde Staupitz straks, »at der bliver det bedste af os, som *kan* blive af os – med den Natur, hver af os har, og den Opdragelse vi har faaet – naar vi lever sanddru i Guds Samfund af hans Naade. Vi selv skal ikke see Væksten. Vi stoler jo ogsaa paa, at Frøkornerne groer og naaer sin Modenhed, naar vi har lagt det, hvor det skal være: i den gode Jord. Det duer ikke at see efter, om det groer.«

»Men Væksten kan dog ødes?« sagde Martin.

»Ingen af os skal prøve paa at see sig selv i Nakken!« svarede Staupitz. »Vi skal see fremad, tro og haabe!«

Saa sagde han Farvel med det samme. – –

Om Aftenen blev der bragt en Seddel ind til Martin i hans Celle, som Generalvikaren havde efterladt: heri stod, at Martin maatte ikke gaa og gruble i denne Tid; han skulde arbejde regelmæssigt og med Iver, - maaskee studere Mystikernes Skrifter og den hellige Augustinus.

Paa en Maade syntes Martin det var fuldt tilfredsstillende, hvad Staupitz havde sagt om den skjulte Vækst. Men - det gav jo ikke Sikkerhed. Han syntes selv, det var Synd: - men han *kunde* ikke opgive at faa fuldkommen Sikkerhed, - han vidste sletingen Ting om sig selv og sin evige Fremtid, naar han ikke fik fuld Sikkerhed. - Han begyndte endogsaa at undres over, hvordan Staupitz's tidligere Ord om Sandhed og Naade havde kunnet bringe ham en saa vidunderlig Trøst, for der var jo egentlig hellerikke dermed sagt noget bestemt om Sikkerhed, om Salighedens Vished.

I Uro, i Angst for, at selve hans Natur skulde være saa ødelagt og forvendt, saa han overhovedet aldrig *kunde* naa til Fred, - gav han sig, efter Staupitz's Ordre, til at læse anspændt, studere de berømte, mystiske Skolastikere Johannes Gerson og Bonaventura - - - Og hér stod han pludselig Ansigt til Ansigt med de vildeste Theorier om Guds Forudbestemmelse af Menneskenes evige Skjæbne.

Mente da Staupitz det samme? - Nej, nej, det kunde 200 han jo ikke! - Men den hellige Augustinus selv - hvad sagde han? - Det var første Gang, han saae Augustins Prædestinations-Lære, - og den *kunde* jo ikke være mere forfærdende, end den viste sig at være!

Da gled alt Fodfæste bort under Martin - den gamle, svimlende Rædsel var atter over ham, - det var endogsaa, som om Stedet forflygtigedes - han var ikke i Erfurt - men i Magdeburg - han lugtede Floddyndet, naar Elbens Vand stod lavt - - aa, det stank af evig Fordømmelse! - -

Men det drog efter sig Mindet om det friske, kolde Vand, han drak i sin Feber den Gang - - og straks efter erindrede han, ja, han fornå sin egen Bøn hér i denne Celle, da han kom fra den store Samtale med Staupitz - - han begyndte selv at bede *nu*, inden han vidste af det. Og da - - steg der et Mod i ham, ligesaa mægtigt som Evigheden, syntes han, mægtigere end Rædselen, - Gud var hos ham i dette Mod!

Var han ikke uovervindelig nu? - Han skammede sig, at han havde kunnet lade sig overmande af Angsten igjen. Nej, aldrig vilde han vide af Trældomsfrygten mere, aldrig stille Gud Betingelser, aldrig forlange Sikkerhed for sin Salighed! aldrig! aldrig! thi da kom Angsten! - - Gud alene! Gud alene! Hér, hér var Gud i dette salige Øjeblik, og han i Gud! - - aldrig forlange andet end dette eneste! - Gud alene og for hans egen Skyld. Alt andet var Egenkjærlighed og Angst. Om Gud saa havde forudbestemt ham til evig Pine i Helvedes Ild - ja! - *nu*, hér var Gud, og han var i Gud! - al anden Tanke var Trældomsfrygt og Egenkjærlighed!

O, Hjerte mit,
fly bort, didind!
synk hen i Gud!
Alt, hvad jeg er,
synk i den bundløst dybe Strøm!
Flyer jeg fra Dig,
Du møder mig,
taber jeg mig,
jeg finder Dig,
Du Skat, som over alting er!

Ja, nu vidste han det, nu var han uovervindelig! nu kunde Angsten blot komme! Alt, hvad den skulde leve 201 af, det havde han nu skilt sig ved for bestandig. Han var i Gud i dette Øjeblik, - det kunde Angsten ikke tage fra ham, thi dette Øjeblik *var* hans uigjenkaldelig, og det var Evigheden!

Han bad og bad, mens Tankerne vældede ind imellem Fadervorets Ord: da han stod for Alteret ved sin første Messe og tilsidst nød den hellige Nådver, da var det ligesaadan: ingen Frygt og ingen Fremtid, men blot Gud i det evige Nu! - Og da han tog Ursula i sine Arme, da han sagde hende Farvel, da var det ligesaadan! Ja, Herre Gud! - og hvem kjendte Guds Evigheds-Vilje? - Men ingen spørgende Tanker derom, ingen Forventninger, ingen Frygt!

Saadanne var hans Tanker i dette Øjeblik, og det var hans *bevidste* Tanker i lang Tid derefter; men hvem kjender sin Sjæl til Bunds? - - -

Martin længtes meget efter at tale med Dr. Staupitz igjen, men det varede helt hen i November, inden han atter besøgte Klostret.

Han overraskede Martin ved, samme Aften som han var kommen, at træde ind i Cellen til ham. Han sagde straks, at han kom i bestemt Ærinde.

Men Martin kunde ikke bie; saasnart han saae den kjære Dr. Staupitz, begyndte han at tale om sin egen

Tilstand, – han vilde saa gjerne have sin Læremesters Ord for, at man fik aldrig Fred i sit Sind, før man opgav al Sikkerhed – ogsaa om den evige Salighed – alt, alt, undtagen Gud alene.

Men Staupitz gav ham ikke Ret. »I har jo ikke opfundet Gud,« sagde han. »Men Gud er kommen til jer i sit Ord, og I kjender ham ingen anden Steds fra. Men Ordet siger, at Gud er vor Fader, og at han skjænker os et evigt Liv. Uden dette Haab kan heller intet Menneske i Længden leve, om ikke hans Liv baade her og hisset skal fordærves.«

»Jeg vil ikke mere ud i det Uvisse, – ud i Forventningerne!« afbrød Martin ham angst. »Der er nok, som vil friste mig derud igjen – – Jeg veed kun, hvad det er at hvile i Gud, det veed jeg, – og det er nok.«

»Troer I da ikke de Ord, som Gud har givet hele Menigheden at tro?«

»Jo, jo, jeg troer det alt, – men hvor kan jeg vide, hvad de Ord betyder – – Et evigt Liv – er det Himmerig 202 eller Helvede for mig? Men jeg veed, hvad det er at hvile i Gud nu, i denne Stund, – jeg *vil* ikke see videre ud, – da kommer Angsten! – og jeg *vil* – jeg *vil* ikke kjende Angsten mere!«

»Naar I troer Guds Ord og bliver i ham, da skal I ogsaa snart forvisses om, hvad hans Ord betyder. Thi fra Hvilen i Gud, hér, i Øjeblikket, stammer al Sikkerhed og selvstændig Tro, ogsaa paa Ordet. Deri har I Ret. Og det bæres mig for, at I skal blive sikrere i jer Tro paa Guds Ord end de fleste andre. – – Men jeg kommer til mit Ærinde – –«

Her standsede Dr. Staupitz og saae ligesom undersøgende eller spørgende paa Martin. Saa fortsatte han: »Dog først en anden Ting, som I maa fatte jer paa: Fru Ursula Cotta af Eisenach, som jeg kjender, og som jeg talte med igaar, beder mig lade jer vide, at hendes Broderdatter og Navne er død som Nonne i Gotha. Jeg veed, at hun var jer kjær.«

»Jah – –« sagde Martin, og hans Stemme blev pludselig et Væld af Graad. »*Hun* var mig kjær! – – – Hende mistede jeg, min Faders Kjærlighed har jeg mistet, min Ungdom og Glæde – og hvad veed jeg om evig Salighed! – – Men jeg har Gud, ham tilhører jeg! – – Herre Gud! frels mig fra al Fortvivelse!«

Der gik lang Tid. Dr. Staupitz sad og ventede, – Martin kunde ikke blive Herre over sin Hulken. Enkelte afbrudte Ord hviskede han: »Kun han kan fri os – – fra Angsten – – baade hende og mig – give os Fred – –«

Endelig sagde Staupitz: »Mit rette Ærinde til jer er en Befaling. I er nu 25 Aar og har Alderen. I Morgen skal I flytte til Wittenberg-Klostret og være Lærer dér og ved det nye Universitet.«

»Til Wittenberg –« mumlede Martin – men blev i sine egne Tanker –

»Ja, hvad svarer I dertil?«

Martin saae op, som en, der bliver kaldt paa, men ikke kan vaagne. Lidt efter udbrød han: »Send I mig til det flammende Helvede, om I vil. Hvad veed vi om det Næste? Men jeg er hos min Gud og Fader, *nu*, i denne tunge, denne – salige Stund. Det veed jeg. Det er det eneste, jeg veed!«

MOD

I

Der kom to Mænd frem af Porten, som fører ud til Gaden fra det sorte Kloster i Wittenberg. Straks uden for Porten stod de stille; det kunde ellers mest ligne, at den ene var Gjæst og vilde sige Farvel, og var bleven fulgt til Dørs af den anden.

»Det er koldt,« sagde Sidstnævnte, skudrende, og slog sin knyttede højre Haand ind i Hulningen af den venstre; samtidig kastede han et Blik op mod den skinnende klare Frosthimmel.

»Der er jo hellerikke længe til Jul,« svarede Gjæsten. Han var en lille bleg Mand, klædt i Universitetslærernes sorte, folderige Dragt. – »Jeres højre Haand bløder, Hr. Doktor!« føjede han ivrigt og lidt forskrækket til.

Doktoren, der var i Munkedragt, saae paa sin knyttede Haand: »Det er Knoen dér, – jeg stødte Huden af den i Morges. Jeg stod og tarsk Armene sammen forat faa noget Varme i Kroppen, og saa slog jeg Bagen af Haanden mod den kalkede Væg.« – Han førte Knoen til sine Læber og sugede Blodet væk. – »Det er snart ogsaa ringe nok, der ikke er saa megen Hede ved en højhellig Bandstraale, at den kan varme en Kloster-Celle op, som der ingen Ildsted er i.«

Der kom et Smil i Gjæstens lille, tynde Ansigt, og han rystede paa Hovedet. Lidt efter sagde han: »Saa meget formaar Bandstraalen jo dog ogsaa at udrette. Den løser jer af jer Munkestand, og da kan I vel uhindret faa en Ovn i jeres Celle.«

»I har Ret, Magister Philip. Jeg har endda ogsaa benyttet mig noget deraf allerede og kjøbt mig et Par Stunthoser til Benene.« Han løftede op i Munkekappen. – Men den anden strakte nu Haanden ud til Farvel. »Naa, vil I gaa, 206 Hr. Magister! – Jeg troer for Resten, jeg løber med vester et Stykke, – jeg er kommen til at ryste af Kulde.«

»Gjør det, ja!«

De satte sig i Bevægelse henad Collegiegaden. Doktoren løb med korte Skridt og hug Fødderne haardt mod Stenbroen. Han var helt blaa af Kulde i sit blege, magre Ansigt med de svære Træk. Af og til førte han den saarede Haand til sine Læber.

»Det er ogsaa ligesaa taabeligt som alt det andet Munkevæsen, at leve i den Kulde bestandig!« pustede han. »Man kunde jo bestille en halv Gang saa meget, naar man havde noget Varme i Kammeret. – Men nu faar jeg let ondt i Hovedet af Varmen, ved det jeg har levet godt og vel femten Aar uden den.«

»Ja, man skal være varlig med Overgangen,« svarede hans Ledsager, vist blot for at sige noget. – »Men nu maa I have Farvel igjen, Doktor Martin. Her skal jeg jo ind.«

De var naaet til Magisterens Gadedør.

Doktor Martin stod og stampede mod Stenbroen, foroverbøjet, med Hænderne skudt ind i Munkekuttens Ærmer: »I skulde følge mig lidt længer vester, Hr. Magister. Det bekommer jer vel. Og jeg vil saa nødig gaa ene – i Dag.«

»Vil I saa nødig gaa ene. Jah – – Saa vil jeg blot sige min Kone, at –«

»At I vil give hende et Kys! – – Det er vel ikke mere end fjorten Dage siden endnu, I havde Bryllup!«

Magister Philip var allerede inde i Huset.

Doktor Martins Ansigt blev saa mørkt og saa tungsindigt, straks han vidste sig ene. Han syntes at glæmme baade Kulden og Magister Philip. – – Denne kom dog hurtig tilbage, og saa gik de videre vest paa ad Collegiegaden.

»Det maa nok alligevel være denneher Opbrænding af Pavens Bulle i Morgen – det maa nok være det, der gjør mig saa sært urolig i Sindet,« sagde Doktor Martin, da de havde gaaet lidt.

»Ja, – nu kan I jo ikke saa godt lade det fare, da det er slaaet op paa Kirkedøren. Men jeg synes for Resten, I kunde have haft mere Aarsag til at være urolig ved alt det, I skrev og lod trykke i Sommer; – hvad der nu skeer, er jo kuns den lige Følge deraf. Og enten I brænder Bandbullen eller ej, det kan vel næsten komme ud paa eet i sine Følger.«

207

»Det kan godt være, naar man saadan tænker paa det, Magister Philip. Men naar man skal til at *gjøre* en Ting, saa fornemmes det alligevel saa forskjelligt, det ene og det andet. Naar man kan sidde stille med det i sit Kammer eller paa Kathedret, og den ene Dag gaar ligesom den anden, og man kan sige: det er Ens Pligt som Lærer og som Prædiker – – Men naar der kommer noget usædvanligt, – saa er det, man bliver urolig. Men jeg *vil* gjøre det, det *skal* gjøres. Skjønt hvem kan vide, hvad der er bleven af En i Morgen – – –«

»Hvad mener I, Doktor Luther?«

»Aa, I kunde sagtens følge mig op til Doktor Andreas,« sagde den tiltalte uden at svare. »Jeg har hørt,

han vilde til Torgau i Morgen; det var muligt, han godt vilde overlade mig sin Læsetime paa Collegiet i Morgen Eftermiddag, – i Stedet for den, jeg mister i Morgen tidlig.«

»Det er vel hurtig forrettet?«

»Det er kuns lige at sige det. – Saa gaar vi bagefter lidt udenfor Byen. – Det er for koldt for jer at vente paa Gaden.«

Doktor Andreas Karlstadt var Forstander for det store Collegium, som laa her lige ved. – De ventede lidt paa ham i hans Studerestue. Saa kom han ind til dem fra Middagsbordet, hvor han havde spist sammen med alle Alumnerne. Han var en lille tyk Mand, men nu tillige noget oppustet af det nylig indtagne Maaltid, der voldte ham stadig Opstød under Samtalen med de to Gjæster.

»Om I kan faa min Collegietime i Morgen Eftermiddag, Doktor Luther?« sagde han, da denne havde forebragt sit Ærinde. »Jah – – ellers kommer den til at staa ledig!«

»Ja, saa har I vel intet at indvende imod mit Forslag?«

»Nej, jeg har ikke, Doktor Martin Luther. Men jeg troer jo ellers ikke, det er de fleste af Universitetets Professorer, der vilde tage mod et saadant Tilbud.«

»Det kan jeg ikke vide. Hvorfor det?« spurgte Doktor Luther.

»Jah – –« svarede den anden og trak paa Skuldrene, »nu har en Lærer samlet sig netop denne Kreds af Tilhørere, og de kommer forat høre denne bestemte Lærer – og saa staaar en anden dér paa Kathedret –«

»Nej, nej, – det skal da bekjendtgjøres forud, hvem det er, som – –« 208 »Nu staaar han der – – og han gjør sig behagelig overfor sin Collegas Elever – ja, ja – ja, ja – – Men, som alt sagt, mig gjør det ingen Ting. Fra 3 til 4 i Morgen er Salen her i Collegiet jeres, Doktor Martin.«

»Nu vel, det er godt. For Resten forstaaer jeg jer ikke, Doktor Karlstadt –«

»Ikke det, – gjør I hellerikke, Magister Philip?«

»Nej.«

»Ja, ja, – men I veed maaskee ogsaa, man kalder jer for Skjæmt: Magister Lutheranus?«

»Det har jeg ikke hørt.«

»Det er jo ogsaa kun en Spøg, og en daarlig Spøg, finder jeg. – – I har forfattet Opslaget her paa Sogne-Kirkens Dør om den store Begivenhed i Morgen: Magister Philippus Melanchthon staaar der under.

»Ja –«

»Det er maaskee Skikken saaledes?«

»Det veed jeg ikke.«

»Nej, – hvad er Skik, hvad er Skik? Det gaar jo ikke saa ofte paa, at man brænder pavelige Bandbullen. Saa hvem veed, hvad der er Skik? det har I Ret i. Men det er allenfals en smuk Skik, at en anden gjør det. Saa kan han rose den Bandsatte: »Luthers fromme og evangeliske Bøger.« Det kunde Manden selv jo ikke saa godt skrive. – Havde I endda ogsaa haft et lille kjønt Ord tilovers for mig og for de andre fem Mænd, som er bleven lyst i Band med det samme, Magister Philip!«

»Bullen er jo kun stilet til een Mand, nemlig Doktor Martin Luther.«

»Nej, – vel saa, vel saa. – Det er nu sært, hvordan det kan gaa til – men det maa jo skulle være saadan -: at man kommer med i al Faren og Ulykken mod sin Vilje, – men der er en anden, som faar Æren for det hele! – Ja, er det ikke sært?«

»Hvordan mener I det, Doktor Karlstadt?« spurgte Magister Philip.

»Jo, – nu jeg og Pirkheimer og Spengler, og hvad de alle hedder, vi er jo udsatte for al den Fortræd, som kan følge af Bandlysningen; men hvem taler om os? Nej, der er kun een, der faar Æren, det er Doktor Luther! – Og see, om det gik ikke ligesaadan i Leipzig til Disputationen for et Aar siden!« 209 »Der kom I da ikke med uden jeres Vilje, Doktor Karlstadt,« sagde Magister Philip; »og havde I holdt jer borte fra den Sag, var I hellerikke kommen paa Bandbullen nu.«

»Nej, det kan jo godt være, jeg har været noget ude om det selv. Men Æren for det – den er Doktor

Martin da i hvert Fald kjønt bleven ene om.«

»Hvad, – der er jo ingen Ære ved saadant noget,« tog nu Doktor Luther Ordet. »Der skal jo ingen Dygtighed til. Det er blot, om man tør sige det eller – bliver tvungen til at sige det, – det skal der ingen Lærdom eller Dygtighed til. – Men vi kommer til at gaa nu. Farvel, Doktor Karlstadt! – Kom saa, Hr. Magister!« – – –

De gik videre ud ad Collegiegaden – en Tid uden at sige noget.

»Han er meget forfængelig, Doktor Andreas,« kom det endelig fra Magisteren.

»Nej, men han veed sletikke, hvad det er for noget, dethér andet. Han troer, det er ligesom med at tage Grader i Lærdom. Han troer, det kommer an paa Begavelsen. Og i saa Fald skulde han jo ogsaa have Ære for det. – Det er kun sært, at han vil have med sligt at skaffe, naar han kunde blive fri. Men nu fortryder han det vel ogsaa.«

»I forstaaer ikke Karlstadt, Doktor Martin. Jeg maa dog tilstaa, at jeg forstaaer ham nok saa godt, som jeg forstaaer jer, – omendskjønt jeg vilde aldrig handle som han. Alt, hvad han tager sig for, det kan jeg forklare af ene Forfængelighed. Men hvad skal jeg sige om jeri Det er ikke Forfængelighed, men det er jo hellerikke af Lyst, I handler, I sagde, før vi gik op til Doktor Karlstadt, at I var angst for at gjøre det, I har for i Morgen – – Nej, jeg forstaaer jer sletikke –«

Doktor Luther brød ud i en egen vildsomt flakkende Latter, der tydelig nok ikke var lavet, men dog hellerikke havde med Munterhed at gjøre. »Naa, det kan I ikke forstaa, Magister Philip. Nej, af Lyst synes jeg ikke jeg kan kalde det, – at jeg skulde have gjort alt dette af Lyst. Men jeg mærkede jo, at f. Ex. Kunz Heinrich og hans Børn, som jeg før havde talt meget fortroligt med – og mange andre – de gav mig en Sludder for en Sladder i Skriftestolen og skyndte sig væk, naar jeg sagde, at jeg ikke regnede de Afladsbreve, de havde kjøbt, for nogen Ting værd.

210

Det blev jeg nødt til at sige ogsaa offentlig, for jeg kunde jo indsee, at der var en Mængde andre, der havde det ligesaadan og var ved at blive rent forhærdede. Men jeg var jo da ogsaa forpligtet til at lade det komme til alle og enhvers Kundskab, at der var ikke andet end Troen og Guds Naade, som frelste Mennesker. Det var jeg jo nødt til at forkynde, naar jeg vidste det, og naar jeg var baade Præst og Lærer ved Universitetet. – Ja, saa var jeg jo ude i det, – jeg kunde aldrig have tænkt, at Folk skulde have taget sig saadan af disse Theses paa Kirkedøren. Da vilde jeg allerhelst have standset, men saa kom Eck og fik fat i mig og tvang mig til at sige alt dette om Paven og Concilierne og om Bøhmerne.«

»Naa, det var I dog vel ikke helt tvungen til,« indskjød Magister Philip.

»Ja – det synes jeg dog, jeg var. Det var maaskee nok noget for min egen Regning, – men Gud havde da ikke imod det. Det er jeg vis nok paa. – Og saadant noget bør dog vel ogsaa siges. Ellers gaar jo Folk og tager efter andet end Guds rene Ord. – Og min gamle Fader har nu altid været slem efter Paven og Præsterne og Munkene og de Vælske; han kunde jo see, hvor de tog os Tyske ved Næsen og snød os for alle vore surt fortjente Skillinger. Det har nok gjort noget; jeg tænkte paa ham i Leipzig, det husker jeg tydelig, og jeg har tænkt meget paa ham i Sommer, mens jeg sad og skrev den Bog til Adelen.«

»Ja, den Bog og de to andre – om det babyloniske Fangenskab og om et Kristenmenneskes Frihed – de har jo nu ogsaa gjort Sagen meget værre.«

»Det kan jeg ikke vide. Bandbullen den var vistnok kommen alligevel. Men saa er det ogsaa det: naar jeg saadan sidder stille Dag efter Dag og skriver og læser, og naar jeg taler – som det er min Pligt og min Bestilling – saa gaar det af sig selv, saa kan jeg sige, snart hvad det skal være, det gjør mig hverken angst eller bange. Men saa kommer saadan en Dag som nu i Morgen – at der skal skee noget stort og usædvanligt, – det kan vende saa underligt op og ned paa mig, saa dét kommer op paa Overfladen, som jeg dog længe har kunnet holde nede – hos mig selv.«

»Ja, I giver mig intet ret Svar paa det, som jeg vil vide,« sagde Magister Philip. »For det i Morgen kunde jo godt undgaaes – eller have været undgaaet; og alt det, I ellers 211 har oplevet og erfaret hos jer selv i det Indre, det kunde jo ogsaa være skeet og omtalt, uden at der var kommen saadan nogle store Bevægelser og Forandringer ud deraf, – I kunde have snakket derom baade til mig og andre jere Bekjendte. – Hvorfor vil I ikke undgaa det Paastyr – ja, disse store Bevægelser? Kan I ikke sige mig det? – – Elsker I da alle disse Mennesker, som I aldrig har seet og ikke kjender?«

»Det veed jeg ikke. Det gjør jeg vel sagtens ikke. Men mon jeg alligevel kunde undgaa, at det kom saa vidt omkring, naar jeg ikke vilde forsømme min Pligt, som jeg bliver lønnet for som Lærer ved Universitetet og som Præst her ved Sognekirken i Wittenberg?«

»Jeg troer, I kunde det. Jeg troer, jer gamle Lærer Staupitz baade kunde det og vilde have gjort det.«

»Jamen jeg kan alligevel ikke. For der er vist ogsaa andet med i Spillet end min Pligt – – I har aldrig været uvis om jer Salighed, Magister Philip –«

»Jo, det har jeg. Det er, hvad jeg takker jer mest af alle Ting for, Doktor Martinus, at I har forhjulpet mig til den rette Tro paa min Salighed. At naar vi troer paa Jesus Kristus, da har vi ogsaa hans Ord for, at vi er af de Udvalgte Tal.«

»Nej, I har aldrig været uvis om jer Salighed, saalænge jeg har kjendt jer. Det seer ikke saaledes ud. – Hvad jeg kunde sige jer om den Sag, det var jer vel en kjærkommen Oplysning og Bekræftelse, – men I har aldrig – – ja, I har nok kjendt den hellige Augustini forfærdelige Tanker derom, – men I har alligevel ikke – – Nej, saadan er det ikke at tvivle derom! – – man kan ikke udholde at være uvis om sin Salighed ret længe ad Gangen, – skulde jeg have virkelig tvivlet derom en halv Time igjennem, saa var alle mine Ben i mig brændte til Aske. Det er saa uudholdeligt at tvivle, saaat Troen danner sig straks i os, uden at vi veed deraf. Og hvem der har prøvet at tvivle, han glæmmer det aldrig. Hvem kunde glæmme, at han havde – blot den korteste Stund – været i en gloende Ovn. Tvivlen kan man reddes fra ved Troen paa Guds Naade i Jesus Kristus, men man glæmmer den aldrig, man glæmmer aldrig Angsten for Tvivlen. Det kan jeg ikke. Og naar jeg da beder og troer, og dænger Tro paa Tro, – at Troen alene skal gjøre det, og Gjærningerne formaar intet, – da trænger 212 jeg til at faa andre til at tro det samme, thi det bestyrker mig selv, naar de gjør det; intet dæmper Angsten for at tvivle som det at bede og bekjende og saa at faa andre til at tro. Jo, for det var jo en Forbrydelse at faa andre til at tro, naar det ikke var sandt, – men hvor skulde man kunne øve en Forbrydelse – i Guds Navn – – og det skeer – og kan kun skee – i Guds Navn – det at udbrede Troen.«

De var komne forbi Slotskirken i Vesterenden af Byen og havde nu det store, flade Land til alle Sider, Mod Nord var det Hede, mod Syd de mægtige Elb-Enge, men det meste var hvidt af Sne, Engene tildels graablanke og skinnende i Solen: Is. – Et Stykke borte – ligesom højere end Isen – saaes Flodens hurtigt vandrende Bølger; det var Højvande og rivende Strøm.

Den korte Decemberdag var allerede saa smaat ved at hælde, Solskinnet havde stærkt gullig Glans. De to Mænds Skygger faldt lange ud over Isen.

»Lad os gaa derud!« sagde Doktor Luther. »Vi kan gaa sønden om Byen paa Isen, tilbage til det sorte Kloster. Det har I vel aldrig prøvet før. Saa er I jo ogsaa straks hjemme selv.«

»Kan det blot bære,« sagde Magister Philip, idet han forlod Vejen.

»Isen? – Hvor den kan bære mig, der slipper I ikke igjennem.«

»Saadan som I beskrev Tvivlen,« sagde Magister Philip lidt efter, »saadan har jeg aldrig kjendt den. Deri har I Ret. – Men jeg kommer til at tænke paa: naar vor Tvivl er saa forskjellig, mon saa Eders og min Tro er den samme?«

»Hvor skulde den være andet! Det er jo Guds Ord, vi begge troer paa.«

»Jo, men *Maaden*, hvorpaa vi troer?«

»Maaden? – det er ligegyldigt. Thi det, vi troer paa, det har vi. Og naar vi troer paa Guds Naade, saa har vi alt.«

»Ja – troer og troer –«

»Naar *jeg* troer paa Guds Naade i Jesus Kristus, saa har jeg alt!« – Doktor Martin stod pludselig stille og trak Vejret dybt. »Men naar Troen vakler, saa er alt tabt for mig. – – Kjære Magister Philip, jeg tænkte, det skulde have gjort mig godt at gaa, – men jeg bliver ved at være urolig – 213 jeg fryser ogsaa. – Det kommer mig for, som jeg kunde vente mig, hvad det skulde være, til Natten –«

»Hvilket?«

»Ja – – det, jeg lige har gaaet og talt om. Jeg var nok lidt bange for det, da jeg bad jer følge med. Jeg troede, det skulde vende sig, naar jeg fik rørt Lemmerne og sat Blodet i Bevægelse –«

»Det, I lige har talt om – – Er det da det, I kaldte Tvivlen, I er bange for? Men er det ikke længe siden, I kjendte det sidst?«

»Jo – – ja, det er, ligesom man tager det. Angsten for, at det skal komme, har jeg jo altid noget af. Men saadan rigtig – – det er vel et Par Aar siden. – Jeg faar straks Kvalme, naar det nærmer sig. Lad os gaa igjen!«

Han tog Tilløb og skred over et blankt Stykke Is, hvor Sneen var helt borte.

»Jeg troede ogsaa, det skulde have hjulpet mig at see Isen og komme ud i det klare Frostvejr. Men det minder mig paa en forkeert Maade. Jeg kommer nok til at tænke paa Isen hjemme i Mansfeld – eller da i Vatterode, naar Wipper gik over sine Bredder, og det blev til et stort Gadekjær hele Byen. Aa, men i Stedet for at gjøre mig glad, saa faar det mig til at tænke paa den Tid, da Angsten ødelagde alle disse Glæder for mig – – Kjære Philip Melanchthon! – hvis det kommer i Nat, saa veed jeg sletikke, hvad der bliver af mig – jeg synes, jeg kunde dø – – Saa veed jeg jo hellerikke, hvad det bliver til med det i Morgen –«

»Nej, kjære Doktor Martin! men skulde I ikke allerførst – ligestraks opgive at brænde Bandbullen, det er dog kun en Ceremoni, – og er det dog ikke det, som er Anledningen til jeres Angst og Uro i Øjeblikket?«

»Jo, det er nok det, som er Anledningen til, – at det andet bryder op. Men jeg vil ingen Ting bestemme nu. Lad det gaa, som Gud vil.«

De var tavse temmelig længe. Isen var glat paa en lang Strækning, saa de havde ondt ved at staa. De gik hen i Randen af en Rør-Skov derude paa Isen, hvor de knækkede Rør gav bedre Fodfæste.

»Nej, det bliver nok galt,« sagde Doktor Martin. »Alt, hvad jeg vil knytte Sindet til forat holde det oppe, det giver efter, det knækker ligesom Rørene her, det kan ikke holde. Aa, saadan en Rør-Skov ude paa Isen, der staa og 214 svajer i Vinden med de mange brune Duske, – det skulde ellers nok kunne drage Sindet til sig og kalde paa Minder, man kunde flyve hen med, – men det hjælper ikke nu, det synker og synker – ja, det gjør, – det er, som jeg snart kunde være igjennem alt, jeg kjender, – og saa kommer det unævnelige Dyb, hvor alt er ukjendt. Aa, Herre Gud!« –

»Kan Bønnen ikke hjælpe jer, Doktor Luther? Prøv at bede –«

»Jeg gaar og beder hele Tiden. Nej, det kan ikke standse mig. Jeg maa nok ned i det navnløse, – om jeg saa kan komme op igjen. Aa; hvem der maatte dø! Det var – det var – –«

»Tænk ikke paa Døden, Doktor Martin! I skal visselig komme igjennem dette Anfald, – komme op deraf, som I siger.«

»Ja, kommer jeg op deraf igjen, da brænder jeg Bandbullen, og da gjør jeg meget større Ting. Da bliver hele Verden mig ikke tungere end en Fjer. Det er, som om jeg kunde holde den mellem to Fingre og gjøre med den, hvad jeg vilde. Men nu kan et Byg-Korn tynde mig til Jorden, det kan tynde mig ned i Afgrunden, den, som intet Navn har – om det da ikke er Helvede.«

»Vær ved godt Mod, Doktor Martin!«

»Ja, det er let sagt!« – –

De gik et KvarTERS Tid i Tavshed. Endelig standsede Doktoren: »Naar I nu gaar op med dette Dige, Magister Philip, saa kommer I til en Markvej, som I vil kjende, den fører lige op til Collegiegaden ved jert Hus. Og nu faar I saa inderlig Tak, fordi I fulgte mig paa denne Vandring. Men det hjalp ikke noget. Der hjælper nok intet uden at dø og opstaa – –«

»Gaar denne Vej op til mit Hus,« sagde Magister Philip, »saa kan I jo ogsaa komme hjem ad den.«

»Nej, jeg gaar om ad Elsterporten, saa er jeg jo hjemme. Og jeg vil ogsaa gjerne være ene nu. Farvel!« –

Aa ja, det var bedre at være ene. Sig selv saae han jo ikke, men sin Ledsager saae han; og det var, ligesom et Menneske ikke passede sammen med de store Magter, som nu omlejrede ham. Der gik Elben henne gjennem de isbelagte Enge, – aa, den var jo ogsaa altfor stor til sine Omgivelser! Et uhyre, levende Væsen, og dens Bevægelser saa hurtige og voldsomme, – den kunde jo begrave alle Engene, 215 sluge hele Wittenberg i et Øjeblik. – – Det lignede ganske den Magt, som var over ham selv; Floden lignede saa stærkt, saa den drog hans Sind til sig, udefter, og skaffede ham Befrielse en lille Stund. Han tænkte, om det alligevel skulde drive over med Anfaldet. – Han fik saa meget Lind, saa han vovede sig til at tænke paa selve Sagen: om Troen kunde gjøre det hele, om Troen var Frelsen? Han tænkte paa det Sted i Romerbrevet, som i sin Tid havde givet ham saadan en Trøst og Sikkerhed: »Kristi Evangelium er en Guds Kraft til Frelse for hver, som troer det, og den Retfærdige skal leve af Troen.« – Ja, og hvorfor kunde man saa være sikker paa dét? Det maatte jo være, ligesom man var sikker paa, at 2 og 2 er 4, eller at den lige Linje er den korteste Vej mellem to Punkter, og saadant noget. Men man kunde jo alligevel komme til at tvivle derom, – det kunde han umulig nægte, det mærkede han jo altfor tydeligt i dette Øjeblik. Aaja, Herre Gud! – det var, ligesom der blev saa tomt under Ens Hjerte! – Hvad var der saa at gjøre? Saa var der jo ingen Ting at gjøre – – andet end at synke, synke – ned i dét, som han ikke kunde give Navn, den Rædsel, som han dog kjendte saa godt, og som nu sikkert vilde komme til Natten, om ikke før. Aa, Herre Gud, Herre Gud – ingen Hjælp i Himlen eller paa

Jorden, ingen Hjælp, før det maaskee helt var overstaaet – – Hvorfor kunde Gud dog ikke hjælpe, før det kom?

Han glæmte Kulde og al Ting, – lagde sig ned paa Isen herude mellem Rørene, hvor ingen kunde see ham. Han kunde hellerikke huske, hvordan det var, at være fri for denne Rædsel, – hvordan kunde man nogensinde være det? – Det var dog umuligt at faa et sikkert Bevis paa sin Frelse. Ja, det var det – udenfor Gud, – – men naar man levede i Gud, saa brød man sig ikke om Bevis for, at man gjorde det, og naar man levede i Gud, saa trængte man jo hellerikke til anden Sikkerhed for den evige Salighed, end Guds Ord og Løfte derom. I Gud kunde man faa Beviser nok, men brød sig ikke om dem. Udenfor Gud tryglede man om Beviser, men kunde ingen faa. Derude maatte han jo være – og han kunde ikke bede sig ind! – – –

Han sprang op – for dog at komme hjem – være under Tag, før det brød løs. Der blandede sig Uvejsfrygt i hans sjælelige Angst, uden at han vidste det.

Han kom i Land ved Helligkors Kapellet, der, hvor 216 Opbrændingen af Bandbullen skulde foregaa i Morgen tidlig. Det var ham saa uvedkommende nu, som om det først skulde skee efter hans Død. Saa skyndte han sig ind gennem Elsterporten, og stod lidt efter i Porthvælvingen til Klostergaarden. Han støttede sig mod Væggen derinde, hvor der var mørkt allerede, og stønnede sagte. – Mon han havde saa megen Magt over sig selv, saa han kunde skjule for de andre Munke, hvis han traf nogen, hvordan det stod til med ham, – indtil han kunde naa op i sin Celle. Wolf Sieberger, hans Famulus, blev han jo nødt til at sige det hele, men det kunde hellerikke gjøre noget. – Det var mest den Opkastning, han frygtede, overfor de andre, for den kunde paakomme ham, naar det skulde være, som han nu havde det. – Aa, Herre Gud, ja – det var to Aar siden sidst – det var lige før han skulde til Augsburg, kort efter at Wolf var kommen til ham, at han havde den sidste Tur, – Wolf havde været baade til at lee og græde over.

Han rettede sig og gik rask over Klostergaarden og lige ind ad Hoveddøren. Dér stod Broder Barnabas og Broder Johannes, hver med en Strøm af Ord ud af Munden, om hvem af Byens kjendte Folk der kunde ventes til Baalet i Morgen. Men Doktor Luther tog Trapperne i et Par lange Spring, – der i tidligere Tid vilde have paadraget ham mange Bodsøvelser, – løb igennem Kapitelsalen og ind i sin egen Celle bagved.

Wolf var der ikke – men kom jo nok snart og meldte sig, naar han fik spurgt, at hans Herre var hjemme. – Aa, kunde man blot have betvunget sig, saa ikke engang Wolf fik noget at vide!

Doktor Luther gik hurtig hen til Vinduet og greb med begge Hænder fast om Sprodsen – og stirrede ud. Hans Celle var et Taarnkammer, der vendte mod Syd. Straks udenfor den lille Klosterhave kom Stadsmuren, og over den saae han de tilisede Enge og Floden. Nu var Solen lige ved at gaa ned; den kunde han ikke see, men Isen derude skinnede af røde Solblink. – – Hvem der kunde vælte baade Vorherre og Evigheden og Himmerig og Helvede og Djævelen af sig – som de fleste Stoddere jo nok kunde! – Disse Tanker mente han jo ikke, men det kom saadan drivende igjennem ham. Han svarede hverken Ja eller Nej dertil. I tidligere Tid vilde sligt have voldt ham en farlig Samvittigheds-Kval. Men det havde da Staupitz undervist ham 217 om: at man kunde ikke hindre en Krage i at flyve over Ens Hoved; naar man hindrede den i at bygge Rede i Haaret, saa var det ogsaa nok. –

Lidt efter hørte han Trin paa Stentrappen op til Cellen. Det kunde ikke være andre end Wolfs; denne var ranglet og hjulbenet, hvad der gav hans Fodskifte en egen let kjendelig Art.

Idet Wolf traadte ind ad Døren, forudføjte Doktor Luther ligesom i et Nu alle de Lidelser, som nu forestod ham, og han fornåm, at han ikke vilde kunne bære alt dette skjult for Wolf. – Men derved fik det pludselig Magten over ham, – han sank ned paa Bænken ved Bordet med Arme og Hoved strakt frem over dette – og hulkede højt.

Wolf stod ludende med Overkroppen og løftede skiftevis paa Benene, som det var hans Vane, naar han blev tvivlraadig. »Hm, hm, hm,« sagde han. »Er der noget, jeg kan hjælpe med, Doktor Martinus?«

»Nej. Men Du kan lade være med at tale til nogen om, at jeg er syg.«

»Ja, ja – ja, ja! – – Men saa kan jeg vel ellers gjerne gaa igjen?«

»Du kan ligesaa godt blive. Du har jo ingen Ting at gaa efter.«

»Nej – – saamænd. Sagen er den, naar man staar dernede i Porten til Gaden, saa kommer der alligevel en hel Del Folk og vil have at vide, hvad det er, der skal foregaa i Morgen der udenfor Elsterporten ved Helligkorskapellet, og hvad det egentlig er, I er bleven bandsat for.«

»Jamen saa kan Du jo lade være at staa i Porten.«

»Ja – naturligvis. – Men jeg troede jo egentlig, det kunde være godt, om de fik nogen rigtig Besked om det.«

»Bliv Du nu hellere her.«

Wolf svarede ikke, men satte sig ved Bordet. Han følte sig lidt stødt.

Doktor Luther ønskede, at Wolf atter vilde give sig til at snakke. Han mente, at Wolfs Snak kunde hindre hans egen Angst – disse Bølger af Angst, der stormede mod hans Sind – fra at tage bestemt Skikkelse, ligesom faa Ansigt eller Navn. Og det var dog bedre, saa længe de bestemte Træk, de bestemte Anklager eller Trusler kunde holdes borte – – skjønt han, naar han gav det mindste efter for sine Tanker, jo godt vidste, hvad det drejede sig om.

218

Wolf var urokkelig tro og paalidelig – og hjalp jo ogsaa, naar man bad ham om det, – men Medynk mærkede man rigtignok ikke meget til hos ham. Han var altfor optaget af sig selv og sine Sager til det. Han sad ogsaa i Øjeblikket og spekulerede, – men sige noget lod det ikke til at han vilde.

»Har Du ikke noget at fortælle mig, Wolf?« sagde Doktor Luther. »Jeg har meget bedre af det end af at tænke paa mit eget.«

»Jo, det har jeg egenlig nok,« svarede Wolf, ligesom opvaagnende, »endda ogsaa noget ret mærkeligt.«

»Saa?«

»Jo, for nu er jeg endelig kommen under Vejr med, hvorfor Doktor Karlstadt vilde give mig en bedre Karakter, da jeg skulde være Baccalaureus, end jeg havde fortjent.«

»For – hvor længe er det? – fire Aar siden?«

»Ja, for fire Aar siden, akkurat.«

»Ja, hvordan var det? gjorde Du ikke selv Indvendinger derimod?«

»Jo, jeg var – og er – nok stiv i Dialektiken; men det, jeg svarede den Dag, til Prøven, det var ikke en saadan Karakter værd, og saa vilde jeg ikke have den.«

»Det kunde jo have gjort ligemeget, synes mig. Du var jo alligevel ikke bleven Baccalaureus med de elendige Karakterer, Du ellers fik.«

»Ja – de elendige Karakterer, jeg ellers fik! – Men dem havde jeg maaskee og sandsynligvis sletikke faaet, hvis han ikke havde sat ondt for mig ved de andre Professorer, fordi jeg saadan havde vraget hans Karakter. Men hvorfor var det, han først gav mig saa god en Karakter? Det er det, jeg nu er kommen i Tanker om. Det var, fordi han vilde selv have haft mig til sin Famulus, naar jeg nu var falden igjennem, – det skulde jeg gaa ind paa af Taknemlighed for den gode Karakter. Men i Stedet for viste jeg ham jo til Rette, og saa var det, det gik mig galt i de andre Fag.«

»Jamen han kunde jo ikke vide, Du vilde vise ham til Rette; og havde Du ikke gjort det, vilde Du jo have staaet Dig, siger Du, i de andre Fag, og saa havde han ikke kunnet faa Dig til Famulus, for saa havde Du studeret videre. Det var altsaa en gal Beregning af ham.«

»Ja – det forstaar jeg ikke.«

»Eller ogsaa en gal Beregning af Dig.«

219

»Hvad for en gal Beregning?«

»At Du under nogen optænkelige Omstændigheder kunde have taget Baccalaureus-Graden.«

»Jo, havde jeg ikke irttesat ham for hans Karaktergivning, saa skulde det vistnok have gaaet; men nu satte han jo alle de andre Professorer op imod mig, for det var ligesom et Indgreb i deres Rettigheder, at en Student vilde dømmes om en Karakter, som en Professor havde givet, selv om Studenten ogsaa vilde have den sat ned.«

»Det var saa for Din Ærligheds Skyld, Wolf, at Du blev studiosus perpetuus.«

»Ja, og for min Samvittigheds Skyld. Havde jeg ikke haft den, saa skulde jeg nok have sluppet igjennem. Saa havde jeg kanskee nu været Doctor theologiæ og ikke Famulus og Sekretarius og Løbedreng hos Doktor Martin Luther. – Men jeg er godt tilfreds. For Sagen er den, at der kan ogsaa være noget at udrette i denne Stilling. Jeg har nemlig en Formidlers Stilling. En Formidler maa der altid være. Ligesom den Herre Kristus selv er en Formidler mellem Gud og Menneske (og dette Menneske er Doktor Martin Luther), saaledes er jeg

en Formidler mellem Doktor Martin og saa mange andre, som ikke kan fatte, hvad han siger, men vel kan fatte, hvad Wolf Sieberger forklarer dem deraf – –«

»Hold Din Mund, Wolf! med Din bespottelige Tale! – Der er ingen anden Formidler mellem Gud og Mennesker end Herren Jesus Kristus. Og alt kommer derpaa an, at vi forstaar hans Ord rettelig og ikke forvansker dem med vore egne Meninger og Paafund til vor egen Fordel og forat berolige vor Samvittighed – – Aa, Herre Gud, Wolf! Nu har Du med Din ugudelige Snak ført mig lige ind i min egen Angst paany og givet den Navn! – – Forat berolige min egen Samvittighed skulde det være, at jeg havde bedraget mig selv og alle andre! – – Der er ingen Ting at gjøre, ingen Ting at bevise, hvis Gud ikke vil lukke mig indenfor – til sig, i sit Samfund, i Troen paa hans Navn! – – Saa behøves ingen Beviser! – Udenfor – da tigger man om Beviser, men der kan ingen faaes! – – Nu er det ligesom sidst, Wolf: jeg kan ikke være oppe med det, og veed dog godt, at det bliver kuns værre, om jeg vil gaa i Seng. Nu maa Du ikke forlade mig, Wolf!«

»Nej, nej, jeg skal nok –« 220 »Nu maa Du ikke forlade mig et Øjeblik, Wolf – – før Gud han kommer, om det nogentid skeer. – Nu gaar jeg i Seng – – tænd Lampen, hæld noget Tran i den, den er vistnok tom – – – Hvor gaar Du hen?«

»Ja, jeg gaar ind i Kapitelsalen forat faa tændt denne Fyrrespaan, dér er jo Lys.«

»Kom straks igjen!«

»Ja, ja –«

Doktor Martin løste sine Lædersaaler af Fødderne og smed sig paa Sengen. – Wolf var der straks efter med sin brændende Spaan og tændte nu Lampen, der var en ganske simpel Jærnskaal med en Tud, hvori Vægen var anbragt. Den hang i tre tynde Jærnkjæder ned fra Loftet.

»Vil I ikke have Tøjet af?« spurgte Wolf.

»Nej, jeg vil ligge i Klæderne, saa kan jeg komme hurtig op, hvis jeg ikke kan holde det ud i Sengen – – Aa, snak med mig, Wolf! – skjønt det hjælper vist ikke mere –«

»Jeg duer ikke til at snakke med nogen. Sagen er den, at jeg kommer altid til at tale alene, hvordan det er.«

»Aa, det drejer sig i min Sjæl, ligesom kogende Vand i en Gryde. Det kommer op, hvad der er i mig, og synker ned igjen: Kan Troen alligevel ikke gjøre det? Kommer det an paa vore Gjærninger? kommer det an paa Bodsøvelser? – Men de kan da hellerikke skaffe mig Fred og Vished, det veed jeg, det kan de ikke! det kan de ikke! – saa, nu synker det! Men jeg skal maaskee ikke have Fred og Vished, hverken paa den ene eller den anden Maade, for jeg hører maaskee til de Fortabte, som er bestemte til at fortabes, som aldrig kan blive frelste – – Ja, det er som kogende Vand, det skolder mig – –«

»Jeg vilde jo godt være til Hjælp, hvis jeg kunde,« sagde Wolf, der stod og lettede paa Benene. »Hm, hm, hm –«

»Og nu er jeg ikke længer ene og har kun mig selv at sørge for. Jeg er som en Fader med mange Børn – – Jeg har bedraget mange med min Lærdom, de gaar den samme Vej – – – Nu veed jeg, hvad det er, nu har det Navn, nu veed jeg Beskyldningen imod mig! – – –«

»Ja, Doktor Martin, men det var jo ikke min Mening –«

»Men værst er det dog, naar det bliver navnløst anden Gang – den navnløse Pine, uden Tid – – den kan kun vare helt kort, ellers er det forbi med mig, Wolf – – – Siig 221 mig Evangeliets Ord, Wolf!« raabte Doktor Martin pludselig højt, »siig det! siig det! – aa, jeg dør i Fortabelse! – –«

»Hvilket Evangelium, Hr. Doktor, mener I?«

»Om Saligheden af Troen – – Enhver, som troer og bliver døbt, han skal blive salig. Siig det nu – -: Saa, elskede Gud Verden, Wolf! siig det!«

»Ja, ja: Saa elskede Gud Verden, at han gav sin Søn den Enbaarne, forat hver, som troer paa ham, skal ikke fortabes, men have et evigt Liv.«

Wolf havde staaet og seet lige frem for sig, mens han – huskende sig om – sagde disse Ord. Nu sænkede han Blikket mod den Syge – og blev helt forfærdet, skjønt han ellers satte megen Pris paa sin Overlegenhed i alle Livets Forhold.

Men det var jo, som et Lig kunde ligge og stirre op mod ham med sorte, udslukte Øjne.

»Det er vist galt, dettehér, Doktor Martin. Lad mig jage til og hente Broder Lægen.«

»Bliv her, Wolf! Find en Klud og tør min Pande! – Hvor længe er det siden?«

»Hvad for noget?«

»At jeg var – ved mig selv.«

»Naa, *har* I været fra jer selv?«

»Der er ingen Tid, hvor jeg var henne. – – Hvor længe er det siden – – med de Ord: Saa elskede Gud Verden – ?«

»Siden? – det var jo lige nu, Hr. Doktor!«

»Spørg Satan! Han veed det bedre, hvor han havde mig fangen! – De Ord – det var som en Klippe at kravle op ad – men jeg kunde ikke faa fat – jeg styrtede ned til ham – Siig det Ord af Paulus – siig det kjære Ord!«

»Om Retfærdigheden?«

»Ja, om Retfærdigheden!«

»Thi jeg skammer mig ikke ved Kristi Evangelium, thi det er en Guds Kraft til Frelse for hver, som troer det. Thi deri aabenbares Guds Retfærdighed af Tro til Tro, som skrevet staar: Den Retfærdige skal leve af Troen.«

»Herre Gud, forstød mig ikke! Er jeg da fortabt, kan intet længer løfte mig op! – Siig det Daglige, Wolf, siig Credo og Parnoster!«

Da Wolf kom til de Ord: *Syndernes Forladelse*, – raabte Doktor Martin: »Ja, ja, ja! Syndernes Forladelse! Siig det igjen, Wolf! – Det sagde min gamle Præceptor: Du skal tro, ikke blot, at Synderne er forladne, men at de er *Dig* 222 forladne, det befaler Gud selv Dig i Daaben, det *skal* Du tro – Du har jo lovet ham det, da Du blev døbt – – Aa, det var som en Draabe paa min Tunge – af Altrets Vin, af Herrens hellige Blod – – Det er vist ikke ovre, men det er en salig Lindring fra Gud! – – Læs nu Fadervor, Wolf – –«

Wolf adlød, – – Doktor Martin laa og stønnede, men det havde dog en helt anden Lyd end før.

»Siig saa nu Evangeliet igjen, Wolf. Og siig Pauli velsignede Ord: Jeg skammer mig ikke ved Kristi Evangelium – – Nej, naar han kuns ikke skammer sig ved mig –«

Wolf sagde de Bibelsteder frem, han før havde nævnt. Da han tav, mærkede han, at Doktor Martin sov.

Om Morgenens, et Par Timer før Dag, da Doktor Martin vaagnede, sad Wolf foroverbøjet paa en Skammel ved Siden af hans Seng. Doktor Martin kunde ikke tydelig see, om han sov eller ej, og han følte en underlig taabelig Ængstelse for at faa det afgjort nu; han skottede hen mod Vinduet, hvis Aabning han dog ikke kunde see herfra; men det var ham ogsaa, som om han ikke turde faa det afgjort, hvad Slags Vejr det var, om det sneede eller regnede eller var klart Vejr – – som om han ikke ret turde røre ved Livet. Pludselig blev det ham tydeligt, at det var hans egen Sindstilstand, han var bange for at faa at vide, om han var i Guds Vold eller ude i Tvivlen – udenfor. Men i det samme vidste han, at det vilde og skulde han selv være med til at afgjøre – det var ikke som med Vejret eller med Wolfs Søvn, – han begyndte at sige højt: »Men dette er det evige Liv, at de kjende Dig, den eneste sande Gud, og ham, Du udsendte, Jesus Kristus« – – Ja, *kjende* ham, men det var jo at tro paa ham, derfor behøvede man endnu ikke at have gjort hans Gjerninger: at tro paa ham, paa Vorherre og Frelser Jesus Kristus, det var det evige Liv allerede. »Gud skee Lov og Pris for dette glade Budskab, ja, ja, ja og Amen! Thi hvo, som troer og bliver døbt, han skal blive salig! dér er det hele – og Gjerningerne er endda sletikke nævnt!« – – Han fremsagde atter sit Credo og gjentog mange Gange Ordet om Syndernes Forladelse, – »det skal Du tro, det *skal* jeg tro! ja, Amen i Jesu Navn! – – – Wolf! vaagn op! nu 223 er jeg frelst! nu er jeg derinde! i Troen hos Gud! Nu har jeg overvundet Djævelen og alle hans Gjerninger og alt hans Væsen! – – Nu vil jeg vide, om det er Solskinsvejr!«

Han sprang ud af Sengen og stod op paa Bordet, hvor han kunde faa Hovedet ud af Vinduet, som sad højt. »Hele Himlen er rød i Øst, Wolf! Det er stille Frostvejr. Elben gaar med store Bølger hen igjennem Isen paa Engene!«

Han trak Vejret dybt nogle Gange, hans Aande stod som Damp ud i den kolde Luft. – Da han saae sig tilbage, ind i Cellen, sad Wolf, gabende, henne ved Sengen og rakte Armene i Vejret med krummede Haandede og udpilede Fingre.

»Gaa i Seng, Wolf! Vælt Dig over i min Seng med Klæder paa og samt! Du har siddet dér og frosset hele

Natten!«

Men Wolf var altfor søvndrukken til at sanse nogen Ting, Han sank skjævt sammen paa Skamlen og faldt atter hen.

Doktor Martin sprang nu ned fra Bordet, greb om ham og fik ham løftet over i Sengen. – Saa klædte han sig hurtigt paa, mens han med Mellemrum talte til Wolf: »Jeg gaar hen til Magister Philip. – Han er oppe for længe siden. Vi har jo sovet over os. Dér kan jeg faa min Davre. – Men ved Solopgang skal Du følge mig udenfor Elsterporten til Baalet og bære de pavelige Dekretaler derhen. – Naa, Du sover. Ja, lad nu sove, hvem der vil. For nu er Gud vaagen. Jeg er ikke længer ene! Gud hører mig, og Naadens Sol er oprunden i mit Hjerte!«

Ganske kort efter stormede han op ad Trappen i Philip Melanchthons smukke, anseelige Hus. Den lille Magister maatte have seet ham fra Vinduet, thi han traadte selv ud ad Døren til Trappen, idet Doktor Martin kom op ad den.

»Her er nyt fra Dødens Porte!« sang den Kommende, idet han naaede det øverste Trin og nu omfavnede Værten.

»Har det været saa haardt over jer?« spurgte denne.

»Har jeg ikke været indenfor hine Porte, saa har jeg dog været haardt i Klemme der! – Men nu er jeg udfriet til Livets Land, til Troens Land, til Guds Naades Land. Her er ingen Tvivl og ingen Angst og ingen Død mere. Og her er ingen Beviser, som jeg tryglede saadan om, mens jeg var udenfor. Aa, Philippichen! Philippichen! – – aldrig kan jeg kalde Dig saaledes, uden saa tænker jeg paa en Skræddersvend i Magdeburg – fra min Barndom der.«

»Ligner jeg en Skræddersvend, Hr. Doktor?«

»Nej, nej, – jeg tænker ligesaa meget paa min Moder, 224 thi baade hun og han fortalte mig om Prinsesse Snevittigen. Og hver Gang jeg kalder jer Philippichen, saa maa jeg tænke paa Snevittigen, – fordi I er snart som saadan en lille fin, hvid Prinsesse.«

»Hvad er nu det for Snak! Hvor kan I tænke paa slige taabelige Eventyr, naar Gud har nylig ladet jer times en saa stor Naade og Velgjærning?«

»Nej, I har Ret, Magister Philip. Men det kommer alligevel af Guds Naade. Aldrig saa snart slipper jeg vel ind i Troens velsignede Land, saa har jeg Hovedet fuldt af den Slags taabelige Ting. Det maa vistnok stamme fra Barndommen, da jeg hørte for meget af sligt. – Men giv mig nu noget at spise, Magister Philip, I har vel ikke spist jeres Davre allerede?«

»Jo, det har vi. Men Mad skal der ikke mangle –« Magister Philip gik ind i Stuen ved Siden af og kom straks efter tilbage.

»Og saa maaskee er I nu atter fast bestemt paa at brænde Pavens Bulle i Dag, Doktor Luther?«

»Ja, fast bestemt det er jeg – saavidt som man kan være fast bestemt paa en Ting, der falder En saa let og ligetil, som dette nu gjør mig. Det skal være mig saa let nu som at spise min Davre.«

»Det er forunderligt, – naar jeg tænker paa, hvor angst og vaklende I var igaar, da vi gik histude paa Isen.«

»Ja, – men det har ikke været selve den Ting. Det var jo mit eget Regnskab med Gud, som var bleven mig usikkert, – saa bliver alt andet det med det samme. Og naar blot jeg er sikker paa Guds Naade mod mig, saa gaar alt andet af sig selv, saa har jeg Mod, til hvad det skal være.«

»Ja, det forstaar jeg nu sletikke med jer: hvordan en Ting, som I tillægger saa svære Følger – hvordan I kan gaa sorgløs til den –«

»Det er vel nok hellerikke for mine Dyders Skyld. For naar blot mine egne Sager er i Orden med Gud, og hans Fred er i mit Hjerte, saa kan jeg sagtens besørge hans Sager for ham, om han vil have mig dertil. Det tager jeg mig vist ikke videre nær. Hans Fred i mit Hjerte er stærkere end al Verden. Nu dette i Dag – jeg kunde saa let gjøre meget større Ting med det samme, om han forlangte det. – Ah, dér kommer varm Mælk og Ost og Brød! Tak! Tak! Du kjære, himmelske Fader, for det dejlige Brød og for al Din Godhed nu og evindeligt! – Og Tak, Philippichen!« fra hvis 225 Spisekammer det kommer! – Og tak Fra Magisterinden! raabte han efter Pigen, som nu gik ud ad Døren.

»Ak ja! mit Philippichen!« sagde han og lagde Haanden paa dennes Arm – og saae pludselig, at hans Vært havde faaet Lommetørklædet op for Øjnene, – »men eet undrer jeg mig over: hvorfor jeg nu skulde

tænke paa denne Baalbrænding, før det var mig saa let og selvfølgerigt, som det nu er bleven, – hvorfor jeg skulde der gaa i Aftes og hverken vide ud eller ind, om det skulde være eller ej; – havde jeg nu ventet til i Dag, saa havde der ingen Bugter været – kun een, ret Linje.«

»Havde det ikke været saa svært for jer igaar Aftes, da havde det ikke været saa let for jer nu,« sagde Magister Philip.

»Jeg troer, det var fordi, Gud ynder altid at gjøre med mig, som de gjorde med Garver Görckes Hest i Mansfeld. De holdt den et Bræt for Øjnene, saa den vidste hverken, hvor de førte den hen, eller hvad der skulde gaa for sig med den.«

»Ja, hvad skete der da med Dyret?«

»Nej, Resten passer, Gud skee Lov, ikke paa mig. Gud vil blot have, at jeg skal gaa i Blinde. – Men hvis I ikke vil fortørnes over Historien, Philippichen, saa kan jeg godt fortælle den til Ende, mens jeg spiser. Jo – Garver Görckes Hest den fejlede ikke andet, end at den var saa gammel, saa den ikke kunde leve. Men det forstod Garveren sig jo ikke paa; han trak Hesten hen til Smed Walthers forat faa den kureret. Saa sagde Smeden, da han havde seet lidt paa Dyret: »Det eneste, der skulde kunne hjælpe, det var at lette den op for Skrald, har I prøvet det?« – »Nej,« siger Görcke, »jeg veed sletikke, hvad dét vil sige.« – »Saa maa det prøves,« siger Smeden. De trækker saa Hesten om til Møddingen, og Smeden holder et Bræt for Panden af den, saa den ikke kan see. Dernæst beder Smeden Görcke, om han ikke vil løfte den store Forhammer og slaa mod Brættet af al sin Magt. Det gjør ogsaa Görcke, men rammer Hesten midt i Panden. Den styrtede straks til Jorden og var fuldkommen kureret for sin Sygdom.«

»Ja, det var mærkeligt nok.«

»Synes I det?«

»Ja – jeg forstaar det vist ikke ret –«

»Og jeres Fader var endda ogsaa Smed, Hr. Magister! Men det har jeg nu heller aldrig kunnet forstaa – at han var. – – Aa, Gud! Philippichen! men i Dag forstaar jeg den 226 hundredeoganden Psalme af David, hvor han siger: »Himlene de ældes alle som et Klædebon. Du skifter dem som en Klædning, og de omskiftes; men Du er, og Dine Aar de endes ej.« – For er nu ikke Himlen idag som et Klædebon? Det kunde være Liigklæder altsammen for *mine* Øjne, hvis Gud ikke havde frelst mig i Nat. Og nu er Himlen histude som et Banner for mine Øjne, der udfoldes i Solen. – – – Nu er jeg færdig med min Mad, nu er jeg parat! Følger I med derud, Hr. Magister?«

»Det har hele Tiden været min Agt.«

»Vel, saa kommer I. – Jeg gaar ind i Klostret forat hente det forbandede Pergament, som nu skal overgives til Flammerne!«

Der var 3-4 Gange saa mange Mennesker paa Gaden, da Doktor Martin kom derud, som der plejede at være, og de gik næsten alle i samme Retning, øst paa, ud mod Elsterporten. Det var da nemt at se, hvad Ærinde de havde; men det var ellers tilfældigt Folk. Fra Hoffet var der ingen; det havde Doktor Martin da hellerikke ventet; men han saae helleringen fra Universitetet, hverken Studenter eller Professorer. Det var dog ellers af Universitetet, han havde faaet den pavelige Bulle udleveret, som laa derhjemme i hans Celle. Men det lod altsaa ikke til, at de Studerende, enten offentlig eller privat, enten Lærere eller Elever, vilde have nogen Delagtighed i Sagen. Ja, Magister Philip vilde jo da. – Doktor Martin var saa vant til at handle efter Ordre og i Overensstemmelse med sin Orden, saa Gaden pludselig saae ham saa bleg og fattig ud, – men i næste Øjeblik var dette dog svundet af hans Bevidsthed, bortdrevet af en modig Varme, som han ikke havde faaet ved at være i Selskab med Mennesker.

Wolf var ikke hjemme. Han maatte allerede være kjørt derud med sin Trækvogn, hvorpaa de pavelige Retsbøger eller Dekretaler var læssede. Doktor Martin tog selv Pergamentsrullen, hvorpaa Bandbullens Ord stod trykt, med sig og gik atter ud paa Gaden.

Menneskemængden var bleven mere end fordoblet paa den korte Tid. Og nu var der saamænd Universitetsfolk! Der var meget Sort i Mængden af Baccalaureer, Magistre, Professorer, og desforuden store, brogede Pletter og Striber af de 227 almindelige Studenters Klynger, der ingen andre Udmærkelser besad end deres overmaade spraglede Dragter. Men alle var højtidelige og tavse, der var ingen, som raabte eller sang.

Nu saae Doktor Martin Magister Melanchthon komme ud paa sin høje Trappe lidt oppe i Gaden sammen med sin unge, anseelige Kone, Borgmesterens Datter. Men nærmere Doktor Martin kom hans gode Ven og Collega Professor Amsdorf. Med denne slog han saa Følge østpaa.

»Nu er det om at gjøre,« sagde Amsdorf, »om hans Hellighed Paven kan indsee, at det ikke er det Wittenberg Universitet, der brænder hans Bulle, omendskjønt det har udleveret den til jer og følger jer hen til Baalet med sit hele Mandskab.«

»Han maa i saa Fald have meget stærke Grunde til at ville indsee det!«

»Men hvad siger I saa dertil, Doktor Luther, at Hr. Spalatin under 3. December har tilskrevet Hans kurfyrstelige Naade om jer Hensigt, og denne har intet svaret derpaa og intet gjort for at hindre jer!«

»Naar Gud først vil en Ting, saa er der intet mere at undres paa ved den. Men ellers saae jeg helst, at vor naadige Kurfyrste holdt sig udenfor alt dette.«

»Det skal han ogsaa nok,« sagde Amsdorf. »Ellers kjender jeg ham ikke ret.« – –

Vejen, man havde at gaa, var ganske kort. Lige udenfor Elsterporten laa et Hospital, og bag dette var en Plads, hvor man bl. a. plejede at opbrænde de Pestsyges Tøj fra Hospitalet. – Her samledes efterhaanden de mange Mennesker, som i Dag var paa Færde.

En Magister Lenz byggede, med Hjælp af et Par Studenter, en Brændestabel her paa den flade Mark. Det var ikke videre godt for Folk at see, da man sletikke kunde komme til Vejrs. Der var adskillig Trængsel forat komme ind i den inderste Kreds.

Man lagde Mærke til dette, at Byens Mestermænd og hans Svende ikke var sat til at gjøre noget her. Det maatte vel saa betyde, at Byen ikke vilde drage Skyld paa sig ved at blande sig i den Sag. Nogle fandt, at dette var forsigtigt gjort, andre, at det var fejgt. – Der var jo ellers ogsaa Tjenere nok, som Universitetet kunde have sat dertil. Men det maatte altsaa hellerikke være. – – Besynderligt var det jo i Grunden, at saadan en Munk som denne Doktor Martin eller Doktor Luther – som mange jo snakkede saa meget om – 228 at han alligevel kunde tage sig saadant noget for paa sin egen Haand og uden at have en Slags Bevislighed for det eller Befaling til det. For det var da egentlig ikke ingen Ting: at gaa hen og brænde Pavens Bandbulle, og hvem havde Ansaret for det? Ja, hvem kunde egentlig give Tilladelse til den Slags?

Magister Melanchthon, som stod inde i Stimlen ved Siden af sin Kone, men ingen Ting kunde see, da saa godt som alle omkring ham var højere end han, – han kunde næsten ikke faa det ind i sit Hoved, at et nyt Afsnit i Verdenshistorien skulde begyndes paa den Maade. Han kjendte jo saa godt, fra sine Studeringer, dette med helt nye Epoker, der var begyndt i Historien, – og dette hér maatte være en saadan, det var umuligt andet: brænde den kirkelige Lovgivning, de pavelige Dekretaler, der havde gjældt i tusinde Aar og mere, – tilintetgjøre, opbrænde det Dokument, hvortil den højeste, straffende Magt var knyttet, – som Verden hidtil havde bøjet sig og var veget for! Det maatte jo være noget lignende som Romerrigets Fald, – og det skulde saa kunne gaa for sig her omme bag Hospitalet, paa en frossen Møddingplads, der nu var ved at tøre under Hobens Fødder, her, hvor man stod og trippede af Kulde i Snavset, og hverken kunde see til højre eller venstre for sine lange Sidemænd! –

Saa, nu osede der en Røg til Vejrs! – men han kunde ikke see, hvor den kom fra, for der stod adskillige Lag Mennesker imellem. Der gik en Bevægelse igjennem Mængden, og der var nogle Studenter, der raabte. Under Røret fik han et kort Øjeblik et Glimt at see af Magister Lenz, der stod bøjet ved en Brændestabel, og vistnok var i Færd med at tænde Ild i den. – Saa lukkede Mængden atter Udsigten for Magister Philip.

– Efterhaanden blev Røgen stærkere, og han saae ogsaa Flammer slaa op. – – Og nu hørte han en høj, klinger Stemme – ja, det var jo Doktor Luthers – – Nu kom der tydelige Ord – latinske Ord: »fordi Du har krænket Kristus, Herrens Hellige, derfor skal evig Ild fortære Dig!«

Det maatte jo være Bandbullen, som Doktor Luther med disse Ord kastede paa Baalet. Folk raabte ogsaa – de nærmest staaende, – men det bredte sig hurtigt og blev til et mægtigt Raab. Magister Melanchthon kunde ogsaa see, skjønt ikke høre, at hans Kone raabte med. Han vilde selv stemme i, men det hele var ham som en Drøm og, i den tætte Trængsel, næsten som et Mareridt, hvor man vil raabe, men ikke kan.

Mange af de almindelige Tilskuere forlod Stedet med det samme; men de unge Studenters spraglede Flok og en hel Del andre blev tilbage. En Stund vidste de nok ikke ret, hvad de skulde tage sig for; men saa var der en ældre Magister, der traadte frem, sammen med nogle yngre Studerende, og istemmede det latinske Te Deum. Skjønt Snakken allerede var bleven meget lystig og højrøstet, forstummede den dog nu, og alle tog Del i Afsyngelsen af Salmen.

Saa snart den var til Ende, brød Lystigheden og Larmen ud med fornyet Styrke. – Rundt om Baalet dansede man som om et almindeligt Valborg-Blus. En hel Del Slagsmaal opstod, da nogle vilde føre Blade af de brændende Dekretaler bort som Mindetegn, hvilket andre misbilligede og søgte at hindre.

Og nu gav man sig til atter at synge. Det var tildels Viser, som Studenterne havde lavet til Lejligheden. En begyndte saaledes:

Ak, gid jeg havde kuns en Daler
for hver af hine Dekretaler,
i Flammer nys gik op! –
Lig Phønix fra sit Brændealter,
jeg fremsteg da af mine Pjalter
med splinternye Klæder paa min Krop.

Dernæst opregnede Digteren, i en lang Række Vers, alle de Herligheder, han havde haft Raad til at anskaffe sig, hvis man havde kunnet faa en Daler for hvert af de brændende Dokumenter. Og saa sluttede Visen:

230

Men nu er hine Dekretaler
tilsammen ikke værd en Daler,
ej værd en Styver blot;
de er ej Love nu, men Drømme,
ej nogen mer de skal fordømme, –
men det – ja, det er ogsaa meget godt.

Denne Visers Forfatter var en ung Baccalaureus, hvis Navn, efter dens Afsyngelse, blev udraabt med megen Berømmelse; man kaldte ham Tilio. Lidt efter begyndte man at synge en anden Vise, og saa var Tilio glæmt. –

Det lod imidlertid, som om samme Tilio ogsaa selv hurtig glæmte sin flygtige Berømmelse. Han faldt hen til Ensomhed og til Tanker, syntes det, der næppe havde noget med Visen at gjøre. – Den unge Student gik i Virkeligheden og følte Skuffelse over hele Begivenheden, han denne Morgenstund havde oplevet. Der var noget, han havde ventet paa, men som var udeblevet; hvori det skulde have bestaaet, var ham dog ganske uklart. Doktor Martins Optræden var vist god nok, tænkte han, og for et Øjeblik siden havde han jo ogsaa selv været meget betaget. Men nu bagefter var det, ligesom en fjærn, vid Udsigt havde lukket sig straks igjen, Det havde ikke ført til noget, eller hvordan det var. – Nu skulde man hjem og spise Frokost – Folk forlod i store Skarer Stedet nu, – og paa den anden Side af Frokosten kunde han saa tydeligt og kjedeligt see denne mærkelige Dag til Ende. Og saa skulde man i Seng, og saa var dét ikke mere. – Ja, nu straks efter Frokost skulde der være et Optog igjen, som han for Resten havde haft i Sinde at deltage i; men hvad, det kunde da ikke engang blive nær saa betydningsfuldt som det, Dagen allerede havde bragt.

Han gik helt ene for sig selv, da han, samtidig med nogle Efternølere, vendte tilbage til Byen.

Den unge Baccalaureus fik sin Mad paa sit Kammer hos de Smedefolk, hvor han boede. Da han i Ensomhed havde spist den, syntes Livet ham saa øde, saa han, halvt mod sin Vilje, gik ud forat komme med i dette Optog, som han for nylig havde besluttet ikke at deltage i.

Det var i Gang, da han kom ud paa Collegiegaden. Det samlede sig omkring en stor Bondevogn med tre Heste for, 231 fra hvilken der vajede noget, der lignede en stor Fane, ud over Hovederne paa Folkemængden. – Han vidste jo godt, hvad det hele betød, han skulde efter Bestemmelsen selv have haft Plads paa Vognen, – og banede sig derfor Vej derhen. Lidt efter sad han deroppe paa Kanten af Bagsmækken.

Vognen var stuvende fuld af Studenter. Fanen var en stor Bandbulle af Lærred, der var anbragt paa en lang Stage. Lærredet var skaaret til, saa det løb ud i en lang Spids, der smeldede i Vinden. Alle paa Vognen var klædt ud, – det skulde han ogsaa have været, – han skulde have forestillet Hieronymus Emser, der havde skrevet imod Luther for nylig; – men det havde han jo da faaet forsømt i sin bedrøvelige Sindsstemning. – Lige foran ham i Vognen laa en Stabel af Emsers Bøger, som man havde faaet samlet sammen, og som nu skulde kjøres ud og brændes. – Paa en anden Stabel Bøger sad en Student, der ikke blot var klædt ud som Doktor Eck, Martin Luthers store Modstander, men ogsaa havde malet sit Ansigt saadan, saaat det i hvert Fald mindede om Eck. Paa en tredje Bunke Bøger sad en Mand, som skulde ligne den papistiske Skribent Ochsenfart. De fleste paa Vognen – undtagen Tilio – bar saadanne kjendte og ilde liidte Ansigter til Skue. En

var Hertug Georg af Sachsen. Man havde været i Tvivl, om man turde efterabe Kurfyrstens Fætter; men det var gjort saa utydeligt, saa der skulde megen god Vilje til at falde paa Ligheden. Det syntes dog, som om Folk havde en saadan Vilje, thi der blev idelig trukket og slidt i denne Mands Klæder af Fodgjængerne ved Siden af Vognen, og grove Skjældsord lød til ham, uden at dog Navnet blev nævnt. – Der var ogsaa en Figur paa Vognen, hvis Hovedbedækning ganske tydeligt angav ham som Paven selv. Han sad dog midt inde paa Agefjælen, forat han ikke skulde blive mishandlet af Mængden. – Under idelige Afbrydelser blev der holdt Taler fra Vognen til Forsvar for Paven, Rom, Cølibatet, Bandbullen, Concilierne og meget andet. –

Tilio kjendte godt Programmet: det var Meningen, at Vognen skulde kjøre ud til Pladsen udenfor Elsterporten, hvor nogle af de yngste Studenter – Pennalerne – var satte til at holde Baalet vedlige. Her skulde Vognen endelig stormes af Mængden, – og da var man jo spændt paa, hvordan Slagsmaalet, som næppe vilde kunne undgaaes, skulde løbe af. Her skulde saa tillige Ecks, Emsers og 232 Ochsenfarts Bøger brændes, og det hele vilde vel saa komme til at ligne Efterspillet efter Baalfærden før Frokosten.

Tilio sad ligefrem og følte Lede ved det altsammen, – nu var han jo ogsaa bleven saa underlig enligt stillet, ved at han dér befandt sig i sine egne Klæder og havde sit eget triste Ansigt paa i hele denne Maskerade. Det eneste, der optog ham, var Forventningen om det Øjeblik, da man skulde gjøre Holdt udenfor det sorte Kloster, og da muligvis Doktor Martin vilde vise sig.

Der var for Resten mange fler end Tilio, der sad i Spænding i denne Anledning, – thi man følte sig ingenlunde sikker paa, hvordan Doktor Martin vilde tage imod disse Kunster. – Den Student, som forestillede Doktor Eck, og som sad paa sin Bogstabel lige foran Tilio, bøjede sig over imod ham og begyndte at tale sagte til ham om Doktor Martin:

»Hvordan var det, Tilio? Var Du med ved Løjerne sidste Sommer, da vi Studenter laa i Strid med Vagten og med Byknægtene her i Byen?« spurgte Doktor Ecks Maske.

»Nej,« svarede Tilio, »jeg var jo hjemme netop i de Uger, det stod paa. Min Fader var syg, og saa maatte jeg tage mig af Høsten i Præstegaarden.«

»Naa, – jamen da skulde Du ellers have hørt og seet Doktor Martin. Han vilde have os fængslet og straffet eller ogsaa bortvist fra Universitetet.« »Fordi I sloges med Vagten?«

»Ja, han kaldte det Satans Værk, han sagde, at det var Ulydighed mod Øvrigheden. Der var ogsaa en Student, der hed Claus Hofmayr, han sagde til Folk, saa alle hørte det, da de var komne ud af Kirken: at næste Gang, Munken talte saadan, da vilde han tage en Sten og kyle imod hans kronragede Skalle. Doktor Martin holdt ogsaa en Tale i det store Collegium for os alle; dér sagde han: jeg forstaaer godt, at Satan, da han ikke har kunnet skade os ude fra, saa har han fundet paa at bringe denne Ulykke over os i det indre; Djævelen selv er jeg ikke bange for; men jeg frygter, at vi ved Utaknemlighed og forfængelig Brovten har fortørnet Gud, og han derfor har ladet den Onde faa Lov at indsnige sig blandt Guds egne Børn og drive sit Spil. Nu har jeg fire Gange i de sidste Aar haft en stor og særdeles Fare at kjæmpe med, sagde han: i 1517 da var det Tetzal og hans Afladshandel, i 1518 gik det løs i Augsburg, i 1519 i Leipzig, og nu denne Elendighed i Wittenberg; – der er kun dette tilbage: at jeg 233 ogsaa bliver mig selv til Byrde; men saadan er det vel Guds Vilje. – Jo, han var saa heftig bevæget deraf, at han ansaae dette for den værste Modgang, han havde haft som Lærer ved Universitetet. – Men siden troer jeg dog nok, han fortrød det noget og kunde forstaa, at det mest var Spilopper. Jo, Oprør det er ham den aller værste Pestilents, – og Uorden. Og man veed jo ikke saa lige, hvad han vil kalde dettehér.«

Vognen holdt nu netop udenfor det sorte Klosters Port. Der stod nogle Munke i den og saae paa Toget, og de kunde jo let løbe ind og sige det til Doktor Luther. Om nogen af dem gjorde det, vidste man ikke, – men det var mærkeligt at see og høre: hvor stille alle blev, mens Vognen holdt her. – Doktor Luther kom imidlertid ikke, og man drog videre ad Elsterporten til.

Saa snart Vognen standsede bag Hospitalet, hvor Baalet stadig brændte, styrtede alle Fodgjængerne sammen om den forat rive »de Pavelige« ned paa Jorden og mishandle dem. Man spændte Hestene fra for ogsaa at kunne komme til fra Forsiden. De Pavelige forsvarede sig tappert, man skulde tro, det ikke var en Spøg hverken for dem eller for Modpartiet. Men nu kom nogle af Angriberne løbende med Halm, som blev kastet under Vognen; der blev tændt Ild deri, og nu fik de Pavelige travlt med at komme af den, – Paven selv kom ned paa Hovedet, og hans Hat gik helt i Stykker. Den blev straks brændt. Det samme skete med Doktor Ecks og Ochsenfarts Bøger, skjønt de forsvarede dem drabeligt.

Tilio var sprungen ned af Vognen lige i Armene paa Modstanderne; han fik en Del Knubs, men slap dog forholdsvis hurtigt fri, da han kun havde sit eget Ansigt og sin egen Dragt. Han var ikke noget. –

Dette var ogsaa den Følelse, han selv havde, da han lidt efter ganske ene atter gik ind mod Byen. Han var ingen Ting, og det var ingen Ting, syntes han. Han søgte at holde fast, i Erindringen, ved Luther og hans Handling om Morgenens; men det kunde ikke jage hans Lede bort. Denne store og mærkelige Begivenhed gik mod hans Vilje i eet med de intetsigende, kjedelige Løjer, som var fulgt bagefter.

Han paaskyndede sin Gang, da han tænkte paa, at Folk vel snart igjen vilde fylde Gaden, naar de vendte tilbage fra deres sidste Bedrift. – Han skulde hen forat høre en Forelæsning af den juridiske Professor Schurf, – det var nu 234 ogsaa kjedeligt, thi det hindrede ham i at høre Martin Luther tale om Bandbullen, hvilket vilde skee samtidig. Havde han blot ikke aftalt med den Magister, som læste med ham, at de skulde mødes paa Collegiet til Schurfs Forelæsning, saa havde det da ogsaa været meget rimeligere at høre paa det andet. Han gik op paa sit Værelse hos Smedens forat hente en Bog. Men der blev han saa siddende med sine sørgmodige Tanker til langt over den Tid, da han skulde møde paa det juridiske Collegium, – og altsaa ogsaa over den Tid, da Doktor Martin skulde begynde sin Tale.

Han tænkte altid paa sin Moder, der var noget tungsindet, naar hans Sørgmodighed saaledes undertiden ligesom lammede ham, saa han glæmte at handle. Han havde altid været bange for at komme til at ligne sin Moder. – Da Timen næsten var til Ende, rejste han sig forat gaa ud, han vidste ikke, hvorhen.

Det var fremdeles skarp Frost. Det var begyndt at rende med Sneen henad Jorden, men der kom ingen Ting ned. – Solen skulde lige til at skjule sig i en blaa Bænk i Sydvest, men kastede endnu et halvslukt, gult Skjær paa de frosne Pytter paa Gaden. Han kom hurtigt ud af Elsterporten mod Øst, og gik saa ud over de frosne Enge, ned mod Floden. Han havde netop ikke villet tænke mere paa sin Moder, men gik nu alligevel midt i Erindringer om hende og om Hjemmet – dér i Lindenthal ved Torgau, hvor han var fra. Aa ja – ikke saa lidt af hans Optagethed af Doktor Martin havde vel egentlig sin Grund i hans Moders Tungsindehed – og dens Aarsag igjen. Hans Forældre var ikke rigtig gifte; hans Fader var Præst, og en katolsk Præst kunde jo ikke have nogen rigtig Kone. De levede jo lige saa ordenlig sammen som andre Ægtefolk og havde faaet fem Børn med hinanden; men hans Moder havde altid følt Skam og havde vel ogsaa Samvittighedsnag, fordi det var ulovligt. Hun havde saa talt med Doktor Martin, – og han havde ogsaa trøstet hende og sagt hende store og gode Ord derom. Men Loven kunde han jo ikke forandre. Tilios Fader var nu af en anden Slags; det havde Sønnen altid syntes. Han tog sig vist ikke den Sag saa nær – eller Verden i det hele. Men han havde nogle meget store Tanker om, hvad Tiden skulde bringe, og det ogsaa snart, og netop ved Doktor Martin; Verden skulde da for Resten blive en helt anden; Tilio gad vide, om hans Fader ikke mente, der skulde komme et Slags Paradis eller 235 Tusindaarsrige. Han havde nu mest Lyst til at tænke sig alting paa samme Maade som hans Fader; men han stolede ikke rigtig paa, at disse Tanker passede, og især naar han saadan var tung i Sindet, saa fik hans Moder helt Overtaget hos ham, – og saa kom denne Ængstelse over ham: at han i det hele skulde blive ligesom hende. – Hun var ogsaa Aarsag i, at han saa sent havde faaet Lov at komme til Studeringen – han var godt tyve Aar. Og det var vist blot, fordi hun mente, at der var saa mange Fristelser ved at leve i Byen og alt det. Han havde gaaet derhjemme og arbejdet i Marken og Gaarden lige til sit syttende Aar, – skjønt hans Fader havde da læst en hel Del med ham.

Nogen Skyld i hans Mismodighed og Trøstesløshed – baade ellers og nu i Dag – havde Doktor Martin nu vist ogsaa. Han var Tilio ikke helt tilfreds med, skjønt han jo var saa stor en Mand. Nu havde han læst baade hans Bog til den tyske Adel – nu sidste Sommer – og hans babyloniske Fangenskab og om et Kristenmenneskes Frihed, og han havde ogsaa hørt ham tale tit nok, – og det var jo svært, hvor han kunde slaa tilside; men Tilio syntes altid, at naar man nu var kommen igjennem saadan en Mængde Hindringer, saa skulde der vise sig en stor Forandring, et stort Lys, saaat Verden ligesom forsvandt i Solskin, – men det kom aldrig. Og Doktor Martin ventede det vist ikke. Han talte saa tit om, at Verden var en Jammerdal, og han selv en Ormesæk, og det blev egentlig aldrig til andet end dette med Troen og Naaden, og det kunde jo være godt nok, men det var dog ikke det, Tilio vilde have. Aa, havde han stølet ret paa, at det saadan rigtig førte til noget med Doktor Martin, saa havde han vel ogsaa nok gaaet til hans Forelæsning i Dag, – det var en Slags Trøst for Tilio saaledes dog at faa ligesom en Grund til, at han gik her ledig og udenfor det hele.

Hans Fader vilde da vist ogsaa være bleven skuffet, hvis han havde været med til den store Begivenhed i Morges, at Pavens Bulle og Love var bleven brændt, og saa Resten af Dagen var falden saa tarvelig ud.

Solen var kommen frem igjen. Tilio havde ellers ment, at naar den først var gleden ned bag den Blaabænk, saa var den færdig for i Dag. Men der havde alligevel været en aaben Stribe under Bænken; dér tittede den nu ud med ligefrem blændende Straaler, som man ikke kunde see imod.

236

Isen glimrede ude over Engene, og det blinkede i Skiften paa Flodens store, hastigt løbende Bølger.

Men da han atter havde gaaet i Tanker blot en ganske lille Tid, var det hele forbi. Nu var Solen virkelig nede, og Skumringen bredte sig hurtigt.

Han blev ved at gaa. Han vilde dog ud til Floden, inden han vendte om. – Det brusede ind under Engbrinkerne og nu i Mørkningen blev hvide Skumkamme synlige ogsaa længere ude paa Floden. – Saadan en Flod nu kunde blive ved at løbe og løbe med alt det Vand, længe før man var bleven til, og længe efter at man var død! Blive ved og blive ved. – Men hele denne oprørte Vandflade, han i Øjeblikket saae ud over, – den kom dog til Havet, maaskee om nogle Dage, og det gjorde det altsammen: det blev dog ikke ved paa samme Maade for hver een af disse Bølger. Nej, det blev til noget helt andet. Saadan var det ikke for ham. Havet – det kunde jo ingen vide, hvordan det var, men det var da i hvert Fald en stor Forandring for

hver enkelt Bølge. Men hvordan hans eget Liv skulde blive, det syntes han, han vidste saa meget godt, altfor godt, lige til dets Afslutning.

Han stod og fulgte med Øjnene flere af de store Bølger derude – det Jag, der var i dem forat komme frem. De tog jo sommetider Skikkelse ligesom Mennesker, allesammen bøjedede forover imod Vest. – Men dér var een, – det var, lige som den stod ret op, og som om den, for Øjet, holdt sig paa samme Sted, gik ikke vestpaa som de andre. – Der foer ham en Gysen igjennem Kroppen, – men det var da vist et Menneske! – – Eller var der ikke to Mennesker? – Jo – jo, nu saae han det: det var sikkert en Baad! Det var vel een, der blev færget over, og saa Færgemanden. – Der laa jo en lille Færgebro ikke ret langt her til Siden for ham.

Det varede kun kort, saa kunde Tilio høre Stemmer derude fra Baaden. Den ene lød kraftig og befalende. – Lidt efter lagde Baaden til Broen. De to Personer steg op paa den. – Den lille, tykke Færgemand stod og pegede. Der gik en Sti over Engene lige op til Landevejen, – det var vel nok den, han viste den Fremmede.

Tilio nærmede sig: »det er kortere at gaa tværs over Engene,« sagde han, »hvis den Fremmede vil til Byen.«

»Jamen den Vej kan den naadige Herre jo ikke finde,« sagde Færgemanden. »For han er sletikke kjendt her paa Egnen.«

237

»Den Fremmede kan følges med mig, om det behager ham,« sagde Tilio. »Hvor agter I jer hen i Byen, om jeg maa spørge?«

»Vil I ledsage mig til det nærmeste, gode Herberg, saa er det nok for det første,« sagde den Fremmede. Han var en høj Mand af rank Holdning; Stemmen stærk og dyb; det var allerede saa mørkt, saa Tilio kun utydeligt kunde skjelne hans Udseende. – »Vil I det, saa kan vi gaa,« tilføjede han, efterat have betalt Færgemanden.

»Saa skal vi her ind over Isen,« svarede Tilio, – og de gik en lille Tid i Tavshed. Han skottede nysgjenigt til den Fremmede. Men denne havde en stor, pelsforet Kappe paa, som det var vanskeligt at dømme noget efter. – Saa vidt Tilio kunde see, havde han en Fjer i sin Hovedbedækning, – det kunde gjerne tyde paa en Krigsmand eller en adelig Person. Han syntes ogsaa, der lød en svag Klirren eller Raslen, hver Gang den Fremmede satte sit venstre Ben frem. Maaskee havde han Sværd under Kappen, eller maaskee Jærnharnisk.

»Hvad er I for en Mand?« sagde han pludselig og ikke i nogen særlig høflig Tone til Tilio. Denne vidste ikke ret, hvordan han skulde tage det, men fandt saa, det var bedst at nævne sin Værdighed:

»Jeg er Baccalaureus ved Universitetet i Wittenberg,« sagde han.

»Guds Død og Pine!« sagde den anden. »Og hedder?«

»Joannes Tilivallensis.«

»Joannes det er Hans, – det er Hans, ja. Tilia – er en Lind. Hvad er saavallensis?«

»Vallis er en Dal; vallensis –«

»Vel saa, vel saa: *Hans Lindenthal!* – Paa Latin er det et langt Navn; men I er jo ung, I har Tiden til jer Raadighed, og kan bruge den, som I vil. Jeg er ældre. Hvorledes maa jeg kalde jer?«

Nu tog Tilio Mod til sig: »Indtil vi er bedre bekjendte, kan I kalde mig Hr. Baccalaureus. – I har ogsaa studeret, hører jeg?«

»Nej, jeg er Ridder og af Adel.«

Der blev en længere Tavshed herefter. Tilio tænkte, at han havde maaskee fornærmet den Fremmede. Nogen Ridder eller Adelig mindedes han ikke at have talt med før. Nu kunde han tydelig høre, at hans Ledsager havde Jærn 238 tinder Kappen; Sværdduppen tog ogsaa sommetider mod Isen.

Endelig fik han Lejlighed til at bryde Tavsheden: »Vi skal holde lidt mere til højre, ellers gaar vi i en Vaage.«

»Ligger det Herberg, I fører mig til, nærvæd Collegiehuset?«

»Nej, det kan man ikke sige, men Byen er jo kuns lille. »De tre Roser« ligger ligeoverfor det sorte Kloster.«

»Det er dér, hvor Doktor Martin boer?«

»Ja. Kjender I ham?«

»Hvem veed ikke af ham at sige. Han er vel en af Eders Lærere, siden I læser ved Universitetet?«

»Han er ikke min Lærer, da jeg ikke studerer Theologien. Men jeg hører ham ofte, – det gjør de fleste Studenter her.«

»De siger, at han er til Sinds at brænde Pavens Bandbulle. Kjender I noget détil?«

»Det gjorde han i Morges – lige paa den Plads, hvor vi nu gaar op. Jeg var selv til Stede.«

»I Morges! Det var Ret! – Saa spørges der vel snart mere Nyt, skal man see.«

»Ja, kanskee. Hvad Nyt mener I for Resten?«

»Han faar vel ikke Lov at gaa i Fred mere. Og Kurfyrsten kan jo ikke beskytte ham, om ogsaa han vilde. – Men derom skal I vel ikke have Underretning hos *mig*.«

»Da veed jeg heller intet. – Men her er nu »De tre Roser«, om I vil derind.«

»Tak, fordi I har viist mig Vejen,« sagde den Fremmede. »Og følg nu selv med ind og drik med mig til Velkomst.«

»Saa maa I først sige mig jert Navn,« sagde Tilio og standsede.

»Mit Navn? Hvad Djævelen vil I med mit Navn?«

»Det bliver min Sag. Og min Sag, om jeg vil længere følges med jer.«

»Nuvel da! Jeg er Ridder Franz von Hohenwaldau. – Træd saa ind! Jeg betaler!«

Tilio var bleven forfrossen af Turen paa Isen. Og der var noget broget ved denne Person, som tiltalte ham efter Dagens Graahed.

Ridder Franz fik sin Pelskappe af, og var nu i en grøn Kjortel derunder, af de brugelige med mange, lige Læg ned fra Bæltstedet, snævre Ærmer og udskaarne Puffer ved Skuldrene. Det var ikke sært, at det havde klirret om ham paa Isen: en svær og lang Kaarde havde han ved Siden, 239 Sporer, men ikke Ben- eller Armskinner. Derimod bar han, saavidt Tilio kunde se, Harnisk under den grønne Klædning.

Han smed sig stærkt tilbagelænet paa en Bænk, strakte Benene fra sig, men berørte derved ikke Gulvet med Fødderne: Hælene hævedes næsten et Kvarter derover af de lange Sporer, hvis Kringler borede sig i Fjælen.

Han skudrede sig og sagde: »Varmen gjør godt, selv paa en Mand i hans bedste Alder. Men vi skal ogsaa have den fra inden af. Hit med to Kander Malvasier! – Den Vin drikker I dog?« vendte han sig til Tilio.

»Ja, naar andre vil bekoste den.«

»Jeg drikker ingen anden Vin i Wittenberg – til Ære for Doktor Martin Luther. De siger, at han drikker aldrig Vand mere, men kun Malvasier. Er det sandt?«

»Det skulde saa være i den sidste Tid. Thi han har hidtil levet paa Munkevis.«

»Da veed jeg, han skal ikke paa samme Tid dølge Bandstraalens Svie og Hede og endda intet drikke. – Han skal leve! – derpaa drikker vi ud!«

»I hedder von Hohenwaldau,« sagde Tilio. »Er det en Borg, med Forlov at spørge?«

»Det er et Slot og et frit Riddergods i Bayern.«

»Som tilhører jer?«

»Eller Ridder Kunz von Haarth – derom er Striden ikke til Ende. – Men det er den Fremmede til at spørge og ikke jer: er det sandt, at Doktor Martin har givet Ægtefolkene Raad og sagt, at om en Mand kan ikke skaffe sin Kone Børn, da skal Manden hemmelig tillade hende at faa Børn med hans Broder eller hans Ven, og hvis han vil ikke tilstede dette, da skal hun frit drage bort med en anden til et fremmed Land, forat Forargelse kan undgaaes?«

»Han har vistnok sagt noget derom. Men de siger, at det er enten bleven misforstaaet, eller at han har fortrudt det.«

»Han har ikke fortrudt at have sagt det, han har aldrig i Verden fortrudt det! Hvordan skulde han være en saa berømt og navnkundig Mand – og fortryde, hvad han har sagt! – Nej, men jeg veed godt, hvad dette er, jeg veed det helt vel – –«

Ridder Franz holdt inde og saae sig om i Skjænkestuen: »Kom her og fyld vore Krus igjen!« raabte han til Kjældersvenden.

Da denne stod hos dem med Vinen, sagde Ridder Franz 240 sagte: »Har I et andet Sted, et andet Kammer, hvor jeg med min Ledsager kan tale, uhørt af de andre Gjæster?«

»Ja –«

»Viis os det, saa flytter vi straks derind!«

Saasart de var komne til Sæde, fortsatte Ridder Franz i en hemmelighedsfuld Tone, som dog ogsaa var paavirket noget af Vinen: »Nej, men det bliver til ingen Ting med Doktor Martin, om han skal blive gaaende her som et Lam imellem en Flok Ulve, – og det er endda ikke ret sagt, thi det er mere at ligne med en Faareflokk, som han gaar iblandt, og bliver klemmt og trampet fordærvet. – Skal maaskee Vielsen igjen gjøres til et Kirkens Sakrament? – Hvad bliver der saa af Friheden? Saa skal maaskee atter Paven være ene om at sammenkalde et Concilium eller han skal maaskee endog være ufejlbarlig. Hvad bliver der saa af Friheden? Hvad bliver der saa af den tyske Ridderstands Frihed? Nej, saa har vi ventet forgjæves, naar vi har ventet os noget stort af Martin Luther.«

Tilio var endnu mere paavirket af Vinen end den Fremmede, og følte nu, ved hans sidste Ord, en stor Fortrolighed til ham: »Saa *har* I troet, at det var Doktor Martin, som det hele kom an paa?«

»Ikke det hele, men meget.«

»Jamen at den egentlige – store Forandring skulde komme nu – sammen med ham?«

»Det troer jeg fremdeles, – hvis han kommer bort herfra til et bedre Sted.«

»Hvad er det saa, der skal skee? Lad os drikke paa det!« sagde Tilio med stirrende, noget taagede Øjne.

Ridder Franz sugede sit Overskjæg af efter Drikkeri: »Allerførst: Elskov skal ingen Skam være. Der skal ikke være mere Elskov i Verden, end der er, for der er nok; men den skal ingen Skam være, som mellem Munke og Nonner og Præster, og hvem som lyder dem. – Men dernæst skal der ingen Fyrster og Kjøbmænd være, ingen Kjøbmænd, som har Magt, – thi Fyrster er Kræmmere saavel som Kjøbmændene, de forstaar sig ikke paa at leve, de har intet Mod og ingen ridderlig Levemaade. – Fyrsterne og Kjøbmændene og Præsterne og Romanisterne skal ingen Magt have i Tyskland, men alene Kejseren og hans frie, rette Tjenere, som er det tyske Ridderskab. De forstaar at leve, – det gjør de andre ikke, de forstaar ikke at leve, nej!« 241 »Men Borgere og Bønder?« sagde Tilio i en betænkelig Tone og med en ubestemt Følelse af, at han savnede noget.

»Borgere og Bønder faar kun deres gamle og rette Herskab igjen, som er de frie Riddere –«

»Det vil de ikke være tilfredse med.«

»Alle kan ikke være tilfredse. Det kommer kuns derpaa an, at de, der kan leve, som de vil, – at de saa ogsaa *forstaar* at leve. Ja, ja! Det gjør kuns alene Kejseren, hvis han er forstandig, – og saa Ridderne. En herlig Stand, den frie Ridderstand!«

»Men de volder jo idelig Ufred og undertiden plyndrer og røver,« indvendte Tilio, der dog følte sig draget af den andens Begejstring.

»Ufred – plyndrer – røver! Alle kan ikke være tilfredse. – En herlig Stand – den frie, tyske Ridderstand! – Dens Skaal! Stød an! Drik ud!«

Straks efter var han ved Døren og raabte: »Mere Malvasier her! – Doktor Martin Luthers Skaal!«

Han vendte tilbage til Tilio, lagde fortrolig sin Haand paa hans Arm og sagde: »Men han skal bort, hvor han kan lære at leve. Ellers kryber han tilbage i Munkekutten igjen, det skal man faa at se!«

»Men hvor vil I have ham hen?«

»Kan man stole paa jer, Hr. Baccalaureus? – Her har vi mere Vin! – Gaa saa, Slyngel!« sagde han til Kjældersvenden, som havde bragt den. – »Kan man stole paa jer, Hr. Baccalaureus?«

»Ja, – stole paa mig, jo. Og hvis ikke – saa kan jeg vist ikke huske mere, hvad der bliver sagt.«

»Kjender I Ridder Franz von Sickingen?«

»Ja, af Omtale.«

»Kjender I Ridder Ulrich von Hutten?«

»Ogsaa af Omtale og af hans Skrifter.«

»Men I kjender ikke Ebernburg?«

»Nej.«

»Hvem som kjender Ebernburg, han forstaar at leve, men hvem som ikke kjender Ebernburg, veed intet deraf,« raabte Ridder Franz meget stærkt. »Dér skal Doktor Luther –« han sænkede pludselig Stemmen, »dér skal Doktor Luther hen at bo, da bliver han den rette Mand. Ingen skal krumme et Haar paa hans Hoved, naar han er paa Ebernburg. Og dér bliver han den rette Mand.« – Han hviskede ganske 242 sagte: »Hvad mener I, han kan blive her – hos dette mæskede, lodne Fedesvin med Faarehovedet –«

»Hvem?«

»Frederik – ja – den Vise med Faarehovedet. Hyss! nu skal der tales sagte! – Lad os faa ham op til mine Venner Ulrich og Franz paa Ebernburg. Dér bliver han den rette Mand. Dér kan han gjøre alt, hvad Aanderne bier paa. Her kan han aldrig udrette nogen Ting –«

»Hvad er det, som da kan skee? Thi det forstod jeg ikke ret.«

»Naa – haa! – Han har fortrudt sit gode Raad til Ægtefolkene! Ja, hvad skulde han ikke fortryde her til sidst!«

»Hvad er det, som kan skee, om han kommer paa Ebernburg?« spurgte Tilio med en Spænding i sine Ansigtstræk, som om det gjaldt hans Liv at faa dette at vide.

»Hvad der kan skee!« lallede Ridder Franz. »Ja, hvad kan der ikke skee! Hvordan skulde jeg være i Stand til at give en Afmaling eller en Beskrivelse deraf. – Ebernburg! Ebernburg! Skaal! – Ja, alt skulde blive som Ebernburg. Da skulde hele Tyskland blive som Ebernburg. Dér forstaar man at leve!«

»Hvordan?«

»Hvordan? Din Baccalore – Baccalaureus-Hvalp! Skulde jeg sige Dig, hvordan det er at leve?«

»I skal ikke dutte mig!«

»Paa Ebernburg – at leve paa Ebernburg! Skulde jeg sige Dig paa Ebernburg? – – Nu ædru! *nu ædru!*« – Han rejste sig ravende, men stod meget godt, da han først fik lagt begge Hænder paa Fæstet af sin Kaarde, som han holdt ud fra sig, støttende dens Spids mod Gulvet. Han sang:

Yndig og god,
skjøn – og ren af Hjerte,
oh! af saa blidt et Mod
er hun, mig volder Smerte.
Hun som Fyrstinde
dybt i mit Hjertes Grund
hersker derinde
nu og i allen Stund!
Elskovsbetagen
mig gjør saa rød en Mund,
et Blik som Dagen
og en Barm saa rund!

Helsen jeg faar
ved Trøst kun af den Hulde,
som slog mig mit Saar, –
karsk jeg da blev tilfulde.
Oh, men Døden giver
mig ikkun stakket Frist,
om ej hun bliver
mig mild og god tilsidst.

Elskovsbetagen
mig gjør saa rød en Mund,
et Blik som Dagen
og en Barm saa rund!

»Forstaar I saa, hvad det er at leve paa Ebernburg?«

Ridder Franz blev længe staaende oprejst, skjønt nu noget vaklende, og stirrede – brummende paa Melodien – frem for sig.

Tilio følte sig ganske overvunden. Han stirrede ogsaa – ind i en Verden, meget broget, og hvor noget, han ikke ret kunde faa fat paa, var ham imod, – men dog en Verden, hvor vistnok ogsaa dét var, som han ventede paa, dét, som han var bleven bedraget for i Morges og hele Dagen – indtil nu!

»Men hvordan skulde Doktor Martin komme dérhen?« sagde han, gribende paa Maa og Faa ligesom ind i en Dynge af sammenfiltrede Forestillinger.

Ridder Franz halvvejs faldt – tilbage paa Hyndet, hvor han før havde siddet. Han greb sit Krus og drak dybt – som om dét kunde stive ham af.

»Nu er vi Venner, – I er paalidelig,« sagde han hviskende, men udtalte dog nogle af de følgende Ord altfor højt. »Jeg er kommen herop forat tale med ham, om han er villig. Og er han det, da følger han hemmelig med mig. Man venter ham paa Ebernburg. Uden ham kan man ikke faa sine Planer fremmet, thi man kan ikke faa Folk nok med. Men er han paa vor Side, da skal Tyskland blive et andet, end det er. Jeg har ikke villet sige jer dette, før jeg kunde være sikker paa jer. Men det er jeg nu, er jeg ikke?«

»Jo. – Men jeg –«

»I følger med. Vi har Brug for mange paa Ebernburg. Har I Lyst?«

»Jo, jeg har stor Lyst. Det kommer mig for, som jeg har ventet paa jer hele Dagen.«

»Ej, Snak! I har jo intet vidst derom. Har I vel?« 244 »Nej, men jeg har ønsket det –«

»Nu, det var ret!«

»Det eneste, jeg frygter, det er – at –«

»Nu siig frem! Hvad frygter I?«

»Jeg er jo kuns en fattig Stu Baccalaureus. Hvis jeg nu alligevel ikke kom med, hvis –«

»Det kommer jo an paa jer selv, om I vil slaa Følge eller ej.«

»Ja, nok til Ebernburg. Men hvis jeg dog kom til at staa udenfor det hele –«

»Det hele? Hvad mener I dermed?«

»Hvor kan jeg sige det? Det hele, som I taler om. Al den store Forandring, som skal skee.«

»Ej, vil I med, saa hæng paa! Kanske I finder en snarlig Død, men hvis ikke, skal I lære at leve!«

»Som I andre?«

»Ja, Riddere og Ridderes Tjenere skal alle leve! Det drikker vi paa!«

Ridder Franz sad, efter at have drukket, en Stund med lukkede Øjne – men med dybe Rynker i Panden, som om han med Besvær søgte at samle sine Tanker. Saa strøg han sig over Ansigtet og sagde: »I Morgen, paa samme Tid som i Aften, skal I vente mig ved Færgestedet, hvor vi saaes først, – saa tænker jeg ikke, jeg kommer ene. Og saa følger I os. Er det aftalt?«

»Ja – –«

»Godt, godt! I forføjer jer derud til Floden, saa snart det er bleven mørkt. – Nu gaar jeg i Seng. Godnat!«

Han gav ikke Haanden, men gjorde en affærdigende Bevægelse.

Tilio bukkede dybt og forlod Stuen.

Han var altfor omtaaget af Vinen, til at han virkelig kunde samle sine Tanker, men hans Sind var i meget

stærk Bevægelse. Han var ingenlunde tillidsfuld overfor denne hovmodige Ridder, som vel kun havde viist ham Fortrolighed, fordi han selv var bleven beruset. Men han syntes alligevel, det var saa meget, det, der vilde gaa ham forbi, hvis han ikke kom med her. Han faldt hurtig i Søvn, da han kom hjem. Men næste Morgen var det hele over ham igjen. Det var flere Gange i Dagens Løb, at det næsten stemmede ham for Vejret 245 at tænke paa den store og mærkelige Lykke, som det trak op til. – Samtidig kunde han se tilbage og undre sig over, hvor al denne Forventning vel egentlig kom fra. Thi Ridderens Tale kunde ikke ene være Aarsag dertil. Det maatte vel alligevel komme fra hans Faders Snak i de sidste Aar i Anledning baade af Doktor Martin og Ridder Ulrich von Hutten, som jo den fremmede Ridder ogsaa havde talt om. For det lod jo paa hans Fader, som om denne Verdens-Orden snart var sin Ende nær, og at det skulde blive noget helt andet, hvad det nu var. Og det, Ridder Franz havde beskrevet, eller da prøvet paa at beskrive, var jo sikkert nok ogsaa saadant noget. Blot det ikke havde været disse Riddere, der skulde staa for det hele, for dem havde han rigtignok aldrig hørt nævne som simple Folks Venner, og han selv var jo dog ikke andet end en fattig Student. – Men tog Doktor Martin imod Ridderens Opfordring, saa vilde Tilio ogsaa følge, for Doktor Martin vilde vel nok beskytte ham, og kunde det jo sagtens efter den Betydning og Vigtighed, som han havde for dem.

Tilio pakkede virkelig alle sine Sager sammen i en Bylt, hen paa Eftermiddagen, og saa snart Solen var nede, begav han sig over Engene ud til det lille Færgested.

Der var ingen, da han kom, og det havde han heller ikke ventet. Men der gik lang Tid, og det blev helt mørkt, uden at der viste sig nogen. Han frøs bitterlig, og maatte løbe frem og tilbage langs Flodbredden forat holde Liv i sig.

Han vidste ikke, hvor lang Tid der var gaaet, men Maanen var da kommet op. Da saa han Færgebaaden komme over imod sig. Den lagde ogsaa til Land, og der var flere Mennesker ombord, men det var jo bare Folk, der skulde op til Wittenberg. Da de var gaaet, spurgte han Færgemanden, om denneher fornemme Rejsende, som han havde sejlet over i Aftes, havde været der i Dagens Løb. Men Færgemanden havde ingen Ting seet til ham. Men han kunde jo ogsaa være kommen over ved det store Færgested længere vesternede, forklarede Manden. – Da Tilio endelig kom hjem, var det Midnat. Han syntes paa en Maade, det var saa rimeligt, at det ingen Ting var bleven til, for hvordan skulde saadant noget som det, han ventede sig, – hvordan skulde det egentlig gaa for sig?

Alligevel var han flere Gange i de følgende Dage baade ved det store og det lille Færgested. Ved det store sagde de, at det kunde de ikke sige ham Besked paa, om der var kommen en fornem Ridder over her for nylig, – der kom jo saa mange Rejsende her, baade simple og fornemme.

246

Ja, saa var Ridder Franz jo nok taget den Vej over Floden. Doktor Martin havde altsaa sagt ham Nej; saa var der jo helleringen Grund for Ridderen til at færdes skjult. – Det hele var saa bleven til Ingenting. Andet end Tilios egen Uro, – den var bleven meget større end før.

Jo, for det var alligevel kommen nærmere til Virkeligheden, end det nogensinde før havde været. Han havde talt med et Menneske om det – og det et vildfremmed, mærkeligt Menneske, en fornem Ridder. Og de havde truffet en Aftale – og om ikke andet, saa havde Tilio da løbet adskillige Gange frem og tilbage mellem Wittenberg og Elben bare for disse Drømmeriers Skyld, som ellers aldrig havde været Aarsag til nogen Handling. –

I Løbet af Vinteren var der ogsaa noget udefra, som forøgede hans Uro – og for Resten mange andres. Det var disse Rygter, der gik om, hvad der skulde skee med Doktor Martin. En Tid hed det helt bestemt, at Kejseren havde sat ham i Rigens Akt, og det skulde være det samme, som at enhver kunde slaa ham ustraffet ihjel eller ogsaa udlevere ham til Øvrigheden, for at han kunde blive aflivet. – Saa hed det sig, at Kejseren vilde give ham Lejde til Worms, hvor Rigsdagen blev holdt, og der skulde han saa forhøres i sine Skrifter. Og man mente en Tid, at Kurfyrsten her i Sachsen – Frederik – vilde gaa ind derpaa. Men det varede ikke længe, for saa fortalte man, at han skulde intet Lejde have, men det var de Pavelige paa Rigsdagen, der vilde have ham ud, forat de kunde snigmyrde ham paa Rejsen. – Det var saadan, at naar Tilio saa Doktor Luther komme gaaende henad Collegiegaden til eller fra det sorte Kloster, da tænkte han ofte: ja, i Morgen har han maaskee mistet Livet. Hvergang syntes han, at en saa usædvanlig Mand maatte da efter al Sandsynlighed volde en rigtig stor Forandring, der var noget ved, i Verden, – meget snarere end saadan en Ridder som denne Franz von Hohenwaldau og hans Kammerater. Men naar han saa hørte Doktor Martin selv tale, var det, ligesom han slog alle Forventninger i Stykker for Tilio. For naar man egentlig skulde sige, hvad det var, han talte om, saa var det altid om Troen paa Syndernes Forladelse for Jesu Kristi Skyld, – eller det løb altid ud paa det tilsidst, det var ligesom det højeste, der kunde naaes til her i Verden. Men hvad havde det med den store Forandring at gjøre, tænkte Tilio. Skulde det være det hele, saa vidste han da, at han blev aldrig sin Uro eller sin Længsel kvit.

247

lin al de allerførste Dage i Foraaret – den 26. Marts – kom Tilio gaaende ad Collegiegaden vestpaa. Han skulde til Forelæsning hos Professor Schurf, der læste over Romerretten. – Han kunde for Resten i Øjeblikket sletikke forstaa, hvad han skulde der efter – dér eller andre Steder – for han syntes, det var ingen Nytte til, at han levede. Det var bleven saa rent galt hos ham med den Slags nu de sidste Dage, da Foraaret mærkedes, skjønt det havde været daarligt nok hele Vinteren. – Han gik netop forbi en Sidegade, der førte ned mod Elben, og han saae i et Glimt ud over Engene, meget langt bort, – man kunde skimte Husene i Pratow, som ligger paa den anden Side baade af Floden og Engene. Der tog Studenterne tit over om Sommeren paa Kommers. – Hvor var det dog en underlig hjertegribende Slags Taage, der laa over Engene i Dag – sletikke som Frosttaagen i Vinter, – alt, hvad den skjulte, det fik man derved blot mere Lyst til at see, – skjønt hvad skulde der være at see? – Han var bleven staaende foran denne Sidegade forat betragte Udsigten, men skammede sig nu derover og gik videre vester.

Udfor Sognekirken gjør Collegiegaden en lille Drejning, og der springer tillige en Bygning noget frem. Denne skjulte derved paa en længere Strækning Gadens venstre Side for ham. Omkring dette Hjørne saae han, idet han fortsatte sin Gang, en lille Dreng paa en fem Aar komme styrtende i en Fart, der var ham selv rent overmægtig, en Fart, som om han skulde melde Verdens Undergang. Han standsede foran Tilio – skjønt denne var ham ganske ubekjendt – og vilde øjensynlig sige noget, men det lod, som om han manglede Navn eller Ord, – han pegede blot vestpaa ad Gaden – og løb selv videre den anden Vej.

Tilio tænkte, at hvis han nu selv havde været fem Aar, 248 saa kunde han ogsaa have været saa stærkt optaget af et eller andet, – og at tyve da var en sørgelig Alder at leve i.

I det samme hørte han en høj, stærk, klinger Lyd foran sig i Gaden. Men han kunde ikke see noget for det fremspringende Hjørne. Ovre paa den anden Side af Gaden stod en Mand og stirrede maabende, vendt ogsaa imod Vest.

»Seer I noget?« spurgte Tilio og skyndte sig derover.

Jo, nu saae han selv. Men hvad var dét? – Hvad kunde det dog være for en Rytter? Han tog lige en Trompet fra Munden, en lang, skinnende Messingtrompet, som der hang et rødt, guldbaldyret Klæde ned fra. Og Rytteren – han var ganske nær ved, lige omkring Hjørnet! – Hvilken Dragt han var i! En Vaabenkjortel med en mægtig Dobbelt-Ørn foran paa Brystet, – og i fuld Rustning! Og hvilken flot Karl at see paa – ham selv, – en mægtig stor Knebelsbart, – og baade Hest og Mand usædvanlig høje!

Der kom een bagefter, ogsaa til Hest – jo, han hørte da vist sammen med den anden – det var vel saa en Tjener.

Der havde hidtil ikke været saa ret mange Mennesker paa Gaden – for han havde vist ikke blæst mere end den ene Gang. Men hvor de nu kom styrtende ud af alle Døre og Laager og Lemme. For nu blæste han igjen. Det var ikke en Melodi, det var nok saadan et Slags Tegn eller Signal, hvad det nu kunde betyde?

Ja, for hvem var han? Hvad var det for en En? – Der blev en Spørgen. Man spurgte enhver, som man ansaae for lidt klogere end En selv, men alle var lige dumme. – Og hvem skulde tage imod ham? Kurfyrsten var jo ikke hjemme. Mon Rector magnificus? – Ja, det maatte jo da komme an paa, hvem Rytteren henvendte sig til.

Han blev ved at ride – Øster op ad Collegiegaden. Han red forbi Borgmesterens Dør, der, hvor ogsaa Magister Melanchthon boede, Svigersønnen. Der kunde man jo tænke sig, at han maaskee kunde have haft Ærinde; men nej, – Borgmesteren selv stod ude paa Trappen, og Rytteren saae sletikke den Vej, han var.

Tilio var naturligvis drejet om og fulgt med den store Skare – efter Rytteren. Men han var under Vandringen kommen noget paa Afstand fra ham. – Paa een Gang holdt Rytteren stille, og som ved et Trylleslag standsede hele denne løbende, gaaende, slentrende, uordenlige Mængde, ikke et Menneske rørte sig. Det var nemlig lige udenfor det sorte 249 Klosters Port, at Rytteren holdt – og blæste i sin Trompet, og det var een og samme Tanke, der pludselig og uforberedt havde grebet alle: det er Kejserens Herold, der er kommen for at hente Martin Luther! Og hvad er det, de vil gjøre ved Doktor Martin i Worms? – –

Ja, nu raabte han, Rytteren, og det var tydelig nok en Mand, der var vant til at raabe: enkelte Ord hørte man ganske klart, selv om man stod langt borte, og skjønt der var ved at blive Uro blandt Mængden igjen. Tilio hørte Navnet Worms flere Gange, og »sikkert Lejde«, og til sidst meget stærkt – med smaa Ophold imellem hvert Ord: »Den yderste Frist er den 16. April i dette Herrens Aar 1521.«

En Mængde Mennesker græd, skjønt de fleste ikke vidste, at de gjorde saa meget ud af Doktor Martin. Folk saae jo ingenting til ham uden paa Prædikestolen og Universitetet, og saa – naar de egentlig havde Brug for ham.

Nu kom Augustinernes Prior ud og tog mod Rytteren, og han red saa ind i Klostergaarden. – Derinde fra kunde man utydelig høre ham udraabe Stævningen paany.

Folk blev staaende og ventede paa Gaden. Det var jo muligt, at han snart kom ud igjen, og at der saa vilde skee noget.

Det varede heller ikke mere end et Kvarters Tid, saa viste Herolden sig atter, fremdeles til Hest. – Da han langsomt red frem gennem Mængden – som det syntes, forat komme tværs over Gaden – trængte Borgmesteren sig hen til ham, sagde sit Navn og sin Værdighed og spurgte ham, om han – som man mente – var Rigsherolden Kaspar Sturm, og om det var hans Ærinde at stævne Doktor Martin Luther til Worms. Dette bejaede Rytteren altsammen, og fortsatte saa sin Vej over Gaden, og red ind i Gjæstgiveriet »Tre Rosers« Gaard. –

Tilio havde hørt Borgmesterens Ordskifte med Herolden og tillige det meste af, hvad Herolden selv havde udraabt, – han var i Øjeblikket fuldt forvisset om, at Doktor Martin var alligevel Manden, som man skulde vente sig alting af. Den Tanke slog med det samme ned i ham: at han maatte med paa den Rejse til Worms, hvad det saa skulde gjælde, – samtidig tænkte han dog ogsaa, at det var jo en ren Umulighed. – Han kom hjem i sin Stue, dybt nedslaaet over, at han skulde være en fattig Student, der ingenting formaade af, hvad han vilde. Han syntes, det maatte være 250 en stor Uretfærdighed paa en eller anden Maade; men denne Forestilling var ham dog saa ny og urimelig, saa den snart svandt bort igjen, blot efterladende en almindelig Følelse af Tomhed og nødtvungen Selvopgivelse.

Noget efter opstod der hos ham en Frygt for, at Doktor Martin maaskee skulde afsted med Herolden ligestraks endnu i Aften eller i Morgen tidlig, saa der slet ingen Lejlighed kunde blive for ham til blot at prøve paa at komme med. Han opdagede med det samme, at han i Virkeligheden ikke havde opgivet alt Haab derom. – – Men det var jo forfærdeligt af ham – og for ham, at spille sin Tid med saadan en Rejse, der dog ingen Ting kunde føre til! – han havde bestilt altfor lidt i Vinter, og skulde han saa nu til at løbe og gjøre sig til Nar for denne umulige Sags Skyld!

Men han var allerede med sine Tanker ude af sin Stue og kom det snart i Virkeligheden. Han vilde hen i »De tre Roser« – hvor han jo een Gang før havde været – og vove sig til at tale med selve Herolden, han kunde da vel ikke komme ligefrem i Fortræd for det, – og han kunde saamænd i Øjeblikket ikke bruge sin Tid til noget som helst andet.

Han stod inde i Skjænkestuen i »Tre Roser«. Nej, Herolden var der ikke lige i Tiden. – Tilio havde den Dristighed at lade, som om han af nogen var sendt med Ærinde til Herolden.

Ja, Herolden havde faaet et Værelse for sig selv. Der kunde Tilio jo saa gaa op, om han vilde tale med ham.

Denne Kaspar Sturm var ikke nær saa stor paa det som Ridder Franz von Hohenwaldau. Han var næsten helt som et andet Menneske. Han bød endogsaa Tilio et Sæde, hvor han kunde tage Plads. Og han blev nok forundret, men sletikke vred, da Tilio kom frem med sit Ærinde.

»Nej, det blev hverken i Dag eller i Morgen, at han kom af Sted med Doktoren, sagde han. Det vilde nok tage nogle Dage. Men om Tilio kunde komme med, det kunde han ikke svare paa, men det vilde han næsten ikke tro.

Tilio vovede sig til at spørge, om Herolden tænkte, der kunde blive Fare for Doktor Martins Liv paa Rejsen, – han tænkte for Resten ogsaa noget paa sit eget Liv ved dette Spørgsmaal.

Nej, det troede Herolden ikke. Doktoren rejste jo med kejserligt Lejde, og dertil var han ogsaa altfor afholdt i hele Landet.

251

Tilio fik den Fornemmelse, at Herolden selv satte nogen Pris paa Doktor Martin. Men det vidste han dog ikke. – Han bukkede, ja, knælede til Afsked for Herolden, som om denne kunde være Kejseren selv, – og skyndte sig bort.

Han følte sig langt mere opmuntret efter dette Besøg, end der egentlig var nogen Grund til, – da han dog ikke havde faaet andet at vide, end at der vilde gaa nogle Dage, inden Doktor Martin rejste. Men det var nu alligevel een Vanskelighed eller Fare – dette Besøg – som han var sluppen uskadt igjennem, skjønt det for ganske kort siden havde staaet for ham som noget næsten uoverkommeligt.

Nu var han fast bestemt paa, at han vilde tale med Doktor Martin selv allerede i Morgen den Dag. Det havde han aldrig gjort før; men han kjendte da mange Studenter, som havde talt med Doktoren, og han havde været meget venlig imod dem.

Men det var jo nok troligt, at Doktor Martin ikke havde megen Tid i disse Dage lige før Afrejsen.

Tilio gik op i det sorte Kloster næste Dags Formiddag, og traf Wolf Sieberger paa Gangen udenfor Doktor Martins Celle.

Han spurgte, om han kunde faa Doktoren i Tale.

»Hvem er Du? Er Du Student?« spurgte Wolf, der stod og behandlede en lille Tranlampe som nok skulde renses.

Nej, han var Baccalaureus i Filosofien.

»Ja, ja, – men I er alligevel en ung Mand. Saa kan I vist lige saa godt, eller bedre, tale med mig. Sagen er den –«

Nej, Tilio maatte tale med –

»Sagen er den, at jeg er selv Baccalaureus i Filosofien – *saa godt som*.«

»Hvad vil det sige: saa godt som?«

»Ja, det er en lang Historie: Sagen er den, at Doktor Andreas gav mig en større Karakter i Dialektiken, end jeg selv mente jeg havde fortjent. Og den vilde jeg ikke tage imod. For saadan er jeg nu –«

»Ja, det maa jeg høre siden. – Er Doktor Martin derinde?« Han pegede paa Døren til Cellen.

»Det er han ganske vist. Men –«

Tilio havde allerede banket, og der lød indenfor et: »Ja, kom blot!«

Doktor Martin sad ved et lille Bord derinde og skrev. Han saae hurtig op mod den Indtrædende, og skrev saa videre.

252

Lidt efter sagde han: »Er det ikke den unge Baccalaureus Tilivallensis?«

»Jo. Har I Tid at tale med mig, Hr. Doktor?«

»Det faar jeg vel have.« – Doktor Martin gned sig forfrossen i Hænderne, – saa rejste han sig og slog Armene mod sine Sider. – »Det bliver ved at være koldt.« sagde han.

»Maa jeg spørge jer, Hr. Doktor – inden jeg kommer til mit rette Ærind – om her ikke har været engang i Vinter en Ridder von Hohenwaldau hos jer?«

»Jo.«

»Ja, han talte forinden med mig om sit Ærind til jer, – men jeg saae ham ikke siden, saa jeg vidste ikke, om han havde faaet det udrettet.«

»Jo. Men han forlangte vel, I skulde tie med det?«

»Han hviskede det til mig, saa –«

»Ja, ikke for min Skyld! – For jeg svarede ham Nej. Men hvorfor vilde I vide det?«

»Nej, nu kunde det ogsaa gjøre mig det samme. Men det var den Gang min Mening, at jeg vilde have rejst med ham, – hvis I havde sagt Ja.«

»Vilde han da have givet jer Lov til det?«

»Det sagde han.«

»Men af hvad Aarsag vilde I paa den Rejse?«

Tilio saae sig noget forlegen omkring: »Han sagde, at da kunde jeg lære at leve.«

»Naar I fulgte med Ridder Franz til Ebernburg? – Det kan jeg ikke vide. Det kom mig for – efter hans Snak til mig – at hvad der laa ham mest paa Sinde, var Kjødets Lyst.«

Tilio blev rød i Ansigtet, – men sagde saa: »Mit rette Ærind til jer, Hr. Doktor, var ellers dét, om – I vilde tillade, at jeg rejste med *jer*, naar I skal til Worms?»

»Nej, hvad skulde I vel dér? – Og der bliver ingen Plads. Vi er fem Mand til Vognen. Det er nok for Hestene saa lang en Vej.«

»Ja, men den ene Mand er vel Kudskens. Kunde jeg saa ikke blive ham?»

»I mangler ikke for Svar!« sagde Doktor Martin og lo, idet han satte sig igjen ved Bordet. »Men kan een Baccalaureus kjøre tre Heste? Det skulde vel sært være.«

»Nu seer jeg, hvorfor Gud bevægede min Fader, saa han lod mig gaa saa lang en Tid ved Arbejdet derhjemme, forinden han vilde lade mig komme til Studeringen: Jeg har 253 kjørt Heste baade til Mølle og til Marked, og jeg har baade pløjet og harvet, inden jeg var sytten Aar gammel.«

»I er ikke saa let at komme om ved. Men I forsømmer jo jere Bøger al den Tid. Og hvad Gavn skulde I have af den Rejse? Kan I nu ogsaa svare noget Rimeligt dértil?»

»Jeg har ingen Rolighed paa mig, før jeg – – faar lært at leve.«

»I bliver ved at svare! – Men jeg tænker, ret snart jere Svar løber ud i en Spids. Saa kan I ikke komme videre.«

»Jeg er kuns en ung Person, Hr. Doktor.«

»Jo, vel saa. – I vilde lære at leve paa Ebernburg, og I vil lære det samme paa denne Rejse. Hvad mener I der skulde være det samme begge Steder?»

»Jeg vilde lære – en stor Forandring at kjende –«

»Ja, Forandring fryder. Hvem har I saa dét efter?»

»Det veed jeg ikke, Hr. Doktor.«

»Saa dér gav I tabt med jere Svar! – Jeg troer, I har det efter jer Fader. Han venter vist ogsaa paa store Forandringer.«

»Jeg troede, alle gjorde det.«

»Der er i hvert Fald nok af dem. som gjør det. – Men jer Moder hun venter kun paa een Forandring.«

»Hvilken er det?»

»Hendes Synders Forladelse. – Der er helleringen anden Forandring, der betyder noget.«

»Det var ikke min Mening at tale derom, Hr. Doktor,« sagde Tilio nølende. »Men det siger I altid.«

»Hvornaar da?»

»Ja – i flere Prædikener og jere Lektioner!»

»Og det bryder I jer ikke om at høre?»

»Jeg troer paa mine Synders Forladelse, Hr. Doktor. Derom har jeg aldrig tvivlet!»

»Om I rettelig troede dérpaa, da var det jer ikke længer om de store Forandringer at gjøre. Thi da havde I nok og mere end nok i dette ene.«

»Jeg veed bestemt, jeg siger sandt: jeg har aldrig tvivlet derom.«

»Det er at sige: I har aldrig haft Længsel derefter. Og da hverken troer eller tvivler I derpaa. Det er sandt nok. Men hvem der ikke har Længsel efter sine Synders Forladelse, han længes efter store Forandringer, og veed ikke, hvad han længes efter, – om det kun ikke i Grunden er 254 Kjødets Lyst, som Ridder Franz von Hohenwaldau – og flere andre dem selv uafvidende.«

Der blev en Pause. Saa sagde Tilio: »Men I volder jo selv store Forandringer, Hr. Doktor. Hvorfor gjør I saa det?»

Doktor Martin lagde Hænderne for Ansigtet, støttende sig paa Albuerne, og lo: »Det maa I hellere spørge den kjære Herre Gud om, thi derfor bærer han Skylden. – Men jeg er jo en svoren Doktor i Theologien og er ansat til at prædike her i Sognekirken, saa maa jeg vel forkynde Guds Ord rettelig.«

»Men andre har forkyndt Guds Ord før jer, og har ingen Forandring voldet, Hr. Doktor.«

»I vil faa meget at vide i Verden, min unge Baccalaureus, thi I har en frisk Mund til at spørge. – Men jeg mener, Gud volder det altsammen, forat Folk kan komme til Troen paa deres Synders Forladelse og af ingen anden Aarsag.« – –

»Vil I saa ikke have mig med til Worms som jeres Kjøresvend?« spurgte Tilio.

»Frygter I ikke den Forandring, at I kunde miste jert Liv paa Rejsen? Saa kunde I aldrig spørge mere. Og hvem veed saa lige, hvad der kan hænde?«

»Nej.«

»Jeg skal tale med Byens Raad derom. De laaner mig Hest og Vogn. Men I maa bestaa en Prøve for dem, at I duer dertil. Ellers faar I vel ikke Lov.«

»Tak, Hr. Doktor! Jeg maa sige Raadet, at I har intet derimod?«

»Ja.«

»Saa gaar jeg straks. Farvel!«

Tilio naaede ganske rigtig at faa sit Ønske opfyldt. Den 2. April sad han som Kudsk paa Kjørebrettet paa den Vogn, som holdt foran det sorte Klosters Port. Den var forspændt med tre kraftige Heste, som han i de sidste Dage havde været ude at gjøre Prøvekørsel med. Over Vognen var paa buede Vidjer spændt et Sejl til Beskyttelse mod Regn og Sol. – Gaden rundt om Vognen var fuld af Mennesker, som vilde see Doktor Martin og hans Rejsefæller drage af Sted. To af disse sad allerede i den første Agestol: Amsdorf, Doktor Martins Kollega ved Universitetet, og en ung, adelig Studerende fra Pommeren, Peter Swaven, som var en god Ven 255 baade af Doktor Martin og af Magister Melanchthon. – Foran Kjøretøjet holdt Rigsherolden i sin fulde Puds og med sin lange, skinnende Trompet under Armen. – Det var klart Solskin og Foraarsvejr.

Nu kom Doktor Martin frem af Portaabningen. Han gik og havde sin Arm omkring Skulderen af Magister Melanchthon. Dennes Øjne var meget røde, og af og til kom der Taarer i dem. Efter dem gik en Munk, Pezensteiner, som blot skulde med, fordi en Augustinermunk, efter Klosterreglen, aldrig maatte rejse alene.

Da Doktor Martin var kommen op paa det øverste Trin af Vogntrappen, som var sat til Bag-Enden af Vognen, saae han sig om over Folkemængden og vinkede med Haanden til Farvel. Saa sagde han: »Saasnart vi kun veed, hvor stor en Fare er, saa er den ogsaa lille med det samme. Og det *kan* ikke gaa nogen af os værre i Worms, end det gik Johann Hus. Det veed vi. – Men den evige Fare, som ikke kan maales, den er borte. Den er borte for os, som rejser, og for jer, som bliver, – for os alle, som her er forsamlede, – blot vi troer. Amen!«

Nogle Øjeblikke efter satte Vognen sig i Bevægelse – vestpaa; man skulde med den store Færge over Floden.

Tilio havde naturligvis hørt Doktor Martins Ord, – men han skubbede dem ligesom tilside i sin Bevidsthed. De forstyrrede ham i de Tanker, han sad og var optagen af. Dette med Johann Hus syntes han ingen Grund der var til at tænke paa, og det om den evige Fare havde han heller ingen Brug for. Nej, for – skjønt han nok følte, at det var ikke Doktor Martins Mening med Rejsen: saa stod det dog saadan for ham, at nu var de lige paa Vejen til at møde, hvad han ventede sig: han skulde faa lært at leve, og nu kom den store Forandring. – For Resten var han jo stærkt opfyldt af sin Stilling og sit Ansvar som Kudsk. Han ønskede bare, de snart var ude af hele denne Folkevrimmel, saa han ikke skulde faa dét paa sin Samvittighed at have overkjørt nogen; det vilde jo helt øde Rejsen for ham. Det var godt, tænkte han, de havde Herolden med. Han red foran Vognen, blæste sommetider i sin Trompet og gjorde Plads.

Det gik altsammen, som det skulde. De kom velholdne ombord i Færgen. Hestene var spændt fra, og Tilio stod i Forenden af Fartøjet og holdt dem ved Munden, forat de ikke skulde springe overbord. Strømmen sydede om Stævnen, og Bølgerne skvulpede mod Færgens Sider. Tilio havde 256 en Fornemmelse, som om de klukkede og lo inde i ham selv.

I Bag-Enden af Skibet sad det øvrige Rejseselskab, som ogsaa var steget ud af Vognen.

Doktor Martin sagde – nærmest til Peter Swaven -: »Det er sært nok, at det er første Gang i de tolv Aar, jeg har været i Wittenberg, at jeg kommer over Elben her i Færge. Alle de andre Gange har det været i Baad. Baade da jeg skulde til Rom og til Augsburg, til Leipzig og til Heidelberg og flere andre Gange. – Naar

jeg nu seer paa disse store Færge-Aarer, med deres Aare-Tappe, som Folkene trækker i, og seer Karlene lægge sig helt tilbage for hvert Aaretag, – saa er det, ligesom jeg blev Dreng igjen. For jeg *har* sejlet med Færge over Elben; det var i Magdeburg, da jeg var fjorten Aar.«

»Ja, hvor lang Tid mon det nu tager for disse Bølger, som vi her sejler igjennem,« sagde Peter Swaven, »at komme til Magdeburg; det er mange Mil herfra.«

»Ja, jeg kommer der i hvert Fald meget hurtigere – med mine Tanker,« svarede Doktor Martin. »Men Vejen er længere tilbage til mit fjortende Aar. Alt det, dér er skeet siden! Dog har det været sværere at komme det igjennem den anden Vej, fremad til denne Dag. – Det er ogsaa underligt bevendt med det, som det Sværeste er lagt paa den Yngre i Stedet for paa den Ældre. Naar jeg dér tænker paa mig selv – fjorten Aar gammel – i Magdeburg! Hvad havde jeg da at staa imod med? Jeg kom dér i Anfægtelse med selve Forudbestemmelsen. Og hvor lidt kjendte jeg til Gud. Jeg vidste jo ikke det eneste: *at han er god*. Jeg stod og saae paa denne samme Elbflod og vidste ikke, hvad jeg havde gjort, at jeg skulde komme i en saadan yderlig Elendighed. Det er ikke, fordi jeg er stærkere nu, nej, nej, jeg maa være meget svagere, end jeg var dengang. For jeg veed, at jeg kunde aldrig udholde nu den Strid og Angst, som dengang var, hvis jeg ikke havde langt større Hjælp at ty til nu, end jeg dengang havde. Alt er første Gang i Ungdommen: Anfægtelse, Prøvelse – – men opsaa Examinere og andet; naar vi er blevne ældre, da er vi i Gang, det gaar af sig selv, og vi *kan* langt bedre. Men vi er bøjelige i Ungdommen, deri ligger det; i Alderdommen knækker vi over; saa ligger vi der.« – –

For hver Dag, som de kom frem, vestpaa og sydpaa, talte Doktor Martin om, at nu skulde Landet snart begynde at stige.

257

»Er det nogensteds stegen saa højt som i Wittenberg, hvor I selv boer, Hr. Doktor?« sagde Amsdorf.

»Hvad mener I? Det er jo ganske fladt,« svarede Doktor Martin.

»I Aanden, i Aanden!« forklarede Amsdorf.

»Men jeg mener: i Høje og Bakker, Bjærg og Dale. Hvor Landet har Bjærg og Dale der seer det paa *mig*. Hvor det er fladt, dér seer kun jeg paa Landet, – men det svarer mig ingen Ting. Derfor sladrer Sletteboere saa meget, for de skal sige alting selv.«

Næste Dag henimod Aften saae de Saale-Floden ved Naumburg.

»Veed I, hvem vi nu kommer fra, og hvem vi nu kommer til, Hr. Peter Swaven – Pommeranus?« spurgte Doktor Martin, der sad og betragtede Strømhvirvlerne og Sugehullerne i Flodens Overflade, der ellers var ganske glat og blank i Aftensolens Skjær.

»Vi rejser jo som Fyrster,« sagde Peter Swaven, »vi kommer fra eet Hyldest-Tog af Folket og rejser mod et andet. See hist paa Broen!«

»Nej, saa veed I ingen Besked. Vi kommer fra de slemme Vender, og rejser nu ind til de gode Tyskere. Elben og Saale – det er Skjallet, – eller har da været det engang i gamle Dage.«

»Saa er jeg da selv en Vender,« sagde Peter Swaven.

»Det er I, men I er en Undtagelse. Der er mange. Wittenberg er een Undtagelse. Men Gud veed, jeg var ræd nok for de slemme Vender, da jeg kom dertil.« –

Doktor Martin var i det hele munter og vel tilpas, lige til man naaede Weimar. – Da man to Dage senere nærmede sig denne By og saae Etterbjærgets jævnt stigende Linie og Thüringerwalds blaanende Bjærg langt borte i det Fjerne, sagde han; »Ja, Bjærgene taler til os. De siger: den Vej! – op til Himlen!«

Paa Gaden i Weimar var der usædvanlig mange Folk paa Benene, som alle vilde see Doktor Martin. De blev imidlertid skuffede, for han var bleven træt og sad og sov inde under Vognsejlet. Mængdens Opmærksomhed var da mest rettet mod Rigsherolden, som stadig red et Stykke foran Vognen.

Pludselig drejede han omkring midt paa Gaden og holdt stille, indtil Vognen havde naaet ham. Da bøjede han sig over mod Kudsken Tilio og bad om at faa Doktor Luther i Tale. De Medrejsende blev noget overraskede, men dog ogsaa velfornøjede med, at de nu fik en gyldig Grund til at vække Doktoren.

Herolden var reden om til Bag-Enden af Vognen, og da nu Doktor Martin slog Sejlet tilside og saae ud, pegede Herolden over mod den nærmeste Husvæg og sagde: »Kan I læse, hvad dér staar skrevet, Hr. Doktor?«

Doktor Martin saae hurtig, at det var et kejslerligt Edikt, som var opslaaet paa Muren. Og det var om hans

Bøger, det handlede. Det sluttede: »Disse Doktor Martin Luthers Bøger skal alle udleveres og opbrændes, da de i den pavelige Bulle er fordømte og forbudne, og stride mod vor hidindtil antagne og overholdte kristelige Tro, Lære, Bud og Anordning.«

»Jeg mente, Hr. Doktor,« sagde Herolden, »at I skulde forhøres først i jere Bøger, inden de blev fordømte?«

»Det mente jeg ogsaa,« sagde Doktor Martin. Han pegede for Amsdorf, som ogsaa var kommen frem, over mod Væggen. Den omkringstaaende Folkemængdes Opmærksomhed var ligelig fordelt mellem Doktor Martin og den kejserlige Plakat.

»Naar de saaledes farer frem mod Eders Bøger, Hr. Doktor,« sagde Herolden, »kunde I da ikke have Grund at frygte, at I selv var paa Forhaand dømt uden Forhør og vilde blive behandlet derefter i Worms?«

»Ja, hvad veed jeg,« svarede Doktor Martin. »Frygter man først, da er der vist nok at frygte for. – Vilde I tjene mig i, Hr. Amsdorf, at stige ned og tage en Afskrift af Opslaget. Jeg selv kan vel daarlig faa Ro for Folk dertil.«

Amsdorf gjorde det.

»Vil I ikke hellere, Doktor Luther, at vi vender om her straks?« sagde Herolden lavmælt.

»Vende om? Til Wittenberg?«

»Ja.«

»Nej, nej,« raabte Doktor Martin. »Det er gjort forat forskrække mig. De vil helst have mig til at blive hjemme. Saa kan de skylde mig for Fejghed. Men Kristus lever, og vi vil drage ind i Worms trods alle Helvedes Porte og de onde Aander, som herske i Luften!«

Doktor Martin trak sig atter tilbage i Vognteltet og satte sig stille ned.

Professor Amsdorf talte til ham og fremsatte *sine* Formodninger om, hvad dette kejserlige Edikt kunde betyde.

Men Doktor Martin syntes ikke at høre efter. Han sad og saae frem for sig. – Pludselig sagde han: 259 »Det er gjort for at forskrække mig. Men det besynderlige er, at det *har* ogsaa forskrækket mig. See, jeg ryster, og den kolde Sved springer frem paa min Pande. Jeg forstaar det ikke. Jeg troede, jeg var ovre det –«

Amsdorf og Peter Swaven saae virkelig, at Doktor Martin var bleven liigbleg i Ansigtet, de hørte ham tage efter Vejret, som om det stemmede ham for Brystet.

»Det særeste er endnu,« sagde Doktor Martin lidt efter, »at jeg troer i Virkeligheden ikke, det skræmmer mig, hvad der kan skee eller ikke skee i Worms. Men jeg tænker paa min gamle Fader, hvad han sagde om sin Hoste. Han sagde, at saasnart han fik Hoste, saa gik det hurtigt, ja, næsten lige straks, bort fra Halsen og Næsen, det gik længere ned og satte sig for Brystet af ham med Hiven og med Harken, som ikke var til at komme igjennem. Saadan er det med min Angst; den gaar næsten ligestraks bort fra det, som – fra Sagen selv. Og saa gaar den ned og rører op i noget, som jeg aldrig kan ret give Navn engang – men som jeg kjender jo saa altfor godt: altid det samme – om mine Synder og om min Salighed og dens Forlis. Og det bliver vist endda allerførst til Angst for den Rædsels-Pine, som *sikkert* følger med disse Tvivl. Nu har jeg været fri derfor siden den Nat, før jeg brændte Pavens Bulle. Ak, Herre Gud, om jeg nu skal til det igjen. – Men naar jeg saa kommer over det – *hvis* dét blot skeer! – saa kan helleringen Sager i hele Verden forfærde mig, de betyder saa lidt i Sammenligning. Derfor troer jeg i Grunden ikke, det *nu* er Kejsers Edikt, som volder min Angst. Det er kun Anledningen. – Men der er ingenting at gjøre for mig. Gud kan alene redde mig. Hans Vilje skee! I Jesu Navn, Amen!«

Han sad atter stille hen en Tid. Man naaede Herberget, hvor han skulde bo om Natten.

»Det kan jo være, det driver over denne Gang,« sagde han sagte, idet han steg ned af Vognen. »Men hvad saa, naar jeg staar for Kejseren og mine Fjender i Worms! Saa give Gud, det maatte kun komme forinden, om det *skal* komme!«

Da man næste Dag om Aftenen kjørte videre ad Erfurt til, var han noget bedre tilpas, men sagde meget lidt; kun – uden nogen ydre Foranledning – dette: »Jeg er som en Hest, de har bundet for Øjnene. Jeg har ingen Mening om, hvor han fører mig hen.«

»Herolden?« spurgte Professor Amsdorf.

»Aa nej. Gud.« - -

Om Formiddagen derefter, da man var naaet i Nærheden af Erfurt, dér, hvor Vejen nordfra krydser den mellem Weimar og Erfurt, - saae man et stort Optog nærme sig inde fra Byen. Det var ingen almindelig Folkehob. En stor og spraglet Rytterskare red i Spidsen. Det lignede dog ikke Riddere eller Soldater. De var ikke i Rustning, kunde man see allerede paa Afstand.

»I skal see, det er det Erfurt Universitet med Rector magnificus i Spidsen, som kommer jer i Møde, Hr. Doktor,« sagde Amsdorf. »Derom skrev min Ven, Justus Jonas, mig til for nogle Uger siden: at hvis I kom denne Vej, saa -«

»Det er en Bedrøvelighed, større end de fleste!« udbrød Doktor Martin. »Skal vi nu høre en Blomstertale af Crotus Rubeanus! Jeg havde troet, vi skulde komme over den Korsvej uden Tumult og Forstyrrelse.«

»Ja, hvorfor just denne Korsvej?« sagde Amsdorf lidt efter, idet de passerede den.

»Jeg sad dér i Vejgrøften, jeg veed ikke hvorlænge, hen paa Aftenen den samme Dag, som jeg havde givet mit ugudelige Løfte til Sankt Anna om at blive Munk. Hvorfor jeg nu husker det Sted saa klart fremfor mange andre? Det var, veed jeg, som alt mit Væsen skulde løbe fra hinanden og blive til intet. - - Om jeg da heller aldrig skulde blive noget lignende som andre Mennesker! - Men nu er jeg vel for gammel til, at jeg skulde blive anderledes, end jeg er, om ikke Gud gjør et Under.«

Man havde allerede Rytterne omkring Vognen. Lige foran Kjørehestenes Hoveder holdt en Mand i en Universitetslærers Dragt med en gylden Kjæde over Brystet. Han havde sin Hat i Haanden og tillige et Stykke Papir, som han af og til saae i, mens han talte - paa Latin:

»Som Foraarets lune Zefyrer smelte Bjærgenes Sne og Is, saaledes har Eders Tales Vejr, fortræffeligste, allerberømteste Hr. Doktor! smeltet Isen fra utallige Hjerter, - saaledes har den smeltet Bjærgenes Sne og Is og banet Menneskehjerterne Vej til de himmelske Goder,« begyndte han, - fortsatte og endte omsider i den samme Stil.

»I maa vel træde frem og takke,« sagde Amsdorf til Doktor Martin. Men denne blev siddende, hvor han var, i den bageste Agestol under Vognsejlet.

Der gik nogen Tid i dyb Stilhed; saa red Rektor og alle 261 de andre Universitetslærere hen til Bag-Enden af Vognen, fik Sejlet trukket til Side og hilste paa Doktor Luther. Denne undskyldte sig med, at han var ikke vel. Og saa drog Vognen og hele Optoget ind ad Byen til.

Martin Luther boede om Natten i Augustiner-Klostret i Erfurt. Der var nogle, der mindede ham om den Dag, da han for seksten Aar siden var gaaet ind igjennem dette Klosters Port forat blive Munk. »Ja, tal hellere ikke om det,« sagde han.

Man spurgte med Forundring, hvorfor? Det havde jo dog altsammen vendt sig til Velsignelse.

»Ja, ja,« svarede han. »Det er ikke for godt endnu.« -

Næste Dag, som var en Søndag, prædikede han i Kirken. Folk berømede højlig denne Prædiken, men flere sagde, at det var, ligesom han stod og talte med sig selv hele Tiden. Den handlede om, hvordan man skulde blive from og vinde den evige Salighed. Det gjaldt om endelig ikke at see den Vej, som man selv og Ens egne Gjærninger de var, for da blev det straks til Tvivl og Fortvivlelse og til Helvedes Pine; men ene og alene at holde sig til Kristus og Troen paa ham og hans Gjærning. Thi dér var Fuldkommenhed, og dér var Sikkerhed, om man blot kunde tage imod den.

Kun en enkelt Gang under Prædikenen var det, lige som han vaagnede op til at tænke paa de andre, og hvor han var. - Det kom ved, at der pludselig lød en høj Larm eller Knagen oppe paa et af Pulpiturerne, - hvor Tømmerværket maaskee gav sig noget under de mange Menneskers Vægt. - Da raabte han og truede derop: »Ja, jeg kjender godt Dine Kunster, Satan! Du vilde gjerne standse mig paa min Rejse, om Du kunde! - - Men han kan ikke gjøre hverken mig eller jer deroppe noget, om vi ellers troer paa den Herre Jesus Kristus. Vær I kun stille og rolige i Jesu Navn!« -

Han prædikede de følgende Dage baade i Gotha og Eisenach. Men han var ellers helt usædvanlig tavs. I Eisenach gik han ikke udenfor en Dør, undtagen da han skulde i Kirken.

Om Morgenen, da man kjørte imellem Eisenach og Salzungen, hvor den bekvemmeste Vej gaar ad Frankfurt til, sad Doktor Martin atter ganske stille hen.

Peter Swaven begyndte at tale til ham om, at han vist bevægede sig altfor lidt. Her i Vognen det var jo at sidde som i en Stue, og naar de var i Byerne, holdt han sig jo ogsaa inde hele Tiden.

»Ja, det var vel kun nu i Eisenach, at det kan siges,« 262 svarede han. »Men det var ikke af Magelighed; det var, fordi jeg ikke vilde.«

»Men hvorfor vilde I saa ikke?«

»Det var vist, fordi jeg turde ikke. Ja – det var jo nok ogsaa uret. Men hvad skal man sige.«

»I behøver jo ingen Ting at sige, hvis I ikke har Lyst,« blev Peter Swaven ved. »Men ellers kunde jeg nok have Lyst at vide, hvordan I kunde være bange derfor.«

»Jeg kommer til at tænke paa den gamle Greve i Mansfeld. Han sagde, at naar man havde ædt eller drukket for meget, da skulde man kun skynde sig, jo før jo heller, at stikke en Finger i Halsen og brække sig, saa var man over det.«

»Det er jo nok troligt, at det kunde være godt,« sagde Peter Swaven. »Men hvad kommer det mit Spørgsmaal ved?«

Amsdorf, der havde siddet og læst i en Bog, lod den synke, og saa med et Smil paa Doktor Martin.

»Nej, saamænd,« svarede denne i sin sørgmodige Tone, »og det er i hvert Fald ingen skøn Lignelse. Men I maa tro, jeg siger Sandhed: der er Steder i Eisenach – og der er ikke langt imellem dem -: var jeg gaaet dérhen, saa havde al min Elendighed været over mig lige med det samme. Jeg kan ikke taale at see noget, som sætter mit Sind i Bevægelse, som jeg for Tiden har det, for saa bliver det til meget mer og til noget helt andet, end jeg vilde. – Men hvis nogen vilde sige,« føjede han lidt efter til: »Ja, men i Guds Navn: saa lad det hellere komme, saa er Du maaskee helt ovre det, ligesom den gamle Greve, en Tid – er fri og fro og munter i Din Herre og Frelser! – – Ja, det er vist nok sandt. Men – – jeg kan ikke lade være at stritte imod, saalænge jeg kan. Det er en haard Pust. Mens det staar paa, veed jeg sletikke, om jeg nogensinde kommer op igjen, – og det veed jeg hellerikke før. – Oh! her, hvor vi kjører i dette Øjeblik, her langs med Werra! – jeg har kjørt her, da jeg var sytten Aar – der var andre med. – Hvis jeg vilde tænke ret derpaa! – jeg veed sletikke, hvormeget det vilde drage med sig – jo, det veed jeg – for det vilde ende netop med det, jeg frygter. – Jeg veed dog hellerikke, om jeg har Lov til at kalde derpaa, for det er jo som at kalde paa Satan, forat Kristus skal blive tvungen til at komme – – med sin Hjælp.«

Der gik en længere Tid i Tavshed.

Saa sagde Peter Swaven: »Ja, naar det er saaledes, saa 263 vil I ikke, at jeg spørger om nogetsomhelst, som hører den Tid til?«

Doktor Martin saae spørgende paa ham.

»Jeg mener, den Tid, da I var sytten Aar?«

»Nej, nej, det vil jeg ikke! – Nej, det er mig, som jeg hér skulde sidde og holde mit Vejr. – Men saasnart vi er naaet sønden for Salzungen, saa kommer vi til Egne, hvor jeg aldrig har været før. – – Men saa meget veed jeg nu: det er ikke Worms, jeg frygtede eller frygter for. Det var kuns en Anledning.« – –

Da man var kommen sønden for Salzungen, syntes det virkelig, som om Doktor Martins Tanker blev mindre bundne end før; han begyndte at snakke med om, hvad man saae og mødte paa Vejen. – Men netop ved samme Tid meldte nogle slemme Nyresmerter – som han af og til led af – sig hos ham, og de holdt ikke op før i Frankfurt. Han sagde flere Gange undervejs dertil: »Det er baade godt og ondt med saadanne legemlige Lidelser; for de drager Tankerne bort fra det, som er mere pinefuldt, men de gjør tillige, at det ikke kommer til nogen Afgjørelse med det; bliver det saadan ved lige til Worms, saa kommer jeg vel dér, ikke ret baaren af Gud og halv vanfør og ubesluttet i mit eget Væsen. Men han maa jo vide det, han vil saa have det saadan. Hans Vilje skee, Amen!« –

I Frankfurt blev der gjort megen Ære ad Doktor Martin. Store Skarer fulgte Vognen gennem Gaderne, og om Aftenen var der fuldt af Borgerfolk i Herberget, hvor han boede, som vilde see ham og tale med ham. – Det var ikke meget, han sagde, og hans Tanker syntes mest at være andetsteds henne. Han sad og drak af en Kande Malvasier-Vin, som en rig, gammel Frankfurter-Kone, Gilbert von Holzhausens Enke, havde ladet ham bringe.

Der blev sunget og spillet paa Luth derinde i Gjestestuen – mest kun gudelige Sange. Til almindelig Overraskelse bad ogsaa Doktor Martin om Luthen og sagde: »Jeg vil spille og synges en Vise, men den er blot til at forslaa Tankerne med:

Hvad volder det, Du sorgfuld er
og aldrig mere leer?
Du har jo grædt, jeg det hel grandt

paa Dine Øjne seer.

264

»Og om endog jeg har saa grædt,
»hvad Magt er dér vel paa;
»jeg græd – at Du det vide skal –
»for Fryd, jeg ej kan faa.

»Ja, det var nu egentlig en Jægersang, – men jeg har ellers hørt min Moder synge den i min Barndom. Kanske den ogsaa er kjendt her?«

»Jo, Hr. Doktor,« sagde en af Tilhørerne, »jeg har hørt den før. Men der er mere end to Vers. Dem maatte I synge med.«

»Naa – det er vel aldrig værd. Det er jo kims Kjærestesnak. Det er jo for Resten en Vekselsang imellem en Jægersmand og en Hyrdinde.« – Han fortsatte dog:

Naar jeg med Glæden leve vil
gaar jeg i grønne Lund
og blæser alle Sorger bort
i Hornet for min Mund.

»Min Skat det var en Jægersmand,
»grønklædt som Blad i Lund;
»min Trøst og Livsens-Lyst det var
»hans friske, røde Mund.

Min Skat var en Hyrdinde skjøn
i Kjortlen skjær og hvid,
to Øjne blaa min Glæde var
udi min Ungdoms Tid.

»Og saa synger de begge to:

Er Bu min Skat, er jeg Din Skat,
og Skam skal Sorgen faa!
Kom følg mig ud i Lund og Krat,
som Dansen let mon gaa!

»Ja,« sagde han, idet han lagde Luthen fra sig, »kunde man danse sig ud af det hele, det var en nem Maade.«

Tilio sad just og gabede paa Doktor Martin baade med Mund og Øjne, vis paa, at ingen lagde Mærke til ham.

Pludselig drejede Doktor Martin Ansigtet imod ham og sagde: »I seer intet hverken til Dans eller Lystighed eller store Forandringer, Hr. Baccalaureus! – Er I ikke ved at fortryde, at I kom med paa denne lange Kjøretur?«

»Nej, nej, Hr. Doktor! – Jeg har heller aldrig været meget for at danse,« svarede Tilio betuttet.

»Ja, nu kommer vi snart til en By, der hedder Oppenheim.

265

Derfra er kun et Par Mil, saa vidt jeg veed, til Ebernborg, hvor jer Ven Ridder Franz von Sickingen boer. – Kan I skaffe os en anden Kjøresvend, saa kan I godt drage derhen og see, hvad Forandring det kunde give.«

»Nej, nej, nu er vi jo straks ved Maalet for vor Rejse, Hr. Doktor.«

»Det er vi nok. Men jeg frygter, det bliver ikke meget anderledes, end det er. Snart er jeg syg, og snart er jeg rask. Men nogen virkelig stor Forandring kommer der vist ikke ud deraf.« – –

Da de om Morgenen naaede Oppenheim, var Doktoi Martin legemlig frisk, og var ivrig forat faa Rhinstrømmen at see, som han mente løb lige forbi Byen. Han fik da at vide, at han vel var nede i Rhindalen, men der var alligevel saa langt ud til Floden, saa man sletikke herfra kunde see den. Det forundrede ham meget. Det maatte jo være en overhaands stor Flod da. – Hans Rejseledsagere glædede sig over, at hans Videlyst og Nysgjerrighed syntes at være kommen igjen. Dertil havde de i mange Dage intet mærket. – Han spurgte Værten i Herberget, hvor langt der var til Ebernborg, – men fik til sin Overraskelse det Svar: at der

lige i samme Øjeblik var kommen en Munk hertil fra Ebernburg, som vilde tale med Doktor Martin.

Det varede ikke længe, inden denne Mand, Martin Bucer sad sammen med Doktor Martin og hans Rejsefæller ved Middagsbordet. Da Doktor Martin havde forsikret ham, at disse alle var paalidelige Folk, bragte han sit Ærinde frem, som var at indbyde Doktor Martin til Ebernburg, hvor Kejserens Skriftefader Pater Glapio igaar var ankommen forat forhandle med ham. Pater Glapio paastod ganske vist, sagde Bucer, at han havde foretaget Rejsen hertil i eget Navn, – men han kunde jo dog ikke have gjort dette uden Kejserens Vidende og Tilladelse. Pater Glapio sagde, at der var stor Fare for Doktor Martin ved at komme til Worms; her, under Ridder v. Sickingens sikre Tag, kunde de derimod forhandle roligt og vise Eftergivenhed paa begge Sider, hvorved stor Ulykke for Tyskland, ja, for Kristenheden kunde forhindres.

Alle saae spørgende paa Doktor Martin, selv Amsdorf var usikker.

»Nej,« sagde Doktor Martin heftig, »det kan ikke lade sig gjøre! Jeg maa holde paa een Vej, nu duer jeg ikke til at vælge mellem flere. Kejseren har offentlig stævnet mig til Worms.

266

Skal jeg vende om, maa han offentlig tage sin Stævning tilbage. Nu skal Sandheden forkyndes aabenlyst. Mister jeg Livet i Worms, vil det ikke skade Sandheden, hellere gavne den.«

»I veed vist, jeg er jer og jer Sag hengiven,« sagde Bucer, »og mig synes, I kunde dog prøve paa at forhandle om et Forlig. Det samme mener Ridder Franz og Ridder von Hutten, fra hvem jeg kommer, – siden Kejseren selv ønsker at forhandle.«

»Man ønsker vel kun at hindre mig i at komme til Worms. Jeg kan ikke handle om Guds Sager, de er ikke mine egne. Venter jeg kuns et Døgn endnu, saa løber det kejserlige Lejde ud, – saa kan Papisterne uhindret føre mig til Rom. Nej, jeg vil til Worms, og det *nu*, om ogsaa der er saa mange Djævle i Byen som Tagsten paa Husene. Selv om Huss er brændt i Ilden, saa er Sandheden dog ikke brændt. – Har Kejserens Skriftefader noget at tale med mig om, saa kan han gjøre det i Worms.« –

Der gik lang Tid efter dette, hvor ingen mælede noget ved Bordet.

Endelig sagde Doktor Martin, men i en anden Tone, – idet han pegede paa Tilio: »Men her sidder en ung Person, Baccalaureus i Philosophien Joannes Tillivallensis – han er meget ivrig for at komme til Ebernburg, det har han været i lang Tid.«

»Hvad vilde den unge Baccalaureus dér?« sagde Bucer høfligt men smilende.

»Han har Lyst til at see en stor Forandring.«

»En stor Forandring?«

»Jeg mener for Resten,« sagde Doktor Martin, »at man kunde vælge et ringere Sted end Ebernburg for at faa sligt at see.«

»Det kan jo være. Jeg kjender det ikke, Hr. Doktor,« sagde Bucer.

»I saa Fald har Ridderne vist ikke stor Fortrolighed til Broder Martin Bucer.« –

Efter en længere Tavshed ved Bordet, udbrød Tilio pludselig: »Jeg vil ikke til Ebernburg, Doktor Martin! Jeg vil rejse med *jer*, saa længe I vil have mig med!«

»Ja, ja,« sagde Doktor Martin. »Lære at leve ret paa Ebernburg, det troer jeg ikke I kan. Men I kunde maaskee lære at vælge. Og jeg vilde da haabe, at I *valgte* ret.«

Kort efter var Maaltidet til Ende; man rejste sig, og Bucer drog tilbage til Ebernburg med uforrettet Sag. –

Endnu længe før Dag næste Morgen sad Rejseselskabet i Vognen og kjørte ad Worms til.

267

Doktor Martin sagde til Amsdorf og Peter Swaven, da de saae, endnu meget langt borte, en Række Spidser rage til Vejrs, som man mente var Taarne og Spir i Worms: »Jeg synes ikke, jeg kan lægge det hele mere i Guds Haand, end jeg gjør, – nej, for jeg er tvungen til det, jeg har ingen Magt derover selv; jeg veed intet om, hvad der kan skee, hvad der kan skee med mit eget Sind, – det kunde lige saa godt være Himmerig eller Helvede, det, der langt borte, saa ukjendt er jeg dermed, – og jeg kunde selv ligesaa godt være en Tyrk eller en Blaamand, saa lidet kjender jeg mig selv; jeg er villig og tvungen til at overgive mig selv og alt i Guds Hænder. Og alligevel er det, som om han sletintet vilde tage imod deraf; det hviler altsammen paa mig selv og i mig selv, ja – ret som det skulde knuse mig.«

»Saaledes skal det vel ogsaa være, Hr. Doktor, for den, som frygter Gud og stoler paa ham alene,« sagde Amsdorf.

»Nej, saaledes skal det ikke være!« sagde Doktor Martin heftigt, men ganske sagte. »Gud naade – Gud styrke og hjælpe mig! – Ja, Gud tage det hele og mig selv fra mig! Jeg forgaar, som det *nu* er!« –

Stadens Taarne blev mere og mere tydelige. Klokken var henved ni. De stod der i fuldt Sollys. Der var een Bygning, den lignede med sine fire Spir en omvendt Skammel, syntes Tilio, – med Benene i Vejret. Han spurgte Pezensteiner, der sad ham nærmest, hvad det var.

»Jeg troer, det er Domkirken,« svarede denne: »Jeg har seet en Afbildning engang i Wittenberg.«

»Og Bjærgene her ligefor mod Øst?«

»Det maa jo være Odenwald,« sagde Amsdorf. »Den høje Top her midtfor er vistnok Malchen.«

»Herre Gud!« udbrød Doktor Martin og saae over mod Bjærget. »Hvem der kun havde Skyerne saaledes under sig!« –

Nu saae man en stor Skare Ryttere nærme sig ad Vejen. Det varede ikke længe, inden de omringede Vognen. De Rejsende kjendte flere, der hørte til Kurfyrst Frederiks Hoffolk. – Vognsejlet var taget ned, saa man kunde frit see ud.

Doktor Martin fik Øje paa Justus Jonas fra Erfurt, som til Sommer skulde være Lærer ved Wittenberg-Universitetet. Jonas red hen og hilste: »Hvor gaar det, Doktor Martin?«

»Det veed Gud alene,« hviskede denne. »Jeg kjender knap mig selv, end sige andet. – Jeg skulde først have været i Helvede, saa havde jeg vel nu været i Himmerig. Nu er det, som øm jeg var spærret ude begge Steder.«

268

IV

Da Vognen kjørte ind gennem den nordre Port paa Worms's Bymur, blæste Vægteren oppe fra Domkirkens Taarn – nogle lange, skarpe Toner. Doktor Martin kom til at tænke paa Englen, der stod med Doms-Basunen for Munden hjemme paa Væggemaleriet i St. Jørgens Kirken i Mansfeld.

Klokken var 10. Folk var ved at indtage Dagens Hovedmaaltid. Men de løb derfra, ud paa Gaden, forat see Doktor Martin Luther. Man mente, der var over 2000 Mennesker samlede om Vognen, mens den langsomt kjørte ind mod Johanniterridderens Hus, hvor der var indrettet Herberge for mange af Deltagerne i Rigsdagen, og hvor Doktor Martin ogsaa skulde bo.

Da han steg ud af Vognen for Trappen til Johanniterhuset, saae han flygtig ud over Mængden og sagde sagte: »Gud vil være med mig.«

Tilio hørte en gejstlig Mand, som stod og lænede sig mod den ene af Hestene for Vognen, sige til sin Sidemand: »Saae I hans dæmoniske Øjne!« – Tilio blev sig pludselig bevidst, at her var vel de fleste Mennesker Doktor Martins Fjender.

Om Aftenen, og langt ud paa Natten, i Herberget kom og gik der mange Metmesker, ogsaa mange adelige og fyrstelige Personer, som vilde være sammen med Doktor Luther. De fandt ham alle meget rolig og meget mere dæmpet og stille i sin Tale og Adfærd, end de havde ventet sig, og end han plejede at være. Men det var ikke, fordi der for ham selv var nogen Hvile i dette Væsen; det var, ligesom han daarlig turde røre sig for ikke at komme ud af Ligevægt. – Han følte sig ængstet ved det, da endelig de sidste af de Fremmede, over Midnat, forlod ham. Han syntes, der vist maatte skee noget nu. Han var kommen i Seng og laa, lænet paa sin 269 ene Albu, og ventede ligefrem paa Angrebet. Men før det kom, var Søvnens der og befriede ham.

Om Morgenens befandt han sig i en underlig forstenet – eller som han kaldte det for sig selv: forhærdet – Tilstand, som han egentlig aldrig havde kjendt før, syntes han. Det forekom ham helt urimeligt, at han skulde med til saadant noget stort noget som det, der forestod i Dag. Han var paa den ene Side saa sært forvorpent

sikker paa, at han handlede ret, og tillige følte han sig saa uværdig og uvedkommende – udenfor det altsammen.

Der kom om Formiddagen en gammel Tjener ind til Doktor Luther og skulde hilse fra sin Herre, Ridder Hans von Minkwitz, der laa saa meget syg her i Byen, om ikke Doktoren vilde komme hen og berette ham, – det vilde han ansee for en saa stor Naade fra Gud, om det kunde skee.

»Ja, lad os straks komme af Sted,« sagde Doktor Luther. »Er han lige ved at dø? Der maa jeg hen. Det er bedre end dettehér. Lad os straks komme af Sted!«

Just som de to vilde gaa ud af Døren til Kammeret, kom en anden Tjener – men i kostbart Liberi – dem i Møde udefra. Han bøjede sig dybt og meldte Doktor Luther, at hans Herre, Rigsarvemarschal Ulrich von Pappenheim, anmodede om at faa Doktoren i Tale.

»Hvor er Marschallen?« spurgte Doktor Luther.

»Her er jeg, Hr. Doktor!« lød det inde fra Stuen, hvortil Døren gik op, med en stærk, dyb og fyldig Stemme.

Marschallen, som stod derinde, var en høj, før Mand af et festligt Udseende, som skabt for store Højtideligheder og store Drikkelag. Han foldede, med smukke Haandbevægelser, et omfangsrigt Dokument ud – –

»Vil I ikke sidde ned, Hr. Marschal?« sagde Doktor Luther.

Marschallen saae med et venligt Smil over Papirets Rand og sagde: »Kejserens Ordre læses og høres staaende.«

Doktor Luther huskede, efter Læsningen, kun Ordene: »møde for Kejser og Rigsdag i det biskoppelige Palads i Worms Dags Eftermiddag Klokken fire« –

Rigsmarschallen sænkede Papiret og vilde, med en indladende Haandbevægelse, just fremkomme med en velvillig Bemærkning til Indstævnte, – da denne, skyndsomt bukkende, bad ham undskylde, at der var en dødssyg Mand, som han just skulde hen at berette.

Marschallen slog ud med Haanden – idet han, noget 270 overrasket, saae Munken og den fremmede Tjener forsvinde igjennem Døren. Saa førte han Haanden til sin Knebelsbart og snoede samme, hvorefter han forlod Værelset med sin Tjener.- –

Doktor Martin fik ingen Trøst af sit Ophold hos den gamle Ridder. Denne forstyrrede ham noget ved sin Glæde over at skulle modtage Sakramentet netop af ham – skjønt der sikkert intet forfængeligt var i denne Glæde. Men Doktor Martin følte sig udenfor ved den hellige Handling, – ganske som han nu i flere Dage havde følt sig udenfor sig selv. Som et enkelt Lyn paa en lummerhed Dag glimtede den Tanke i ham: Du hører altsaa sletikke til de Frelste, Du er fordømt fra Evighed, – men ellers mærkede han endnu intet til Uvejret: Dagen lummer, men kun det ene Lyn.

Han gik de mange Timer, som nu fulgte inden Kl.fire, som en ganske unyttig Tjener ved et travlt Gilde. Det var, som om han ingenting var sat til. Det havde vel været meget rimeligt, tænkte han, om han gav sig til at overveje en Gang endnu, hvad han skulde sige, naar han kom ind – – i Eftermiddag, – men det kunde han ikke – eller turde han ikke, han vidste ikke rigtig hvilket af de to. Det var, ligesom alle Skabe og Gjemmer var laaset af for ham, baade i ham og udenfor ham, – ingen Forbindelse havde han med nogenting, nej, – udenfor Livet!

Klokken halvfire traadte Rigsmarschallen – som havde Herberg i samme Bygning – atter ind til Doktor Luther, fulgt af Rigsherolden.

»Er det nærved Tiden?« sagde Doktor Luther meget lavmælt.

»Det er det,« svarede Marschallen, »om I nu vil gaa med. – Men jeg tænker, det er raadeligst, at vi begiver os igjennem Johannitergaardens Have og derfra igjennem et Par Smøger, som mere useet fører hen til det biskoppelige Palads. Folk vil jo see jer, Hr. Doktor, og der er mange Folk paa Benene i Dag. – Ellers vil jeg nu tie stille. I kan have nok at gjøre med at belave jer paa, hvad der nu forestaar.«

Doktor Luther sagde ingen Ting, men fulgte et Par Skridt efter de to pragtfuldt udstyrede Herrer.

Ude i Haven stod alt, hvad der hed Løgplanter med deres Spirer op af Mulden. Paaskelliljerne stod med deres gule Hoveder og mørkegrønne, tætte Duske over Jorden, Pintselliljerne var derimod kun gulgrønne Spidser, der lysnede i 271 den sorte Bund. – Ja, her kom alt til rette Tid, tænkte Doktor Luther; men utidig og udenfor Tiden det var det, han var. – Hvordan var han dog egentlig ogsaa kommen ind i dettehér? Havde han

taget det paa sig, eller var det af sig selv kommen over ham? Saa meget var i hvert Fald vist, at han duede ikke til det. Komme her gaaende til at mødes med Kejser og Rige, og ikke være mere indrettet derpaa end en hvilken som helst Røgterdreng! Var der noget i ham derud over, saa havde det skjult sig godt i Øjeblikket! Det eneste var, at Gud befalede ham at løbe midt ind i det nu, det tvivlede han egentlig ikke om, – men Gud vilde vel saa gjøre ham til Nar. Han forstod ingenting af det hele, – det passede jo godt nok til, at han ogsaa *følte* sig udenfor det.

De kom ind i den Smøge, som Marschallen havde talt om. Men her var ikke roligt. Vejen var nok spærret af, men Folk var krøbet over et Tag og sad her og saae ned i Smøgen; af og til raabte de: »Doktor Martin! Doktor Luther!« – Han syntes, det lød som Navnet paa en anden Mand. –

Da de naaede hen til Indgangen til det biskoppelige Palads – hvor ikke blot Rigsdagen holdtes, men hvor baade Kejseren og hans Broder havde Herberge, mens den varede – stod Folkemængden ud af Døren, langt ud paa Gaden. Man veg dog til Side, da Herolden satte sin Trompet for Munden og skrattede lige midt ind imellem Folk. Nu saae de ogsaa Doktor Luther og var ved at glo sig Øjnene ud af Hovedet. Da denne var kommen indenfor Døren til den store Forsal – udenfor den Sal, hvor Rigsdagen holdtes – blev han foreløbig staaende, der var ikke til at komme frem. Herolden bragte nu ogsaa den Melding, at Doktor Martin Luther vistnok ikke vilde kunne komme for, før om et Par Timer.

To Timer skulde der gaa, inden han kunde komme frem og vise, at han sletingen Ting kunde! tænkte Doktor Martin.

Der var – efter lang Tids Forløb – nogen, der pikkede ham paa Skulderen. Han drejede Hovedet og saae en gammel Mand – Soldat vist, maaskee højtstillet Befalingsmand: »Lille Munk! lille Munk!« hviskede Soldaten. »Du gaar her en Gang, forat tage en Tørn, som maaskee hverken jeg eller nogen af mine Oberster har kjendt Magen til, selv naar Kampen var haardest; men er Du vis i Din Sag, saa far kun fort i Guds Navn, og vær trøstig, Gud vil ikke forlade Dig!«

Det var to meget alvorlige, gamle Øjne, der saae paa Doktor Martin. Og det trøstede denne noget at see ind i dem, 272 thi han mærkede, at han sletikke følte Trang til at undvige dette strænge og tungsindige Blik; saa maatte der nok alligevel være *noget* mere Kraft og Fortrøstning i ham, end han selv vidste af. – Lidt efter hørte han Rigsmarschallen hilse meget ærbødigt paa den gamle Kriger og kalde ham von Frundsberg. – Doktor Martin kjendte det som Navnet paa en berømt, kejserlig Feltherre – som han endogsaa i sin Tid havde hørt sin Fader nævne.

Hans Tanker var netop optagne heraf, – da han saae aabent Rum paa det Sted – over den tæt pakkede Mængdes Hoveder – hvor han hidtil havde seet det øverste af de tillukkede Fløjdøre ind til Rigsdagsalen. De maatte altsaa være aabnede. – Nu skiltes ogsaa Mængden og nogle kejserlige Hofbetjente viste sig. – Doktor Martin saae ind i Salen – et hastigt Glimt. Hvilken Pragt! Og mon det ikke var Kejser Karl dér ligefor, men længst borte – paa den modsatte Side af Salen?

Rigsmarschallen lagde nu sin Haand paa hans Skulder og sagde sagte: »I taler derinde, Hr. Doktor, *kun* naar I bliver spurgt. – Vil I nu gaa paa min højre Side!«

Lidt efter var de komne igjennem Døren. – Hvilken forunderlig stærk Lyd, ja næsten Larm, derinde i Salen, dannet af mangfoldige dæmpede Lyd fra den store Forsamling, for der var vist ingen, der raabte eller blot talte højt. – Doktor Martin kunde ikke lade være med Øjnene at søge Kejseren, – samtidig fornåm han ubestemt, at han vist forsømte en Mængde Høfligheds- og Underdanighedsbeviser, – men han vidste ikke, om de Former derfor, han kjendte som Munk, passede her, – han fik ikke tænkt klart over det – og gjorde saa sletintet, – han stod ret op og ned, hvor Marschallen havde betydet ham, at han skulde standse.

Han opdagede, at nogle af de Personer, der befandt sig nærmest omkring ham, var ham bekjendte. Der var Professor Schurf fra Wittenberg og flere Jurister; nu huskede han ogsaa, at det var bleven sagt, at de skulde være hans Raadgivere under Forhandlingen.

Lige overfor ham stod nu en Mand frem – og traadte op paa et lavt Katheder.

»Det er Officialen Eck,« hviskede Schurf til Doktor Luther.

»Det er bedst, I ogsaa stiger op paa jert Katheder.«

Doktor Luther saae først nu, at han stod ved Siden af et saadant, og traadte saa derop.

273

Eck pegede ned paa en Stabel Bøger, som laa paa en Bænk foran hans Katheder, saa hævede han Hovedet, saae paa Doktor Luther og sagde højt:

»Forat svare paa tvende Spørgsmaal er I kaldet for den kejserlige Trone: om I erkjender disse Bøger for

at være Eders, og, om I vil tilbagekalde deres Indhold eller blive staaende derved?«

Doktor Luther tænkte i dette Øjeblik paa et Ord af Bibelen, som en Mand ude i Forhallen nylig havde sagt til ham: at Aanden skulde indgive Jesu Disciple, hvad de skulde svare, naar de stod i Forhør blandt Fjender, – men i Stedet for at dette skete, kunde han nu ikke faa sine Tanker løs fra selve hint Bibelord, – og straks derefter ikke fra: at det jo ikke gik i Opfyldelse paa ham. Han var vist lige ved at falde i Afmagt – thi det foregik for ham ligesom i en Drøm, dette, at han skulde svare og intet kunde sige – – Da hørte han Schurfs Stemme, stærkt, lige ved Siden af sig: »Lad Bøgernes Titler blive nævnt!«

Eck tog en Liste, som han havde liggende foran sig, og læste Titlerne op.

Doktor Luther kom under dette til klar Bevidsthed, – men han følte sig ene og forladt, der var ingen Hjælp kommen! – Han følte Angsten som en Svimmelhed stige i sit Hjerte.

Han havde ikke ret Magt over sin Stemme, da han nu søgte at svare, – talte ganske sagte, saa kun de Nærmeststaaende kunde høre det, og han havde ondt ved at faa Vejret:

Han erkjendte Bøgerne for sine, – men med Hensyn til det andet Spørgsmaal, om han uden Forskjel vilde forsvare det altsammen eller tilbagekalde det, da – angik dette Spørgsmaal Troen og Sjælenes Salighed – – »Det handler,« sagde han, »om det guddommelige Ord, som er det højeste i Himlen og paa Jorden; der vilde det være forvorpent og farligt, at sige noget, som ikke var vel betænkt. Jeg kunde uden foregaaende Overvejelse let komme til at sige mindre, end Sagen krævede, eller mere, end der stemmede med Sandheden, og baade ved det ene og det andet henfalde under Herrens Dom: hvo mig fornægter for Menneskene, ham vil jeg fornægte for min himmelske Fader. – Derfor beder jeg ydmygelig om Betænkningstid, forat jeg uden Skade for det 274 guddommelige Ord og uden Fare for min egen Sjæl kan svare paa dette Spørgsmaal.«

Straks Doktor Luther havde sagt dette, var det ham, som om nu var han helt færdig for i Dag. Der kom en dødtræt Ligegyldighed over ham for, hvad der herefter kunde blive sagt eller skee under Forhandlingen. Thi samtidig følte han med en vaandefuld Sikkerhed, der dog havde noget saligt opgivende ved sig, at nu var det bristet i ham, nu var han med kort Varsel dømt til at lide den bundløse Evigheds-Rædsel, den, han sidst havde kjendt Natten før han brændte Pavens Bandbulle i Wittenberg, men som havde fulgt ham, lurende og truende, paa hele Rejsen herud. Den Rædsel havde det gode ved sig, at Mennesker sletintet havde dermed at gjøre, – det var Gud selv, og det var Satan, han nu snart skulde møde.

Han saae som gennem en Taage sine Venners nedslaaede Miner, og han saae, at Roms Sendemand, Aleander, Eck og flere stak Hovederne sammen og lo, – han saae ogsaa, at Kejseren havde rejst sig, samtalende med sine spanske Hoffolk, og at Hans Majestæt under Samtalen kastede et haanligt og harmfuldt Blik hen til ham.

Doktor Martin var traadt ned af Kathedret og stod og støttede sig dertil med bøjet Hoved, og et Øjeblik var det for ham, som om han sov. – Han vaagnede op til fuld Bevidsthed ved, at Officialen Eck fra sit Katheder, hvor han atter var traadt op, raabte ud over, Forsamlingen, men nærmest vendt mod ham: at skjønt Doktor Luther sletingen Ret havde til at kræve Opsættelse, saa havde Hans Majestæt Kejseren af medfødt Mildhed indrømmet ham Frist til i Morgen Klokken fire efter Middag, da han atter havde at møde her for denne samme høje Forsamling.

Saa gik Doktor Martin vaklende mod Udgangsdøren, støttet af Rigsmarschallen og af Professor Schurf.

Der var stor Larm ude i Forhallen. Folk raabte imod hinanden og i Munden paa hinanden. Doktor Martin hørte, ikke langt fra sig, det Raab af en Kvinderøst: »Saligt det Liv, som bar Dig!«

Det var det, han huskede tydeligst. Disse Ord skar igjennem ham som en vild Forhaanelse, – som han havde fortjent.

Da han kom hjem i Herberget, var der fuldt af Folk, som vilde see ham og helst ogsaa tale med ham.

Det undrede ham, som det gik ham, eller som han havde 275 det den Aften: det var aldeles, syntes han, som om han sad og holdt sit Vejr, og derved forhindrede sig selv i at skrigе eller hulke eller stønne eller – – Og dog drog han jo sit Aandedræt ganske som ellers. Han sad og hørte paa, hvad disse Mennesker sagde, og kunde see paa dem, at hvad han svarede, maatte være ganske fornuftigt, ja, opmuntrende. Han huskede ikke et Ord deraf senere.

Det var atter over Midnat, før de alle var gaaede. – Kun Tilio, der ikke blot var Kudsk for Doktor Martin, men ogsaa udfyldte Wolf Siebergers Stilling, var endnu tilbage i Stuen.

»I maa blive hos mig, Tilio!« hviskede Doktor Martin, rejste sig fra Stolen, hvor han havde siddet, og gik nogle Gange besværligt op og ned ad Gulvet.

Nu havde Tankerne ham for sig selv. Nu kunde de styre deres Lyst paa ham – – – Ja – Gud vilde altsaa ikke have ham i sin Tjeneste. Ellers havde Gud jo ikke ladet ham i Stikken i Dag, saa han dér skulde staa og gjøre Guds egen Sag til Skamme. Det var en Vildfarelse, at han havde gaaet Guds Ærind i alle disse mange Aar. Nej, han havde handlet for egen Regning – det vilde jo sige: det var forkastet og fordømt altsammen. Og disse store Fejl og Ulykker, al den Skyld, faldt jo nu paa ham alene. – Saadan En kunde da heller ikke være i de Udvalgtes Tal. Hans Tvivl havde jo haft Ret! Hvordan havde han nu igjen i Maanedsviis kunnet gaa og anseet denne Tvivl for urimelig og modbevist? Det var den jo ikke! Det kunde den aldrig blive! – – – Ja, det var dette med Troen. Naar man var indenfor Troen, saa trængte man ikke til Beviser, og naar man var udenfor, saa kunde man ingen faa –

Han talte højt til Tilio: »Troer I paa jer evige Salighed, Tilio?»

»Hvorfor skulde jeg ikke tro paa den, Hr. Doktor, ligesaa vel som andre Mennesker?»

»Jamen hvis nu ingen kan være sikker derpaa, – og hvem kan det?»

»Nej, saa kan jeg jo hellerikke, Hr. Doktor. Men dér er vel intet at gjøre ved, det maa man saa finde sig i. Og det er jo ikke værre for den ene end for den anden.«

»Hvad hjælper dét *Dig?*« skreg Doktor Martin. – »Eller hvor faar Du den Ro fra? Er Du da i Troen, er Du i Gud?»

»Jeg maa vel nok være i Troen. – Om jeg er i Gud, kan jeg ikke afgjøre.«

276

»Det er eet og det samme – – Og jeg er der saa ikke! – Naar jeg troer, saa maa jeg være udvalgt. Men naar jeg nu ikke troer! – – Troen gaar bort og tager sit eneste Bevis med sig. – – – Saa er det Helvede! – – Denne Gang slipper jeg ikke igjennem, Tilio –«

»Hvad vil det sige, Herre?»

»Jeg tænker, jeg dør –«

»Nu straks? – Gaa i Seng, Hr. Doktor! Det er for haardt og for koldt, som I ligger dér paa Stengulvet.«

»Lad mig ligge og støtte mig ved Bænken. – – Dettehér kan ikke vare længe – – Herre Gud! forbarm Dig over min arme Sjæl!»

»Er der ingen Ting, jeg skal bringe jer, Hr. Doktor?» spurgte Tilio.

»Jo – gaa efter en Spand og hent koldt Vand ved Brønden. Slaat det over Nakken paa mig! Det hjælper for Hovedværk!»

Det tog temmelig lang Tid for Tilio. Doktor Martin lagde sig udstrakt paa Gulvet og stønnede højt. Lidt efter begyndte han at mumle Bønner og at fremsige Credo, Han blev ved at gjentage den første Troesartikel.

Han satte sig over Ende og syntes at lytte til sin egen Stemme.

Tilio kom ind med den fyldte Spand og forklarede, hvorfor det havde varet saa længe. Han havde ikke kunnet finde Brønden i Mørket, og –

Doktor Martin hørte ikke efter ham. Han blev ved at gjentage: »Vi tro paa Gud Fader, almægtigste, Himlens og Jordens Skaber. – – Deri er det alt indbefattet, Tilio!» – Hans Stemme havde forandret sig saa pludselig, saa Tilio blev helt overrasket. »Han er den guddommelige, fuldkomne Fader. Skulde han da ikke tage imod det Barn, som græder efter ham og higer efter ham som den tørstige Hjort efter Floderne – Og han er den Almægtige. Hvad kan da hindre ham i at redde sit Barn, om han ikkuns vil. Og det har jeg svaret Ja til, da jeg blev døbt, at jeg troede paa Gud Fader almægtigste, Himlens og Jordens Skaber. Ak, Tilio! at tro derpaa det er saa godt og saa sandt, saa at alt udenfor Troen bliver Løgn og Satan. Ja, ja! – at blive i Troen det er at forsage Djævelen, men udenfor Troen er alting Løgn og Satan. Det er den største Synd og den evige Fortræd at gaa udenfor Troen. – Troen er Himmerig, – thi hvad er 277 Troens Sum, Tilio, hvad er Summen af de trede Troens Artikler og af hele Kirkens Liv og Lære? Det er: *at Gud er god*, – og dét er Himmerig! – – Tilio, Du gaar i Verden og veed ikke, at her er Himmerig. Det er Himmerig, saasart nogen ret kan tro, at Gud er god.«

»Men det troer jeg, Hr. Doktor.«

»Hvor er da Dit Himmerig?»

»Ja – her paa Stedet er det ikke.«

»Seer Du det. Nej, Dit Himmerige er paa Ebernborg og alle andre Steder, hvor Du ikke kommer. Men skal det være her, hvor Du er, da er det: *Gud er god* – thi det er Troens Sum!«

»Vil I have det kolde Vand paa jer, Hr. Doktor?« spurgte Tilio og flyttede Spanden hen til ham.

»Vil jeg ikke have en L ... !« raabte Doktor Martin og sparkede til Spanden, saa den væltede, og Vandet i Mængde flød hen over Stuens Stengulv.

»Nu faar vi noget at bestille, Tilio, forinden vi kan komme i Seng. Det skulde jeg ikke have gjort. – I Forstuen hænger nogle Hestedækner, de kan baade trække Vand og vrides op. Kom med dem!«

Da de to Mænd havde faaet Vandet tørret op, sagde Doktor Martin Godnat og bad Tilio om ikke at vække ham i Morgen, men lade ham sove ud. Saa gik han ind i sit Kammer.

Saasnart Doktor Martin var kommen op næste Morgen og havde spist sin Davre, vilde han ud at see paa Verden; den maatte vel see anderledes ud nu, end den havde gjort det sidste Par Uger. Han laante noget Tøj – og en Hætte, der dækkede det meste af hans Ansigt, forat være fri for Folk.

Han skulde straks ned til Rhinen, for det var dog mer, end hvad Mennesker kunde danne og indrette.

Han gik paa hele Turen og nynnede paa et Vers, han havde lavet – baade Ord og Melodi – mens han laa vaagen den sidste Morgentime:

Vor Gud han er saa fast en Borg,
han kan os vel bevare,
han er vor Trøst i al vor Sorg,
vort Værn mod al vor Fare.

278

Der var for Resten mere, han vilde have føjet til, selv om han saa ogsaa skulde forandre paa Melodien.

Det var højt, friskt Foraarsvejr, og omkring de brede Baade, hvoraf Skibsbroen over Floden bestod, skjød Flodstrømmen hvirvlende og susende. Nu saae han først ret, hvor mægtig Rhinen var, skjønt han allerede for nogle Dage siden havde passeret den længere nord paa. Han syntes, Elben ved Magdeburg og alt, hvad dermed hørte sammen, helt var overvunden og bortskyllet af disse umaadelige, gullige Vandmasser. Og der langt borte, over Odenwald, saae han Malchens gyldne Tind hæve sig op mod Solen. Nu kunde han følge Bjærget i dets Stigning, han kunde staa paa dets Top og springe lige ind i Himlen. – Gud er god! – hvor havde han dog kunnet glæmme det? Og han havde jo ved sit Daabsløfte forpligtet sig til aldrig at tvivle derom, han havde lovet at forsage Djævelen, hans Gjærninger og Væsen. Gud evig være priset og lovet! Det var hans højeste Pligt at tro, at Gud er god!

Det var jo Summen af, hvad Gud selv havde sagt til ham i hans Daabs Pagt.

Hele Tilværelsen var et Flod-Sus, var en Strømmen mod Guds uendelige Naades Hav! – Almægtige, evige Fader! hvor havde det en underlig Bevendthed med denne Verden! Hvor spærrede den Gabet op paa Folk, saa de raabte paa deres egen Storhed. Og hvor betød det hele ingen Ting, blot man troede paa, at Gud er god!

Ja, det var vel hans Pligt at gaa hjem i sit Herberg og spekulere paa det Svar, han skulde give for Kejser og Rigsdag i Aften. Men for hans egen Skyld! – nej, da gad han tage Morgenrødens Vinger paa og flyve op til Malchens Top!

Nu var det hele, som det skulde være: at tjene Gud og føre hans Sag, det var det sorgløseste af alt. Guds var jo baade Vindingen og Tabet, og han var almægtig, han kunde bære Tabet og bøde derpaa, om noget gik galt.

Han vandrede tilbage til Herberget gennem Byen. Han maatte ligefrem *tvinge* sig til at tænke paa, at det jo dog var en svær og tung og vigtig Sag, der stod for; det var, ligesom ingenting havde Vægt længere, alt vilde flyve til Himmels og tage ham med.

I Herberget var der nogle fornemme Borgere fra Nürnberg. De sagde flere Gange til ham, at de troede ikke, han behøvede at frygte for Baalet. Det var ikke som paa Johann 279 Hus's Tid. Saa vidt vilde man nu til Dags ikke lade det komme.

- »Vil man ikke rende og hoppe!« svarede Doktor Martin, men bad dem dog undskylde sin letsindige og forvovne Mund. – – –

Man skulde ikke tro, at Trængselen i Biskoppens Palads kunde være værre end igaar. Men det var den

dog virkelig. Det var næsten umuligt at trykke sig igjennem Mængden i Forsalen. Og der var – ogsaa paa Grund af det milde Vejr – en Hede, saa det stemmede Doktor Martin for Aandedrættet, som om han kunde have et tykt Tørklæde for Munden.

Og her, i Forsalen, maatte han atter i Dag staa og vente et Par Timer, inden Døren til Rigsdagssalen gik op.

Rigsmarschallen havde fjærnet sig fra Doktor Luther, men kom nu henimod ham forat føre ham ind. – Lige i det samme huskede Doktor Luther, at han manglede sin Bibel, – den laa i hans Kammer i Herberget. Han saae sig om og fik Øje paa Tilio ganske nær ved sig. Han bad denne løbe tilbage og hente ham Bogen; skulde Døren være lukket efter ham, naar Tilio kom tilbage, maatte han jo henvende sig til Dørvogteren. Nu vilde Doktor Martin sige denne Besked med det samme.

Tilio skyndte sig, det han kunde; selve Vejen var kun nogle faa Skridt, men det var jo om at gjøre at komme igjennem Trængselen. –

Det var meget lysere inde i Salen, saae Doktor Martin, end igaar; det maatte være, fordi det var lysere i Vejret, for Klokkelættet var omtrent det samme.

Derovre ved den modsatte Væg sad Kejseren og hans Følge. De sad i Skygge; men højt over deres Hoveder faldt Sollyset ind igjennem en Række Ruder; dets Straaler ramte den Væg, hvori Indgangsdøren var. Doktor Martin havde saaledes Lyset i Øjnene, idet han traadte ind, – men under Straalerne eller igjennem dem saae han Kejseren og Hofmændene mod Væggen ligeoverfor. – Det var dog underligt, tænkte han, for det var jo nok Mennesker; men skulde man forestille sig Himmerig og Gud paa sin Throne, saa havde man dog intet højere Jordisk at tænke paa. – Han var ikke angst mere, men der kom alligevel en sær Bevægelse over ham, og han kunde jo ogsaa mærke, hvor han var udmattet fra igaar og i Nat, – og saa denne forfærdelige Hede! Sveden løb ham ned i Øjnene.

280

Professor Schurf og hans andre Venner havde bedt ham om endelig at huske de høje Herrers Titler idag, naar han skulde til at tale – for det havde han helt glæmt igaar. Ligeledes at bøje sig underdanigt i Retning af Kejseren, baade naar han begyndte, og naar han endte.

Aa ja – naar han blot kunde huske det! tænkte han, mens han nu stod paa sit Katheder og ventede paa, at Officialen Eck skulde begynde. Han maatte jo dog først og fremmest tænke paa, hvad han skulde svare.

Midt under sin Anspændelse kunde Doktor Martin ikke helt holde sit Blik fra Kejseren: hvor han dog saae ung og spinkel ud! Og lignede jo for Resten den ældste af Garver Görckes Sønner i Mansfeld, – hans Mund stod ogsaa altid aaben og gabte, ligesom han ikke kunde faa Luft nok igjennem Næsen. – Men man kunde jo nok see, at den unge Kejser Carolus var vant til Højheden; han saae snarest ud, som om han kjedede eller ærgrede sig.

Tilio skjød i det samme sagte en stor, læderindbunden Bog op paa Kathedret foran Doktor Martin.

Tilio vilde straks gaa tilbage, men da begyndte Eck at tale, – og der var nogen, der lagde sin Haand paa Tilios Skulder og hviskede, at han skulde staa ganske stille. – Det vilde han ogsaa allerhelst.

Doktor Martin følte sig helt befriet for sit tidligere, sønderknusende, overnaturlige Evigheds-Ansvar, men en inderlig, smertelig Medlidenhed med al den Strid og Blodsudgydelse og Død, han vilde volde ved nu om et Øjeblik at sige Nej til Kejser og Rigsdag og Forlig, bragte hans Hjerter til at skjælve og vilde opløse hans Besluttedhed i Graad. Tilmed var den Følelse saa ny for ham, – den plejede at vige hos ham for den Sandhed: at han jo da allerførst vovede sit eget Liv.

Doktor Martin havde trods sin Grebethed af sine egne Tanker dog hørt, at Eck havde dadlet ham, fordi han havde bedt om Betænkningstid overfor Spørgsmaal, som han burde have kunnet svare paa straks. Slutningsordene af Ecks Tale hørte han ganske tydeligt: »Vil I forsvare de Bøger, som I har erkjendt for at være Eders, – vil I forsvare dem *alle*, eller vil I tage noget tilbage?«

Doktor Luther bøjede sig dybt og begyndte: »Allerdurchlauchtigste, stormægtigste Kejser! Durchlauchtigste Fyrster! Naadigste og naadige Herrer! Efter den Frist, som igaar blev 281 mig givet, fremstiller jeg mig lydig her og beder, at det for Guds Barmhertigheds Skyld maatte behage Eders kejserlige Majestæt at høre denne Sag, der, som jeg haaber, er Retfærdigheds og Sandheds Sag, og at I – om jeg paa Grund af min Uerfarenhed ikke skulde give enhver sin vedbørlige Titel eller med Væsen og Gebærder skulde støde an mod Sæd og Skik ved Hove – da vilde naadigen tilgive mig saadant som en Person, der ikke har færdedes ved Fyrsternes Hoffer, men derimod i Munkenes Krinkelkroge« – – – Da han nu skulde til at sige sit Nej til Forlig og Tilbagekaldelse – kom han til at see sin Kurfyrste, Frederik den Vise – lige ind i hans bekymrede, kastaniebrune Øjne, – han havde aldrig seet Kurfyrsten paa saa nært Hold, thi denne havde altid undgaaet at tale personlig med ham – og han syntes, disse Øjne lignede hans Moder Margrethes – – og da

mærkede Doktor Martin godt, at Resten af hans Tale blev ikke helt tydelig, han kunde ikke tvinge sig til at udtale Kampens *Nej* i al dets Haardhed, – uagtet han nævnte Kristi Ord: »Jeg er ikke kommen for at sende Fred men Sværd, jeg er kommen for at rejse en Mand mod hans Fader og Datteren mod hendes Moder.«

Han tav, – og vidste ikke rigtig, hvad han havde gjort, hvad han havde faaet sagt.

Der var Strid i Luften. Det saae saa fjendtligt ud derovre paa den store Forhøjning, hvor Kejseren og alle hans Spaniere havde Plads. Hvilke Fjender vilde Tyskland ikke faa! Hvor mange Tusinde brune, gode Øjne vilde ikke blive lukkede, hvis den Strid brød ud!

Men nu hørte han Eck raabe i en harmfuld Tone: »Her er ikke Tid og Sted til at modbevise jere Kjætterier; de er dømte for længe siden paa Konstanzer-Conciliet! – – – Giv nu, Hr. Doktor, et klart Svar, uden Omsvøb og Kunster: Vil I tilbagekalde de nævnte Lærdomme, eller vil I det ikke?«

Nej, saa *skulde* han jo til det – – I samme Nu skjød det igjennem ham: Hvis det nu tilmed er Løgn og Bedrag, Du lærer dem, – hvis Du styrter dem ud i Mord og Brand gjennem mange Aar og i et evigt Helvedes Afgjort – – Han følte den forrige Nat over sig – – Men saa var ogsaa Redningen der: *Gud er god!* – han har tvunget Dig, han har ikke tvunget Dig ud i Løgn og Bedrag – –

Han var begyndt at svare, inden han vidste det selv: »Da altsaa Eders kejserslige Majestæt og de høje Herskaber ønsker 282 et ligefremt Svar uden Omsvøb eller Udflugter, saa vil jeg svare saaledes: Hvis jeg ikke bliver overvunden af Skriftens Vidnesbyrd eller ved klare Grunde – for jeg stoler hverken paa Paven eller paa Concilierne alene, da det er sikkert, at de ofte har taget fejl og modsagt sig selv – saa er jeg overvunden af de hellige Skrifter, jeg har nævnt, og min Samvittighed er bunden i Guds Ord. Jeg kan intet tilbagekalde, og vil intet tilbagekalde, thi det er usikkert og farligt at handle mod Samvittigheden!«

Der blev en voldsom Larm i Salen efter disse Ord; men han hørte den egenlig ikke, saae hellerikke paa Folk, han saae kun sin Moders og Kurfyrstens brune, bebrejdende Øjne. Han maatte væрге sig imod dem, og han vidste dog ogsaa, han havde handlet ret, – han sagde heftigt, men dæmpet, – og det var kun de Nærmeststaaende, der hørte det: »Anderledes kan jeg ikke. Her staar jeg. Gud hjælpe mig! Amen!«

Kejseren havde ladet Eck kalde hen til sig. Nu traadte Eck atter op paa sit Katheder og sagde til Doktor Luther: »Hans Majestæt spørger jer, Hr. Doktor, om I virkelig vil paastaa, at et Concilium kan tage fejl?«

»Ja,« svarede Doktor Luther straks, »det staar fast, at Konstanzer-Conciliet har dømt tværtimod klare og tydelige Udtalelser af den hellige Skrift. Derfor tvinger den hellige Skrift mig til at sige, at dette Concilium har taget fejl.«

»I kan ikke bevise, at noget almindeligt Concil har taget fejl!« raabte Eck.

»Det vil jeg bevise paa mange Punkter!« svarede Doktor Luther.

Da rejste Kejseren sig i heftig Forbitrelse, strakte Haanden ud til Tegn paa, at Forhandlingen var til Ende, og forlod Salen.

Straks efter hørtes der høje Raab og Skrig, mange paastod, at de havde seet dragne Sværd. Men alle skyndte sig mod Udgangen. Det var Nat nu.

Doktor Martin havde bøjet sig dybt for Kejseren, idet denne forlod Salen, – men blev nu selv ført mod Hovedudgangen af Rigsmarschallen. – En Del Spaniere fulgte lige efter ham med Piben og Larm og høje Haansord.

Ude i Forhallen standsede Doktor Martin et Øjeblik. Han kunde ikke gaa for Udmattelse og var ganske svimmel af Tørst. – Da saae han den ivrig katholske Hertug Erich af Brunsvig med en Haandbevægelse sende en ung Page hen 283 til ham. Denne bar en stor Sølvkande, som han rakte Doktor Martin: »Det er Eimbecker Øl, som min Herre Hertugen skjænker jer, Hr. Doktor, med samt Kanden,« sagde han og bøjede sig. – Doktor Martin tog mod Kanden, slog Laaget tilbage og satte den for Munden, – og tænkte paa, ja, saae for sig, den Svend fra Brunsvig hos Skrædder Sturz i Magdeburg, der havde fortalt om Folkene i Schöppenstädt. Dernæst saae han kun den klare, gule Drik med perlende Skumpletter paa, som lyste i Fakkelskjæret, og som gav Gjenskin i den blanke Kandes Indre. Han drak, som han ikke havde drukket, siden han havde Tyfus i Magdeburg, og stønnede – da han ikke kunde bevæge Læberne – i Tak til Gud, fordi han er god. – Da Kanden var tømt, saae han sig om. Hertugen stod der endnu og smilte, med Taarer i Øjnene. Doktor Martin greb hans Haand og trykkede den: »Gud lønne jer derfor, Hertug Erich!« sagde han.

Da han naaede Døren til Gaden, fik han Øje paa Tilio, der stadig beundrende stirrede paa ham.

»Tag den, Tilio!« sagde Doktor Martin, og rakte ham Sølvkanden. »Skal jeg gaa her og slæbe omkring med den som en anden Kjældersvend!«

Lidt efter traadte han ind ad Døren til sit Herberg. Han strakte begge sine Hænder til Vejrs, saa Munkekuttens Ærmer gled ned om hans nøgne Arme: »Saa slap jeg igjennem! Saa slap jeg igjennem!« raabte han glædestraalende. »Om jeg saa havde tusinde Hoveder, jeg vilde hellere lade dem alle hugge af, end jeg skulde tilbagekalde noget!«

Baade denne og de følgende Aftener var der mange Gjæster i Johanniterhuset, som kom for at være sammen med Doktor Martin. Nogle kom rejsende langvejs fra for det alene.

Han brød sig ikke meget om at tale med dem. For han kunde ikke – siden han kom tilbage fra Mødet – faa sine Tanker løs fra sin Barndomstid. Han undrede sig selv meget over, hvoraf det kunde komme. Det myldrede frem med Minder fra Mansfeld, fra Magdeburg og fra Eisenach, saasart han var ene, – og han kunde for Resten føle sig ene, selv naar der var allerflest Mennesker tilstede. – Han gik endogsaa en Eftermiddag over Rhinen paa Skibsbroen, over til en Flod-Holm, der laa lige overfor Worms, og som kaldtes Rosengaarden. Og det var sletikke, fordi dér var saa skjønt, men blot for nogle Fortællingers Skyld, som hans Moder havde fortalt ham: om Didrik af Bern, og Kriemhilde 284 og Seyfried, – og som skulde være gaaet for sig derovre i Rosengaarden.

Af Begivenhederne nu i de sidste Dage var der egentlig kun eet, som stadig kom frem hos ham igjen: det var det Øjeblik, den sidste af de to Aftner i Rigsdagssalen, da han havde følt Mindelser fra Rædselen Natten forud: *hvis* han nu havde bedraget Menneskene ved sin Lære! – og saa Redningen pludselig var kommen ved de Tanker hos ham: Gud er god! Det vilde Gud ikke have ladet skeep! – Det var jo første Gang, han havde overvundet denne *store* Angst, *uden at lide den igjennem*, overvundet den, straks da den nærmede sig – ved Troen paa Gud. Tænk, hvis nu denne Magt var ham givet for bestandig, for hele Fremtiden! – ja, han vilde fornemme sig selv og sit Liv helt anderledes; ikke føle sig som den, der altid sad til Leje hos Angsten og kunde siges op uden Varsel, og naar det skulde være; føle sig som den, der ejede sit Liv i Guds Navn for Jesu Kristi Skyld. – Om det maaske var derfor, han nu absolut skulde see sit Liv igjennem fra de første Aar af, om det var, fordi han nu endelig skulde tage dette sit stakkels angstslagne Liv i tryk Besiddelse?

Tit var Besøgene i Herberget ham ligefrem ubehagelige. Folk var baade nysgjerrige og næsvise; og tit var det jo fornemme Folk. – Og han kunde ikke komme afsted hjemad; thi baade hans Fjender og hans Venner ønskede et Forlig bragt i Stand, hvad han dog slet ikke kunde gaa ind paa, trods alle deres Forhandlinger med ham.

En Dag fik han Besøg i Herberget af en meget næsvis, ung Person: Landgreve Philip af Hessen. Han var kun *atten* Aar gammel. Ham morede Doktor Martin sig dog tildels over. Besøget var ikke langt, men det var saa mærkeligt for ham at see et Menneske, hos hvem han i de allermindste Bevægelser og Gebærder kunde skjønne Forskjellen imellem sit eget Liv og sin egen Opdragelse og saa den Fremmedes.

Doktor Martin bad ham flere Gange om at sætte sig ned, men det vilde han ikke. Han gik saa gesvindt og næsten ligesom dansende omkring i Værelset og kiggede paa Doktor Martins Sager, der laa spredt derinde, Bøger og Tøj og andet, som jo sletikke kom ham ved. Han skottede ogsaa nu og da til Doktor Martin selv, og han kom med det ene Spørqsmaal oven paa det andet. Men naar han spurgte, saae han ikke paa Doktor Martin.

285

Pludselig ytrede han: »Jeg hører, Hr. Doktor, at I lærer, at naar en Mand bliver gammel og ikke længer kan opfylde sin Pligt overfor sin Kone, saa skal bare Konen tage sig en anden Mand. – Det har Hofraaderne fortalt mig.« Saa slog han en lystig Latter op.

Doktor Martin smilede ad ham og sagde: »Nej, naadige Herre, saadan Snak skulde Eders fyrstelige Naade ikke fare med. Alderdom og Svaghed skal enhver bøje sig for og tage som det Kors, Gud lægger paa os. Hvad jeg har sagt, gjælder kun usle Svæklinge, som ved Bedrag har narret sig en dygtig Kvinde til og narret hende for hendes Livs Frugt. Det er noget andet, og som sletikke kommer almindelige Mennesker ved. Men jeg har før mærket godt Folks slemme Vilje til at fordreje og forvanske Guds store Sag og Værk, saa at det hele falder ud til Kjødets Lyst. Saaledes har det vistnok altid været, men det bliver kun til slige Skjælmers eget Fordærv.«

Landgreven blev rød i Hovedet, men lo dog og sagde: »Godt Ord igjen, Hr. Doktor! – Ja, ja, har I Ret, saa hjælpe Gud jer!«

»Ja – Goddag til et Økseskaft, Eders Naade!« svarede Doktor Martin. – –

Samme Dag talte Doktor Martin sidste Gang med Kejserens Underhandlere. Han sluttede Forhandlingerne med de Ord: »Naadigste Herrer, jeg kan ikke vige, saa gaa det mig, som Gud vil!« – Tillige bad han om, at man nu snarest mulig vilde skaffe ham Kejserens Tilladelse til at rejse hjem til Wittenberg.

Denne erholdt han endnu samme Aften. Officialen Eck og en kejserlig Geheimesekretær kom til ham i Herberget og forkyndte ham i Kejserens Navn følgende: at da alle Opfordringer til ham fra Kejseren og

Rigsstænderne havde viist sig forgjæves, saa havde Kejseren nu kun eet at gjøre: at optræde mod ham i sin Egenskab som den katholske Troes Beskytter, Han skulde nu inden 21 Dage være tilbage paa sit Hjemsted; saa længe havde han frit og sikkert Lejde.

Da de var gaaet, fortalte Doktor Martin Tilio, hvad der var passeret, og føjede til: »det vil sige: om 21 Dage er jeg ikke blot i Pavens Band, men ogsaa i Rigens Akt. Vi maa da trøste os ved, at Gud kan de hverken gjøre bandsat eller fredløs.« –

Kort før Doktor Martin vilde gaa i Seng, kom hans 286 Rejsefælle Professor Amsdorf og to kursachsiske Hofraader ind til ham. Tilio blev sendt udenfor, og derefter meddelte de Doktor Martin, at han ikke vilde komme hjem til Wittenberg for det første; han vilde blive bragt til en Side, inden han naaede hjem. Han skulde intet frygte, det blev gjort til hans eget Bedste. Doktor Martin var ingenlunde tilfreds dermed, men sagde dog, efter nogen Overvejelse, at han vilde bøje sig for, hvad hans Fyrste overfor ham bestemte. Næste Dags Formiddag – den 26. April – kjørte Doktor Martin atter ud af den nordre Port paa Wormser Bymuren. Tilio sad paa Kjøresædet; bag i Vognen befandt sig de samme fire Personer som paa Henrejsen. Rigsherolden skulde først tage noget senere afsted og støde til dem i Oppenheim. Derved blev det undgaaet at vække Opsigt ved Afrejsen.

Tilio sad og var meget misfornøjet – baade med, at Afrejsen gik saa stille og ubemærket for sig, og med, at det hele endte, som det gjorde. – Den Aften, da han ved et Tilfælde var kommen derind i Rigsdagssalen, havde hørt Doktor Martins Tale og havde staaet midt i den ophidsede Forsamling derefter, da – ja, det var jo paa en Maade ikke bleven til noget, men da syntes han alligevel, han havde været inde i – det egentlige – ja, hvad! – det, som man kunde kalde *at leve*. Og ligesaa i de nærmeste Dage derefter i Worms: den Morgen, de saae denne Plakat rundt paa alle Byens Husvægge, om, at firehundrede Adelsmænd havde sammensvoret sig om med væbnet Magt at beskytte Martin Luther, og de erklærede alle Romanister og især Ærkebispens af Mainz dødeligt Fjendskab, fordi Ære og guddommelig Ret var bleven undertrykt. Otte tusende Mand Krigsfolk havde de i Beredskab, og under det hele stod med store, sorte Bogstaver: »*Bundschuh, Bundschuh, Bundschuh!*« – Ja, da troede han, at nu kom det endelig! – Og om Natten skulde der være funden en Seddel i selve Kejsersens Værelse, hvorpaa der stod skrevet: »Ve det Land, som har et Barn til Konge!« – –

Men nu sad de her ganske fredelig, som om de skulde kjøre i Søndagsbesøg, – og ingen vidste, at de skulde af Sted, saa der var ganske tomt paa Gaderne, og ingen Rigsherold havde de foran sig! – 287 Og det allerværste var næsten, at han kunde forstaa paa snart alle Mennesker, han talte med, at det var noget helt usædvanligt, han havde været med til; det var et Spørgsmaal, om han kunde vente at opleve noget større hele sin Levetid. – Han havde ikke andet at trøste sig ved end det smukke Foraarsvejr – og saa Bjærget Malchen derovre paa den anden Side af Rhindalen. Det steg tilvejs for Øjet uden en Lyd, – det var noget lignende, som naar Solen staar op.

Under Opholdet i Oppenheim, hvor der skulde bedes, stod Tilio og tyggede paa sit Brød – og saae stadig derover mod Bjærgene i Odenwald. – Doktor Martin kom hen til ham og spurgte, om han *nu* ikke hellere vilde gaa til Ebernburg end komme til Wittenberg. Nu var de jo i Nabolaget igjen?

Nej, det havde Tilio sletingen Lyst til. De havde jo alligevel ingen Ting gjort, hverken Ulrich von Hutten eller Sickingen.

»Nej, men hvad skulde de gjøre?« sagde Doktor Martin. »Det hele gik jo fredeligt nok af i Worms.«

»Jamen nu bliver I jo sat i Rigens Akt, saa er I fredløs, Hr. Doktor. Det kunde de have forhindret.«

»Det kunde de vist ikke.«

»Saa skulde Ridder Ulrich ikke have skrevet om Sværd og Pile og Bombarder, som de vilde bruge mod de onde Aander. Og hvorfor slog han saa den Plakat op, som der stod »*Bundschuh*« paa?«

»Det var ikke Ridder Ulrich, der slog den op.«

»Saa var det da en af hans Venner, har jeg hørt.«

»Ja, maaskee. – Men I er ikke tilfreds, kan jeg forstaa, Tilio, med vor Rejse. Og I var endda til Stede, baade da Kejser og Rigsdag fordømte mig, og Natten i Forvejen, da Gud tog mig til Naade. Men det var nu godt nok, at I intet mærkede déraf.«

»Af at Gud tog jer til Naade, Hr. Doktor? Hvorfor maatte jeg ikke mærke til det?«

»For saa skulde det have været en udvortes Ting, saa havde jeg ingen Gavn haft deraf.«

»I mener da, at jeg kun kan mærke, hvad der er udvortes?«

»Lige netop dét, ja,« sagde Doktor Martin og lo. »Om I saae de indvortes Ting, da vilde I vide, at der er

ingen Nød saa stor som den, at bære Skyld, og der er ingen Lykke som 288 den at blive befriet for sin Skyld. Det er den eneste store Forandring, thi den forandrer Verden fra et Helvede til et Himmerig.«

»Nej, dertil kjender jeg intet, Hr. Doktor. Men hvoraf kommer det?«

»At I ikke kjender det?«

»Ja.«

»Jeg tænker ikke, I har baaret hverken Ansvar eller Skyld for jere Forældre, og derfor heller ikke for Gud i Himlen.«

»Men hvad skal jeg da nu gjøre, Doktor Martin?« spurgte Tilio i en lidt spottende Tone.

»Folk som I har vist nødig at rejse ud i Verden om dét, som blev forsømt i deres Barndom. Rejs til Ebernburg, saa faar vi os en anden Kjøres vend. Der lærer I vel at kjende, hvad Skyld er, – om I kuns ikke kommer til at betale dyre Lærepenge – saa det bliver mere end en Kundskab.«

»Nej, det har jeg ingen Lyst til nu. De Pavelige spottede Ridder von Hutten i Worms og sagde om ham: Hr. Ulrich truer, men slaar ikke, han gøer, men bider ikke.«

»Nu, I lærer det vel ogsaa at kjende anden Steds. Ingen Steder faar man det dog gratis, undtagen naar man faar det i Barndomshjemmet.«

Man drog nu videre fra Oppenheim, nordpaa. Samme Vej, som man var rejst ned. – Tilio forstod ikke, hvad Doktor Martin havde sagt til ham. Han indsaae blot, at havde han selv haft det, som Doktor Martin havde det *nu*, saa vilde han intet bedre forlangt; thi mens han selv og de andre kjørte igjennem Rhindalen, var det paa Doktor Martin at fornemme, som om han kjørte frem gjennem Himmerig, saa Tilio kunde vel forstaa, at dér var skeet en stor Forandring.

Da de var komne i Herberg i Frankfurt, foresagde Doktor Martin et Brev til Mester Cranach i Wittenberg, som Tilio skrev for ham: »I Worms ikke andet gaet for sig end saa meget: Er disse Bøger Dine? – Ja. – Vil Du tilbagekalde dem eller ej? – Nej. – Saa herut med Dig! – Oh, vi blinde Tyskere, hvor barnagtig handler vi dog og lader os trække om ved Næsen af Romanisterne! – Jeg befaler Eder Gud i Vold. Jeg lader mig nu indespærre og skjule, veed ikke selv hvor; og skjøndt jeg hellere havde lidt Døden af Tyrannerne, især af den rasende Hertug Georgs Hænder, saa maa jeg dog ikke foragte gode Folks Raad, til Tiden er der. Jøderne maa vel have Lov endnu at synge Ha, ha, ha!

289

(nemlig jublende som ved Kristi Død); Paaskedag skal nok komme ogsaa for os, da vil vi synge Halleluja!«

Den sidste Halvpart af Brevet forstod Tilio ikke.

Paa samme Tid sendte Doktor Martin Herolden, som var stødt til dem i Oppenheim, tilbage til Worms med en Skrivelse. Resten af Vejen rejste de saa uden ham.

Den 2. Maj kom Rejseselskabet til Eisenach. – De boede i offentligt Herberge, men det laa i en Gade, hvor Doktor Martin var saa godt kjendt fra gammel Tid. – Straks efter Ankomsten, da Tilio fulgte ham ind paa hans Værelse forat hjælpe ham, sagde han til denne: »Hvis det ikke var den allerstørste Synd at bede saaledes, saa kunde jeg blive fristet til at sige til Gud: lad mig beholde Dig, Herre Gud, og mine Synders Forladelse, dertil mine Minder og saa Eisenach, – da maa Du beholde Dit Himmerig.«

»Det var et stort Ord!« sagde Tilio.

»Det forstaar I ikke. Det kommer deraf, at I ikke veed, hvad Syndernes Forladelse er, og hellerikke, hvad Eisenach er. I veed ikke, hvad det er at have sine Synders Forladelse, saaat man kan taale at besøge sine Minder.«

»I har da været her før? For mange Aar siden?« spurgte Tilio.

Men Doktor Martin svarede ikke ret derpaa: »Nej, nej! min Salighed giver jeg ikke derfor!« sagde han. »Men de stakkels Aar, jeg har tilbage i Verden: her er de! – hvis jeg saa maa leve kuns een Dag disse Minder om igjen!«

Om Morgenens prædikede han i Hovedkirken. Stedets Præst, som var en ivrig Tilhænger af Doktor Luther, men frygtede for Følgerne for sig selv af at lade denne bandlyste og nu snart fredløse Mand tale i Sognekirken, nedlagde en formelig Protest derimod for Notarius publicus, men lod det saa forøvrigt skee.

Tilio havde forstaaet paa Doktor Martin, at han vilde omkring og besøge forskellige gamle Steder, mens han var her i Byen. Men det blev ikke til noget. Han gik kun hen for Enden af den Gade, hvori Herberget var, - dér laa en gammel Kjøbmandsgaard, der kaldtes Cotta's Gaard, men nu hed Ejeren ellers noget andet. Dér stod han længe om Eftermiddagen, efter at han havde prædikeret, - og Tilio var fulgt med ham. Men han fortalte ingen Ting. Han sagde kun, at dét yndede han saa svært godt, naar alle Stier saadan var bleven lysebrune af Foraaret og fasttrampede, - 290 det var, ligesom den lovede saa meget, saadan en kold, blæsende Foraars eftermiddag eller Aften. - Desforuden takkede han Gud, fordi han havde givet ham Minder og saa Syndernes Forladelse. -

Næste Dag skiltes de fra Peter Swaven, som skulde til Gotha. Derimod Doktor Martin og Broder Pezensteiner, Amsdorf og Tilio - fremdeles som deres Kudsk - kjørte ind i Bjærgskoven ved Wutha og saa videre over Ruhla til Möhra, hvor de skulde besøge Doktor Martins Slægt. Det forstod i hvert Fald Tilio, at det var Grunden. Doktor Amsdorf derimod lod, som han vidste bedre Besked.

Om Natten laa de hos Doktor Martins Farbroder Heinz Luther, og om Formiddagen - Løverdags den 4. Maj - prædikede Doktor Martin i Möhra Kirke. Hen paa Eftermiddagen kjørte de saa af Sted igjen, - og nu skulde Rejsen da gaa ad Gotha til. Den Besked havde Tilio faaet. - Vejen dertil gaar over Schweina og om ved Slottet Altenstein - og saa videre igjennem Bjærgskovene til Waltershausen. - Man skulde undres paa, tænkte Tilio, saamange Slægtninge dog Doktor Martin havde i denne lille By Möhra. For de fulgte med et godt Stykke Vej helt hen i Nærheden af dette Slot Altenstein, og de var nok et halvt Hundrede Stykker, baade Mænd og Kvinder og Børn. Men her vendte de om og sagde Farvel, for det var ved at blive Aften, og nu skulde man straks ind i Bjærgskoven.

Da man var kommen et lille Stykke om bag Altenstein, begyndte Vejen at stige op mod de skovbevoksede Banker. Og nu var det allerede noget mørkt, men Tilio saae dog paa temmelig Afstand en Flok Ryttere - og de var bevæbnede - komme ud af Skoven og slaa ind paa Vejen lige imod dem. Et Stykke borte - men det blev jo mindre og mindre, da Tilio blev ved at kjøre - holdt de stille, disse Ryttere, og spændte deres Armbrøster.

»Men hvad er det?« siger Broder Pezensteiner, for han havde hele Tiden frygtet, at de nok skulde komme galt af Sted paa den Hjemtur fra Worms, »hvad er dét derhenne?« , »Ja, det er jo Krigsmænd, kan man see,« svarer Tilio. »Og de er ved at lave deres Bøsser i Orden.«

»Saa gaar det ikke godt længer!« siger Broder Pezensteiner. »Lad mig komme ned!« - Og skjønt han var i sin lange Munkekutte, og havde jo desforuden sine Pligter overfor Doktor Martin, - saa svinger han sig i eet Spring ned af 291 Vognen, folder Munkekappen op om sig, og løber ad en Sti - som for Resten ogsaa gik til Waltershausen, men det vidste han ikke - ind i Bjærgskoven.

Tilio sad og ventede paa at faa et Ord fra Doktor Martin eller fra Amsdorf - om han skulde standse, eller hvad han skulde, - men de siger ingen Ting. Og han kjører saa videre, men det langsomste han kan. - Nu satte imidlertid dehér Ryttere sig atter i Bevægelse hen imod dem, og det gik rask: et Øjeblik efter havde de omringet Vognen. Og en af dem, som Tilio ansaae for Høvdingen, sigter paa ham med Armbrøsten og befaler ham at sige, hvem han har derinde under Sejlet.

»Siig det blot!« hører han i det samme Doktor Martin hviske bag sig.

Ja, saa giver han dem jo Besked.

Straks bryder de Sejlet af Vognen og griber fat i Doktor Martin og trækker ham ud over Fadingen, ned paa Jorden - og bruger imidlertid de forfærdeligste Skjældsord til ham. Amsdorf brugte ogsaa Mund til dem, og sparede dem for Resten ikke, kaldte det en Voldsdaad dettehér - og meget andet. De svarede sletikke derpaa, men trak af Sted med Doktor Martin imellem sig.

»Bliv paa Vognen, Tilio!« var det sidste, Doktor Martin raabte, inden de forsvandt med ham ind i Skoven.

»Det var en Skarn, at vi ikke satte efter dem,« sagde Tilio.

»Nej, det var der ingen Ting at gjøre ved,« svarede Amsdorf, »Lad os blot see at komme herfra i en Fart.«

Tilio var meget bedrøvet og utilfreds med sig selv. For her havde jo egentlig været en Lejlighed til at komme med i - ja, i noget stort. Skjønt han var vel bare bleven skudt ihjel, - det var da ikke dét, han vilde.

De kjørte rask ad Waltershausen til. Her traf de Broder Pezensteiner, som var løbet hele Vejen. Men Tilio skammede sig ved at see ham. For nu var han jo selv ikke stort bedre.

V

Kejseren svarede sletingen Ting, da Rygtet blev ham forebragt, at Doktor Martin Luther paa Hjemrejsen fra Worms var forsvunden. Derimod fik han, efter at den største Part af Rigsdagens Medlemmer var rejst fra Worms, et Edikt vedtaget og underskrevet af fire Kurfyrster, hvorved Doktor Luther blev sat i Rigens Akt. Ligeledes lod han udgaa strenge, Straffe-Trusler mod de Øvrigheder, som ikke, saa vidt de kunde, udførte Ediktets Bestemmelser.

Paa den Tid brød Krigen med Frankrig ud, saa Kejseren blev stærkt optagen af andre Ting.

Først Klokkeren 11 om Aftenen blev Doktor Martin af de kurfyrstelige Ryttere – som det var forud bestemt – bragt ind paa Wartburg. De havde redet omkring med ham i Skoven siden Solnedgang, for at lede Folk paa Vildspor. Det eneste, hans Slægtninge i Möhra kunde opspore om hans Skjæbne, efter at de havde sagt ham Farvel, var, at man havde hørt Hovslag af mange Ryttere paa Skovvejen i Retning af Brotterode. – –

Han havde aldrig været indenfor en saadan Borgs Mure før. Det var jo mørk Nat, da Rytterne ankom med ham, men Lyset fra Faklerne, der blev baaret dem i Møde straks indenfor Porten, kastede Glimt op ad høje Vægge, hvoraf det øverste forsvandt for Øjet mod den mørkeblaa Nathimmel.

Det varede dog kun ganske kort, saa var Doktor Martin inde paa sit Værelse, der ikke var videre stort, men saae meget hyggeligt ud – i hvert Fald eftersom han var vant.

Han fik straks Besøg af Slotshøvedsmanden Hans von 293 Berlepsch, der syntes at være ham meget venlig sindet og talte helt muntert med ham.

»I maa nu vænne jer til at hedde Hr. Junker og ikke Hr. Doktor, og vi maa alle vænne os til at kalde jer saaledes,« sagde Slotshøvedsmanden. »Men det er maaskee allerede bleven jer sagt?«

»Nej, fra hvem kommer den Befaling?«

»Den kommer fra de kurfyrstelige Raader – nærmere Besked veed jeg ikke. Jert Ophold her skal holdes ganske hemmeligt. I faar en Junkers Dragt. Jeg bringer her en gylden Kjæde, som I til Adels Tegn maa hænge om jer Hals. I skal have en af mine adelsbaarne Kjertesvende til jer Opvartning. Og I maa nu lade jert Haar og Skjæg vokse, som før I blev Munk.«

»Om kuns Haaret tør vove at gro paa de hellige Steder,« sagde Doktor Martin smilende.

»Den allerførste Tid maa I vel helst undlade at gaa udenfor Borgen, – men senere kan I færdes, hvor I vil, i den nærmeste Omegn, kun at I ikke gaar ind i Byen. – Og nu Gud i Vold og en god Nats Søvn! – Her kommer vist Svenden, som skal gaa jer til Haande.«

Døren aabnedes, og en fjortenaarig Dreng traadte ind.

»Han hedder Moriz og er Søn af Ridder Joachim von Bebra.« – –

Doktor Martin havde slet ikke tænkt over endnu, hvordan han skulde leve her i sit Fangenskab eller sin Skjulthed, hvad det skulde kaldes, – hvordan det skulde kunne blive en rimelig Fortsættelse af hans sædvanlige Liv. – Der var ligesom et tomt Rum foran ham, da han var kommen op næste Morgen. Hvordan skulde han kunne skrive, naar han ingen Bøger havde? Og prædike maatte han jo ikke for Skjultheds Skyld. – Og dette kunde jo maaskee komme til at vare baade Uger og Maaneder.

Han gik straks til Slotshøvedsmanden og spurgte, om der var Mulighed for, at der kunde skaffes ham de og de Bøger fra Wittenberg? Hr. von Berlepsch svarede med en Undskyldning, fordi han ikke selv havde nævnt det allerede i Aftes: at alt, hvad hans Gjæst i saa Henseende maatte ønske, hurtigst muligt vilde blive udført. Der blev ogsaa sendt ridende Bud af Sted samme Dag.

Det viste sig senere, da Bøgerne kom, at han ikke havde nær saa megen Brug for dem, som han havde troet. Men en 294 Uges Tid gik hen, da han svævede i den Forestilling, at Bøgerne var ham helt uundværlige, og da han som Følge heraf ikke bestilte noget videre. Det var ham ganske uvant, og det var nogle særligt lykkelige og mærkværdige Dage for ham.

Han udbad sig allerede da Tilladelse til at vandre ned gennem Bjærgskoven og see sig lidt om i Egnen og fik den ogsaa. Og det viste sig, at ingen lagde Mærke til ham, i den Forklædning, han nu bar.

Han var nede en Aften ved Hörselfloden, – da havde han saa mange forunderlige Tanker. Og det var,

besynderligt nok, Tilio og saa sig selv, han tænkte mest paa. – Det var saadan kjøligt, noget blæsende Foraarsvejr, og blev tilsidst Maaneskin. Floden brusede just ikke, men den gik med store, hastige Bølger, hvorover Maaneskinnet blinkede. Det mindede meget om en Aften i hans Ungdom, han stod ved den samme Flod, nogle Dage før han blev optaget i Cottas Hus. Da havde han tænkt paa Jomfru Ursula Schalbe, som han jo siden traf der i Huset, og været saa bevæget i Sindet. Og akkurat ligesom den Gang kom Bølgerne i Aften skridende ind i Maanestriben og ud af den igjen. Han havde syntes, at det var saadan en Ynk for dem, at de ikke kunde blive i Maanelyset, men skulde straks forlade det igjen, ud i Mørket paa den anden Side. – Ja, og dér kom han saa nu i Aften til at tænke paa Tilio, thi det kom ham for, at der var noget ved Tilio, som lignede ham selv i den Tid. Hvad det var, kunde han ikke just sige, – og desuden syntes han, at Tilio tog det hele ligesom mere grovt og udvortes, – men alligevel – – Tilio var ung, og det havde *han* jo ogsaa været den Gang.

Om han nu selv var bleven ved i den Retning, han da var i? Hvad der saa var bleven af ham? Man kunde blive helt urolig, men ogsaa sært salig, ved at tænke derpaa. Men noget ganske forskjelligt, fra som nu, var der jo da kommen ud af det. – Hvad det var, der havde revet ham ud af den Bane, kunde han jo sagtens see. Det var jo denne Følelse af Skyld, helt fra Barndommen af, som havde holdt sig saa stærk, og atter havde gjort det hele til Skyld, – ikke just dén Ting, dér stod paa, aa nej, sletikke! – men det altsammen, hele hans Liv fra først til sidst. Om det nu skulde være ret og nødvendigt? – for det var jo ellers det, han var sluppen igjennem til sidst, saa han havde seet: at han havde ingen Skyld, den var ham forladt ved Troen paa Jesus 295 Kristus. Men det havde han jo ingen Brug haft for, om ikke Elendigheden havde været først. – Og Tilio – han følte ingen Skyld, nej, det var jo netop, hvad han selv havde forklaret ham for nogle Dage siden. – – Men Livet det blev dog lige underligt, ikke til at forklare, – Livets Strøm, som kom blinkende med sine dybe, hastige Bølger ind i Lyset og ud i Mørket, om og om igjen. Saadan blev det ved endnu for ham selv ogsaa. Men naar Solen engang stod op, saa blev det vel anderledes, saa blev det altsammen lyst. Ja – Ursula! – – –

Efterhaanden som Tiden skred hen paa Sommeren, og Arbejdet optog Doktor Martin meget stærkt, saa han næsten sletikke kom ud om Dagen, blev hans Humør ringere. Det var dog ikke de tidligere, store Angst-Anfald, han led under. Angsten kunde nok byde sig frem, men det var, som han kunde mane den ned med de Ord: Gud er god! – Det var ham en meget stor Trøst med denne Evne, han syntes han dér havde faaet af Gud, til saadan at skaffe sig Fred, før Krigen med dens Rædsler ret var begyndt. – Nej, nu var det Trykkethed og Tunghed i Sindet, uden saadan nogen bestemt Aarsag. Ogsaa ofte Hovedpine og Svimmelhed. Han sov daarligt og drømte saa stærkt. Og om Aftenen, naar han laa og lige skulde til at falde hen, kunde han faa disse Djævle-Besøg, som han kaldte dem, hvor han mente at see – eller især høre – den Onde selv omkring sig. – Det hændte flere Gange under hans Ophold paa Wartburg.

Saadan var det en Aften lige ved Sankt Hanstider. Han laa i sin Seng, og mente selv, at han havde sovet noget, men vaagner saa da op ved en forfærdelig Alarm, ret som om een kunde staa og hamre af al sin Magt mod en Bræddevæg eller saadant noget. Det lød ikke som en Hammer mod et Søm, nej, snarere som Træ mod Træ. Først syntes han, at det kom inde fra et Sideværelse, men lidt efter flyttede det sig og kunde lyde, som om det kom fra neden under Gulvet, men dog lige saa stærkt som før. Saa tvivlede han ikke mere om, hvad Slags det var. Noget efter var det ogsaa inde i Stuen hos ham, ikke med Hamren mere, nej, men som en Hvisken. Doktor Martin var ikke ræd for den Onde; han var sig vel bevidst, at han gjorde Satan megen Skade med sin Lære og sin Forkyndelse, saa han undredes ikke over, at denne saa igjen vilde forurolige ham, det han kunde. Men baade uhyggeligt og plagsomt var det jo. – 296 Han kunde denne Aften ikke blive klog paa, *hvad* der blev hvisket. Lyden kunde ligne efter et Pindsvin, der grynter, eller efter een, der har Snue og gaar og snækker lidt op. – Tilsidst syntes Doktor Martin alligevel, han kunde høre, hvad der blev sagt: *Synder, Synder, Dine Synder*. – Det stemmede ogsaa godt nok med tidligere Tilfælde, for det var altid hans Synder, den Onde snakkede om. Nu vilde Doktor Martin prøve, om han ikke kunde slippe fra det med en Spøg og saa falde i Søvn, for det kunde undertiden lade sig gjøre. Doktor Martin raadede ogsaa ofte andre til først at prøve den Udvej. Han siger saa nu: »Mine Synder, mine Synder, ja, vi er vel Syndere allesammen; der er vist ikke mange af os, uden de har gjort deres Bleer skidne, mens de var Børn.«

Men det blev ved at hviske og snække op.

Saa siger han igjen: »Der hænger for Resten et Par Bukser af mine her paa Sengestokken, dem skulde Du tage og tørre din Snude i.«

Men det hjalp ikke noget.

Saa laa Doktor Martin ganske stille en lang Tid. Men da det ikke vilde standse, satte han sig over Ende i Sengen og sagde højt: »Mine Synder skal Du ikke tage Dig af; dem staar jeg ikke Dig til Regnskab for. – Den Herre Jesus Kristus i Verden! og saa skal Satan vige! Amen!«

Derefter blev det roligt. Doktor Martin lagde sig ned og sov straks.

Naar Doktor Martin havde haft saadan Uro om Natten, og saa alligevel arbejdede strængt hele Dagen derefter, saa *skulde* det jo tage paa hans Helbred. Han skrev derom baade til Melanchthon og til Hofpræsten

Spalatin, og de sendte ham ogsaa, hvad de kjendte af Lægemedler mod Hovedpine og Søvnløshed og sligt.

Der var ogsaa den Kommers med en stor, surt Pudelhund, som viste sig der paa Sluttet, og som ingen havde seet før. Det gik egentlig saaledes til:

Doktor Martin var en Dag – det var hen i September det samme Aar – gaaet ind i Bjærgskoven forat røre sig, for han var ikke rask, – og saa tillige forat spise Blaabær, som han mente han havde særlig godt af. Saa var han kommen hen et Sted i Skoven, hvor han ikke havde været før; det var Birk altsammen dér, og gult hvert et Blad – og saa i Solskin tillige, det lyste jo og skinnede som det klare 297 Guld. Han syntes egenlig, han var som i Himmerig – og stod og saae ud i Luften. Og saa opdager han pludselig, at det Landskab, han seer over mod langt borte – det er Hörsebjærgtet, en Bjærgkam med en Lavning midt i, saa det ligner en Sadel; det var let at kjende. Og dér havde han jo været som ung, – han stod ligefrem og græd, saa bevæget var han. – Da han saa havde tørret sine Øjne og vil til at vende sig og gaa, saa seer han henne mellem Birketræerne en stor, sort Pudelhund, der staar og snuser ned i Jorden, som om der var noget, den søgte efter og vilde have fat paa. Nu er det jo noget, en Hund tit kan gjøre, men han blev alligevel noget optaget af det. Straks efter begynder den at skrabe og grave med Forpoterne, alt hvad den kan, og der blev jo meget hurtigt et Hul i Jorden. – Saa gaar Doktor Martin hen til den – for han holdt meget af alle Slags Dyr – og tager fat i Nakken paa den og vil have den bort fra dethér Graven og klapper den paa Siderne. Men den bliver ved da saa ualmindeligt længe og ivrigt. Og det varer ikke længe, saa har den gravet et Hul saa dybt, saa meget mere end Halvdelen af dens Krop er dernede. Tilsidst var det næsten kun Halen af det store Dyr, der stak op af Jorden. Ja, nu var Doktor Martin saa ikke længer i Tvivl om, hvad dette hér var for noget, og hvad det var for en Hund: at den vilde da helt igjennem. Dengang mente man jo, at Helvede laa midt inde i Jorden. – Han fortrød, at han havde klappet den Hund, vender sig om og gaar sin Vej. Men aldrig saa snart har han forladt den, saa Hunden op af Hullet og efter ham! Og nu var den saa meget venlig og indladende, stryger sig op ad ham og springer op. Men han slaar til den og giver den et Spark, og saa endelig forlader den ham da ogsaa. – Men da han kommer hjem paa Borgen, er Hunden alligevel i Gaarden og vil med ham ind i Huset. Men han slaar Døren i for Næsen af den og gaar saa op paa sit Kammer og giver sig i Lag med sit daglige Arbejde. Han var den Tid i Færd med at oversætte Bibelen paa Tysk.

Om Aftenen fortalte han Hr. von Berlepsch og hans Frue om denne Tildragelse, og hvad han tænkte derved.

Og nu var det en hel Uge, at denne Hund viste sig, snart hvor man gik og stod paa Borgen, saa det lod næsten til, at den vilde blive der, omendskjønt man jagede den væk, hver Gang der var Lejlighed. – Saa var det tilsidst en Aften silde, at Doktor Martin var kommen i sin Seng, men 298 laa og kunde ikke falde i Søvn, som det jo tit skete i denne Tid. Da mærker han, at Hunden er inde under hans Seng. Han vidste bestemt, at han havde lukket sin Dør, hver Gang han selv var gaaet igjennem den i Dagens Løb, og han havde ogsaa givet Moriz, sin Svend, stræng Befaling til, at han aldrig maatte lade Døren staa aaben. Dette laa han og tænkte paa, alt imens han jævnt hen hørte Hunden, dels at den snorkede, dels at den rørte paa sig.

Det vilde han nu have en Ende paa, og gjorde saa, som han havde hørt af sin Moder, at man skulde bære sig ad ved saadan en Lejlighed. Han stod op uden at mæle et Ord, tog ned i Hunden og fik den frem paa Gulvet. Saa greb han – stadig fuldkommen stiltiende – om den, uden at den gjorde mindste Modstand eller gav en Lyd fra sig, hvad der jo ogsaa var underligt, og bar den saa hen til Vinduet, som han stødte op. Saa smed han Hunden ud – og ikke den saa meget som peb en Smule. Derpaa lagde han sig med Armene i Vinduet, uden at lukke det, og bad et Fadervor. Og siden den Tid mærkede ingen noget til Hunden.

De første Maaneder af Doktor Martins Ophold paa Wartburg hindrede det ham meget, at han havde ingen Mennesker at snakke med. Men det var kun, fordi han havde dannet sig den Forestilling, at Ridder von Berlepsch og hans Frue ikke gad eller ikke kunde snakke – i hvert Fald ikke om aandelige Ting. Siden viste det sig, at det passede sletikke, og han havde grumme megen Diskurs med dem. Det var en stor Vinding for ham, ogsaa ligefrem for hans Arbejdes Skyld, for han havde det saadan, at han kunde allerbedst faa Rede paa en Sag, naar han skulde til at forklare den for eller samtale om den med andre.

I Begyndelsen af August Maaned fik han Melding fra Magister Philip om, at Doktor Karlstadt havde holdt en Disputation, gaaende ud paa, at Munkeløfterne gjaldt intet, Munkene skulde blot gifte sig, – og denne Disputation havde vakt megen Uro og Opsigt. Magister Philip sendte ham tillige en Bog, som Doktor Karlstadt havde ladet trykke om det samme. Doktor Martin ærgrede sig meget over denne Bog, overlegen og vigtig og ganske uklar var den, som alt, hvad Doktor Andreas gav fra sig. Doktor 299 Andreas skrev, at Munke og Nonner havde frit Lov til at gifte sig, men alligevel var det en Synd, naar de gjorde det, for de brød derved et Løfte. Det var blot en *mindre* Synd, end naar de, ved ikke at gifte sig, led af Brynde, som det jo hedder i første Korintherbrev.

Doktor Martin mente ogsaa, at Munke og Nonner skulde have Lov at gifte sig, men han fandt, det var en taabelig Begrundelse, Karlstadt havde givet, som Modstanderne kun kunde le ad.

I Anledning af denne Sag var det, Doktor Martin allerførst ret kom til at snakke med Slotshøvedsmanden

og hans Frue. Og under selve Samtalen gik det først helt op for ham, hvordan den Sag maatte forsvares og retfærdiggjøres, og han fik dem begge to til at forstaa den.

Det var efter Aftensmaaltidet Klokken fem, at de sad sammen, Doktor Martin og de to Ægtefæller, da Slotshøvedsmanden paa denne Tid af Dagen plejede at nyde nogen Drikke, Vin eller Øl, og altid bad Doktor Martin drikke ham til og gjøre ham Besked.

Det var hen i September Maaned og noget koldt, men et skjønt, klart Solskinsvejr, og Doktor Martin bad om at have nogle Ruder staaende aabne, da han kunde sidde og see lige ned mod Engene omkring Hørselfloden, og naar han trak Øjet til sig, saa havde han den brogede Skov opad Bjergets Sider op til Borgen.

»Ja, lad kuns de Ruder staa aabne, Hr. Doktor,« sagde Slotshøvedsmanden, »at I kan see, hvad I vil, thi Glaret kan I intet see igjennem. Men skal Ruderne være aabne, kommer vi til at drikke noget tættere, forat holde Varmen ved os, thi det har frossen sidste Nat og vil vist fryse til Natten igjen.«

»Ja, varmt er det ikke mere,« svarede Doktor Martin. »Det kjendes ogsaa stærkt, at Løvet falmer her nedover Bjærgskrænten. – – Men har I hørt, Hr. Slotshøvedsmand, at nu vil Munkene til at bryde ud af Klostrene og gifte sig? Eller sligt angaar jer kanskee ikke?«

»Aa jo, aa jo, skulde det ikke angaa mig! Det er jo en urolig Tid, man veed ikke længer med nogen Bestemthed, hvad der vil falde, og hvad der skal blive staaende. – Men det er ikke sært, naar Præsterne er først begyndt at ville deran, saa kan Munkene hellerikke holde sig stille. Nu, 300 hvorfor skulde de heller? jeg siger, hvorfor skulde de ikke have dét prøvet, ligesaavel som vi andre.«

»Hvor har I hørt dét fra, at Præsterne er begyndt at gifte sig?« spurgte Doktor Martin ivrig.

»Ja, hvor hører man det? Nede i Byen, troer jeg. Der er jo en Provst i Nærheden af selve Wittenberg – men det veed I jo bedre end jeg – som har giftet sig. Hvad var det han hed? – Feldkirchen, synes jeg.«

»Ja, det er ret nok. – Men naar I veed saa god Besked, saa kunde det kanskee ikke være jer imod at høre, hvad jeg tænker paa at svare dem i Wittenberg om Munkene, omendskjøndt jeg er ikke rigtig enig med mig selv derom endnu.«

»Nej – ja, der er jo det med deres Løfte, for de har jo lovet, at de ikke vil gifte sig nogensinde.«

»Lige akkurat, ja!« sagde Doktor Martin meget livligt. »Det er ogsaa netop det, som det drejer sig om. Og siden det nu ikke er jer ligegyldigt, saa vil jeg nu prøve at forklare jer min Mening. – Og I gider ogsaa hørt derpaa, velædle Frue?« vendte han sig til sin Værtinde.

»Ja, ret gjerne endda!« sagde hun.

»Nu vel, de holder det for en Synd at bryde sit Munkeløfte, men finder saa forskellige Undskyldninger derfor. Men jeg mener: er det en Synd, da er det en meget svær Synd, som aldrig kan undskyldes, thi Gud byder os at holde vore lovligt givne Løfter. Eller ogsaa er dette Løftes Brydelse sletingen Synd, fordi nemlig dets Givelse var det, var en ulovlig, ja, gudsbespottelig Gjærning. Ja, saadan er det, nu veed jeg det!«

»Men hvordan veed I dét?« spurgte Hr. von Berlepsch. »Thi just derom er vel den største Uenighed?«

»Seer I nu: Løftet blev givet for derved at vinde Guds Naade og Salighed. Men Naade hos Gud og Salighed vindes kun ved Troen. Saa er da dette Munkeløfte en Fornægtelse af Troen. Men hvo som ikke troer, har ingen Gud og ærer ham ikke.«

»Nej, det er sandt,« sagde Slotshøvedsmanden, »ventede de ikke at vinde Saligheden og Guds Naade derved, saa var der vel nok ingen, som gav sig i Munkestanden.«

»Nej, nej, er det ikke sandt! – Sæt nu, nogen var bleven Munk eller Præst bare for at stjæle Kirkens hellige Kar og Klenodier, saa var han jo bleven gejstlig imod Guds 301 Bud, og hans Løfte var ugudeligt og bandt ham ikke. Men hvor meget mindre binder det da ikke, naar han har gjort sit Løfte imod Guds første og højeste Bud. Thi hvem som ikke troer paa Guds Naade i Jesus Kristus, han har og ærer ingen Gud, han synder mod det første Bud i Loven.«

»Ja, det er sandt, Hr. Doktor. Og det er godt at høre,« svarede Hr. von Berlepsch. – Han vilde tømme sit Krus, men satte det fra sig. – »Jeg mærker, jeg har allerede drukket ud, og har ikke tænkt derved. Kjære Anna, hent mig et nyt! Og kanskee Doktoren vil ogsaa tømme sit, at det kan blive fyldt med det samme.«

»Jeg seer, jeg har ogsaa tømt mit i Tanker,« sagde Doktor Martin.

»Saa meget des bedre,« sagde Husfruen. »Saa kan jeg gaa med alle tre Krus paa een Gang. – Men vil I

have den samme Vin, Hr. Doktor?»

»Ja, lad mig kuns –«

»For vi har jo ogsaa andet paa Slottet. Min Husbond er nu saa meget for denne Muskateller. Men vi har jo ogsaa Malvasier –«

»Har I Malvasier?» sagde Doktor Martin. »Ja, det er kanskee kuns som en Fantasi eller en Indbildning. Men jeg har nu den Indbildning, at Malvasier-Vin skulde være bedre end alt andet for mig. Men maaskee den er ogsaa dyrere end anden Slags Vin –«

»Lad os faa en Kande Malvasier herop,« sagde Hr. von Berlepsch, »saa slipper I ogsaa for at gaa med Krusene. Jeg drikker gjerne Malvasier, og det er længe siden, jeg har smagt den.«

Saa gik Fru von Berlepsch.

»Ja, Vinen er en ædel Guds Gave,« sagde Slotshøvedsmanden. »Og jeg kan ikke ret forestille mig, at den kan have været meget bedre før Syndefaldet, end den er nu.«

»Jo, det har den vel nok,« sagde Doktor Martin.

»Ja, monstro? For saa mener jeg, at saa maatte jeg kunne fornemme, at der var noget ved Vinen, som jeg vilde have bedre – som skulde forbedres ved den. Men nej – jeg vilde slet ikke ønske den bedre end – – jeg vilde ikke have den anderledes, end den er, – naar det da er *god* Vin.«

»Jo, Hr. von Berlepsch,« svarede Doktor Martin. »For det er jo med al den Del, som nævnes kan: det skal altsammen blive over, hvad vi kan forstaa. Om vi kunde forstaa og fatte Saligheden, da var der ikke meget ved den. Jo, Vinen bliver nok ogsaa bedre, end vi kan forstaa. Og har ogsaa været det i Paradis.«

»Det maa nok være, som I siger, Hr. Doktor. Kan man først fatte og forstaa en Ting, saa er der ikke meget ved den. Saa er Glæden snart løbet ud af den. Ja – det er godt, vi ikke skal forstaa al Ting, ja, det er, – det er godt.«

Fru Anna kom nu tilbage med en Sølvkande, som hun satte paa Bordet efter at have skjænket i Krusene.

»Vist er Malvasier en ædel Drik,« sagde Hr. von Berlepsch, da han havde smagt paa den. »Det var godt, vi kom til den. Skaal, Hr. Doktor! – Dethér Muskateller kan man ogsaa faa for meget af. – – Men siig mig nu engang: er der nu ikke Fare for, naar nu Præsterne gifter sig, og Munkene bryder deres Løfter og gifter sig, – er der saa ikke Fare for, at der kan komme ligesom Skred i alting, saaat der er ingen Ting, der vil holde mere?»

»Jo, det er just, hvad der er megen Fare for, Hr. von Berlepsch. – For det med at løse, det er akkurat ligesom med alt, hvad der løber nedad, det gaar af sig selv, og det bliver til mere og mere, saa længe det faar Lov, og det vil tage alting med sig, om det ikke bliver standset. Derfor skal helleringen løse, uden Gud er med ham. Thi løse – det kan enhver, blot han er fræk, men Gud alene kan standse det i Tide, at ikke Verden skal gaa under. Jeg er tvungen til at tro, at Gud er med mig, ellers maatte jeg ikke have løst saa meget. Men det vil sees paa, at jeg ogsaa kan standse det. – Og jeg *skal* standse det!»

»Ja –« sagde Hr. von Berlepsch, »jeg skal ingenting løse, det veed jeg, for jeg kunde ikke standse noget. – I, Hr. Doktor, er vistnok en særdeles og en særskilt Mand, og en *sjælden* Mand, det har jeg hørt mange sige – jeg har endda hørt Hans Kurfyrstelige Naade sige det selv – ja, det har jeg. Men Gud give nu ogsaa, – at Gud vil give jer Kraft og Styrke, at I skal ikke falde fra før Tiden, – thi ellers frygter jeg for, at det kan blive til den største Ulykke for Land og Rige. Jeg kjender mangfoldige – allevegne, overalt – som kan løse op, og som kan rende ned ad Bakke, men jeg kjender ingen, som kan standse, uden jer, Hr. Doktor, – hvis I saa kan det! – Ja, det siger jeg – det siger jeg – – ikke ogsaa, Anna?»

»Jo, I har nok Ret,« svarede Husfruen.

303

»Der er en vis Doktor Karlstadt i Wittenberg,« sagde Doktor Martin. »Han kan øde alting, thi han begjærer kun at løse op og lade alting løbe sin Vej, og han kan intet standse. Om han nu kuns ikke bruger min Fraværelse til at gjøre Ulykker derhjemme. Da maa jeg herfra, ihvad det saa skal koste; jeg maa da slaa ham til Jorden og tage alt i min Haand.«

»Ja, lad mig see, I gjør det, Hr. Doktor. Thi det er forfærdeligt, naar Hestene først bliver løbske. – Og vor Kurfyrstelige Naade han er det bedste Menneske, jeg veed af; men han kan intet standse, saa lidt som han kan sætte nogen Ting i Gang! Han kan hverken løse eller binde.« –

Doktor Martin sad længe tavs og saae ud ad den aabne Rude. Solnedgangen havde gjort den vestlige

Himmel helt ildrød med blaa Skygger i Skylaget. Landet nedenfor Bjærgen var dækket af Taage.

Han vilde sige Godnat. Men saa nu, at Borgfruen var gaaet ud af Stuen, og at Hr. von Berlepsch sad og sov i sin Stol ved Bordet.

Saa forlod han Stuen uden Godnat og gik op paa sit Kammer.

304

VI

Tilio følte baade Skam og Samvittighedsnag paa Hjemrejsen efter Rytteroverfaldet ved Altenstein. Men Amsdorf, som vidste Besked, beroligede ham, ikke ved at aabenbare noget af Hemmeligheden, men ved at forestille ham, at Overmagten jo havde været altfor stor, - og at Doktor Martin selv udtrykkelig havde paalagt ham - Amsdorf - hvis noget saadant, som det nu stedfundne, skulde skee, da endelig at overlade Doktor Martin til hans Skjæbne og drage hjem til Wittenberg for efter bedste Evne at erstatte hans Virksomhed.

De sidste Dage af Rejsen var det da hellerikke den mulige Pligtforsømmelse, der optog Tilios Tanker. Det var hans sædvanlige Indvendinger mod Doktor Martins Væsen og Ord og Fremfærd, der opfyldte hans Sind: det var meget sandt, som Doktor Martin havde sagt, at han følte ingen Skyld, endsige at han skulde føle hele sit Liv som Skyld overfor Gud. Men saa kunde han jo hellerikke have nogen stærk Længsel efter at blive befriet for Skyld, saaat en saadan Befrielse skulde kunne forvandle hans Liv og Tilværelse til Lykke eller Salighed, bringe den Forandring, som han begjærede. Nej, der maatte andet til, det følte han; han maatte have en haandgribelig, ydre Grund forat blive glad; der maatte *skee noget* - skjønt han jo ikke saadan kunde forklare sig selv, hvori det skulde bestaa.

Han kom hjem fra sin Rejse, grundig skuffet; - men den lange Fritid, han havde haft, lod ham dog føle det som en Nødvendighed og som et Slags tarveligt Behag ogsaa, nu at komme til at bestille noget igjen. Han passede sine Magister-Studier meget ordenlig i længere Tid, - og lurede for Resten paa, hvad Fremtiden skulde bringe, om end med ringere Haab end før.

En Dag i Juni Maaned var han oppe paa det store 305 Collegitum forat høre Doktor Karlstadt holde en Disputation over Munkeløfterne. Den gik ud paa, at disse ingen Ting betød, hverken med Hensyn til at blive i Klostret, eller hvad angik den ugifte Stand.

Tilio følte det nok, som om her blev raget noget til Side, men da Talen var til Ende, syntes han da alligevel, at det var altfor lidt. - Han havde dog ogsaa haft en Fornemmelse af, under Karlstadts Tale, at denne selv kun regnede dette her for en Begyndelse, han havde ladet skimte en Udsigt langt ud til noget, som virkede behageligt paa Tilio ved dets Ubestemthed og - ligesom Grænseløshed.

Efter Disputationen - da Folk strømmede ud af Collegiet - saa Tilio, at Karlstadt stod og talte med en Flok Studenter i hans Nærhed. Han kunde ikke rigtig høre, hvad der blev sagt, men saa meget fik han fat i af Karlstadts Ord: »at Barnet kom ikke til Verden uden stærke Veer.« Der maatte skee »Omstyrninger«, som ingen nu anede, og de vilde ikke lade længe vente paa sig.

Det lød jo helt godt, syntes Tilio, - men Arbejdet kaldte, han skulde straks efter ind og høre en filosofisk Forelæsning af Magister Philip. -

I Slutningen af September var der uhyre megen Tale i Byen om en stor Altergang, som skulde holdes, med Munken Broder Zwilling, Doktor Karlstadts gode Ven og Meningsfælle, som Præst, i Sognekirken. Nadveren skulde her nydes »under begge Skikkelser«, - og ikke paa katolsk Vis, hvor kun Præsten drak af Vinen. Det skete ogsaa, og der var en Mængde Mennesker med - Magister Melanchthon deltog ogsaa og de fleste af hans Elever. Der blev ikke holdt Skriftemaal, og Broder Zwilling stod i en almindelig Studenterfrakke og forrettede den hellige Handling. Men ellers syntes Tilio ikke, der var noget mærkeligt at see, og det stødte ham, at Altergangen blev til saadant et omsnakket, udbasunet Foretagende. Den eneste, der saa from - og tillige noget bekymret - ud, syntes han, var Magister Melanchthon.

Da Tilio gik hjem, kunde han have haft Lyst til at slaa Ruder ud i Gaden, saa fuld af Spænding og Kraft var han, som han ingen Brug havde faaet for. -

Men saa en Dag, længer hen paa Efteraaret - den 5. November - i et elendig sjadsket Vejr, vekslende

med Regn og Hagelbyger, kom han gaaende hen ad Gaden paa Vej til 306 sit Collegium. Da seer han Broder Zwilling, der nu var dragen I sin Kutte igjen, komme lige imod sig. Han saae ikke ud til at ville Tilio noget, men saa, da de passerer hinanden, standser Munken alligevel og siger til ham – forpustet og hed i Ansigtet – om Tilio vil med til Frihedsarbejdet?

Ja – det vilde han nok. Men hvad det var?

Hjælpe til med at befri tretten Munke i det sorte Kloster ud af deres Celler, hvor Prioren havde ladet dem spærre inde.

»Hvorfor?« spurgte Tilio.

»Hvorfor? – Fordi han holder paa Munkeløftet og paa Pavens og Djævelens Myndighed!«

Munken blev ved at gaa, mens han snakkede.

»Jamen vi skal jo den anden Vej,« sagde Tilio.

»Jeg skal hen til Peter Smed histhenne, om jeg kan faa to af hans Svende med. – Vi kan ikke selv brække Dørene op.«

»Lad mig lige løbe op med mine Bøger paa mit Kammer,« sagde Tilio, der nu var bleven ivrig. »Saa mødes vi atter foran det sorte Klosters Port.«

Nogle Minutter efter var de samlede paa det angivne Sted, Tilio, Zwilling og de to Smedesvende.

De begav sig straks ind i Klosterbygningen. Zwilling foran. I den første Corridor stod den gamle Prior, Held, og flere ældre Munke.

»Jeg rører ikke en Haand imod jer!« raabte Prioren, ganske hvid i Ansigtet. »Men jeg vil vidne, disse skal vidne, og Himlens og Øvrighedens Straf skal ramme jer!«

Zwilling viste Vej. Og de to Smedesvende tog fat med deres Brækjern ved den første Dør. Der var dog et Par af Priorens Munke, der ikke kunde holde sig rolige. De slog ikke, men løb deres Legemers Vægt ind imod de to Smedesvende. Den ene af disse blev ved sit Arbejde. Den anden vendte sig om og sparkede til Munkene og drev dem saaledes tilbage, og i næste Øjeblik styrtede de begge baglæns ned ad nogle Trappetrin, som førte til Udgangsdøren.

»Lad os faa flere Folk til Hjælp,« sagde Smedesvenden, idet han gik tilbage til sit Arbejde.

Der behøvede ikke at gjøres noget i saa Henseende. Folk paa Gaden maatte have mærket, at der var noget særdeles paa Færde; der var allerede en hel Del Mennesker i Klostergaarden, og de stormede nu ind i Cellegangen, da de hørte Larmen og de to faldne Munkes Raab.

307

Prioren og *hans* Munke blev jagede ind i deres Kamre, og efterhaanden som de tretten indespærrede Munke kom frem, blev der en uhyre Jubel og Lystighed. Tilio var den, der ivrigst hjalp Smedesvendene med Opbrydningsarbejdet.

Da alle tretten Munke var slupne ud af deres Celler, holdt Zwilling en Tale til dem og til Folkemængden ude i Klostergaarden. Men det var noget kjedeligt, lærd Snak, fandt Tilio. Han gik sin Vej. Det var vel ogsaa raadeligst at forsvinde, tænkte han, inden Bysvendene og Øvrigheden kom, for det kunde jo ikke vare længe.

Han gik hjem og spiste til Middag, og sad den, første Del af Eftermiddagen paa sit Kammer, ventende, at der vel, snart maatte komme Bud efter ham fra Øvrigheden. Men der kom ingen, og han gik nu ud paa Gaden mellem Folk, var ogsaa inde i et Par Gjæstgiverier, – og han hørte ingen Steder om, at Øvrigheden havde viist sig.

Det var ellers meget, tænkte han. Det maatte jo staa underligt til saa i Byen. Han blev helt oprømt af Forventning, skjønt han straks efter Begivenheden havde været kjed af det hele. Han syntes ogsaa, Folk, hvor han kom, var saa underlige, næsten som de kunde være lidt berusede allesammen. Men de snakkede ikke højt. Han kom i en sær Spænding; og skjønt han syntes, han vidste hverken hvordan eller hvad der skulde skee, gik han dog og tænkte: nu kommer det!

Men næste Dag var Folk overalt som sædvanlig. Og han selv for saa vidt ogsaa.

Det vilde ikke brænde i Ovnene paa hans Kammer den Dag, skjønt han tændte og tændte. Og han syntes ligesaadan med – det andet. Hvad kunde det hjælpe, man gik og ragede i det og kom Gløder til og lavede

Spektakler som igaar, – det blev dog aldrig til Flamme. Og et helt Baal skulde det have været! –

I Begyndelsen af December hørte han fra. alle Sider, at nu vilde man ikke længer finde sig i, at der blev læst Sjælemesser af Præsterne i Sognekirken. Doktor Karlstadt havde holdt en Prædiken derimod og sagt, at det var ikke nok nu at tale og skrive imod det papistiske Djævelskab; der skulde handles, det skulde udryddes.

Den tredje December, da Tilio ad Collegiegaden passerede den Gyde, som derfra fører ind til Sognekirken, saa han, at det snævre Stræde var helt sort af Mennesker. Han standsede 308 og hørte nu Skrig og Skraal henne fra Kirken. Lidt efter kom tre Præster – og den enes Klæder kunde han see var slemt forrevne – styrtende frem af Folkemængden, og løb saa ned ad Collegiegaden, uden dog at nogen forfulgte dem.

Ja, der var saamænd Brændsel nok, der fattede, tænkte Tilio, men hvad kom der ud af det?

Han fik Øje paa Doktor Karlstadt, der stod noget fra ham inde i Mængden.

»Hvad mon Doktor Andreas vil her?« spurgte Tilio en lang, sorthaaret Person lige ved sig, som han syntes, han skulde have seet før. »Han seer ud, som om han fornøjede sig over Paastyret.«

»Sagen er den,« svarede den Sorthaarede, »Doktor Karlstadt fisker alletider i rørte Vande. Han har store Planer for, den Mand.«

»Men er I ikke Doktor Martins Tjener?« udbrød Tilio.

»Doktor Luther er min Herre og min gode Ven, og jeg er hans Famulus. Han kommer for Resten her til Byen i Morgen Formiddag. Men det er en Hemmelighed, som ikke et Menneske maa vide. Sagen er den, at Kurfyrsten og mange andre kunde jo komme i en slem Forlegenhed, naar det blev bekjendt, at en bandlyst og fredløs Mand havde opholdt sig i Wittenberg uden at blive sat fast.«

»Hvad kjender I til Doktor Karlst adts Planer?« spurgte Tilio.

»Sagen er den: jeg har været lige ved at skulle blive hans Famulus engang –«

»Saa.«

»Ja. – Han gav mig endogsaa en højere Karakter til Baccalaureus-Graden, end jeg, efter min egen Overbevisning, havde fortjent – bare forat faa fat i mig. Men jeg sagde Nej, baade til Karakteren – og derfor blev jeg hellerikke Baccalaureus, som vel var – men ogsaa til at blive hans Tjener selvfølgelig – eller Famulus.«

»Jamen hans Planer?«

»Han vil være den første, han vil være Martin Luther, ja, det er det, han vil. Og min gode Ven, Doktor Martin, han er for godtroende af sig, og tænker ikke over saadant noget, saa den anden har let ved at tage ham ved Næsen. Der er ingen anden til at passe paa endsom jeg. – – Har I Lyst til at snakke med Doktor Andreas – for jeg kjender ham jo ud og ind – saa kom bare her –«

»Ja – nej, jeg har jo ingen – –«

»Jo, jo, for mig er det kuns en Fornøjelse – – jeg 309 kjender Manden – –« Wolf Sieberger trak af Sted med Tilio, holdende ham i hans Frakkeskjøde og banende sig Vej igjennem Trængslen hen til Doktor Karlstadt.

»Hr. Doktor! Hr. Doktor!« pustede han og klappede denne paa Skulderen. »Her er en – – her er En – ja, hvad er det nu, I er? – han vilde gjerne tale med Doktoren.«

»Jeg er Baccalaureus, Hr. Doktor. Mit Navn er Joannes Tilivallensis. Men det er halv mod min Vilje – – Jeg havde ganske vist Lyst til at lære Doktoren at kjende – men det var ikke min Mening – –«

»Naa, det er Wolf, der har gjort sig vigtig af sine Bekjendtskaber –«

»Sagen er den –«

»Ja, Sagen er den, at Du blander Dig i, hvad der intet kommer Dig ved,« sagde Doktor Karlstadt. »Men I er hjertelig velkommen, min unge Hr. Baccalaureus,« vendte han sig til Tilio, »om I vil gjøre mit Bekjendtskab, selv om I ikke har bedt Wolf føre jer til mig. Jeg vil gjerne være en faderlig Ven for alle Universitetets unge Studerende. – I har dog ikke været med derinde i Kirken til at trække Kjolen af Præsterne?« tilføjede han med et stort, ubarberet Smil.

»Nej, jeg fik nok af den Slags for en Maaned siden, da de tretten Munke slap ud af det store Klosters Celler –«

»Ej, var I med dér, var I med dér? Men dog blot som Tilskuer?«

»Nej, det var mig og saa to Smedesvende, der brækkede Cellernes Døre op!« Tilio fortrød øjeblikkelig, da han havde sagt dette, sit Praleri. – Man kunde jo ikke vide –

»Tyss! tyss!« lo Doktor Karlstadt. – Det var dog et Alverdens Smil, den Mand havde! tænkte Tilio. Helt om til Ørerne næsten! – »Vær glad, at I slap fra Øvrighedens Efterspørgsel den Dag. Og røb jer ikke ved unødigt Snak siden! – Ja, ja, det var en vigtig Dag, min unge Mand, den 5. November. Da opdagedes det – eller jeg saae i hvert Fald – hvem der er den stærkeste her i Byen: *Folket*, det kristelige, evangeliske Folk – og ikke – –« Han pegede med Tommelfingeren over sin Skulder vester ud ad Collegiegaden. – »Naa, jeg synes, det stilner mere og mere af derinde ved Kirken. Saa er det vist ovre for denne Gang. – Vil I saa følge med mig hjem, saa kan vi godt sidde og – tale om et og andet, hvad der ligger jer paa Hjerte.« Han begyndte at gaa og drog Tilio efter sig.

»Ja, men det var jo egentlig ikke min Mening – –« 310 »Veed jeg nok, veed jeg nok. Det var bare Wolf, der skulde – – Sagen er den, Sagen er den! ha, ha, ha! – Kjender I Wolf?«

»Nej, jeg vidste ikke engang straks, hvem det var, jeg var kommen til at staa ved Siden af –«

»Jeg spurgte blot, fordi jeg mente, naar I kjendte Wolf, saa kjendte I maaskee ogsaa Doktor Martin saadan personlig. Men det gjør I maaskee ikke?«

»Wolf sagde, at Doktor Martin kom til Wittenberg i Morgen,« bemærkede Tilio.

Doktor Karlstadt glæmte fuldstændig sit Spørgsmaal. Han stod pludselig stille: »Kommer Doktor Martin hjem fra Wartburg! Det var – det var – –«

»Saa det er paa Wartburg, han har opholdt sig. Ja, jeg har nok hørt det sige –«

»Det var – det var – – Hør, jeg havde Lyst til at gaa tilbage og spørge Wolf ud – – Nej, han vil ikke sige mig noget. – I skal vide, det er sikkert en stor Hemmelighed, han dér har plapret ud med. – Men Doktor Martin kan ingen Ting foretage sig; mens han er her. Det er umuligt. Han kan jo sletikke vise sig offentligt. – Ja, dér skal man see, dér skal man see! – Der maa handles hurtigt, hvis – – Ja, kommer den Mand tilbage fra Wartburg, og han virkelig tør være det bekjendt og vise sig – tage fat, – saa er det ude med Friheden –«

»Med Friheden?«

»Ja, med Friheden, min unge Ven! Det, som vi har mærket lidt af siden den 5. November og nu ogsaa i Dag. Naar *han* kommer, saa har vi Øvrighed igjen! – – Var I her ikke for – sidste Sommer for et Aar siden? – der var lidt Spektakler af nogle Studenter –«

»Naa – nej, jeg var vist ikke i Byen i de Dage.«

»Ja – han havde nær skræmmet Livet af dem, saa fortørnet blev han. Al fri Rørelse er ham en Pest. – Saa *han* kommer i Morgen – – ja, dét betyder nu ikke meget – – men der maa alligevel handles hurtigt –«

»Hvad er det, der skal gøres?«

»Seer I, min unge Ven, det er jo sletikke det, det drejer sig om: om Doktor Martin skal være den første eller Doktor Karlstadt eller Magister Philip – – det er saa ligegyldigt, saa det er ikke værdt at spille Mundsvejr paa. Det er *Folket*, det gjælder om, ene og alene Folket: at det 311 kan røre sig frit og uhindret og følge sin egentlige Trang, – og naar saa Folket kan røre sig frit, saa kan det ogsaa vælge som *sin* Mand, hvem det vil – enten det bliver Doktor Martin eller Philip eller Andreas Karlstadt, den ene er jo som den anden, hvem gider ofre en Tanke derpaa. – Og alle disse Stridigheder: om Sjælemesser, om Nadver sub utraque, om Messeklæder eller ikke Messeklæder og alle disse Ting – jeg seer paa disse Stridigheder som Midler og Forberedelser til noget langt større, men Doktor Martin anseer alt dette for Sagen selv – –«

»Ja, hvad er da dette Større, som I vil opnaa?« sagde Tilio og spidsede Øren.

»Det er Friheden, ja, det er, det er Friheden, – som ligger bagved alt det andet, ligesom Himlen ligger bagved alt, hvad vi seer henad Jorden. Frihed – det er Barnets det første, og det er Oldingens det sidste. – Det første, jeg mindes af mig selv – jeg var kuns en bitte Smule Knægt, tre Aar, fem Aar, jeg veed ikke, hvormeget jeg var, – det er Frihed. Jeg laa i min Seng eller Vugge, og de vilde have mig til at ligge rolig og have Dynen over mig, men jeg skreg i vilden Sky og sparkede Dynen af mig og laa der splitternøgen og sprællede med de smaa Ben, – det var Frihed, jeg vilde, – det er Menneskets allerførste og inderligste Begjæring, det er, hvad Folket vil! – alt det andet det er Vrøvl og Paaskud!«

Det løb Tilio koldt ned ad Ryggen, – den Mand forstod ham da vist! – Han sagde ganske sagte og spændt af Aande drættet: »Jeg synes, – mon det ikke er sandt, hvad I dér siger!«

»Her er min Bolig. Vil I gaa med derop?« sagde Doktor Karlstadt og standsede foran sin Dør.

»Ja, gjerne,« mumlede Tilio.

Da de var komne op paa Doktor Karlstadts Kammer, sagde denne – alt imens han lagde Overtøj og Hat fra sig, toede sine Hænder –: »Han rejser nok meget snart tilbage igjen, han kan umulig blive her – – Men der maa ingen Tid spildes, man veed aldrig, hvad den Mand kan finde paa. Nu vil jeg sige jer en Ting, fordi I indgyder mig Tillid, saa ung I er, men en Ting, som ikke maa røbes, før det skeer: om nogle Dage kommer jeg til at tage hele Sagen her paa Stedet i min Haand, ellers naaer vi ikke derhen, som vi skal. Ja, I seer paa mig –«

»Ja, hvad vil I gjøre?« 312 »Der maa tages fat paa det, som Folk lige i Øjeblikket har Tanker for, og som Doktor Martin selv jo for Resten tildels har sat i dem; men det maa ikke blive ved Tale og Prædiken længer, nu skal det skee og gjøres. Jeg vil holde Altergang i Kurfyrstens egen Kirke, i Slotskirken. Jeg vil, uden at være iført Messeklæder, uddele Nadveren under begge Skikkelser, Folk skal selv tage Brødet og Kalken i Haanden, som det hedder: *tager* dette hen og æder det. Og vi skal have de ugudelige, papistiske Billeder ud af Kirken, – og alt dette skeer *imod* Kurfyrstens Vilje, det er det vigtigste, thi derved skabes der Frihed. Og jeg har alt Folket bag mig – eller faar det. Saa kan Doktor Martin, for mig, sidde paa Wartburg og være den, han er. – Folket vil blive fuldstændig forvandlet, som et nyt Folk. Og Kurfyrsten tør ikke røre en Finger derimod, thi denne gamle Mand er bange som en Hare. Og alle de andre er da nødte til at følge, enten de vil eller ej, jeg mener mine Colleger: Amsdorf og Magister Philip, Doktor Schurf etc. Da skal vi faa at see, hvad Folket selv vil gjøre, naar det faar sit frie Valg: hvem det da frit vil skjænke sin Tillid!«

»Og saa troer I,« sagde Tilio nølende og ængsteligt, »at Verden virkelig vil blive en helt anden?«

»En helt anden? Ja, hvad mener I med det?«

»Jo, for jeg har mærket i de sidste Aar, at naar der skete noget, som jeg var ret spændt paa, – saa manglede der altid noget tilsidst, som jeg ikke kunde tydelig betegne, men det blev dog til det hele, – saaledes at det, der manglede, det var det hele. Ja – der var i Grunden ingen Ting skeet.«

»Ho, ho, unge Ven! Det er godt, I siger det, og det glæder mig, at I siger det. Jer kan man tale med, seer jeg, mere end med de fleste, – Thi det er sandt: intet betyder noget, alt skeer forgjæves for den Sjæl, som ikke igjennem *Afgrovelsen* og den store *Kjedsomhed* er naaet ind til de dybere Ting.«

Tilio stirrede paa Doktor Karlstadt med store, forundrede Øjne.

»Vil I høre derom?« sagde denne. »Jeg troer, jer Sjæl er en Ager, som er vel beredt til at modtage Sædekornet. Om Begivenhederne skal faa Betydning for os, om Livet skal faa Betydning for et Menneske, da maa han først afgrove sig fra de grove Synder saasom Vrede, Begjærlighed, Vellyst, Hovmod – alt dette. Alt det, som det grove, 313 naturlige Menneske fordriver sin Tid med. Saasnart dette er drevet bort af Sindet, da opstaar en stor, inderlig Tomhed; – thi hvad skal man tage sig for, naar man ikke skal synde? siger Sjælen. Dette er *Kjedsomheden*. Oh, den er som Sult og Tørst, – thi det er at skilles fra alt det kreaturlige, saaat intet er tilbage af Verden. Men bliv i Kjedsomheden! adspred Dig ikke! bliv derinde! – det er nok; da kommer alt det øvrige af sig selv. Da kommer de store Forundringer, saaat man har aldrig seet eller tænkt noget saadant før; da kommer Fortvivlelsen, saaat man seer ned i Sjælens Afgrunde. – Gjør ingen Ting selv! Blot lad det virke! Lad ikke Afgrovelsen gaa tilbage, bliv i Kjedsomheden! – og om en kort Tid har Du baade Forundringen og Fortvivlelsen. – Hvorlænge Du derefter skal vente, det veed kun Gud. Men vær tro til Enden, og Du skal opleve det: thi da kommer omsider *Gelassenheden*, Sjælens Gelassenhed i Gud, saaat hans Vilje er det eneste, saaat Du naaer det sidste, som kan naaes i denne Verden: Ubevægeligheden, den *indvortes* Ubevægelighed. – Thi det er omvendt udefter. Naar den indvortes Ubevægelighed er naaet, da vælder Bevægeligheden op imod alt det Udvortes, imod alt det, som ingen Ting betyder, forat tage det bort og tilintetgjøre det. Men det skeer med din Munds Ord, som kommer fra det Indre – som det hedder: Herren skal knuse dem med sin Munds Ord! – – Alt dette kommer fra og springer ud af Kjedsomheden. Derfor er Hviledagen den største af alle Dage, og ve den, som ikke bruger den til Hvile, men forstyrrer Aanden; thi Mennesket skal staa ledigt og taale Tidens Længde; thi derfor er Sabbathen indstiftet, fordi Aanden kommer i Kjedsomheden. Lediggangen driver den haarde Hud og Tilstoppelsen bort fra Hjertet, – om Mennesket forstaar det.«

Tilio hørte ikke længere efter; men det var ikke paa Grund af Ligegyldighed, men fordi han var bleven hængende ved Karlstadts Ord for lidt siden: om de store Forundringer og om Sjælens Afgrunde.

Et Udbrud desangaaende var egentlig det, der trængte paa hos ham; men han kunde ikke finde Ordene, og saa gled hans Tanker af, saa han sagde: »Men af hvad Aarsag holder I saa stærkt paa, at Nadveren skal uddeles under begge Skikkelser? – har det da noget at sige?«

»Det er i Øjeblikket et Skridt frem imod Friheden, som 314 løser fra alt det Udvortes. Det Baand, som trænger *nu* til at løses, er Nadveren under een Skikkelse. Ellers er det, som I sagde: for hver en udvortes Forandring, som gjøres, da er det ligegyldigt, thi det binder endda, og man bliver kun træt. Men er Sjælens Gelassenhed der, da kommer Forundringen over Verden, saa den spiller og leger.«

»Da er alting forandret?«

»Ja, det er, hvad det er: da er alting forandret!«

»Og det gaar ikke tilbage igjen, Hr. Doktor, naar nogen Tid er forløben?«

Doktor Karlstadt trak paa Skuldrene: »Da maa man atter ind i Kjedsomheden, hvilket skeer, naar man vogter sig, at man ikke mister sin Afgrovelse. Og da maa man blive standhaftig i Kjedsomheden, indtil Sjælens Sult og Tørst atter *faar Bid*, som Frosten i Ulvens Hale – i Fabelen. Saa tager det til at gaa som et Lagen, saaat man undres, og man seer Sjælens Afgrunde og Fortvivlelsen, som jeg før beskrev det. Og da kommer Gelassenheden, som vel er Ubevægelighed, men da maa jeg ogsaa tænke paa min Barndom, naar jeg skreg og sparkede Dynen af mig, fordi jeg *vilde* det saaledes, og laa splitternøgen.«

»Disse Ting vil jeg komme til at tænke meget paa, Hr. Doktor. Blev jeg kuns ikke forstyrret i mine Studeringer derved.«

Karlstadt saae smilende paa ham: »Al Lærdom er unyttig, unge Ven. Thi man kan naa *Alt* uden Lærdom.«

»Ja, maaskee. – Men lad mig nu gaa, at jeg ikke skal – – tee mig uforstandigt.«

Tilio hørte næste Dag fra mere end een Side, at Doktor Martin virkelig var i Byen og boede hos Amsdorf. Men han viste sig ikke paa Gaden og rejste igjen om et Par Dage, hed det sig. – Om Spektaklerne igaar hørte Tilio, at nogle Personer var blevne fængslede, – men at det for Resten i Dag gik løs igjen: der var nogle Studenter henne og belejrede ligefrem Barfodmunkenes Kloster. De havde først været inde i Klosterkirken og prøvet paa at ødelægge Alteret – til Straf fordi Munkene ogsaa i Dag havde holdt Sjælemesser ved det, – og det var da nok Meningen, at de vilde storme Klostret. – Det brød Tilio sig ikke ret 315 meget om. Naar det virkelig kom, skulde det jo dog gaa helt anderledes til. Og Sindelaget manglede sikkert helt hos disse Studenter. – Det var det, han tænkte paa, baade i Dag og de nærmest følgende Dage, hvordan han skulde faa sig selv forvandlet efter Karlstadts Ord. Kunde han først komme ind i den store Kjedsomhed og Tomhed, saa var han næsten vis paa, at der vilde skee sære Ting med ham: at han vilde komme til virkelig at forundre sig, føle Fortvivlelsen og see Sjælens Afgrunde aabne, – og saa kunde han ogsaa godt tænke sig, – men dér stolede han nærmest paa Karlstadts Ord derom, – at denne Hengivelse i Guds Vilje, som altsaa kaldtes Gelassenhed, at den vilde komme, og tilsidst den salige Ubevægelighed naaes. Men han forstod ikke, hvordan Kjedsomheden skulde fremkaldes, og det var dog den første Betingelse. Karlstadt havde jo sagt, at det skete ved Afgrovelse; at man aflagde alle de grove Synder, og saa blev Tiden En straks tom. Men Tilio syntes ikke, han havde nævneværdige Synder at aflægge; i hvert Fald kunde han godt undvære dem, uden at han derfor skulde kjede sig saa forfærdeligt. Nej, hans værste Plage det var jo netop denne Halvkjedsommelighed, hvori han til enhver Tid gik – ogsaa *med* alle sine Smaasynder; den kjendte han saamænd altfor godt, den havde han jo haft i flere Aar, og – hvad der var det værste – den blev sikkert aldrig til andet, den kunde aldrig stige til dét, Karlstadt forstod ved »Kjedsomhed«, denne store Tomhed, som kunde yngle og frembringe de rigtige Forandringer. –

Tilio var næsten sikker paa, at han saae Doktor Martin tre Dage efter, paa Vejen til Færgestedet ved Elben. Han var til Hest og havde stort Skjæg og Sværd ved Siden – han lignede i det hele en Ridder af dem, der kun ejer en enkelt Gaard, – men Tilio syntes bestemt, han kunde kjende de mærkeligt skjævtliggende, skarpe Øjne. Doktor Martin saae nu i hvert Fald ikke ham; der var flere Ryttere, der fulgte ham, og som han talte med. – Tilio gad egentlig nok vidst, hvad Doktor Martin vilde have sagt til detteher om Afgrovelsen og Kjedsomheden og Gelassenheden. Men han kjendte det vel sletikke. Tilio tænkte næsten ikke, at Doktor Martin nogensinde kjedede sig, – ihvor elendig tilmode han ogsaa kunde være.

Han maatte jo alligevel ikke rigtig have forstaaet Doktor Karlstadt. Baade Afgrovelsen og den rigtige Kjedsomhed 316 maatte være noget, der virkede langt haardere og skrappere, end hvad Tilio kunde frembringe bare ved at gaa i al Skikkelighed og kjede sig. Det kunde han jo blive ved med, om saa skulde være, lige til sin Død. Nej, havde han skullet sidde krum – som han engang havde læst om i en Bog – flere Døgn i Træk og stirret paa sin Navle, – det kunde vel nok have ført til noget. Men det var jo da altfor udvortes.

Den 9. December var der igjen Uro i Byen. Det var en stor Flok Borgere – mest jo Stoddere og Stakler, men der var dog ogsaa mange ordenlige Folk iblandt – som brød ind i Raadhuset, mens Byraadet var samlet, og nok ligefrem forelagde et Forslag til en ny Menigheds-Ordning. Desforuden forlangte de, at alle de Mennesker, der var blevne sat fast efter Spektaklerne i Sognekirken den 3. December, skulde slippes fri. Bysvendene blev tilkaldt af Raadet og havde ogsaa gjort deres Pligt og sat disse her Urostiftere paa Døren,

men en lille Tid havde det dog seet ud, som om disse skulde have faaet Magten, og hvad kunde der saa ikke være skeet. Og Byraadet havde dog maattet love, at de skulde tage denhér nye Menigheds-Ordning under alvorlig Overvejelse, – og man vidste, at Doktor Karlstadt og Broder Zwilling havde sat alt dette i Gang.

Det gjorde næsten ondt i Tilio nu at høre om den Slags. For han følte sig saa forvisset om, at intet kunde hjælpe ham – ikke give ham den Verden, som *han* ønskede sig – med mindre han først fik sit Sind grundig forandret. Og det vilde slet ikke gaa. Han havde, som forhen, kun sit sølle daglige Arbejde at trøste sig ved.

Doktor Karlstadt saae han nok enkelte Gange, men kunde ikke komme til at tale med ham, og havde for Resten hellerikke ret Mod til det. *Han* lod ogsaa til at være svært i Vinden. Der skulde jo være disse store Altergange med Nadveruddeling under begge Skikkelser i selve Slotskirken – Kurfyrstens Kirke – og desforuden i flere af Smaabyerne omkring Wittenberg: Eilenburg og Schmiedeberg og Jessen – ja, endogsaa i Sognekirken i selve den kurfyrstelige Residensby Lochau. Imellem Studenterne snakkedes der ogsaa om, at nu blev det snart til aabenlyst Oprør. – Det havde de nu før sagt. Og saa megen Ærbødighed havde Tilio hjemmefra for den hellige Nadver, saa det var ham ubehageligt at tænke sig, at denne skulde benyttes til Fremme 317 for sligt. – Det voldte ogsaa, at han fik noget Afsmag for Doktor Karlstadt, skjønt han dog stadig haabede paa, at han hos denne skulde faae den ønskede Hjælp i sine egne Vanskeligheder.

Han var ikke til Stede i Slotskirken første Juledag, da Doktor Karlstadt holdt den store Altergang, – men bagefter hørte han jo derom, og fandt det meget uhyggeligt, som det var gaaet til. Ude i Eilenburg havde Folk ogsaa været til Alters paa »evangelisk« Vis; men bagefter havde de plyndret Præstegaarden og var kommen i Slagsmaal med de Katholske. – Der hørtes ogsaa om Optøjer og Raaheder, forøvede i Julen baade i Slotskirken og paa Slotskirkegaarden.

Tilio gik i sort Misstemning. Havde de taget og brændt hele Wittenberg, forat afskaffe alle de gamle Skikke, det syntes han kunde have givet Luft; men dettehér var ingen Ting og dog noget, – der ulmede og stank.

Han mødte Doktor Karlstadt paa Gaden Nytaarsaftens Dag. Doktoren var som sædvanlig meget optaget af, hvad han selv havde for: nu i Morgen skulde der atter være stor Altergang i Slotskirken: »og ikke blot skal Nadveren nydes sub utraque, men alle de nye Skikke skal gennemføres: ingen Messeklæder, ingen Latin, Altergjæsterne skal selv tage Brødet og Kalken i Haanden. Og jeg veed fra ganske paalidelig Kilde, at dette sidstnævnte er Kurfyrsten en ren Pest. Men han maa taale det, tør ikke røre sig, – men *Friheden* rører sig!«

Tilio syntes, han havde hørt det altsammen ordret før.

»Jeg skal fortælle jer en lille Ting fra Altergangen første Juledag,« blev Karlstadt ved. »Jeg taber et lille Stykke Alterbrød paa Gulvet, mens jeg deler om. Jeg seer, Folk bliver forfærdede. Men hvad siger jeg? »Lad det ligge, hvor det ligger!« siger jeg. »Det er lige meget, om man saa træder paa det med Fødderne!« – Ja, selvfølgelig! For naar det ikke bliver nydt; og nydt med Tro, saa er det jo kun Brød og intet andet. – Ja, Gud er bleven stærk i de Svage, det er sikkert.«

Tilio vilde tage Afsked og gaa, men Doktor Karlstadt beholdt hans Haand i sin og sagde: »Kom hjem til mig i Aften! Der er Gjæster, som I ikke har seet før, og som er mærkelige.«

Tilio lovede saa at komme.

318

Der var to Fremmede, begge oppe fra Zwickau ved den bøhmiske Grænse. Den ene hed Klans Storch, og Doktor Karlstadt sagde til Tilio, at han var Væver og Apostel. Tilio tænkte ved sig selv, at han kunde paa en Maade godt see ud til begge Dele. Den anden var Student og Apostel; han hed Marcus Stübner.

De to Fremmede sagde, at begynde med, ikke ret meget, for Doktor Karlstadt snakkede uafbrudt. Han forklarede, at det at være Doctor theologiæ – hvilket var hans Værdighed – det var i Guds Øjne intet, ja, det var mindre end Intet, thi en Væver som Storch eller en Skomager – hvemsomhelst, jo mere ulærd, des bedre – kunde virke Afgrovelse og bringe Folk ind i Kjedsomheden.

»Ja, det lærer Thomas,« sagde Væveren Storch hen for sig, men ganske højt, og det et Par Gange, mens Doktor Karlstadt talte, uden at denne dog syntes at høre det.

»Jeg mødte just i Dag en Skomager, Skomager Schultze, paa Gaden,« fortsatte Karlstadt. »Jeg traadte hen til ham, slog mit nye Testament op og sagde: »Jeg beder jer, Skomager Schultze, forklar mig dette: hvorfor siger Jesus her om den utro Husholder, at han handlede klogt?« – Veed I, hvad Skomageren svarede mig? Han svarede, og viste derved ret, hvor indgroet den ugudelige Betragtning er: »Højærværdige Hr. Doktor,« sagde han, »hvordan kommer det, at I, som er en Lærd og Doktor i den hellige Skrift, spørger os arme, enfoldige, ulærde Folk saaledes?« – Ja – men hvad svarede jeg: »Gud har skjult det for os Lærde. Kristus selv siger jo: Jeg priser Dig, Fader, at Du har skjult dette for de vise og forstandige og aabenbaret det

for de umyndige. Ja – det er Sandhed, hvad jeg sagde til Skomageren, og det er en Sandhed, hvormed man vinder den ulærde Mand.«

»Ja, dette lærer Thomas altsammen,« gjentog Væveren. – Tilio undredes paa, hvem denne Thomas kunde være.

Nu syntes Doktor Karlstadt at være bleven lidt stødt. Han svarede ikke paa Væverens Ord, og der indtraadte en længere Pavse.

Saa tog han dog atter fat og begyndte at fremstille hele sin Lære om Afgrovelse, Kjedsomhed, Forundring, Gelassenhed – ganske som han tidligere havde udviklet den for Tilio.

Doktoren var sletikke færdig, men under en lille 319 Standsning i lians Tale – paa Grund af Hoste – tog Væver Storch Ordet og sagde: »Det forundrer mig, Hr. Doktor, at I vil forklare Thomas Münzers hele Profeti og Lærdom for to af hans største Apostle, – og uden at I nævner, hvor I har Lærdommen fra.«

Nu raabte Doktor Karlstadt i en meget heftig Tone: »I tager storlig fejl, om I mener, at jeg har min Lærdom fra Eders Thomas Münzer!«

»Hvis I siger, at I har den af jer selv,« svarede Væveren, »da er I en Løgner, Hr. Doktor!«

»I husker sletikke paa,« sagde Doktor Karlstadt, nu helt behersket, »at Thomas Münzer kan have sin Lærdom fra samme Bog, hvorfra jeg har min!«

»I skal ikke indbilde jer, at Thomas's Lærdom er fra Bøger, thi den er Aandens Tale. Naar Sjælen er kommen af Kjedsomheden ind igjennem Fortvivlelsen til Forundringen og Gelassenheden, da vælder det op af dens Afgrunde: enten Syner eller Tanker, som Aanden giver. Dette er Guds-Kunsten, som den sande Kristen maa lære af Gud selv ved Aanden. Den kan ikke faaes af Bibelen eller af andre Bøger.«

Doktor Karlstadt var bleven tavs, men sad og nikkede af og til, med en Mine, som om han vilde sige: jo Tak! den Snak kjendte han nok!

»Thomas han kan tænke,« fortsatte Klaus Storch, »men hos mig bliver det til Syner. Derfor har han ogsaa kaldet mig en sand Profet. Hvad han tænker og siger, det seer jeg i mine Syner. Han har sagt, at i det Herrens Aar 1524 da skal Alverden faa een Farve; Markens og Skovens grønne Farve og Vandets blaa Farve og Kornets det Gule skal ikke være mere, men alt skal blive rødt i det store Aar. Thi da skal alle Præster og alle de Ugudelige bløde. Thomas vil slagte det mageligt levende Kjød i Wittenberg, Ærkehedningen, Ærkekjæltringen, Wittenberger-Paven, Dragen, Basilisken – om I saa veed, hvem det er!«

»Det er utilbørligt at tale saaledes,« sagde Doktor Karlstadt og saae hastigt til Tilio.

»Men hvad han talte,« sagde Klaus Storch, »det saae jeg allerede i mine Syner – om Morgenens, før jeg stod op: Herrens Engel kom til mig og sagde: skjær Dine Nyrrer ud af Dit Liv, Klaus Storch! Og jeg svarede: Det smerter meget, Herre. Men han rakte mig Kniven. Da tog jeg ved den og skar; men Kammergulvet og i Forstuen og det hele 320 Gaardsrum blev som det røde Hav af mit Blod. Da slagtede jeg Fader og Moder, Søstre og Brødre og de seks Syvendedele af mit Folk. Men Herrens Engel sagde til mig: sæt Dine Nyrrer atter paa deres Sted! Og da jeg satte dem dér, see, da var de hvide som Snee. Men en Røst udgik over Jorden: see, Jorden er reen, og den er rensed fra al Synd og fra al Blodskyld! Og der gik et Vejr, fuldt af Rosenduft, over Jorden.«

Tilio undrede sig over sig selv; for han vidste, at han var ikke særlig dristig til Slagsmaal eller anden Voldsomhed, – men denne Beskrivelse af Storch fandt han dog saare skjøn, – det maatte dog endelig kunne blive til noget, – noget andet. Det var nok ogsaa det eneste, der hjalp: faa alle de Ugudelige udryddet, og Præsterne maatte godt gaa med i Kjøbet. Og allerede 1524 – om to-tre Aar! Det var ogsaa underligt at see, hvordan Klaus Storch, – som dog egentlig var en lille pukkelrygget Væver, – hvordan han kom til at tage sig ud, naar han talte om sine Syner. Og han blev ved:

»Den anden Morgen drømte jeg i mine Drømme, at jeg stod paa Solen, som var ved at rinde, og jeg saae ind over Jorden; men den var helt tilhyllet af Morgentaagen, indtil jeg saae, at det var rødt Blod altsammen. Men da Solen brød igjennem, svandt alt Blodet bort, og de rette Farver viste sig igjen. Og Havet var blaat, Marken og Skoven grøn, og Kornet gult. Men Solen skinnede i sin fulde Glans.«

Da Gjæsterne hos Doktor Karlstadt sent paa Aftenen gik og var komne ud paa Gaden, sagde Tilio lavmælt til Klaus Storch: »I regner altsaa Thomas Münzer for jeres Mester?«

»Ja, thi han er det,« svarede Væveren.

»Hvor boer han nu?«

VII

Siden Tilio havde hørt Klaus Storch fra Zwickau tale, var han færdig med Doktor Karlstadt. Han fandt, at denne kun var optaget af sin egen Storhed og af sine egne, »smaa Foretagender«, der aldrig vilde kunne bringe Tilio det, *han* begjærede. Nej, Klaus Storchs Syner var der virkelig Udsigt i! Om Tilio egentlig troede paa eller ønskede, at alle de Ugudelige skulde udryddes med Sværdet, eller at Verden skulde gaa under i 1524 – som Klaus Storch nok i Grunden mente – det vidste han ikke rigtig; Verdens Undergang var ham i hvert Fald imod. Men selv om han trak en hel Del fra det, som Storch bebudede, var der alligevel nok tilbage til at fylde hans fantastiske Begjær til Overflod. – Han bestilte for lidt under alt dette, og skammede sig ved at komme hjem til sine Forældre, da han brugte sin Faders Penge, uden at der kom stort ud deraf. –

Men fordi Tilio ikke længere brød sig om Doktor Karlstadt, var der nok af andre, som gjorde det. – Den 24. Januar 1522 var en stor Dag for Doktor Karlstadt. Da var han i Byraadet sammen med en Mængde Tilhængere og fik sat sin nye Menigheds-Ordning for Wittenberg igjennem: Ingen Præst maatte for Fremtiden ansættes, naar han ikke var gift og havde mindst eet Barn. Ingen maatte mer komme til Alters, hvis han ikke vilde nyde baade Vinen og Brødet. Hellerikke, hvis han ikke med egen Haand vilde tage mod Brødet og Kalken. Thi Kristus havde sagt: *tager* dette hen og æder det! Alle Billeder skulde ud af Kirken straks, thi de stred mod det første Bud i Loven, og var derfor værre end baade Hor og Mord, da Budene herom kom først senere i Rækken. Desforuden indeholdt Ordningen en Mængde andre Bestemmelser. – Nogle af Raadet var enige med Doktor Karlstadt, men de fleste turde ikke 322 andet end lystre ham. – Den 6. Februar, da Billederne endnu ikke var skaffet ud af Kirkerne, – brød saa, efter Doktor Karlstadts Opfordring, en stor Masse Mennesker ind i Sognekirken, førte de Billeder ud, som de kunde faa fat i, og knuste dem mod Brostenene.

Den Eftermiddag troede vistnok de fleste Mennesker i Wittenberg, at nu havde man Oprøret; og de var ikke mange, som mente, at Kurfyrsten skulde kunne tvinge det. Tilmed opholdt han sig i Thüringen i denne Tid og var meget lidende af sine Stensmerter.

Det var fra Studenterne og Smaaborgerne, man kunde vente Oprøret. De var satte i en voldsom Uro af Karlstadt, Broder Zwilling og af Profeterne fra Zwickau. Men hvad der forværrede Stillingen i høj Grad, var den Ting, at Myndighederne var i Strid med hinanden. Baade Raadet og Universitetet havde *mod Kurfyrstens Vilje* taget Beslutning den 24. Januar efter Karlstadts Tilskyndelse, – og nu, den 6. Februar, maatte Raadet dog atter lægge sig ud med Befolkningen ved at foretage en hel Række Arrestationer i Anledning af Billedstormeriet i Sognekirken. Desuden gik der Rygter om, at to saa ansete Mænd som Magister Melanchthon og Professor Amsdorf var bleven vaklende i deres Dom angaaende Zwickauerprofeterne og deres Lærdomme, uden at man dog vidste, hvor meget eller hvor lidt det drejede sig om.

Der havde været en forfærdelig Masse Mennesker paa Gaden hele Dagen, saa Magister Philip, der boede i den mest befærdede Del af Byen, havde ikke villet vove sig ud, for dog at være hjemme hos Kone og Børn, hvis det skulde komme. – Henimod Aften var alligevel de fleste gaaet hver til sit. Da begav han sig om til sin gode Ven Mester Cranach og bad ham see til hans Hjem de næste Dage, for han *maatte* opsøge Kurfyrsten og fortælle ham, hvordan Stillingen i Virkeligheden var; han kunde ikke tro, at Kurfyrsten ret vidste, hvor galt det saae ud.

Et Par Timer efter havde han faaet sine Sager ordnet og kjørte vesterud af Wittenberg. – Ak, havde han kunnet tale med Doktor Martin nu! – men han forundrede sig selv over, at da dette ikke kunde skee, var Kurfyrst Frederik den, han, ogsaa for sin egen Skyld, helst vilde tale med. – Og det var ikke blot Wittenberg, der laa ham paa Sinde; han var bleven saa ængstet, ja, sjælelig rystet, ved 323 at høre Zwickauerens Marcus Stübner tale om Barnedaaben – at den ikke skulde være ret kristelig. Hvad Hjælp skulde vel Kurfyrsten i denne Sag kunne give ham? Alligevel følte han megen Trang til at tale med ham ogsaa derom.

Han traf Kurfyrsten, paa Slottet i Allstedt, siddende i sin Arbejdsstue i en Stol, indpakket i Dyner og med varme Sandsække om Lænden. Magister Philip kunde dog see, at Kurfyrsten, trods sine Smerter, blev veltilfreds ved hans Komme. Hans store, brune Øjne skinnede, da han saae Magister Philip træde ind, og derefter blev de fulde af Taarer.

»Velkommen, Magister Melanchthon!« sagde han. »Ja, jeg er ikke værd at see paa; jeg sidder her i

Smerter, som jeg ikke vilde unde nogen Hund. Men I seer heller ikke meget fornøjet ud.«

»Ak nej, Eders kurfyrstelige Naade. Og jeg kan ikke bringe jer gode Nyheder. Dog veed I vel mestendels selv, hvordan det er fat.«

»Hr. Spalatin holder mig jo underrettet,« sagde Kurfyrsten. »Men jeg vil intet hellere end ogsaa høre Eders Beretning derom.«

Magister Melanchthon gav i korte Træk en Fremstilling af Forholdene i Wittenberg.

»Ak ja,« sagde Kurfyrsten, stønnende af sine stadige Smerter, »kunde jeg tage min Stav i min Haand og vandre bort fra det hele, om det saa skulde være som en fattig Mand! Langt hellere vilde jeg gjøre det, end at jeg skulde med Vidende handle imod Gud.«

»Det var ikke godt, om I kunde forlade det hele, Eders Naade, saa blev det først ret galt. Men I bliver nødt til at gjøre noget andet: I maa tage Sagen i jer Haand, thi ellers skeer der altfor meget paa ulovlig Vis, og Staden forgaar i Oprør.«

»Saa mener I vist, min kjære Magister Melanchthon, at jeg skulde forbyde alle at nyde den hellige Nadver sub una og forbyde Sjælemessen, – og jeg skulde give dem Lov at messe uden Messeklæder og tage selv – jeg mener Altergjæsterne – Brødet og Kalken i Haanden?«

»Ja, hvorfor ikke Eders Naade?«

»Thi der er for mange, som ikke kan taale det, Hr. Magister, fordi det er dem en Gudsbespottelse. Og de har dog aldrig villet noget ondt. De holder paa, hvad de har lært fra Barndommen. – Og desforuden: vi bliver forskjellige 324 fra al den øvrige Kristenhed og bliver ganske ene. Og vi faar sikkerligen ikke Lov dertil for Rigsregimentet i Nürnberg. Min Sendemand von der Planitz siger mig, at de truer baade mig og Sachsen med alt ondt, om jeg ikke standser Kjætteriet. – Nej, jeg kan ikke gjøre det, I ønsker, Magister Melanchthon. Jeg bliver nødsaget til at gjøre det modsatte: forbyde det meste Nye, som de har stillet an, og nægte at forbyde nogen det Gamle.«

»Ak, Herre, da slaar Oprøret ud i klare Flammer!«

»Troer I ogsaa, det gjør?«

»Hvem kan vide det med Sikkerhed. Men det er, som jeg kan fornemme det paa mig selv, at det holder ikke. Forbyder I mig Vinens Nydelse i Nadveren, som er den Herres Jesu Blod, da maa jeg selv gjøre Oprør mod jer Befaling; thi jeg maa lyde Gud mer end Mennesker. Og det veed jeg: Doktor Martin vilde sige det samme for sit Vedkommende.«

»Jeg vil i hvert Fald aldrig forbyde Nadverens Nydelse under begge Skikkelser i Hjemmene. Og maaskee hellerikke i Kirken – i hvert Fald kun en Tid. – Ak, Herre Gud see i Naade til os! – Kunde jeg endda have faaet Lov at dø først, – forinden alt dette bryder løs! Thi jeg har vel haft mange Fejl baade som et Menneske og som en Regent, men altid har jeg saavist hellere villet dø end miste mine Undersaatters gode Vilje – og komme ind i Krig og Ufred. Men hvad skal jeg gjøre? – thi Krigen kommer over os udefra, fra Rigsregimentet, hvis ikke jeg hindrer det allermeste af disse Nyheder, – og hvis saa I har Ret – –«

Kurfyrsten saae raadvild paa Magister Philip.

»Ak, Herre!« sagde denne, »jeg er en unyttig Tjener, som sidder her og kan intet Raad give jer!«

»Nej, nej, I har jo aldrig taget jer paa at være min Raadgiver, saa I har jer Samvittighed fri. Var jeg ikke bleven født til denne Værdighed og Bestilling – uden *mit* Valg – saa veed jeg ikke, hvor jeg nu skulde holde det ud. Og sidder her som en værkbruden Mand i al denne Forstyrrelse. – Det har jeg dog takket Gud for utallige Gange og skal aldrig aflade at takke ham, at jeg sagde ikke Ja til det Kejser-Væsen, da de kom og bød mig den romerske Kejserkrone. Gud være lovet, at den sidder nu paa Caroli Hoved! – Hvad havde jeg ellers nu maattet bebrejde mig selv? Omendskjønt i alt udvortes havde det næppe kunnet blive galere, end det er nu.«

325

»Ja, Eders kurfyrstelige Naade, deri har I visselig Ret. En fri Samvittighed er det største Gode, ihvor saa Verden ellers staar. – Men det er just om at gjøre – hvis jeg maa besvære jer med mine egne Sager – at det har jeg ikke – –«

»Jo, Hr. Magister – har I saa!«

»Nej!«

»Jo, det har I vist, om jeg kjender jer ret.«

»Nej, for jeg er kommen i Tvivl om den hellige Daab, om Baredaaben mener jeg, om den kan være ret –«

»Men hvordan er I endda falden i Tvivl derom?«

»Det er disse Profeter fra Zwickau – en af dem, ved Navn Marcus Stübner, boer i mit Hus hos mig, og har talt meget derom – thi Børnene kan ingen Tro have, siger han, og kan ikke blive døbt paa et andet Menneskes Tro – –«

»Disse Profeter fra Zwickau – det er en vanskelig Handel – dem forstaar jeg mig ikke paa –«

»Men er Eders Naade da hellerikke sikker i det Spørgsmaal om Baredaaben?«

»Jo, jo. – Men jeg kan kun svare det ene, som jeg veed og har aldrig tvivlet paa, at jeg er døbt som Barn, da jeg var kun to Dage gammel, og jeg staar ogsaa i min Daabs Naade endnu, saa gammel jeg er, og saa stor en Synder, som jeg er. Saa hvis at dette Spørgsmaal angaar jer egen Daab, hvor kan I da tvivle derom, – men da er det ogsaa ubilligt at tvivle om andres Daab.«

Magister Philip rejste sig og stod et Øjeblik ligesom vaklende – men knælede saa ned paa Gulvet, greb den Syges Haand og kyssede den, mens Taarerne piblede ham ned ad Kinderne:

»Tak, Eders kurfyrstelige Naade! – jeg skammer mig, at jeg kommer her og modtager Trøst af min syge Herre, da jeg dog var nærmere til at skulle trøste jer. Thi jeg mærker nu, at dette knugede mig endnu haardere end Statens Anliggender; men jeres Ord har lettet mit Hjerte. – – Nu havde jeg kuns eet Ønske: at Doktor Martin var her til Stede i Wittenberg – han kunde redde Riget fra Undergang, om nogen formaar det –«

»Nej, vold mig nu ikke Angst og Uro til Gjengjæld, om jeg har trøstet jer. Doktor Martin maa ikke komme! Hvad vilde min Fætter Hertugen og det øvrige Rigsregimente i Nürnberg sige, om den bandlyste og fredløse Mand kom 326 til Wittenberg! Vi havde dem vel straks over os med væbnet Magt!«

»Jeg vilde mene, de havde for megen Ærbødighed for Eders kurfyrstelige Naade dertil og for megen Frygt ogsaa.«

»De har ingen Frygt for os, Hr. Magister. Hvorfor skulde de ogsaa! en gammel, værkbruden Mand! – Men jeg skal sige jer: jeg er ogsaa selv bange for Doktor Luther. Ja, jeg er. Jeg veed ikke, hvad han vil, og jeg har ingen Magt over ham – og er dog ansvarlig for ham baade overfor Kejser og Rige – og nu overfor Rigsregimentet, mens Kejseren er borte. – – Jeg har heller aldrig talt med Doktor Luther en eneste Gang, nu har han dog været fjorten Aar i mit Brød. Det vil jeg ogsaa fremdeles undgaa. – Ja, naar jeg – vel ikke om lang Tid – ligger paa mit Dødsleje og skal straks af Sted, – da vilde jeg nok tale med ham, maaskee jeg da kunde hamle op med ham – –«

Der kom to Tjenere ind i Stuen med Tæpper og to varme Sandsække til den Syge.

»Nu vil jeg sige Eders kurfyrstelige Naade Godnat. Og Tak for Trøsten, I gav mig! og jeg vil ønske jer en god Bedring fra Gud vor Herre.«

»Tak, at I kom den lange Vej herop til mig, Magister Melanchthon. Jeg seer jer gjerne.«

Kurfyrsten forlagde kort efter sin Residens til Slottet Lochau og lod herfra udgaa en Række Anordninger i Løbet af Februar Maaned, hvorved de allerfleste Forandringer i den *offentlige* Gudstjeneste, som var foretagne i den sidste Tid af Karlstadt og andre, atter ophævedes.

Udadtil gav dette en vis Ro; men de fleste forstandige Folk var klare over, at Spændingen nu i det Skjulte baade tiltog i Styrke og bredte sig med rivende Hast.

Mange lagde Mærke til, at Tiggerne og de Fattige i Byen blev saa sært nærgaaende, næsten som om de kunde være Røvere; det lod paa dem, som om de kunde have noget eller nogen i Ryggen, der gav dem Mod. Og inde i Kirkerne, under Gudstjenesten, var der hver eneste Søndag alvorlige Uroligheder paa Grund af de gjenindførte gamle Skikke. Det var ikke blot i Wittenberg, men ogsaa i Smaabyerne 327 i Omegnen. Ovre i Pradow var der en Student (det var for Resten Tilio), som en Søndag raabte midt under Prædikenen, Gang paa Gang: »Kjære Folk! han lyver og udlægger den hellige Skrift falsk!« – Tilsidst maatte Prædikanten – en Munk – bryde af og gaa ned af Prædikestolen. – Men langt mere foruroligende end slige aabenlyse Udbrud eller Optøjer virkede dog Rygterne om de hemmelige Foreninger og Sammensværgelser.

Saaledes gik Tiden til ind i Marts. Den femte Marts om Eftermiddagen var Magister Philip, ude i sin Have, falden i Snak med denne Zwickauer-Profet Marcus Stübner, som boede hos ham, – og som ogsaa havde haft

sit Hjem hos Magister Philip, da han i sin Tid studerede i Wittenberg. Det var ikke, fordi Magister Philip yndede at tale med Stübner, for han kunde komme med saa mange sære og foruroligende Ting; men Magisteren var saa opfyldt af Tanker om den truende Tilstand i Byen, saa hans Mund var kommen til at løbe over med disse Tanker i Stübners Nærværelse.

Det lod en Stund, som om Stübner ikke ret havde Lyst til at komme ind paa det Emne. Men saa syntes det, som han pludselig tog en Beslutning, idet han sagde: »I skulde opgive at bie paa Kurfyrsten, Magister Philip, thi længe før han har faaet sig betænkt, da er han og alt, hvad der slutter sig til ham, opslugt af Oprøret!«

»Nej, det mener I dog ikke!« udbrød Magister Philip.

»Jeg vil her først erklære, at jeg prædiker ikke Oprør, og jeg siger ikke, at jeg vil deltage deri. Men saa sikkert, som jeg staar her i jeres Have, Magister Philip, saa sikkert er Oprøret udbrudt, og saa sikkert har det sejret, inden denne Uge er til Ende. Nu skriver vi Onsdag!«

Magister Philip saae mere udmattet, ja dødt ud, end egentlig forfærdet: »I lønner mig slet,« sagde han, »at jeg har vrist jer Gjæstfrihed saa længe, Marcus Stübner. Selv om det ikke er sandt, hvad I siger, saa volder I mig stor Nød og Vaande med jere Ord. Jeg veed ikke, om jeg skal lade dette undersøge og holde jer fast for jere Ord, – om jeg skal lade det melde til Kurfyrsten, – – hvorfor vil I sætte mig i disse svære Overvejelser?«

»I skal ikke holde mig fast, Magister Philip,« sagde Stübner med rolig Overlegenhed og gik henimod Stuehuset; »thi nu gaar jeg op paa mit Kammer, tager min Stav og min 328 Hue – det vil sige alt mit – og saa seer I mig ikke mere. Vil I føle jer rolig for Oprøret, da behøver I blot at ansee alt, hvad jeg derom sagde, for en Spøg. – Tak for jer Gjæstfrihed baade nu og forhen!« – –

Marcus Stübner kom lidt efter ud af Døren mod Gaden paa Stuehuset og gik langsomt ned ad Collegiegaden – vester. Han fortrød i Grunden, at han havde sagt saa meget til Magister Philip, thi det havde været et godt Sted at bo; men det var hans profetiske Vaner, der havde voldt det, – og han følte ogsaa noget kongeligt triumferende i dette: at kunne og turde sige sligt til en ledende Mand som hans Vært uden at blive grebet med det samme. Og Oprøret vilde jo gjøre alle disse Smaahensyn ligegyldige, og gjøre det meget snart – selv om Ordene om *denne* Uge mest var profetisk Stil.

Han blev vel nødt til nu at søge sig Losement nede i Færgegaarden, hvor de oprørske Smaafolk fra Wittenberg holdt til og drak deres Øl om Aftenen, og hvor hans Ven Martin Cellarius og Doktor Karlstadt holdt Taler for dem.

Paa Vejen ned til Færgegaarden mødte han Tilio, som han mindedes fra Besøget hos Doktor Karlstadt. Det viste sig, at Tilio var meget mismodig. Han havde villet rejse til Thomas Münzer, som der jo var bleven fortalt saa meget om den Aften, forat lære af ham en Tid, men det havde han maattet opgive paa Grund af Pengemangel. Nu havde han saa gaaet i Vinter og passet sine Bøger og sine Studeringer, – – *det andet* det blev jo aldrig til noget, sagde han; han mærkede kun til noget Studenterkommers, og det var han bleven for gammel til at have mere med at gjøre.

»Studenter kan aldrig see andet end Studenter,« sagde Stübner, »og de Lærde kan kun see de Lærde. Men det er hverken Studenterne eller Lærdommen, det længer kommer an paa, det er Aanden og Kraften: Aanden, som er i Profeternes Ord, og Kraften, som er i ulærde Fattigfolks Næver. Men det kjender en Student naturligvis ingen Ting til.«

»Jeg veed ikke af, at Fattigfolk i Wittenberg tager sig af andet end deres daglige Dont.«

»Naa, det veed I ikke,« sagde Stübner. »Hvor siger Thomas dog sandt: at Lærdommen slaar sine Dyrkere med Blindhed. Om det saa kun er almindelig Baccalaureus-Lærdom! Vore 329 Fattigfolk tager sig kun af deres daglige Dont! – Vil I ikke tjene mig i at følge med mig her ind i Færgegaardens Kro for fattige Rejsende. Saa troer jeg, I skal faa noget andet at see!«

De gik ind i den store, men tarvelige Krostue i Færgegaarden, hvor der ganske rigtigt var fuldt af Mennesker. Tilio kjendte flere af dem fra Gaden; og det var virkelig, saa godt som allesammen, hvad han vilde kalde simple Folk. Dog saae han ogsaa nogle faa Studenter iblandt, – een, som han vidste hed Martin Cellarius, og som nok havde sluttet sig til Profeterne. Desuden nogle Fremmede, som han antog maatte være Zwickauere. – De fleste af de Tilstedeværende sad og drak Øl, og nogle var temmelig berusede.

Marcus Stübner holdt, straks efter at han og Tilio var kommen ind, en Tale, hvori han nævnedes forskellige kirkelige Handlinger og Skikke, som han paastod burde forandres eller afskaffes eller indføres. Men Tilio overraskedes ved, at flere af de Menige raabte, at det var dem helt og aldeles ligegyldigt. En Skræddersvend var især ivrig; han raabte flere Gange: »Der er kun een Ting, vi vil have, og det er al Magten. Saa skal det hele forandres!«

Da Stübner, efter meget Besvær, kunde faa Ørenlyd, spurgte han: »Hvem er vi? Og hvad mener I med det hele?»

Men Skræddersvenden svarede blot – men gjentagende: »Vi det er os; og vi vil forandre det hele!»

En Skomager – mente Tilio det var – der var meget fuld, raabte: »Vi vil ingen Anførere have, uden os selv, og vi vil ingen Profeter have, og vi vil ingen Smaaforandringer have, det giver vi ikke et Slaaenbær for; vi vil have alting nyt, det gamle er forsvundet.«

Hans Ord vandt meget stærkt Bifald. Martin Cellarius spurgte, hvori det nye skulde bestaa. Men det var der ingen, der svarede paa. Derimod raabte man nu i Kor: »Alt skal blive nyt, det gamle skal forsvinde!«

Tilio kunde tydelig see, at hverken Stübner eller Cellarius eller de fremmede Zwickauere var fornøjede med hele dette Væsen; men han selv syntes godt derom. Saa mange Mennesker, som hér var, – dét kunde jo virkelig blive til noget. Og de vilde alle have store Forandringer. Det var jo ogsaa dem, han selv længtes efter; og han vidste, at *han* hellerikke saadan kunde angive, hvori de skulde bestaa. – 330 Efterhaanden blev det hele dog til Skraal og Spektakel, hvoraf man Ikke kunde forstaa et Ord. – Saa gik Tilio sin Vej.

Magister Philip fortrød, straks da Marcus Stübner havde forladt hans Hus, at han ikke havde holdt ham tilbage. Det var jo ligefrem Oprør, han havde – vel ikke selv prædikedet, – men han havde dog aabenlyst erklæret, at det stod lige for Døren, saa man burde vel i hvert Fald have meldt det og ladet ham forhøre af rette Vedkommende. Nu var Magister Philip dog paa den anden Side bange for at sende Bud efter ham og lade ham standse; man vidste jo ikke, hvor han var gaaet hen, – der kunde maaskee fremkaldes Uroligheder ved at foretage et saadant Skridt imod ham, – selve Oprøret kunde maaskee fremskyndes derved.

Men Magister Philip fik ikke Søvn i sine Øjne den Nat. Længe før Daggry stod han op, fik en Hest sadlet og red hjemmefra. Han vilde uopholdelig til Slottet i Lochau, hvor Kurfyrst Frederik for Øjeblikket residerede.

Han traf den gamle Mand paa Benene – inde i hans Arbejdsværelse. Han var vel bedre nu, end da Magister Philip sidst havde talt med ham; men hans Lidelser blev ofte værst henad Morgenstunden, og det hjalp da altid noget, naar han kom ud af Sengen.

Magister Philip fortalte, i den yderste Ængstelse og Modløshed, om, hvad Marcus Stübner havde sagt, og at han selv frygtede det værste af Befolkningen i Wittenberg, snarere i Dag end i Morgen. »Nu beder og bønfaller jeg Eders kurfyrstelige Naade,« sluttede han, »at I ufortøvet skikker Bud til Wartburg og lader Doktor Martin komme hjem. Om det volder nok saa mange Trusler fra Hertug Georg og Rigsregimentet i Nürnberg, – det er dog tusinde Gange værre, om selve Eders Rige bliver et Oprørets flammende Baal, – og Doktor Martin er det eneste Menneske paa Jorden, som maaskee, ja, sandsynligvis kan dæmpe disse Flammer. – I veed muligvis ogsaa, at Raadet i Wittenberg allerede for et Par Uger siden har fordristet sig til paa egen Haand at sende Bud derom til ham.«

»Jeg vilde lade jer tale ud, Hr. Magister,« svarede Kurfyrsten, »skjønt jeg har Nyheder at melde jer, som vilde gjøre i hvert Fald nogle af jere Ord overflødige.«

331

Han rejste sig med Besvær og tog to Breve, der laa paa hans Bord: »Jeg har modtaget to Skrivelser fra Doktor Luther selv,« sagde han. »Den ene for nogle Dage siden, den anden for en Time siden med Ilbud fra Borna – sønden Leipzig, hvor min kurfyrstelige Fører boer.«

»Er Doktor Martin i Borna!« udbrød Magister Philip og tog efter Vejret.

Kurfyrsten svarede ikke derpaa; han fortsatte: »Det første Brev er skrevet paa Wartburg, og Doktoren skriver deri noget Narrespøg med mine mange Helligdomme eller Helgenlevninger i Slotskirken. Dette holder jeg ham til gode, som jeg vel ikke vilde overfor andre, – af den Aarsag, at han er i mange Stykker jo ikke som andre Mennesker. Man kan ellers af Brevet see, at han er nogenledes underrettet om, hvordan det staar til i Wittenberg. Han skriver – efter Hilsen – som I her skal høre:

»»Naade og Lykke fra Gud vor Fader til den nye Helligdom! Saadan Hilsen skriver jeg Eder nu, min naadigste Herre, i Stedet for anden Anbefaling. Eders kurfyrstelige Naade har jo nu i mange Aar været ude om Helligdomme i alle Riger og Lande; men nu har da Gud hørt Eders kurfyrstelige Naades Begjæring, og selv hjemsendt jer, uden al Møje og Bekostning, et helt Kors med Nagler og Spyd og Svøber.«

Jeg kan vide, at dette skal være den Modgang og Trængsel, som nu er kommet mig til Haande i mit eget Rige,« Indskjød Kurfyrsten og rystede paa Hovedet.

Saa fortsatre han Læsningen: »»Jeg ønsker jer endnu en Gang Naade og Lykke fra Gud til denne nye Helligdom; Eders kurfyrstelige Naade maa kun ikke blive forskrækket, men strække kun trøstig Armene ud og lade Naglerne gaa dybt ind, ja, takke og glæde Eder: saaledes maa og skal det tilgaa for hver een, som vil

have Guds Ord: ej blot at Annas og Kajfas vil rase, men Judas vil ogsaa findes blandt Apostlene, og Satan iblandt Guds Børn. – Eders kurfyrstelige Naade skal kuns være klog og viis, og dømme ikke efter Fornuften og Tingenes ydre Anseelse; skjælv I kun ikke, det er endnu ikke kommen dérhen, som Satan vil have det. Eders k. Naade maa ogsaa tro en Nar som mig Lidet Korn, jeg kjender nemlig disse og lignende Satans Greb og Kunster, derfor frygter jeg ikke, – det kan han ikke døje. Alt dette er kuns Begyndelsen. Lad Verden kun 332 raabe og dømme, lad falde, hvad der skal – ogsaa St. Peder og Apostlene; de kommer nok igjen paa tredje Dagen, naar Kristus staar op. Det maa ogsaa gaa i Opfyldelse paa os – 2. Kor. 6. -: vi skal bevise os selv som Guds Tjenere i alle Ting: *i Oprør* etc. Eders k. Naade vil holde mig til gode, at Pennen, for stor Travlhed, har maattet løbe; jeg har ikke mere Tid; vil selv, om Gud vil, snart være der. Eders k. Naade maa kun ikke tage jer det mindste af mig.
Eders k. Naades underdanige Tjener
Martinus Luther.«

»Han vil snart være der!« raabte Magister Philip. »Saa forhæler han da ikke den videre Rejse til Wittenberg?«

»Nu kan I jo høre det andet Brev,« sagde Kurfyrsten, »eller noget deraf.«

»Det er skrevet fra Borna?«

»Det er skrevet fra Borna, ja. Og det handler meget om min Fætter Hertug Georg ved Rigsregimentet i Nürnberg, for jeg havde skrevet, at hverken han, min Fætter, eller de andre i Regimentet vilde taale, at Doktor Luther kom til Wittenberg.«

Kurfyrsten stod og søgte i Brevet: »Ja – her skriver han nu først og gjør mig en Undskyldning for sit forrige Brev, han har nemlig forstaaet paa mit Svar, som er kommet ham i Hænde endnu paa Wartburg i Fredags Aftes, at jeg var bleven noget heftig eller bevæget i mit Sind derover, – som det passede nu ikke, og dette nærværende Brev er ikke bedre paa den Maade, men snarere værre, om jeg vilde see derpaa. – Ja, saa skriver han hér:

»Men angaaende mine egne Sager, naadigste Herre, svarer jeg saaledes: Eders k. Naade veed, eller veed I det ikke, saa faar I herved lade det være jer sagt: at jeg har annammet Evangeliet ikke fra Mennesker, men alene fra Himmelen ved vor Herre Jesus Kristus, saaat jeg godt kunde rose og skrive mig (som jeg ogsaa for Fremtiden vil) som en Ordets Tjener og Evangelist. Men at jeg har stillet mig til Forhør og Dom (i Worms og andre Steder), det er skeet, ikke fordi jeg tvivlede derom, men af Ydmyghed, forat vinde de andre. Men nu da jeg seer, at min altfor store Ydmyghed blot tjener til at fornede Evangeliet, saaat Djævelen helt vil tage Pladsen, blot jeg viger en Haandsbred for ham, maa jeg efter min Samvittigheds Tvang gaa anderledes til Værks. Jeg har føjet mig nok efter Eders k. Naade, 333 ved dette Aar at holde mig tilbage forat tjene Eders k. Naade. Thi Djævelen veed godt nok, at jeg ikke har gjort det af Forsagthed. Han saae vel min Hjertens Mening, da jeg drog ind i Worms, at selv om jeg havde vidst, at saa mange Djævlé, som der var Teglsten paa Tagene, havde villet holde mig tilbage, saa var jeg dog gladelig sprunget midt ind imellem dem. – Nu kan Hertug Georg dog endnu langt fra stilles lige med en eneste Djævel. Og saasom den uudgrundelige Barmhjertigheds Fader ved Evangeliet har gjort os til glade Herrer over alle Djævlé og Døden med og givet os den fulde Tillids Rigdom, saa vi tør sige til ham: hjertens kjære Fader! – saa kan Eders k. Naade selv regne ud, at det er for en saadan Fader den største Vanære, hvis vi ikke fortrøster os saa meget til ham, saa vi føler os som Herrer over Hertug Georgs Vrede. Saa meget veed jeg om mig selv, at hvis dette Væsen gik for sig i Leipzig – som nu finder Sted i Wittenberg – saa vilde jeg dog ride derind, selv om (Eders k. Naade maa tilgive mig min Narre-Snak) det regnede ni Dage bare Hertug Georger ned, og hver af dem var ni Gange saa rasende, som denne stiller sig an

Dette faar nu være Eders k. Naade tilskrevet, i den Mening, at Eders k. Naade maa vide, at jeg kommer til Wittenberg under langt højere Beskyttelse end Kurfyrstens – jeg har sletikke i Sinde at bede Eders k. Naade om Beskyttelse. Ja, jeg troer, jeg kunde bedre beskytte Eders k. Naade, end I kan beskytte mig. Desuden, dersom jeg vidste, at Eders k. Naade kunde og vilde beskytte mig, saa vilde jeg sletikke komme. Disse Sager hverken skal eller kan der hjælpes paa med Sværdet; her maa Gud alene handle uden al menneskelig Omsorg eller Indblanding. Derfor den, som *troer* stærkest, han kan her bedst beskytte. Men da jeg formærker, at Eders k. Naade endnu er meget svag i Troen, kan jeg paa ingen Maade holde Eders k. Naade for den Mand, der skulde kunne beskytte eller redde mig.

Hvad det nu angaar, at Eders k. Naade ønsker at vide, hvad I skal gjøre ved denne Sag, eftersom I mener, at I har gjort altfor lidt derved, – svarer jeg underdanigst: Eders k. Naade har allerede gjort altfor meget og skal slet ingen Ting gjøre. Thi Gud kan og vil ikke lide, at Eders k. Naade eller jeg sørger derfor eller driver derpaa. Han vil have det givet sig i Vold. Saaledes og ikke anderledes.

334

Det faar Eders k. Naade rette jer efter. Troer Eders k. Naade dette, saa vil I være i Sikkerhed og have Fred. Troer I det ikke, saa troer dog jeg det, og maa lade Eders k. Naades Vantro beholde sin Kval og

Bekymring, som alle Vantro med Rette maa lide. –

Saasom jeg nu ikke vil adlyde Eders k. Naade heri, saa er Eders k. Naade uden Skyld for Gud, om jeg bliver taget til Fange og dræbt. – Overfor Menneskene skal Eders k. Naade forholde Eder saaledes: nemlig som Kurfyrste være Eders Overordnede lydig, og lade kejserlig Majestæt raade i Eders k. Naades Stæder og Lande over Liv og Gods, som det bør sig efter Rigsordningen, og endelig ikke afværge eller modsætte jer Magten, om den vil gribe eller dræbe mig. Thi Øvrighedens Magt maa ingen bryde eller modstaa, undtagen alene Han, som har indsat den, ellers er det Oprør og imod Guds Vilje. Derimod haaber jeg, at man vil bruge sin Fornuft og erkjende, at Eders k. Naade er født i for høj en Vugge til, at I skulde kunne bruges som Bøddel mod mig. – Naar Eders k. Naade lader Porten staa aaben, og overholder det frie kurfyrstelige Lejde, hvis man selv kommer eller sender Bud forat afhente mig, saa har Eders k. Naade fyldestgjort Lydighedens Fordringer. Man kan ikke fordre mere af Eders k. Naade, end at man kan være sikker paa at faa fat i Luther hos Eders k. Naade. Og saadan skal det skee, – uden Omsorg eller Medvirkning eller Fare for Eders k. Naade. Thi Kristus har ikke lært mig at være Kristen til Skade for nogen anden.

Vil man derimod være saa ufornuftig at befale, at Eders k. Naade selv skal lægge Haand paa mig, saa vil jeg sige Eders k. Naade, hvad der da er at gjøre: jeg vil holde Eders k. Naade sikker for Skade og Fare paa Liv, Gods og Sjæl – *for min Skyld*. Dette kan Eders k. Naade nu tro – eller lade være med at tro det!

Hermed befaler jeg Eders k. Naade i Guds naadige Varetægt. Om det videre skal vi med det allerførste tales ved, hvis det gjøres nødt. Thi denne Skrivelse har jeg i Hast gjort færdig, forat Eders k. Naade ikke skulde overfaldes af Bedrøvelse ved at høre om mit Komme; thi jeg skal og maa være enhver til Trøst og ikke til Skade, hvis jeg vil være en ret Kristen. Det er en anden Mand end Hertug Georg, jeg har Handel med; han kjender mig ret godt, og jeg kjender ham hellerikke daarligt. Hvis Eders k. Naade 335 *troede*, saa vilde I see Guds Herlighed; men da I endnu ikke troer, har I hellerikke seet noget endnu. Gud være Lov og Pris i Evighed, Amen!

Skrevet i Borna hos Føreren, Askeonsdag Anno 1522.
Eders kurfyrstelige Naades underdanige Tjener.
Martin Luther.«

Magister Philip havde under Kurfyrstens Læsning af Brevet ikke siddet rolig et Øjeblik. Snart havde hans Ansigt været eet Smil, snart løb Taarerne ham ned ad Kinderne. Da Kurfyrsten læste Ordene: »Askeonsdag 1522«, sprang han op fra Stolen, hvor han sad, – og raabte nu:

»Det var jo igaar, Eders kurfyrstelige Naade! det var igaar! Saa er Doktor Martin allerede langt fremme paa Vejen fra Borna til Wittenberg!«

»Ja – maaskee han allerede er i – – Nej,« sagde Kurfyrsten, »saa skulde han sletikke have været i Seng i Nat, – nej, han er vist ikke i Wittenberg endnu.«

»Farvel, Eders Naade!« raabte Magister Philip. »Jeg vil ride ham i Møde. Naar jeg tager Halle-Landevejen lige vester herfra, saa kommer jeg til Leipziger-Vejen noget sønder for Kemberg. Saa langt er han vist ikke naaet endnu!«

»Nej, det er troligt nok. Siig ham, at han maa i Morgen skrive mig et Brev, som von der Planitz kan forevise for Rigsregimentet i Nürnberg, hvoraf de kan see, at han kommer for egen Regning til Wittenberg, uden min Tilladelse, Det maa jo være Mening af, hvad han i det sidste Brev skriver til mig. – Og hils ham!«

»Ja, jeg skal sige det altsammen til ham. Farvel, Eders Naade! Gud være med Eder og os alle!«

Nogle Minutter efter var Magister Philip til Hest og red vester ud af Lochau.

Da han var kommen ud paa den store Lochauer-Hede, stod Solen op, og Lærkerne sang over hele Himlen. Han saa ikke paa Solen og hørte ikke paa Lærkerne, men det var for ham, som baade Solen randt, og Lærkerne sang inde i ham selv. – Og det duggede Spindelvæv, som laa over Lyng og Enebærbuske, Fyr og Gran, – det var, ligesom det dækkede Fremtiden for ham med et Slør, som han jo ikke kunde see igjennem, men det lyste og tindrede, som Dugdraaber, at Guds uransagelige, uforskyldte Naade. Gang paa Gang var han midt inde i alt det, som han vilde tale med Doktor Martin om, naar de var mødtes, men Tankerne 336 fortrængtes atter og atter af selve Billedet, Synet af hans Ven og Mester. Han glæmte stadig og maatte ligesom med Magt minde sig selv om, at Doktor Martin jo ikke var i Munkekutte og til Fods, men skulde komme ridende i Junkerdragt med Baret paa Hovedet og Sværd ved Siden – og velsagtens med et langt Skjæg. – Et Par Timer før Middag naaede han Vejen fra Leipzig til Wittenberg. Han spejdede efter, om han kunde see nye Spor af Hestehove nordpaa; – der var ogsaa nogle, men alle i Hjulsporene, og kunde jo saa i hvert Fald ligesaa godt, og rimeligere, være af Kjøreheste.

Saa red han sydpaa.

Det varede ikke længe, inden han begyndte at blive modfalden ved Tanken om, at han maaskee ikke mødte Doktor Martin. Han var ogsaa sulten, da han intet havde spist, siden han red fra Wittenberg. Landet var ganske fladt, og han kunde overskue en meget lang Strækning af Vejen, men skimtede ingen Rytter. Saa havde Doktor Martin jo nok alligevel passeret Korsvejen, inden han naaede dertil.

Da han havde redet en Times Tid mod Syd, gik Vejen ind igjennem en stor Fyrre-Skov, saa han sletikke kunde see sig om.

Det var ham en Lettelse, da han endelig atter havde den aabne Landevej foran sig, – først langt borte øjnede han en ny Skovstrækning. Og nu saae han tillige, imod denne mørke Baggrund, noget, der bevægede sig. Lidt efter kunde han skjønne, at det næppe var nogen Vogn og helleringen Fodgjænger, det var vist en Rytter.

Hans Hjerter tog til at banke, og Sveden blev ganske kold i hans Ansigt. Han fornam forud den Mathed, der vilde overfalde ham – saa forkommen som han *nu* var – naar han maaskee om lidt opdagede, at det sletikke var den, han ventede.

Men en Rytter var det da, saameget var nu udenfor al Tvivl. Han søgte at styrke sit Sind ved denne magre Vished.

Og nu svingede Rytteren med noget over sit Hoved, der blinkede. Det maatte da være sit Sværd, han svang – til Hilsen!

Magister Philip lukkede en kort Stund Øjnene, han bøjede sig forover og krøb ligesom sammen i Sadelen. Og nu styrtede Taarerne ned ad hans Kinder. Da han aabnede sine 337 Øjne, tindrede og sitrede jo alting i Taarernes Vand, saa han kunde ingenting klart skjelne, – men han hørte den Kommende synge, en Sang, han sletikke kjendte, men Stemmen kjendte han, og baade Melodien og Ordene naaede hans Øre ganske tydelige:

Vor Gud han er saa fast en Borg,
han kan os vel bevare,
han er vor Trøst i al vor Sorg,
vort Værn mod al vor Fare;
vor gamle Fjende led
er nu tor Alvor vred,
stor Magt og Argelist
han samler mod os vist;
ej Jorden har hans Lige.

Men Ordet skal de lade staa,
og dertil Utak have,
det skal til Verdens Ende gaa
paa sine Fjenders Grave.
Og tage de vort Liv,
Gods, Ære, Barn og Viv,
lad fare i Guds Navn!
dem bringer det ej Gavn.
Guds Rige *vi* skal arve!

»Den Vise gjorde jeg i Worms!« raabte Doktor Martin, idet Hestenes Hoveder kom paa Siden af hverandre, »og tænkte paa jer, da jeg havde digtet den! Nu er det næsten, som Tiden derimellem var borte.«

Han strakte Haanden ud imod Magister Philip, men denne kunde hverken hilse eller andet, han var helt i sin Graads Vold.

Doktor Martin lagde Haanden om hans Nakke med det tynde, lyse Haar: »Philippichen! Philippichen! Naar jeg seer jer, da kommer det mig for, som naar min Moder fortalte mig om Schneewittichen!«

Endelig kom Magister Philip saa vidt til Fatning, saa han kunde sige noget; men han talte ikke til Doktor Martin; han hulkede: »Herre, Du evige Gud! Tak, tak, for Din uudgrundelige Naade, for Din uendelige Kjærlighed!«

»Ja, det er sandt,« sagde Doktor Martin, idet han satte sin Hest i Gang: »hvor skulde vi gjøre af vor Tak, om ikke Han var!«

Da der var gaaet en lille Tid, begyndte Magister Philip at fortælle om Urolighederne i Wittenberg. Men det var 338 underligt for ham, for nu fornam han det, som om Vægten deraf sletikke hvilede eller tyngede

paa ham. Han havde blot at fortælle.

»Gud skee Tak og Pris,« sagde Doktor Martin, »at de dog har holdt Næven stille, saa vi ikke skal behøve at kalde paa Øvrighedens Sværd mod Vold og Oprør. Det Galskab, som de har begyndt, og er inde paa, det vil og kan Gud dæmpe med sit Ord alene, som han har givet os at føre. – Det er sært nok, for da jeg blev kaldet fra Erfurt af Doktor Staupitz og skulde til Wittenberg, da advarede min gamle Præceptor mig for de slemme Vender, som skulde bo der, straks man kom østen for Elben. Men nu frygter jeg langt mere for, at Oprør skal komme af Sonden og Vesten. Det er nogle svære Anstalter, der kan blive til hvad det skal være, som de er ved at lave i Schwaben og længer sønder ude.«

»Men er det ikke af verdslige Aarsager?« sagde Magister Philip.

»Jo, men de vil jo alligevel have det til, at det er Guds Rige, de kjæmper for. – Raade sig selv er det jo, de allesammen vil, og som ingen duer til. – Det er altid paa samme Maade som i Edens Have: Naar Menneskene ikke føler sig skyldige for Gud – og det kunde Adam og Eva jo endelig have Ret i, da de virkelig var uskyldige endnu – saa vil de hellerikke være hans Skyldnere og Tjenere, hvad vi dog bliver ved at være, saalænge vi er hans Skabninger. Nej, saa vil godt Folk være helt fri og raade sig selv. Det er sært, hvor det ligger og lurur i Menneskens Børn. Nu er de ved Evangeliet kommen til Kundskab om, at de har faaet deres Uskyldighed tilbage af Guds Naade ved Jesus Kristus, – og saa: hu, hej! – saa vil de hellerikke længere være hans Skyldnere og lydige Tjenere, skjønt de dog altid bliver hans Skabninger. Nej, de vil have Frihed over alle Bredder og Bjærge, og mister bare derved deres Uskyldighed igjen. Jeg venter, at vor Forkyndelse af Evangeliet i Verden vil skaffe Gud enkelte fromme og lydige Børn, men hele Resten og Hoved-Følgen deraf vil blive Sjøv og Halløj og Uvornhed – det er tilsidst en Slags omlavet Kjøds-Lyst. – Jeg kjender en ung Fyr, som klør baade for og bag af Friheds-Trang, og som er mig et Exempel eller et Slags Mønster paa Folk, som de er flest i disse Tider. Gud skal vide, hvad der er bleven af ham!« 339 »Hvad hedder han?«

»Han hedder saamænd Hans Lindenthai, men kalder sig ellers Joannes Tilivallensis.«

»Jo, han er vist kommen i med de Zwickauer-Profeter, og er blandt de forreste ved alle Uroligheder, saa vidt som jeg har hørt,« sagde Magister Philip.

»Ja, det var da ikke sært!«

Der forløb en længere Tid i Tavshed. Saa sagde Doktor Martin: »Men Gud er ikke død. Jeg fornemmer stærkt, at han lever. Og i Wittenberg skal han nok selv gjøre Sagen klar, uden Øvrighedens Mellemkomst.« –

Magister Philip blev ved nu at berette om Stillingen i Wittenberg og Omegn, medens Doktor Martin blot svarede »Naa« og »Ja« og »Nej«.

Paa den Maade naaede de Byen.

340

VIII

Det gik, som Doktor Martin havde haabet. En halv Snes Dage efter hans Hjemkomst til Wittenberg, havde Uroen dér lagt sig. Karlstadt trak sig straks tilbage som i et Musehul. Først langt senere, paa Grund af nye Optøjer, blev han landsforvist, – Ellers var det blot ved at høre Doktor Martin tale og prædike, at Folk fik Ro i Sindet, og med Glæde rettede de sig efter hans Raad, hvorved han ophævede nogle af Kurfyrstens Foranstaltninger, men foreløbig lod andre bestaa. – At hans egen Ro virkede saa stærkt, kom vel ogsaa noget af, at han stod dér som den fredløse Mand, der baade var i Kirkens Band og i Rigens Akt, og som enhver, der havde Lyst, kunde slaa ihjel, uden at paadrage sig Strafansvar derved.

Han bad Folk i sine Prædikener – hver Dag en Uge igjennem – om endelig ikke at forjage og forhaste sig, – og endnu mindre overjage andre. De skulde være som Patriarken Jakob, sagde han, som havde baade Lam og Kid og Kalve og diende Børn at rykke frem med og derfor tog smaa Dagsrejser og ingenlunde kunde eller vilde følge Esaus Hær. Var der nogle – og dem var der jo mange af endnu – som holdt paa den papistiske Nadver under een Skikkelse, saa maatte man ikke *tvinge* dem bort derfra; de skulde have Tid, indtil Guds Ord kunde faa dem oplyst indefra om det rette. – Og alt det øvrige, som sletikke hørte med til Sakramentet: Aflæggelsen af Messeklæderne, Bortrydningen af Helgenbillederne, selv at tage Brødet og Kalken i Haanden, – men som man nu gjorde saa stort et Væsen af, det skulde man vente med, til det kunde blive forandret i Fredelighed, om det overhovedet *skulde* forandres, thi den Slags Smaating kunde enhver Skjælm jo lægge

sig efter; derved blev dog ingen Kristen. –

341

I de første Maaneder efter hans Hjemkomst, fik Doktor Martin meget ofte Besøg i sin Celle, hvor han fremdeles boede, af Folk fra Byen, som vilde tale med ham om – at han gjorde saa faa Forandringer saadan i evangelisk Retning. Det var gjerne Smaafolk, som havde været stærkt med i Urolighederne (hvad de dog ikke snakkede om nu), mens han var borte, – og som ikke ret selv kunde forstaa, at de fandt sig saa villigt i Tingenes nuværende, rolige Tilstand. –

Tilio fulgte en Dag hen paa Sommeren med saadan en Flok Spørgere ind til Doktor Martin i det sorte Kloster, som nu var forladt af sine fleste Beboere. – Tilio holdt sig dog under selve Samtalen tilbage og tog ikke Del i den.

Men der var en Væver, som havde været meget stærkt optaget af Zwickauerne. Han førte an:

»Der er en Ting, som jeg har tænkt saare dybt over, Hr. Doktor,« sagde han, »og det er den, at nu har vi jo allesammen her i Byen – vi har jo helt rettet os efter, hvad I har sagt og prædiket for os. Og det troer jeg ogsaa var godt nok, for det var vistnok rigtigt, hvad I sagde. – Ja, – men saa er det, jeg har tænkt paa, og det er der mange flere end mig, der har gjort: hvis vi nu ikke havde rettet os efter jere Ord, – hvad – hvad var der saa skeet?«

»I har vel rettet jer efter mine Ord, fordi det var udaf Guds Ord, jeg talte. Og det var, som I selv sagde, godt, at I gjorde det. Saa det er der ingen Grund til at tale videre om.«

»Nej, – der er ogsaa blot det ene, vi vilde have at vide: hvad der vel var skeet, hvis vi nu ikke havde villet bøje os. Og det er I ogsaa blevet spurgt om før. Men det er, ligesom I ikke vilde svare derpaa.«

»Det veed jeg ikke af, Saa har man vist været bange for at spørge tydeligt.«

»Nej, – men Folk mente, I var bange for at sige det.«

»Det var sært nok, de kunde mene det. – – – Hvad der var skeet, hvis I ikke havde villet bøje jer?«

»Ja, – det var det –«

»Der var ikke skeet andet, end at I var bleven *tvunget* til at bøje jer.«

»Tvunget? – af Kurfyrstens Folk?«

»Ja.«

»Men det vilde I da ikke have ladet skee?«

342

»Jo, det var vist kun bleven gjort paa min Opfordring. For Kurfyrsten selv er altfor langsom i Vendingen.«

Der blev en Tavshed, – indtil Væveren atter begyndte:

»Det kan vist ingen af os forstaa, Hr. Doktor. For I har jo mange Gange sagt, at ingen kan tvinges til at tro.«

»Nej, – men Folk kan nok tvinges til at være skikkelige mod hinanden. Det er en Forskjel. Men jeg er for Resten først bleven klar derover i Løbet af de sidste Uger.«

»Jamen hvis nu *jeg* ikke kunde komme i en eneste Kirke her i Landet, uden at see Helgenbilleder for mine Øjne – og det var saadan, at jeg kunde ikke taale det – for min Troes Skyld?«

»Ja, saa blev I nødt til at rejse ud af Landet og gaa i Kirke dér, eller ogsaa holde jeres Kirkegang i Hjemmet.«

»Men hvis nu Øvrigheden hellerikke vilde lade os have Fred i Hjemmet, hvad saa?«

»Hvis Øvrigheden vilde forbyde jer at handle efter Guds Ord i Hjemmet, da skulde I handle imod Øvrighedens Befaling og tage jer Straf derfor. Thi man skal adlyde Gud mer end Mennesker. Dette gjælder saaledes med Hensyn til Nydelsen af Vinen i den hellige Nadver.«

»Det havde vi ikke troet, at I vilde svare paa vore Spørgsmaal saadan, Hr. Doktor,« – var der an anden Mand blandt de Fremmede, der sagde.

»Jo,« sagde Doktor Martin. »Jo, – det er mit Svar. Saa meget har I lært mig, siden jeg kom herhjem fra

Wartburg – ved de Gjærninger, I har bedrevet, før jeg kom – at Folks Tvang og Tyranni imod hinanden indbyrdes er meget haardere og voldeligere end den Tvang, som Øvrigheden kan øve. – Jo længere Folk kan gaa og passe deres Troes-Sager selv, des bedre, – det er sandt. Men naar de ikke vil lade hinanden i Fred dermed, saa bærer Øvrigheden ikke Sværdet forgjæves. Saa maa *den* bestemme, hvilken Tro der skal herske her i Landet, og hvilken der blot kan *taales*.«

Den Snes Mennesker, som var komne herind i Cellen til Doktor Martin, fik pludselig et Udseende som Katte, der bliver strøgne imod Haarlaget.

»Sagen er den,« var der pludselig en ny Stemme, der sagde, – det var Wolf Sieberger, der stod henne i et Hjørne af Stuen, men nu traadte noget frem paa Gulvet – »at – æh – Folk forstaaer ikke at gjøre Forskjel –

–«
343

»Man kan see det paa Folk,« afbrød Doktor Martin ham, »at det er galt fat med dem, saasomt de ikke vil indrømme Øvrigheden dens fulde Rettigheder. De seer ikke godt ud af Øjnene.« – Han mødte med sit Blik den Snes Øjepar, der gloede ham i Møde. – Saa saae han henimod Wolf: »Betragt engang min Famulus, Wolf Sieberger, – ham har jeg aldrig kunnet faa en ret Tjener ud af, han gjør sig immer vigtig, – men hvad er det ogsaa for et taabeligt Øjesyn, han har! Man kan see hans Fejl paa ham. – Og saa er *han* dog en skikkelig Person. Men *Oprørere!* – hvem der gjør Oprør! – de maa først blive Mennesker igjen, forinden de kan blive mere!«

»Det var godt, I ikke sagde saadant noget, straks I kom tilbage, Hr. Doktor!« ytrede Væveren.

»Hvorfor skulde man svare paa sligt, før man bliver forstaaeligt spurgt derom.« –

Folk begyndte at lette paa sig og mumle Farvel. – Tilio havde ogsaa rejst sig og nærmede sig Døren.

»Det er en Stund siden, vi saaes sidst, Tilio!« sagde Doktor Martin. »Halvandet Aar saa nær. – Tøv lidt, naar de andre Gjæster er gaaet!«

Tilio blev staaende, og var lidt efter ene med Doktor Martin.

»I er vist kommen for at spørge, Tilio,« sagde Doktor Martin, »men vil dog gaa uden at have faaet noget sagt.«

»Væveren sagde noget lignende som det, jeg vilde have spurgt om. Saa jeg fik Svar med det samme.«

»I har vist den samme Uro i jer som forhen, – men kommer dog ingen Vegne? – Hvad gaar jer Dag med?«

»Jeg læser for at blive Magister.«

»Det undrer mig, I ikke rejser til Ebernburg nu? Der skeer store Forandringer og gaar ret lystigt til. Hr. Franz von Sickingen har gjort Oprør og vil drage mod Ærkebiskoppen af Trier med titusind Svende. Om I gik med, da havde han titusind og een – og Helvede kanskee een Sjæl mere.«

»Vilde I unde mig det, Hr. Doktor?«

»Helvede eller Himmerig, aaja! I maa faa jert Valg gjort derimellem. – Men I vælger Verden med jer Nølen og Venten. – Ja, ja, see saa da til, at I kan blive Magister ret snart!«

Doktor Martin rakte ham Haanden, og Tilio gik.

344

I de nærmeste Par Aar, som nu fulgte, bredte den evangeliske Forkyndelse sig over store Dele af Tyskland. Endnu mere i Byerne, end paa Landet. Somme Steder kom det Nye som en ren Privatsag til en Egn, andre Steder tog By-Øvrigheden eller Landsfyrsten sig af Sagen. Men ogsaa i dette Tilfælde blev Papismen gjerne taalt ved Siden af den nye Lære, saa det hele gik af i Fredelighed og uden Tvang. I disse Aaringer kom Evangeliet paa den ene eller den anden Maade – foruden til Kursachsen – til Grevskabet Mansfeld, til Hessen, Egne af Østrig, til Steder som Magdeburg, Nürnberg, Breslau, Augsburg, Bremen, Hamburg. Udenfor det tyske Rige begyndte det at vinde Indgang i Preussen, Livland, Sverige, Norge, Danmark.

At erfare om al denne Fremgang var naturligvis efter Martin Luthers Ønske, men nogen Behagelighed for ham kunde man vanskelig kalde det. De fleste Gange, naar der bragtes ham Bud, at nu havde man dér eller dér taget ved hans Lære, fik han et Anfald af Ængstelse – der rent legemlig følte som en egen Sug for Hjertekulen – for, at det nu ikke skulde være ret, hvad han havde sagt og lært Menneskene; at nu havde han maaskee ført et nyt Land eller en ny Stat i Fordærvelse. Han skulde altid bort til en Side, hvor han kunde være ene, i sin Celle eller anden Steds, – naar de kom med saadan en Melding. Saa gik det ogsaa hurtig hen

– uden at det havde faaet Magten over ham. Og saa havde han jo da faaet et nyt Bevis for, at han ved Guds Hjælp var bleven Herre over den Slags Angst som saa helt havde kunnet underkue ham, imens han var ung. Men det var jo alligevel nogle sære Vilkaar at leve paa, – og om det kunde, eller naar det kunde maaskee igjen tage for sig selv og slaa ham ned i de ufattelige Rædslers Afgrund, det kunde han aldrig gjøre sig noget Begreb om. Han vidste blot bagefter, at endnu denne Gang og denne Gang var han sluppen forbi Afgrundens Porte og befandt sig atter eller fremdeles i denne rimelige, velbekjendte Verden, – hvor rigtignok alt med det samme blev ham saa underlig smaat, saa det var ham, som om hans Mod og Styrke var bleven Alverden uendelig overlegen. – Saa kunde han gaa ud af sin Celle igjen, eller hvor han nu havde været henne, – og give sig i Lag med sit Arbejde.

Og paa dette sit Arbejde fik han det for Resten varigst at mærke, at Evangeliet var naaet til et nyt Land eller 345 Sted, – for der blev en Skriven uden al Ende, – Besvarelse af Forespørgsler, der rettedes til ham fra den nye Egn, – det var, som Folk sletningen Ting kunde gjøre paa egen Haand, men skulde have hans Ord for, hvad han syntes, de ligesaa godt kunde sige sig selv.

Hvad der ogsaa skaffede ham meget Arbejde og mange Bekymringer i hine Aar – efter at han havde været i Worms, og før det store Bondeoprør brød ud – var alle de Munke og Nonner, som nu, følgende hans Lære og Anvisning, forlod deres Klostre, men som jo da skulde have noget at bestille og at leve af. Det lod paa mange af dem, at de mente, det var noget, han skulde sørge for.

Han gjorde ogsaa, hvad han kunde. Navnlig Nonnerne maatte han tage sig af, for de stod ofte helt hjælpeløse. Tit var det pæne Folks Børn, der ingenting havde lært at bestille, før de kom i Klostret, og hellerikke, imens de var der.

Særlig megen Ulejlighed havde han i Aaret 1523 med en Flok Nonner fra Klostret Nimbschen ved Torgau. Iblandt disse var der to Søstre til hans gode Ven Prioren i Augustiner-Klostret i Grimma. Ligeledes en Søster til hans gamle, kjære Overordnede Johann Staupitz, fremdeles den adelige, men fattige Jomfru Katharina von Bora og endnu fem andre. De havde først henvendt sig til deres Slægtninge om Hjælp til at komme ud, men havde ingen kunnet opnaa. Der var Dødsstraf for at hjælpe Nonner paa fri Fod, og en saadan var nylig bleven fuldbyrdet i Dresden paa Hertug Georgs Befaling.

Saa skrev de til Doktor Martin i Wittenberg, tilkjendegav ham deres Hensigt og bad ham om Trøst, Raad og Hjælp. – Nu boede der i Torgau, som var Nimbschen-Klostrets Kjøbstad, en rig og anseet Kjøbmand, Leonhard Koppe, Raadsherre og desuden evangelisk sindet og Doktor Martins gode Ven. Til ham skrev Doktor Martin og bad ham være disse Nonner behjælpelig ved deres Flugt.

Koppe og de ni Nonner fik nu aftalt en Dag, da det skulde forsøges, nemlig Paaskeløverdag den 4. April. Han kjørte ud til Klostret forat hente nogle tomme Sildetønder hjem, som han havde derude. – Saasnart Nonnerne saae ham komme, listede de sig – efter Aftalen – ud af Klostret, i Skumringen, som det var, – hen til en Lund, hvor Koppe havde lagt noget Rejsetøj af til dem paa et forud bestemt 346 Sted. Det trak de i, baade for Kuldens Skyld og for at skjule deres Nonnedragt, Og lidt efter kom saa Koppe tilbage, ad Vejen, med sine Sildetønder og fik ogsaa de ni Nonner op. Først henad Morgenstunden naaede de til Torgau; derfra blev Nonnerne saa sendt til Wittenberg.

Her maatte nu Doktor Martin tage sig af dem, som af saa mange andre. Han skrev en Mængde Breve til sine Bekjendte, ogsaa til Hoffet, – og fik dem virkelig tilsidst anbragt. En af dem, Katharina von Bora, kom saaledes i Huset hos Magister – og senere Borgmester – Philip Reichenbach, hvor hun nu lærte at gjøre Gavn ved alt Husarbejdet.

Doktor Martin regnede dog ikke, at han havde sørget rigtig for slige Nonner, før han ogsaa havde faaet dem ordenlig gift. Det lykkedes ham med flere af disse ni, men med den førnævnte Katharina von Bora indtraf den Vanskelighed, at den unge og fornemme Mand, med hvem hun under sit Ophold i Wittenberg var bleven forlovet – da efter hvad man formodede – senere trak sig tilbage og giftede sig med en rig Dame fra Nürnberg. Saa vilde Doktor Martin have hende gift med Universitetets Rektor, Doktor Glatz; men hun sagde ved denne Lejlighed til Professor Amsdorf, som talte med hende om Sagen, at hvis han – Amsdorf – eller Doktor Martin vilde have hende, vilde hun ikke sige Nej, men ellers brød hun sig ikke om at blive gift. – Saaledes stod denne Sag til hen i April 1525, da det store Bondeoprør allerede var i fuld Gang.

Doktor Martin maatte i disse urolige Tider Gang paa Gang undre sig over, hvor han selv mere og mere kom til at ligne sin gamle Fader, og hvor han mere og mere maatte give sin Fader Ret i alle Dele og Stykker, – hvor han i det hele nu forstod sin Fader.

Han indsaar, at hans Fader aldrig i sine Dage havde været en Utilfreds – af den Slags, som Verden nu var vrimlende fuld af, dem, som var utilfredse med Naturens Orden, med at Tingene havde Vægt, saaat det, der var ovenpaa, hvilede og nødvendigvis ogsaa tyngede paa det, som var under. Tværtimod, gamle Hans Luther havde altid af Hjertet hadet og foragtet de Mennesker, som skammede sig 347 over deres Stilling og ved sig selv. Han havde bestandig kaldt dem *Narre*. Det havde sikkert, tænkte Sønnen, i meget ringe Grad

været for at forbedre sine ydre Kaar – skjønt det dog var en meget naturlig Stræben, – at gamle Hans Luther havde kjæmpet sig opad; det havde langt mere været for at slippe bort fra disse Utilfredse, disse Naturens Narre, slippe for at have dem om sig, paa Siden af sig. Han havde villet op i et Lag, hvor der var Arbejdsro og Orden, hvad der, paa Grund af hin Utilfredshed, ikke længer var i de nedre Lag. For det var Orden, han elskede, den Gamle, Det kunde man jo ogsaa see deraf, at nu var der ikke mere Uro i ham, han ønskede sletikke at komme højere op. De virkelig Utilfredse derimod – de havde jo Bisselæder, ja, Flyvetøj i Skoene, paa hvilket Trin de saa befandt sig. De blev ved at være Narre, fordi de havde været det fra Begyndelsen.

Den Gang Martin Luther var en lille Dreng, havde hans Fader saa tit snakket om Kejseren: at det var bedst, om man havde haft Kejseren lige over sig og havde været fri for alle Mellemænd; senere havde Hans Luther aldrig talt om Kejseren, for han mærkede aldrig noget til ham, men havde derimod fundet sig en god og paalidelig Herre i Greven af Mansfeld. – Ja, ogsaa i den Henseende var det, gaaet Martin Luther paa selvsamme Maade, syntes han. Han var bleven grundig skuffet af Kejseren: i Worms og hele Tiden for Resten; derimod havde han fundet en Herre, som han havde al Grund til at være tilfreds med, i Kurfyrst Frederik af Sachsen. – Og hvad angik det Evige, havde Hans Luther jo endnu mere faaet Ret, syntes Sønnen. Det sagde Doktor Martin tit nok, at han havde faaet Vorherre selv til Mester uden alle Mellemænd, saadan som hans Fader saa tit havde ønsket det, – og at Guds eget Ord havde belært ham om, hvad der baade evigt og timeligt var ret og rigtigt: hvordan Mennesker kom til Salighed ved Troen, – om Klosterløfter og Ægteskab og om alle de selvopfundne gode Gjæringer og den Ære, som almindelig menneskelig Vandel havde fremfor disse i Guds Øjne.

Men især tænkte han i disse farlige Tider paa den Foragt, som hans Fader havde for de Utilfredse, Narrene, – som nu i disse Aar var stærkt paa Vej til at blive til Oprørere, Forbrydere mod Menneskers Lov og Naturens Orden allesammen. – - 348 Den 16. April 1525 skulde Doktor Martin gjøre en Rejse til Eisleben i det Mansfeldiske forat indrette en evangelisk Skole der, hvad han havde lovet Grev Albrecht i Mansfeld. Endnu kunde man rejse fredeligt i disse Egne, havde han hørt, men hvor længe det vilde være Tilfældet, var nok et stort Spørgsmaal. Fra Schwaben og hele Odenwald, Franken og inde fra Østrig hørte man nemlig hver Dag om de store Bonde-Opstande, om, hvordan Oprørerne stormede og afbrændte Klostre og Ridderborge i Hundredvis. Det eneste, der manglede, var egentlig Mord og Blodsudgydelse. Derom forlød endnu intet, hvilket dog nok kom af, at man overalt veg for de store Folkemasser og lod dem husere og plyndre, som de vilde. Men til de sachsiske og thüringske Egne var denne store Bevægelse endnu ikke naaet. Kun i Rigsstaden Mühlhausen – et Par Mil nord for Eisenach – sad Thomas Münzer som Profet og Regent og raabte paa Blod, paa de Ugudeliges Udryddelse med Gideons Sværd, og viste saaledes tydelig nok, hvad han havde i Sinde, saasnart Uroen bredte sig til disse Lande; men endnu havde han da kun drevet det til at forjage nogle papistiske Præster fra deres Præstegaarde i Hertug Georgs Land.

Doktor Martin stod inde i sin Celle i det sorte Kloster, hvor der ikke boede andre end han selv og Wolf Sieberger – og saa den tidligere Prior, Brisger, i den anden Ende af den store Bygning, – og var ved at gjøre sig i Stand til Rejsen, hvormed Wolf hjalp ham. Doktor Martin gik ikke længer i Munkekutten; Kurfyrsten havde foræret ham en Dragt, der nærmest lignede Hoffolkenes eller Raadsherrernes.

»Kunde Du nu ikke faa Tid til at rede min Seng engang, Wolf, mens jeg er borte?« sagde han til sin Famulus. »Baade Halm og Sengklæder mugner og raadner op i den.«

»Jo, det bliver der maaskee nok Tid til, Hr. Doktor,« svarede Wolf. »Sagen er den, jeg tjener jer jo mere og bedre paa en anden Maade – jeg sparer jer for mange Besøg, ved det at jeg –«

»Ja, men min Seng skulde ogsaa redes. Jeg selv faar det aldrig gjort. Naar jeg har siddet og skrevet og arbejdet fra Morgen til langt ud paa Natten, saa falder jeg tilsidst i den, som den er.«

»Jo, det er saa begribeligt.«

»Lad mig saa faa Kappen paa. Er Vognen ikke kommen?« 349 »Vognen er ikke kommen endnu, men nu skal jeg – «

Wolf nærmede sig Døren forat gaa ud. I det samme bankede det paa den.

Tilio stod udenfor den, da den blev aabnet.

»Doktoren skal til at rejse,« sagde Wolf. »Men jeg er her straks igjen. Vil I ikke hellere tale med mig?«

»Nej, jeg vil helst tale med Doktoren,« sagde Tilio, idet han gik forbi Wolf i Døraabningen – og derpaa lukkede den efter ham.

»Ja, I kan selv see, at Tiden er kort,« sagde Doktor Martin. »Men Eders Ærinde er det maaskee ogsaa?«

»Jeg kommer forat sige Farvel – «

»Saa I vidste, jeg skulde rejse?«

»Nej, men jeg rejser selv. – Jeg er nu Magister – –«

»Hvorfor vil I da rejse? Jeg skal skaffe jer en Plads i det kurfyrstelige Kancelli i Lochau, naar I vil vente et Par Uger.«

»Nej, jeg rejser til Mühlhausen.«

Doktor Martin slog en høj Latter op: »Til Hans Hellighed Thomas Münzer! Saa er I da ret forrykt!«

»Han er den eneste, som staar mig an. Han snakker ikke!«

»Snakker han ikke? Hvad kalder I da det, han gjør i sit sidste, trykte Opraab? Her skal I høre, – det blev mig bragt igaar.« Doktor Martin tog et Flyveblad, der laa paa hans Bord, og læste: »»Paa'eni paa'en! paa'en! Ingen Barmhjertighed nu, om ogsaa Esau giver gode Ord! (1. Mosebog 33.). Seer ikke paa de Ugudeliges Jammer, om de bede, klynke, tigge saa ynkeligt, som var de spæde Børn! Ingen Barmhjertighed nu! – som Gud har befalet det ved Moses (5. Mosebog 7.) – og Os har han aabenbaret det samme. Paa'en! paa'en! paa'en! Smed paa Nimrods Ambolt – ding-dang! ding-dang! – Kaster deres Taarn til Jorden! Det er ikke muligt, at I bliver fri for Menneskefrygt, saalænge de lever. Det hele staar beskrevet Matth. 24, Ezech. 34, Daniel 7, Johannes Aabenbaring 6 – Profetierne om Guds Dom og Gudsfolkets Redning –, hvilke Skrifter tilsammen forklarer den rette Mening af Rom. 13. (om Øvrigheden). Derfor: lader jer ikke afskrække, Gud er med Eder!««

»Ja, jeg har læst det,« sagde Tilio.

»I har læst det! Hvad kommer I saa til mig mon efter?«

»Forat høre, hvad I siger.«

Doktor Martin brast igjen i Latter. Saa blev han 350 pludselig ildrød i Hovedet og rynkede Brynene – men syntes at bryde sig selv af: »Nej – – Saa siger jeg: Rejs, rejs ud til Svinene og fyld jer af deres Trug! – – Det er en Omvej, men det er *maaskee* jeres Vej til Faderhuset i – – Tænkte jeg ikke straks noget sligt om jer, da I først meldte jer hos mig i Kompagniskab med Ridder Franz von Hohenwaldau! – – Ja, ja, *enten* føler man Skyld, og saa finder man Fred, eller man fornemmer Storhed, saa finder man Svinestien eller Narrebjælderne eller de spanske Slotte. Det er i bedste Fald en Omvej, i værste Fald er det Afgrunden. Skynd jer! Thi jeg troer, at denne Verdens Dage er snart talte!«

»Doktor Martin –« sagde Tilio.

Men denne aabnede Døren, idet han sagde: »Nej, gaa nu! Paa jer er Ord spildte! I er for langt fremme!«

Et Øjeblik efter at Tilio var gaaet, kom Wolf tilbage: »Ja, Vognen er her ikke endnu, men den kommer straks. Sagen er den: han havde forstaaet mig saadan, at –«

»Ja, lad mig nu blot være ene. Men kom, saasart – –«

»Ja – men her er en anden Fremmed. Det er Jomfru Käthe –«

»Hvem er det, Du kalder saadan?« – Doktor Martin saae forbi Wolf ud ad Døren: »Jeg kommer aldrig hjemmefra paa den Maade, Jomfru Kathrine,« sagde han. »I er den anden, som kommer med Ærinde til mig over Tiden.«

Hun var traadt ind ad Døren, som Doktor Martin lukkede for Wolf.

»Ja, det er ogsaa en Skam. Men det var Mester Lucas selv, der sagde, at gik jeg ikke straks herhen, kom jeg for seent –«

»Det gjør I endda, som I seer, Jomfru Kathrine. Men er det *Ja*, I bringer, til det, jeg spurgte jer om igaar, vil jeg dog nok have det med paa Rejsen.«

»Ja – det er det da.«

»Naa, Gud i Vold med dét! Og nu kan I saa regne paa, at *jeg* er bunden. Men jeg vil ikke, at *I* skal være det endnu. For jeg glæmte at fortælle jer igaar, at jeg er nok ikke den samme Mand mere, naar vi kan holde Gilde, som jeg er nu.«

»Hvordan saa det, Hr. Doktor?«

»Nej, for jeg kommer nok til at skille mig ved alle mine Venner og Tilhængere, kanskee om et Par Dage.

Jeg bliver 351 nødt til at slaa baade til højre og venstre. Ja, det er dethér Oprør, som det truer med; kommer det til disse Egne, og hvis Bønderne gaar frem med Dræbning og Blodsudgydelse, saa vil jeg ikke høre Tale om Langmodighed og Barmhertighed mere, saa skal der slaas til uden Ynk, – og saa render baade Venner og Fjender fra mig og vil kalde mig en Blodmand. – Den meste Aarsag, at jeg nu er kommen i Tanke om at gifte mig, var just den, at jeg syntes, jeg skulde have en Hustru og et Hjem for ikke at blive helt alene, naar nu alle de andre forlod mig.«

»Af den Grund skulde jeg saavist ikke sige Nej, om I ellers vil tro mig,« sagde Jomfru Kathrine og saae spørgende op paa ham.

»Ja – jeg har nu hele Tiden frygtet, at I var noget stolt. Og dethér kunde let arte sig saadan, at der ingenting blev for Martin Luthers Hustru at være stolt af. Allersnarest kunde hun vel endda om kort Tid blive Enke.«

»Jo, I har nogle kjønne Tanker om mig, Hr. Doktor.«

»De kan maaskee blive bedre siden. – Nu kan jeg høre, Vognen er der.«

Wolf aabnede Døren: »Sagen er den – det er –«

»Ja, jeg har hørt den. – Farvel, Jomfru Kathrine – og hils Mester Cranach og hans Hustru!«

Jomfru Kathrine gik. Og Doktor Martin fulgte med Wolf ud til Vognen. Straks efter kørte han vester ud gjennem Byen.

Paa Vejen til Eisleben – i Halle – fik Doktor Martin at see et Skrift, der kaldtes Bøndernes *Tolv Artikler*, hvori de fremsatte deres Fordringer til Riddere, Fyrster og Stæder, – og desuden nogle Flyveblade, hvori de henviste til Martin Luther selv som deres Mand og bad ham tage sig af deres Sag. Paa hele Vejen fra Halle til Eisleben sad han paa Vognen og læste og tænkte over dette, og saasart han havde naaet sit Bestemmelsessted, begyndte han at skrive: *Formaning til Fred paa Bøndernes tolv Artikler*. Han gik ikke videre ind paa selve Fordringerne, da han sagde, at derpaa forstod Bønderne og deres Modstandere sig bedre selv. Men han fremstillede for Bønderne deres Pligt til under alle Omstændigheder – som Undersaatter – at holde sig fra Oprør, der, om de saa havde den aller klareste Ret i 352 deres Fordringer, var en Syndflod af Ondt. De havde allerede gjort sig strafskyldige ved deres Vold og Plyndringer; men langt værre vilde det dog blive, hvis de gjorde sig til Mordere og Drabsmænd.

Men til Fyrsterne vendte han sig med de voldsomste Ord om *deres Uret*, hvorfor Hævnen vilde og maatte ramme dem. Han skrev blandt andet: »For det første kan vi nu takke jer, I Fyrster, og ingen andre i Verden, for al denne Fortræd og Oprør, fordi I i jeres Forstokkethed bliver ved at rase mod det hellige Evangelium, – og desforuden ikke gjør andet med jert verdslige Regimente end flaa og beskatte, indtil den arme, simple Mand ikke kan eller vil taale det længere. Sværdet hænger jer over Hovedet; I mener endda, I sidder saa fast i Sadelen, – men denne forstokkede Formastelighed vil knække jeres Hals. I maa blive anderledes og vige for Guds Ord. Gjør disse Bønder det ikke, saa maa andre gjøre det. Gud vil slaa jer, og han gjør det ogsaa Vil I endnu tage mod Raad, mine

Herrer, saa undfly dog Guds Vrede. For en fuld Mand skal et Hø-Læs vige Sporet, hvor meget mere maa I da ikke opgive jert stivsindede Tyranni og handle fornuftigt med Bønderne som med fulde Folk eller vildfarende. Begynd ikke Striden med dem, – prøv først med det gode, for I veed ikke, hvad Gud har i Sinde, – at ikke en Gnist skal slaa an og sætte hele Tyskland i Brand, saa ingen kan slukke.«

Men det var for seent.

I Løbet af den næste Uge kom der Melding paa Melding sydfra om Bøndernes Grusomheder, Mord og Mishandlinger, og samtidig holdt Oprøret sit Indtog i Kurfyrstendømmet Sachsen, Grevskabet Mansfeld og alle de omliggende Egne. Den 24. April maatte Salzungen, syd for Eisenach, overgive sig til Bondeskarerne, Eisenach blev omringet, og Klostret Reinhardsbrunn der i Nærheden blev fuldstændig ødelagt. Paa et Par Dage rejste hele Thüringen sig, – Erfurt faldt den 28de; – og nu drog Thomas Münzers vilde Hære fra Mühlhausen med Mord og Brand ud over det Landskab, som kaldes Eichsfeld og ligger mellem Mühlhausen og Harzen. Andre Skarer spredte sig over Harzen, Goldene Aue og det Mansfeldske. I Løbet af fjorten Dage gik 80 Klostre, en Mængde Ridderborge og Landsbyer op i Flamme i Harzen og Thüringen. En af de værste 353 Bandeførere var Thomas Münzers Hjælper Heinrich Pfeifer, en forløben Munk, som i længere Tid havde været i Mühlhausen sammen med denne, havde afsat Byraadet, indført Ejendomsfællesskab og plyndret Præstegaarde. Han var mere handlekraftig og modig end Münzer, men denne var langt den stærkeste i Munden og i Pennen; hans Omkvæd i sine Opraab: »Paa'en! paa'en! paa'en! mens Ilden er hed!« blev Oprørsskarernes Feltraab.

Det saae ud, som om alle de før nævnte Egne skulde gaa under i Oprøret i Løbet af nogle faa Uger.

Thi der var egentlig ingen, der stod Oprørerne imod. En Mængde Riddere og Smaakjøbstæder sluttede sig af Angst og Tvang til dem, og Fyrsterne i disse Lande gjorde foreløbig intet. Grev Albrecht i Mansfeld var kommen i Tvivl om Berettigelsen af sin Magt som Greve og Regent, Kurfyrst Frederik laa dødssyg paa Slottet i Lochau og kunde ikke faa det over sit Hjerte at give Ordre til væbnet Indskriden mod hans egne Undersaatter; han havde jo alle sine Dage været en Fredens og Mildhedens Mand. Han skrev til sin Broder Johann, der skulde være hans Efterfølger og allerede nu under hans Sygdom førte Regjeringen: »De fattige blive paa saa mange Maader trykkede af os verdslige og gejstlige Herrer; vil Gud have det saaledes, saa bliver det vel nok til det, at den simple Mand skal regjere; men er det ikke hans guddommelige Vilje, og er dette Foretagende ikke til hans Ære, saa vil det jo ikke være ret længe; lad os bede Gud om Tilgivelse for vore Synder og overgive Sagen til ham.« -

Den eneste, der i denne Forvirring vidste, hvad han vilde, og vidste det straks, var Martin Luther.

Nu var det der altsaa, det, han havde ventet: nu skulde han til at staa ene. Fyrsterne havde han altid skaanselsløst sagt Sandheden, men kunde det jo sagtens, mens han havde hele Almuen i Ryggen; men nu maatte han vende sig mod Menigmand - koste hvad det vilde! Paa en Maade forekom det ham besynderligt, at han aldrig udvortes havde staaet ene før, da han dog fra sin tidlige Barndom havde staaet ganske anderledes ene - med sin Sjæls Angst, ene (saasnart hans Fader havde givet ham en Ordre) med sit Ansvar, som han aldrig havde kunnet mildne eller sammenligne med den Maade, hvorpaa andre Drengene tog deres Ansvar. Og den Gang var han jo bange for Gud. For ham 354 selv havde det været en tungere, en mere angstfuld Opgave, da han i sin Tid skulde give Gjederne derhjemme Melboller, end nu, han skulde underkue Bondeoprøret i Tyskland; men udadtil syntes den nuværende Opgave jo mere betydningsfuld. - Eet var vist: han vilde før lade sig partere, end han skulde finde sig i Oprør og Lovløshed og Uorden. Han hadede det med sin Faders og Moders Had fra Barndommen! Disse Oprørere! disse forbryderiske Narre og morderiske Skabhalse! der udraabte, med den rette pøbelfrække Løgnagtighed, at de intet ondt havde i Sinde, imens de slagtede Folk som Fæ i Hundredvis. - Her var Langmodighed Djævelens Væsen og Værk, her var Barmhjertighed kun at slutte Forbund med Morderne! - her var det en Nødvendighed, ja, en Lyst for en ærlig Mand at sætte Livet ind!

Han rejste straks fra Eisleben til de Egne, hvor han hørte, at det gik værst og blodigst til - forat vide Besked af Selvsyn og for, om muligt, at tale Folk til Fornuft. Han kørte i sin Vogn til Stolberg i Harzen, til Nordhausen lige sønden for Harzen, til Wallhausen nord for Kyffhäuser og til mange andre Steder.

Til Wallhausen ankom han den 1. Maj. Her var, i selve Byen, skeet mindre udvortes Ødelæggelse end de fleste andre Steder; for Beboerne havde lige straks sluttet sig til Oprørerne og var selv blevne Røvere. Det saae forvovent ud hér. Folk lignede slet ikke Bønder, skjønt de dog alle havde været det til iforgaars. Imorgen skulde de ud paa Plyndring, - »paa'en, paa'en, paa'en! mens Ilden er hed!« gik de unge Karle og skraalede paa Landsbyens Gade, - og igaar havde de alle været henne at ødelægge Nonneklostret i Rossla. Det skulde egentlig have været en antipapistisk Nedrivning af Helgenbilleder i Klosterkirken, men da de brændte det hele af, kom denne første Hensigt ikke saa tydeligt frem. Nonnerne var det gaet alt andet end godt; og fire af dem havde de ligefrem myrdet.

Det harmede Doktor Martin særlig, at alt dette Djævelskab her i Wallhausen - vel sagtens efter Thomas Münzers Anvisning - blev givet et Slags gudeligt Præg.

Efter at Doktor Martins Vogn var bleven fraspændt, og der var bleven spist, skilte han sig en lille Tid fra Folk, inden han skulde prædike i Kirken, - og stod og saae ud over Egnen.

355

Ja - han huskede den godt! - Det var den samme Egn, men fra en lidt anden Side -, som han havde seet ud over paa Turen hjem til Mansfeld - den sidste Tur før han gik i Kloster. Goldene Aue her lige foran ham var ved at blive gul af Blomster som den Gang, og histovre bag de store Enge stod Kyffhäuser tilvejs, truende og dunkelblaa i det disede Maj-Solskin. - Hvor havde han været elendig den Gang! - men hvor var dog det, han hér mødte i Dag, tusinde Gange elendigere: en Forvrængning, en Bespottelse af den menneskelige Natur. Her var vist kun eet at gjøre: slaa dem ned, udrydde dem af Jorden!

Inde i Kirken, paa Randen af Prædikestolen, saae han, da han kom der op, at der var lagt Stumper af et ituslaaet Crucifix. Der var ogsaa nogen nede i Kirken, der skjældte ud, da han under Prædikenen pegede paa et andet Billede af Kristus paa Korset, der hang paa Væggen. Alligevel talte han roligt, uden at lade sig forstyrre.

Hvem der var af Kristne her inde i Kirken, sagde han blandt andet, de vidste jo ogsaa, at de var Syndere, og for dem var det nok, at de havde faaet Naaden og Freden i Jesus Kristus; hvad deres *Rettigheder* her i Verden angik, da vidste de, at disse var Kors og Lidelse og ikke andet. Hvem der var af Ikke-Kristne herinde, vilde han ikke tale til eller med nu; det kunde vente, til de og han igjen var komne udenfor.

Senere samledes han saa med dem i Kroen. Men han sad i lang Tid blot og saae og hørte paa dem. Han

havde deres Ansigter som en Mur imod sig; for de, der sad bagved, krøb frem og stak deres Hoveder ind mellem dem i den forreste Række.

Hvor var de Ansigter grimme! tænkte han. Og det var de øjeblikkelige Forhold, der gjorde det. Deres ydre Træk var ikke værre, end Folks her paa Egnen plejede at være. Han kjendte jo de Træk saa godt. Det var jo næsten hans Hjemegn, han var paa. – Og saa blev de Æsler hér ved at raabe til ham om deres kristelige Besværinger. Helgenbilleder og Sjølemesser og andet, de vilde have afskaffet. Nej, det var nemt at see, hvad de Folk fejlede! Og hvad Lægemedler, dér skulde til!

Der var bleven en Pavse, da han saa længe ingen Ting svarede paa deres hidsige Snak. Endelig sagde han: »Naar jeg seer paa alle disse Ansigter her foran mig, saa kommer jeg til at tænke paa et lille spædt Barn, der ligger paa sin Moders Skjød og skraaler af Arrigskab. Ganske fuldt af Streger og Rynker er saadant et lille rasende Ansigt, Øjne er der ingen af og hellingen Næse, det er bare gal, opspærret Mund og saa alle disse utallige Rynker i den røde Hud. – Saadan en lille En havde vor Moder Eva ogsaa liggende paa sit Skjød; og da det var den første, gjorde hun for meget ud af den og troede, det skulde blive hendes Herre og Frelsermand, saa hun lod den skraale og skabe sig, som den vilde, i Stedet for at tugte den, – og nogle Aar efter blev den saa til Kain, der myrdede sin Broder, ligesom I gjør ved jere Brødre. Derfor seer jere Ansigter saa hæslige ud, men ikke fordi der har hængt nogle Helgenbilleder i jeres Kirke. – Hvem der gjør sin Lyst og sin Arrigskab til sin Gud, og bryder Guds Lov, han kan snart blive en Brodermorder og faa nogle grimme Øjne.«

»Vi er ikke spæde Børn!« var der en, der raabte.

»Saa meget værre for jer!« svarede Doktor Martin. »For baade Brøden og Straffen bliver langt større, naar det er voksne Folk, der handler og skaber sig som de arrige Børn. – Her vil jeg ikke blive længer. Jer er der ingen Ting at gjøre ved. – Vil min Kjøresvend spænde for!«

Det var, som om han havde bundet alle disse Mennesker med sit Blik, for ligesaa snart han tog Øjnene fra dem, blev de som vilde overfor ham: hujede og raabte Skjældsord mod ham, ja, greb fat og ruskede i hans Klæder. – Da han var kommen udenfor Døren og traadte hen til den forspændte Vogn, begyndte de, som ikke stod ganske nær ved, at kaste med Sten. De allerfleste fløj forbi, men en Del ramte dog Vognen og Hestene, et Par Stykker ogsaa Doktor Martin selv. – Lige før han steg op i Vognen, vendte han sig om med Ansigtet mod Mængden og sagde. »Jeg troer egentlig kun I har een Fejl her i Wallhausen, godt Folk! I er noget for lange allesammen. Naar I bliver et Hoved kortere, saa vil det passe bedre. Det skal skee – hvis I ikke forandrer jer meget stærkt i sidste Øjeblik. Det har I mit Ord paa!«

Saa kjørte han bort under Mængdens rasende Raab og Stenkast.

To Dage efter talte han i Weimar med Hertug Johann. Denne var fremdeles i største Tvivlraadighed om, hvad han skulde gjøre. Det var Doktor Martin derimod ikke. Han sagde til Hertugen: »Fordi Eders Naades Broder, Kurfyrsten, ønsker at dø i Fred, derfor har I ikke Lov til at lade uskyldige Kvinder, Børn og Gamle dø i Hundredvis for de oprørske Bønders Økser og Knive eller lade dem omkomme i Flammerne af deres egne Huse. Det er ikke Øvrighedens Sag i disse Dage at fire, lirke og være forsigtig overfor Voldsmænd og Røvere. Lad dem være forsigtige, Øvrigheden skal frisk slaa til med Sværdet. Derfor har Gud givet den et Sværd og ikke en Rævesvands i Haanden. I maa nu samle over Hals og Hoved, hvad Krigsfolk I kan skaffe til Veje, og kalde de andre Fyrster til Hjælp. Saa skal I tilbyde Bønderne Fred paa rimelige Vilkaar, skjønt de ikke mere har fortjent det, – og siger de dertil Nej, da ikke tøve et Øjeblik længere! – thi de tøver ikke med at myrde og brænde, – da dræb og knus, hug og stik, slaa dem ned som gale Hunde – for de teer sig ikke anderledes. Det er den eneste rette Barmhjertighed: nemlig mod de Uskyldige – og ikke mod Forbryderne, som nogle tilraader. – Det er vel troligt, at I ikke sejrer, – thi Gud vil kanskee straffe Tyskland for dets Vantro med denne Svøbe, – men saa døer I salig, fordi I har efterkommet Guds Vilje, saa langt I rakte. – Og frygter I – for jer vankelmodige Samvittigheds Skyld, saa lad det Blod, som nu skal flyde, komme over mit Hoved. Jeg skal vide at bære det.«

Fra dette Øjeblik var Hertug Johanns Vaklen til Ende. To Dage efter døde hans Broder, og han selv blev regjerende Kurfyrste af Sachsen. Men da stod han allerede i Spidsen for en anseelig, væbnet Styrke.

Dagen efter at Doktor Martin havde sin Samtale i Weimar med Hertug Johann, skrev han et Brev til Grev Albrechts Raadsherre, Doktor Johann Rühel i Mansfeld, hvori han bad ham endelig ikke hjælpe til at »gjøre Greven blød i denne Sag«. »Thi Greven bærer ikke Sværdet forgjæves,« skrev han. »Hans Grevestand er ham beskikket og befaleet af Gud, derfor skal han bruge Sværdet til Straf mod de Onde, saa længe han kan røre en Finger, om ogsaa Djævelen bliver nok saa rasende derover.«

Dette Brev blev Aarsagen til den allerførste ydre Vending i Sagernes Gang i disse nordlige Egne. Samme Dag, han havde læst det, den 5. Maj, gik Grev Albrecht med noget Rytteri og Fodfolk imod en Bande af oprørske Bønder ved Landsbyen Osterhausen og jog dem fra hinanden. Det var vel kun en lille Begivenhed, men fik dog stor Betydning, da den voldte, at Bondehæren opsatte sin samlede Fremrykning

nogle Dage, hvorved Fyrsternes Hærafdelinger fik Tid til at forene sig.

Samme 5. Maj, som denne første Kamp fandt Sted, døde den gamle Kurfyrst Frederik paa sit Slot i Lochau – henimod Aften. Der var bleven sendt Bud efter Doktor Martin, og Kurfyrsten omtalte ham i Dagens Løb venligt og med Taknemmelighed. Da det blev usandsynligt, efterhaanden som Tiden gik, at han skulde kunne naa at komme før Kurfyrstens Død, sagde denne: »jeg har altid undgaaet at tale personligt med den Mand, skjønt det var vel nok forkert. Men nu var jeg engang Kurfyrsten, og det var mig – ligesom jeg blev afsat blot ved, at han var tilstede . . . Nu kunde det dog maaskee nok have gaaet, da jeg er en Dødens Mand.«

Da de gav ham den hellige Nadver, og vilde have gjort det paa katholsk Vis, saaledes som han altid havde nydt den, – strakte han pludselig sin rystende Haand ud imod Kalken, og Præsten førte den saa til hans Mund. Han blev da den første tyske Fyrste, som paany beredte sig til Døden paa gammel, kristelig Vis. Den katholske Døds-Salving vilde han ikke modtage: Han havde føjet sig saa meget efter andre, mens han levede, for ikke at volde Splittelse, og det var vel nok Svaghed, sagde han. Nu da han skulde dø, maatte han have Lov at følge sin Samvittighed i alle Stykker.

Hele sit Tjenerskab havde han ladet kalde ind i Sygegemarket; de var der lige ned til Drengene, der bar Vand og Brænde til Køkkenet. Der kunde under disse Forhold ikke godt overholdes noget Ceremoniel, thi de græd ganske uceremonielt allesammen. – Da han havde nydt Nadveren, sagde han: »Kjæreste Børn! jeg beder jer for Guds Skyld, hvis jeg har fortørnet nogen af jer enten med Ord eller Gjærning, at I da for Guds Skyld vil tilgive mig det, og ogsaa for Guds Skyld vil bede andre Mennesker, at de for Guds Skyld vil tilgive mig, – ja, for vi Fyrster volder fattige Mennesker meget Besvær og andet, som ikke duer.«

Mellem 5 og 6 om Aftenen sov han saa stille hen, saaat ingen vidste bestemt, *naar* det skete, men alle blev 359 desmere bevægede, da de saa opdagede, at det var forbi. Der skulde egentlig have været holdt en lille Tale nu, men der var ingen – hellerikke af Præsterne, der kunde komme af Sted med at sige noget. Der var kun Livlægen, som ytrede: »Han var et Fredens Barn, derfor er han gaaet bort i Fred.«

I de Egne, hvor Doktor Martin nylig havde rejst, og hvor Oprørerne fremdeles rasede med Ild og Sværd, blev Thomas Münzer og hans Fælle Pfeifer mere og mere de eneste Ledere og Førere. Münzer havde i de sidste Maaneder før Oprørets Udbrud, faaet dannet en Mængde hemmelige Foreninger og S sammensværgelser i hine Egne, og alle, som hørte dertil, vedblev nu at betragte ham som deres Høvding. – Pfeifers Magt beroede mest paa hans Voldsomhed og Handlekraft; ogsaa han mente dog at maatte beraabe sig paa Syner og Drømme: han havde en Nat, i Søvn, befundet sig i en Lade, der var aldeles vrimplende fuld af Mus og Rotter, men han havde med sine Næver dræbt dem alle. Dette ansaae og udgav han for et Varsel om det Held, der skulde ledsage ham i Kampen mod de Ugudelige.

Han var dog hjemme i Mühlhausen – forat opretholde sit og Münzers Herredømme i denne Stad – da hele Bondehæren henimod Midten af Maj Maaned samlede sig omkring Frankenhausen ved Kyffhäuser forat møde Fyrsternes Tropper. Man havde lejret sig noget ovenfor Byen i en Vognborg, i et Antal af omtrent 8000. Imod denne Styrke rykkede nu det Rytteri og Fodfolk frem, som Landgrev Philip af Hessen, Hertug Heinrich af Brunsvig, Hertug Georg af Sachseh og Greverne af Mansfeld havde faaet samlet. Fyrsternes Hær var ikke saa stor som Bondehæren, men den var jo langt overlegen i Vaabenduelighed. Fyrsterne indledte Fredsforhandlinger – som Doktor Luther havde befalet dem det – men de afbrødes efter et Par Dages Forløb af Thomas Münzer, som den 12. Maj ankom til Bondelejren med en ny Skare fra Mühlhausen. Han skrev straks et Brev til den ivrigste af Fredsforhandlerne, Grev Albrecht af Mansfeld – i sin sædvanlige Stil: Grev Albrecht, med det martiniske Bondemøg og den lutheriske Grød, han havde i sin Hjerne, forstod ikke de 360 guddommelige Spaadomme rettelig, men misforstod paa det ynkeligste Paulus til Fordel for den skjændige Øvrighed. Han underskrev sig i Brevet: *Münzer med Gideons Sværd*.

Den 15. Maj ved Middagstid begyndte saa Fyrsterne Slaget. –

Der sad en ung Mand udenfor Bøndernes Vognborg og saae ned ad den sydlige Skraaning af det Højdedrag, hvor de havde taget Opstilling. Dernede ved Frankenhausen kunde han tydelig see den fyrstelige Hær, hvor man havde travlt med at føre Feltskytset op ad Bakkesiden, mens Rytteriet og Fodfolket holdt sig noget tilbage. Det var vel saa sagtens Meningen, tænkte han, at man vilde bombardere Vognborgen, inden man rykkede frem til Storm.

Den unge Mand var Tilio. Han vilde godt have været med i Slaget; men Heinrich Pfeifer havde sendt ham Bud fra Mühlhausen, om han vilde møde hos ham inden Solnedgang, og da der var fem Mil at gaa, kunde han ikke vente stort længere nu.

Han var ikke mere fjærnet fra Vognborgen, end at han tydelig kunde høre Lyden af de mange Stemmer derinde; havde kun en enkelt talt højt, vilde han ogsaa kunne have hørt, *hvad* han sagde.

Naa, nu rørte de Trommerne inde i Vognborgen, – det skulde vel være Tegn paa, at de var beredt til Kampen, – og nu sang de: *veni Sancte Spiritus!* – – Ja, mon de var beredte? tænkte Tilio. Münzer var da vist

ligesaa lidt Krigsmand som han selv. Ham havde Tilio ikke megen Tro til. Nej, Heinrich Pfeifer var da en anderledes Karl!

Nu var der een, der talte. Han var synlig over Hovederne paa de andre mod den lyse Majhimmel, hvor lette Regnskyer trak hen. Han stod i en lang, flagrende Kaabe, – det var saamænd Münzer selv! Efterhaanden kunde Tilio faa fat i enkelte Sætninger, som han raabte særlig højt: »Frygter ikke de Ugudeliges Kugler og Bøssesten, frygter ikke Jeg skal fange alle deres Kugler, som var det Suppe-Boller, her i min Kaabes Ærmer See, Regnbuen hist Sejr thi ogsaa vi har Regnbuen i vort Banner!« –

Tilio rejste sig og løb ned ad Bjærgsiden. Han maatte af Sted, om han vilde naa Mühlhausen i rette Tid. – Nogle Minutter efter hørte han, mens han gik ad Vejen til Rottleben, Drønet af Fyrsternes Kanoner.

361

Det var første Gang, han hørte den Lyd. Hvor vilde den i dette Øjeblik have betaget ham, hvis han i det hele havde gidet høre paa Verden. Men det var altsammen bleven ham saa underlig mat og livløst, siden den Dag, den 30. April, i Siemerode, da han selv var bleven Morder. – Der var sletingen Ting at stille op mod det mere; han havde længe nok prøvet paa at lade det være saadan – ligesom en Pølse i Slagtetiden, noget, der løb med, hvor saa meget gik i Vadsken; men det havde sat sig fast; det var *ham*, der havde gjort denne bestemte Gjæraing, og saa kom alt det andet for Resten sletikke ham ved.

Ja – han havde jo været paa Plyndringstog i de Dage med en af Heinrich Pfeifers Bander, og der var vist næsten ingen bleven dræbt den Eftermiddag, for Folk de gav sig ligestraks, saasnart man viste dem Kniven, alt fra sig, hvad de havde. Men der var saa en gammel Mand – vist en gammel gjerrig Hund – for han satte sig pludselig til Modværge, og inden Tilio næsten vidste et Ord af det, havde han slaaet Manden ned, saa han laa der over Bænken saa død som en Sten. Det kunde maaskee siges, at Tilio havde gjort det for at værge sig lige i Øjeblikket, men hvad kunde dét hjælpe, naar man saadan skulde tænke over det, for han havde jo ikke haft Lov hverken til at plyndre eller angribe Manden. Nej, han var en Morder, den Plet kunde han ikke faa visket bort, og den voldte, at han ikke ret kunde see Solen mere.

Den sidste Mil til Mühlhausen løb han for ikke at komme for seent. Men skjønt han svedte og dampede og var helt i Kog af Anstrængelse, sad dog den Tanke om Mordet i hans Hjerne ligesaa klar og bestemt og nagede, som om han kunde have ligget vaagen og søvnløs i sin Seng.

Han begav sig straks ind i det Hus, hvor Heinrich Pfeifer havde opslaaet sin Bopæl – en af de tidligere Raadherrers store og smukke Bolig – men som nu var baade forsømt og forfalden. Han traf Pfeifer i hans Arbejdsværelse ved et Bord, der laa fuldt af Papirer og Dokumenter. Pfeifer syntes dog ikke at bestille noget for Øjeblikket, han sad med en stor Kande Vin foran sig.

Hvad Pfeifer havde at befale?

Ja – kort at fortælle – han var ikke længere sikker paa at kunne have Jomfru Anna von Gehofen i Sikkerhed her i Huset, hvor han havde forvaret hende. Han kunde ikke være hjemme ret meget af Dagen længere, og han var vis paa, at der gik Slægtninge af hende her i Byen, som søgte at befri hende. Derfor maatte han nu sætte Tilio til at vogte hende, indtil han – Pfeifer – om et Par Dage kunde fejre sit Bryllup med hende – enten hun nu sagde Ja dertil eller ej. Han havde givet hende en Betænkningsstid.

Naa, Slaget ved Frankenhauseen var begyndt.

Ja.

Men Tilio vidste altsaa ikke noget om, hvordan Udsigterne stod. Ja, saa kunde han nu gaa i sin Seng. Han var vel træt efter den Marsj!

I Løbet af de nærmest følgende Dage blev Tilio meget forelsket i den unge, fattige Adelsjomfru, som Pfeifer havde slæbt med til Mühlhausen fra et Røvertog i Eichsfeld. Tilio var maaskee bleven det alligevel; men som han havde det nu, søgte han tillige at glæmme sit Samvittighedsnag – ved at see paa Anna von Gehofens bedrøvede, dejlige Øjne og tale med hende.

Pfeifer saae han i disse Dage intet til; det var nok Udbedringen af Byens Mure og Forskansninger, der optog ham saa stærkt. Alle vidste jo nu, at Bondehæren havde lidt et frygteligt Nederlag ved Frankenhauseen, og at Münzer var fanget.

Løverdags Aften den 20. Maj viste Pfeifer sig igjen i sin Bolig og meddelte Tilio, at i Morgen Aften vilde han holde Bryllup med Jomfru Anna. Tilio maatte passe særlig godt paa, dette sidste Døgn, thi der var meget stor Uro i Byen; man mente, at den om et Par Dage vilde blive omringet af Fyrsternes Hær. – Klokkeren 10 i Morgen Aften vilde Pfeifer indfinde sig; om han fik nogen Præst med, vidste han ikke. –

De sidste Timer, før Pfeifer skulde komme, sad Tilio inde hos Jomfru Anna paa hendes Kammer. Han talte

ikke længere om Flugt til hende; hver Gang han havde gjort det de foregaaende Dage, havde hun afviist det og sagt, at det kun vilde føre Ulykken saa meget hurtigere over hende. Han talte hellerikke om sin Elskov, men han aabnede helt sit Hjerte for hende, fortalte om den Samvittighedskval, han gik i, – at han syntes hans Liv var spildt og ødelagt, nu og i al Fremtid. Hun fattede fuld Tillid til ham, – men hvad hun nu betroede ham, var snart sagt: hun vilde dø, før Pfeifer kom, og Tilio skulde hjælpe hende 363 dertil. – Han svarede ikke paa dette, han var for optaget af hende selv, af sin egen Nød, og af Angst for Pfeifers Komme. Selv da hun vedblev at gjentage det, og han svarede ja, – tænkte han endda ikke ret derpaa – det andet havde for megen Magt over ham.

Og saa kom det pludseligt, saa det overraskede dem begge: Larm af en Person, der løb eller tumlede op ad Trappen – brummende en Melodi: Jo, det var Pfeifer – han var vist beruset. – Hans Værelser var her oppe.

Tilio sprang op fra sin Stol og løb hen til Døren forat stænge den; det voldte nogen Vanskelighed, han tog fat med begge Hænder og vendte et Øjeblik Ryggen til Stuen. – Da hørte han et Skrig. – Da han vendte sig, saae han Jomfru Anna synke tilbage i Stolen. Blodet strømmede ned over hendes Dragt fra venstre Side af Brystet. Hendes Hænder, der ogsaa blødte, var gledne ned om Bladet paa en lang Kniv, som stod ind mod hendes Bryst.

»Dræb mig!« Dræb mig! stønnede hun, – og nu først vidste han ret, hvad hun før havde bedt ham om. Men samtidig var det, som al anden Tanke forlod ham: blot gjøre Ende paa det Grufulde dér! – Kniven maatte være trængt dybt ind – – »Dræb mig! Dræb mig!«

Før han var kommen til Besindelse, havde han gjort det – grebet Kniven om Hæftet og stødt til.

Sidst han havde gjort dette – da var han otte Aar – da trampede han en lille Fugl ihjel, der havde brækket Vingen – –

Hør! – nu løb Pfeifer ned igjen ad Trappen derude!

Tilio tænkte endnu ikke, at saa var det maaskee unødvendigt, dette; der kom blot en ubestemt Følelse af noget Forgjæves ind i hans Bevidsthed, – – men denne Følelse var dog saa stærk, at den næsten virkede bedøvende.

Dér laa Jomfru Anna von Gehofen og var ganske stille og død. Men hvad saa? – Det kunde han ikke – han kunde ingen Slutninger drage deraf.

Han sad en Time og stirrede paa hende – – jo, hun var død! Saa gik han, uden at vide hvorhen, ud af Værelset, ned ad Trappen. Han mærkede ikke et eneste Menneske i Huset. Paa Gaden syntes han helleringen der var. Indtil han kom om i Hovedgaden. Dér spurgte han een: »Hvor er Pfeifer henne?«

Han syntes selv, at det var meningsløst spurgt.

364

Men den anden svarede godt nok og meget interesseret: »Han er flygtet I dette Øjeblik ud af Staden – med 400 andre. De turde ikke andet. Fyrsternes Sendebud er udenfor Porten!«

Tilio gik som i Drømme. Han vilde jo ogsaa ud af Staden? Han gik til Sønderporten og blev lukket ud. Det forstod han ikke. Det var jo forbudt at aabne Porten uden Pfeifers Tilladelse.

Der gik nogle Dage, uden at han egentlig vidste, hvad det var, det hele.

Da han saa endelig forstod det, fortrød han, at han havde søgt at komme til Klarhed derover. For paa den Maade kunde han da ikke leve. Det var jo meget værre end at dø. – Men i Stedet for at dræbe sig, undrede han sig over, at han ikke gjorde det – gjorde ligesom Jomfru Anna von Gehofen.

Han havde en Del Penge i Lommen fra den Tid, han havde været paa Plyndring med de andre. Saa Sult led han ikke.

Efter et Par Ugers Forløb kom han til en Landsby, der kaldtes Schalkau, ved Coburg. Der blev han Staldkarl i Kroen. Senere drog han til en By i Nærheden, som hed Sonneberg. Der blev han Skriver hos en Kjøbmand – – –

Doktor Martin kom hjem fra sin Rejse i de oprørske Egne Dagen efter, at den gamle Kurfyrste var død. – Da Livlægens Ord om, at Kurfyrsten var et Fredens Barn og derfor var død i Fred, blev ham meddelt, sagde han: »ja, det er sandt, – og det var skjønt nok, om man saadan kunde nøjes med at leve den ene Halvpart af Livet, saa slap man for at faa sine Fingre saa snavsede og saa blodige. Men det blev en gal Verden, der kom ud af det; saa kan det vel hellerikke være helt rigtigt, at leve paa den Maade, især naar man som Kurfyrsten var sat til at styre *det hele*.«

Endnu samme Dag gav Doktor Martin sig til at skrive Bogen: »Imod de morderiske og røveriske Bondeskarer« – hvor han omtrent gjentog, hvad han allerede i Weimar havde sagt til Hertug Johann. – Senere, saasnart Münzer og Bondehæren havde lidt Nederlaget ved Frankenhausen, skrev han et nyt Skrift, hvori han formandede Fyrsterne, 365 nu, da de havde sejret, til at fare lempeligt frem, – en Opfordring, som ogsaa blev fulgt af de Fyrster, hos hvem Doktor Martin gjaldt noget: Hertug (nu Kurfyrst) Johann, Landgrev Philip af Hessen og Greven af Mansfeld. De andre Herrer forfulgte derimod deres Sejre paa det grusomste, – man sagde, at 100,000 Bønder over hele Tyskland under og efter Kampene mistede Livet i disse Uger.

Og Doktor Martin fik tilfulde at føle, at han for sit eget Vedkommende havde spaaet rigtigt: Fyrsterne – med enkelte Undtagelser – var og blev hans uforsonlige Modstandere, og nu fik han Menigmands rasende Had at fornemme; ogsaa mangfoldige af hans kristelige Venner og Beundrere forlod ham. *Bladmanden*, var der mange, der nu kaldte ham, – som han selv havde forudsagt det. –

Han undgik i flere Uger efter sin Hjemkomst at see Katharina von Bora. Han vilde ikke forstyrre hende i at faa det rette og fulde Indtryk af, hvor helt forandret hans Stilling var bleven. At han ikke længere var den berømte og forgudede Doktor Martin Luther, men derimod en ensom og meget forhadet Mand.

Den 13. Juni om Eftermiddagen traf han hende imidlertid uforvarende i Lucas Cranachs Hus, hvor hun sommetider opholdt sig og hjalp til, – straks i Forværelset, da han traadte ind fra Gaden. Og skjønt han egentlig vilde have biet noget længere, kom det alligevel saadan, at han spurgte hende, hvordan hendes Sind nu stod. Han tænkte ogsaa, at nu var han vel saa langt nede i Folks Omdømme for Bondekrigens Skyld, som han i det hele vilde komme, og hun maatte jo ogsaa nok kjende det tilstrækkeligt. – Hun svarede straks Ja, at hun var villig til at blive hans. – Saa tog han hende ved Haanden og gik ind i Stuen, hvor Folkene sad: Mester Lucas og hans Frue og flere andre. Og nu var Doktor Martin bleven lystig, som det undertiden kuride komme over ham: »Her seer I det nye Brudepar!« sagde han, som han stod med hende ved Haanden, »Munken og Nonnen! Det er, som det skal være! Nu veed Folk da, hvorfra Antikristen skal komme! – Mester og Mesterinde Lucas! I er hermed buden at være Vidner til vort Bilager!«

»Hvornaar skal det være?« raabte Mester Lucas leende.

»I Aften!« sagde Doktor Martin.

Da blev der en stor Forundring.

366

»Jo, i Aften!« raabte Doktor Martin. »Gud skal man takke, naar han hilser En. Hans Velgjærninger skal man gribe, før de gaar En forbi, – og betænke, hvor mægtig Djævelen er, den Ægtestandens Fjende, og at man hellerikke har sit eget Hjerte i sin Magt til enhver Tid. – Og saa slipper man for de vise Smaafolks Indvendinger og Forargelse –«

»Hvem, hvem da?«

»Professor Schurf og Magister Philip og nogle andre gode Venner.«

Man blev efterhaanden klar over, at det virkelig var Doktor Martins Alvor. Den eneste Hindring, han vilde ændse, var den, om man ikke skulde kunne faa fat paa de Ægteskabsvidner i Dag, som han ønskede.

Der gik da straks Bud til Præsten ved Sognekirken, Bugenhagen, og Provsten ved Slotskirken, Justus Jonas – de to fornemste Gejstlige i Wittenberg og Doktor Martins bedste Venner, desuden til Doktor Apel, Professor i Kirkeretten ved Universitetet. – En Time efter vidste man, at de kunde og vilde komme.

Den Aften stod saa Doktor Martin Luthers og Jomfru Katharina von Boras Bryllup.

Det gik for sig i hans Celle i det sorte Kloster. Pater Brisger var ikke hjemme, saa det lille Selskab var ganske ene i det store, øde Hus.

Bugenhagen forrettede Vielsen: »Martin, vil Du have Katharina til Din Ægtefælle?« – »Katharina, vil Du have Martin til Din Ægtefælle?« – Og efter deres Ja, holdt han Bøn over dem, som Skik og Brug var.

Dertil kom den i de Tider brugelige Ceremoni, Bilageret: at Brud og Brudgom satte sig paaklædte paa Brudesengen ved hinandens Side i Selskabets Paasyn. Dette skete i en anden Munkecelle ved Siden af Doktor Martins.

Derefter sad man saa og snakkede i Doktor Martins Celle. Der var ingen anden Beværtning end Malvasier-Vin, som Mester Lucas havde ladet bringe herhen fra sin Kjælder. Sagen var den, at Wolf ikke var hjemme i Aften. Han havde jo saa mange vigtige Ærinder.

Man havde ikke nogen Belysning, men Dagen var jo lang – snart Aarets længste – og Aftensolen skinnede paa Elben og Højvandet over Engene som paa et stort, blankt Spejl. Det var her ret udfør Cellevinduet. Nede

i Klosterhaven sang Nattergalen.

367

Doktor Martin var i sit bedste Lune og drillede Fru Käthe – som han nu kaldte hende – med, at hun var stolt, det havde han altid ment, hun var noget stolt. Om hun nu kunde blive ved at finde sig i, at han havde mistet al sin Anseelse og Berømmelse?

Hun blev tilsidst noget ærgerlig eller bedrøvet derover og sagde: at det havde han spurgt hende om allerede een Gang i Dag, da hun endnu kunde sige Nej. Men da havde hun sagt Ja. »Men er I nu ikke selv ved at være noget modfalden derover, Hr. Doktor?« tilføjede hun. »Og har I sletingen Anfægtelser af at have skrevet saa haardt imod Oprørerne?«

»Nej, det har jeg ingen Anfægtelser af?« sagde han heftigt. »Skjønt Gud skal vide, jeg har kjendt Anfægtelser nok i mine Dage. Fyrsternes Grusomhed nu bagefter har jeg intet Ansvar for. Jeg har skrevet haardt nok derimod. Jeg har ingen Lod og Del med det Djævelspak! – Men havde jeg ene Mand ikke rejst mig imod Oprøret og befalet dem, de fejge Hunde, at gaa imod det, saa havde Tusender af uskyldige Børn og Kvinder lidt Mishandling og Død, og saa havde Tyskland sletikke været mere! – Jeg hader Oprør, ja, det gjør jeg! Jeg hader Uorden og Lovløshed! Det har jeg fra mine Forældre. Og naar gamle Hans og Grethes og Guds klare Ord stemmer sammen, da faar jeg ingen Anfægtelser og kjender ingen Vaklen. – Og jeg troer endda ikke, jeg hader det mest, fordi Oprør er en Syndflod af Vold og Blodsudgydelse og Uret – men endnu mere, fordi Oprørere er vantrevne Narre, utilfredse Vanskabninger, Fugleskræmsler, der vil flyve, fordi de ikke duer til at gaa. Tusinde Gange hellere vilde jeg ærlig og redelig dø af Sult, end jeg vilde presse mig ind paa en Plads, tvinge mig op i en Række, hvor jeg ikke duede og var hjemme, blev til en Nar, en vildfarende Tumling, – en Schöppenstädter, – som min Moder vilde sige. I har ikke seet en Oprører for jer Øjne, Fru Käthe. Men jeg har seet Hundreder af dem i Ansigtet paa to Skridts Afstand. Veed I, hvad de ligner, Fru Käthe?« – han brast i en kort Latter. – »Ja, de ligner nu for det første Djævle af Ondskab – men tillige Fisk, der er kommen paa Landjorden, de gisper af forbavset Taabelighed. – Landet var falden i Morderes og Bindegales Hænder, om ikke det Oprør var bleven dæmpet i Tide. – Nej, det angrer mig ikke. Lad det Blod, som dér maatte 368 flyde – men hellerikke mere – komme over mit Hoved, saa staar jeg ikke barhovedet paa Dommens Dag – –«

»Hør, hvor Nattergalen synger derude!« sagde Mester Lucas Cranach.

»Men det er meget værre, hvad jeg nu har indseet: at Guds Ord kan ikke faa Lov at gaa sin Gang blandt Folk i Frihed. De forvandler det hele kun til Galenskab og Lovløshed og voldeligt Tyranni. Øvrigheden kommer til at blande sig deri.«

»Mener I ogsaa det, Hr. Doktor?« sagde Bugenhagen.

»Uden Orden er Folk ikke Mennesker, endsige kristne Mennesker. Uden Orden laver de alting om, enten til Løjer og Langkaal – som mest er Tilfældet – eller ogsaa til Ondskab og Oprør. Det saae vi for et Par Aar siden her i Wittenberg, og nu i hele Tyskland. Jeg veed vel, at Troen kan aldrig blive til andet end en fri Sag. Men de, som vil have deres Tro i Frihed og tillige aabenlyst, de maa saa lide for det, om ikke andet kan være, og vandre til et fremmed Land, – som Kristus siger: naar de forfølger eder i een Stad, da flyr til en anden. Men i Landet maa der være Orden og Lydighed; saa kommer der dog Mennesker ud af det og ikke Narre; men de sande Kristne bliver mest Flygtninge paa Jorden. Det er nok ogsaa i alle Maader den rimeligste Orden, som Verden den er.«

»Da bliver det haardt at være et kristent Menneske,« sagde Bugenhagen.

»Det er hellerikke Vorherres Mening, at vi skal have Gilde hver Dag. – Nej, Verden er streng, – og var den ikke streng, saa gik det først galt, saa raadnede vi alle op.« –

Der blev Tavshed en Stund. Man maatte undres over, at Natten derfor sletikke blev lydløs. Nattergalen slog saa højt og saa nær, som om den sad i Vindueskarmen.

»Men Trods al Verdens Strenghed,« sagde Lucas Cranach, »saa har dog Gud givet den fattige Fugl histude at synge saa skjønt, som om den var i Paradis. – Lad os nu sige Farvel og gaa. Det er Synd at forstyrre dens Sang.«

369

I Sommeren 1527 havde Doktor Martin et meget stærkt Anfald af den Angst, som han fra tidligere Aar kjendte saa godt. Det kom ham overraskende, at denne Angst atter helt kunde tage Magten fra ham, thi siden Rejsen til Worms havde han Gang paa Gang oplevet, at Angsten havde nærmet sig og truet, men saa havde han hver Gang kunnet standse Anfaldet ved at søge ind til Gud: Guds Samfund og Visheden om Naaden ved Jesus Kristus havde altid i disse Aar kunnet drive Angsten tilbage, – saa han blot fornå, hvad den kunde have blevet til. – Men i denne Sommer væltede Anfaldet i et Nu alle Skranker og Bomme og kastede ham, som han selv sagde, saaledes omkring i Død og Helvede, at alle hans Lemmer skjælv. Det begyndte om Sommeren, men kom flere Gange igjen i det følgende Halvaar.

Han lod Bugenhagen, sin Ven og Sjælesørger, kalde, hver Gang Anfaldene var der. Han tog da Doktor Martin til Alters, og sagde – efter den Syges Opfordring – Credo og Paternoster for ham. »Dér har jeg Guds Ord til mig selv i min Daab,« sagde Doktor Martin flere Gange, »det er dog dem, som baade udfrier og holder bedst, – saavel som Nadveren.

Samtidig med de forfærdelige Lidelser, som disse Anfald voldte, var det ham forunderligt at føle igjen den gamle Salighed, som hver Gang fulgte derpaa, og som han altsaa ogsaa kjendte fra før. Jo – for naar Gud efter en saadan frygtelig Dyst atter mærkedes inde hos ham i hans Hjerte med sin Fred, – ja, det var, som hans Hjerte blev til en Sol eller til et skinnende Slot, – det lyste langt ud derfra over Verden og til Himmels yderste Grænser, Jord og Himmel blev eet Land i dette Solskin, – hvor Gud boede.

370

– Men denne Følelse: at det hele var eet, Jord og Himmel eet Land, Guds Bolig, paa begge Sider af den Smule Grænse, som Døden dannede, – den kom han til at savne saa stærkt, da Anfaldene endelig mod Slutningen af Aaret var ovre. Hans Samliv med Gud det blev nu – han vidste ikke rigtig, om han skulde sige: igjen – ligesom Livet i en Stue, skilt ved Vægge fra – ja, baade fra Verden og fra Himlen. Ikke saadan, at han frygtede, han ikke skulde komme i Himmerig efter Døden – aa nej – men det var dette med, at Jord og Himmel gik i eet, fordi Guds-Solen i hans Hjerte beskinne det hele paa een Gang, – det savnede han, – det var holdt op sammen med de smertefulde Anfald af Angst. – Der var en Erindring fra hans Barndom, som saa tit randt ham i Tanker i denne Tid efter Anfaldet, og som blev ham et Slags Billede paa det hele: det var en Gang, en Sommer, at to Svale-Par havde bygget deres Reder inde under Loftet i deres Stue i Mansfeld, – og det var nok især een Dag, en varm Sommerdag, han mindedes, at alle Døre og Vinduer stod aabne i Huset, og der var en Flyven af dehér Svaler ud og ind, – det var, ligesom Stuen eller Hjemmet gik i eet med hele den store Sommerdag udenfor – Ja, saadan var det, det skulde være i hans Hjerte: at Evighedens Fugle fløj ud og ind, og hans Hjertekammer skulde være eet med den grænseløse, evige Sommer, hvor Gud boede baade ude og inde paa een Gang. – Men saadan var det ikke nu. Inde i hans Hjerte dér var det godt nok: der var Gud og Freden, – – men naar han saa gik ud i Verden, kunde han kun tage Erindringen derom med sig ud, eller et Spejlbillede deraf, men ikke Livet selv.

Han drillede sommetider Fru Kätthe: at hun gjorde det altfor lunt og godt for ham derhjemme, saa han duede ikke til at komme udenfor deres Hjem, det sorte Kloster, mere. Hjertet af ham blev alligevel altid i Stuerne. – Men han tænkte ogsaa paa, om det maaskee var Alderen, der kunde volde saadant noget. Han var jo i 1527 kun 44 Aar, men det Liv, han havde levet alle sine Dage, havde slidt meget haardt paa ham; han syntes selv, han var en gammel Mand. Og det kunde godt ligne saadan en haard, tyk Bark paa et gammelt Træ, der havde sat sig om hans Indre og skilt ham baade fra Verden og fra den store Evighed der udenom – saa det ikke kunde blive til eet mere. – Han gik ogsaa og lagde Mærke til, at Folk ikke ret ofte mere kaldte ham Doktor 371 Martin, men derimod Doktor Luther. Det var vel i Virkeligheden, fordi han ikke længer var Munk, og hans nye Bekjendte glæmte efterhaanden, at han havde været det. Men han syntes nu, det blev ligesom to Personer: Dette Doktor Martin eller Broder Martin eller Martin blot – dét var han hjemme, overfor Kätthe og Børnene, som efterhaanden kom, og Wolf og Faster Lene og de mange andre, som var i Huset; og det var ogsaa Martin, som Gud havde skjænket sit Samfund og sin Fred i Vorherre Jesus Kristus. Men Doktor Luther – ja, han kunde prædike om Martin, og han havde med den store Verden at gjøre, – men han gik ogsaa i Vejen for Martin, saa denne maatte blive inde i Stuen, og ikke kunde mærke noget rigtigt til, at Jord og Himmel dog i Grunden var eet.

Martin Luther følte godt, at denne Forening af Jord og Himmel for ham kun kunde skee ved en Forandring i Hjertet: ved at dette aabnede sig, saa Guddoms-Lyset derinde fra kunde skinne ud over Tid og Evighed og sammensmelte Jord og Himmel. Han syntes ogsaa, han kunde skjønne, at Sværmerne vilde det samme, men de vilde frembringe *Forandringen* – som Tilio netop havde kaldt det – ved udvortes Værk. – Men den Forandring i Hjertet, som Martin Luther ønskede sig, den kjendte han kun som en Eftervirkning af Angsten, naar Angsten var slaaet ned af Guds Nærværelse og Naade. Han kunde jo næsten ønske sig Angsten paa den Maade, – men hvordan kom den saa? – Begivenheder i hans Liv udadtil syntes ikke mere at kunne fremkalde den, saaledes som han tidligere havde kjendt det. Der var store Begivenheder nok, ogsaa i de nærmeste Aar efter 1527, som angik baade Evangeliets Sag og ham selv, – der var f. Ex. Rigsdagen i Speier 1529, hvor alt saae meget truende ud. Men det forstyrrede ikke hans Ro, endsige at det skulde have kaldt Afgrunds-Angsten op i ham. Han følte sig mere og mere som den gamle Mand, der skal spærres inde i sit eget Hjertes Celle, spærres inde ganske vist sammen med den almægtige Gud, men dog saaledes, at han mere og mere taber Forbindelsen med Verden og Livet, og i Guds Navn endelig kan dø – – for igjennem

Døden at kunne naa dette store Hele, dette Jord-og-Himmel igjen.

Bedst som Martin Luther havde belavet sig paa dette og trøstet sig ved Forvisningen om, at Døden skulde blive ham Indgangen til det evige Liv, – oplevede han *her i Verden* 372 en salig Stund, uden forudgangen Angst, men med den samme Følelse som efter denne: af Forbindelse med baade det Nære og det Fjærne, af Jord og Himmel i eet.

Det var under Opholdet i Coburg i Foraaret 1530, og det var hans Faders Død, der voldte det.

I Augsburg holdtes – siden April – Rigsdagen, hvor Lutherdommens Skjæbne i Tyskland skulde afgjøres, men hvor Luther ikke kunde være med, da han var i Kirkens Band og i Rigens Akt. Han fulgte da med sin Landsherre, Kurfyrst Johann, til Coburg, den sydligste By indenfor det sachsiske Landomraade, og derfor den, som laa nærmest Augsburg, skjønt godt to Dagsrejser derfra. – Her blev han saa tilbage, da Kurfyrsten med det øvrige Rejseselskab drog videre ad Augsburg til. – Ved Nattetid den 21. April blev han ført op paa den gamle Coburg-Borg eller CoburgFæste, hvor han nu skulde bo de nærmeste Maaneder, mens Rigsdagen varede. Borgens ligger paa en jævnt skraanende Bjærgknode højt oppe over Byen.

Straks, da Martin Luther var staaet op, Morgenen efter sin Ankomst her, havde han stærke Mindelser om Wartburg Tiden, – om et Par Uger var det ni Aar siden, han havde begyndt sit Ophold dér. – Han følte det næsten, som om han var de ni Aar yngre. – Udsigten hér var noget mere aaben end den fra Wartburg; de nærmeste Bjærg laa længere borte, og Egnen var mindre skovgroet. Selve Coburg-Bjærget var næsten nøgent – med Undtagelse af en Lund paa Bjærgsiden, der paa dette Sted var temmelig brat, lige nedenfor »Fyrstebygningen« – den Borg-Længe, hvori han havde faaet Bolig.

Det var ikke blot, fordi denne Lund paa Bjærgsiden laa lige ned for hans Vinduer, at han straks den første Morgen i lang Tid blev ved at staa og betragte den, men ogsaa fordi den var saa vrimlende fuld af Krager og Raager, Alliker og Kaaer, der holdt et evindeligt, luftigt Spektakel i Foraarsblæsten, og maalte Afstandene med deres Flugt – op til hans Vinduer og ned til Bjærgets Fod, og ud i Rummet over imod de nærmeste Bjærg. Det var, ligesom de ved deres Flugt forbandt En baade med det Nære og med det Fjærne, 373 – men det var for koldt til, at man kunde lukke sit Vindue op, skjønt man kunde have Lyst dertil.

Han følte saa meget derved, som han ikke kunde give Udtryk, noget, der mindede ham om disse Svaler i Mansfeld-Hjemmet; – men saa satte han sig ned og gav sig til at beskrive det hele – spøgende – i et Brev til sine bortdragne Rejsefæller. Han sammenlignede Krageforsamlingen dernede med Rigsdagen i Augsburg, hvordan der var en Kommen og Gaaen, en Raaben og en Skrigen, et Slagsmaal imellem de Store og de Smaa. Saaledes fik han sagt mange morsomme Ting, men ikke det, han følte, – det blev ved at leve inde i ham og gjorde ham saa besynderlig ung.

Det var dog ikke mange Dage, at han havde det paa den Maade. I hvert Fald varede det ikke længe, inden der kom andre Ting ovenpaa hos ham. Det var atter denne Følelse af at være indespærret i sit eget Hjerte – selv om det var sammen med Gud; det var dog saa trykkende med denne Mur, der ligesom skilte En fra Verden, – ja, og fra de store, evige Udsigter. Ikke at han tvivlede om sin evige Salighed – eller det var i hvert Fald noget helt andet, naar den Tvivl kunde nærme sig, – nej, men at man ingen rigtig Forbindelse havde med dét udenfor Muren. – Som nu det dér i Augsburg: han nærrede egentlig sletningen Bekymringer for det, skjønt det kunde jo see alvorligt nok ud. Det var, ligesom det ikke kom ham personlig ved; det var Guds Sag, det maatte *Han* om. Det var ikke som den lille Magister Philip: han var saamænd saa fortagen og bespændt og fortravlet, som om det var ham, der ejede Guds Rige og skulde tage vare paa, at det ikke led nogen Skade paa Rigsdagen i Augsburg. Nej, naar det skulde sætte ham selv – Martin Luther – i Ængstelse, saa maatte det ogsaa dreje sig om ham selv, om dette sølle Hjerte, som befandt sig indenfor Muren, og om dets Skjæbne – baade her og hisset.

- Om det igjen skulde være Alderen, der voldte dette? Om det maaskee var ved at knibe sig sammen om ham og tage Livet af ham ganske stille?

Siden de sidste Dage af Maj havde han ikke faaet Brev fra dem i Augsburg, hverken fra Philippus eller Jonas eller Doktor Pommer (som han gjerne kaldte Bugenhagen) eller Kurfyrsten. Og nu var det den 5. Juni. Det var han alligevel meget kjed af og ogsaa ærgerlig over. Det var, ligesom hans Venner gav ham Ret i hans triste, ensomme Tanker 374 om sig selv og sin Gammelhed. Han fik meget stærkt at føle, at det var ham dog alt andet end ligegyldigt, hvordan det stod til med Menighedens og hans guddommelige Herres Sag.

Noget over Middag den samme Dag kom der et Brev til ham, og der stod uden paa, at det var fra Hans Reinicke i Mansfeld – hans gamle Ven og Skolekammerat fra Barndommen.

Han undrede sig selv over, at han ikke aabnede det straks; men det var maaskee, fordi han – uden at tænke derpaa – dog anede dets Indhold. Hans gamle Fader Hans havde ligget syg det meste af Vinteren og Foraaret, men Martin Luther havde ikke kunnet faa Lov af ham til at komme hen og see til ham, fordi Martin endnu var saa forhadet af Bønderne der paa Egnen siden Oprørets Dage. Hans Fader var bange, at der kunde skee Sønnen Overlast, og havde derfor strængt forbudt ham at komme. – Den Omstændighed, at Brevet var

fra Hans Reinicke, voldte, at han kom til at tænke paa sin Fader den Dag, da han fulgte ham om til Peter Reinickes, forat Martin skulde fri til Datteren Magdalene. Hvor havde han været ulykkelig og hans Fader fremmed for ham den Dag – – Aa, at man saadan kunde elske et Menneske! – naar han nu tænkte paa den gamle Mand – –

Saasart han havde aabnet Brevet og læst de første Linier, sagde han: »Velan! saa er min Fader ogsaa død!« – Saa tog han sin Salmebog og skyndte sig ud af Stuen, ind i sit Sovekammer. Der græd han og bad han, og der oplevede han, hvad ellers kun var bleven ham skjænket efter de haardeste Angst-Lidelser: denne særegne Gudsfred, som ikke var omringet af nogen Mur, men som var aaben ud mod Alverden og mod Evigheden. Han takkede og takkede Gud, at sligt kunde gives et syndigt Menneske, for han følte, at det eneste, som skilte dette fra Saligheden, var, at han ikke kunde dele det fuldtud med andre end Gud. Men det var vel netop for hans Synders Skyld. – Det var som en ny Ungdom – og dog uden alle Trolddomskunster, det var kun Hjertet fyldt af Guds Fred, men ikke lukket om Freden, nej, aabent – aabent –

Han kunde ikke blive træt af at see paa Kragerne og Raagerne her dybt neden for Vinduet, og højt op i Luften foran Vinduet, og langt bort over Dalen, hvor de fløj mod de fjærne Bjærge – –

Hvorfor ikke altid saaledes? tænkte han. Hvorfor kunde 375 det kun skee ved min Faders Død? – eller efter en Rejse til Helvede? – Da jeg ejer Guds Fred – hvorfor skal saa Hjertet lukke sig – skjønt baade Jord og Himmel er Herlighedens Hjem. – Det, som Sværmerne forgjæves søger og omstyrter Verden for at naa, – det naaer da hellerikke den Troende ved Tro alene – der vil mere til, Hjertet skal holde sig aabent, – først skal vel Hjertets Kjærlighed fylde Jord og Himmel, før det vover sig saa vidt. Hernede i Tiden vil det hastigt lukke sig om sin Fred. Det varer vist heller ikke længe denne Gang – –

Det varede dog flere Dage, – vel ikke i samme Styrke, men dog saadan, at Mindet derom næsten blev til Virkeligheden igjen. Og han takkede Gud atter og atter, fordi han saa stærkt og aabenbart havde oplevet, at Sorger og Lidelser for den Troende, naar de var værst, kun kunde føre til en saadan salig Stund, kortvarig vel, men fuld af Forjættelse.

Paa denne Tid kom der en Dag en Mand ind paa Borgen og bad om at faa Doktor Martin i Tale. Vagten vidste ikke, hvem Doktor Martin var, men blev saa underrettet om, at det var Doktor Luther. Den Fremmede syntes vel at være en yngre Mand, men saae baade forgræmmet og forkommen ud.

Det varede noget, før Martin Luther kjendte Tilio, efterat denne var traadt ind i hans Værelse.

»Tag jer et Sæde!« sagde Doktoren.

Det gjorde Tilio, man sad saa en Stund uden at sige noget.

»Jeg troede, jeg kunde tale med jer, Doktor Martin,« ytrede han endelig. »Men det kan jeg nok alligevel ikke.«

»Ikke det. – I talte engang meget om en stor Forandring, I vilde opleve. Har I saa gjort det i Løbet af de fem Aar, siden vi sidst saaes?«

»Ikke til det Bedre, Doktor Martin.«

»Hm. – Jeg har oplevet en Forandring i de samme Aar. Men jeg veed hellerikke, om det er en Forbedring. Før kaldte Folk mig Doktor Martin. Nu siger de Doktor Luther.«

»Jeg har mærket det,« sagde Tilio. »Jeg huskede det blot ikke i Øjeblikket.«

»Ja, mig er det lige godt.«

»Men maa jeg spørge jer, Doktor Luther – – hvad har 376 I vel arbejdet saa stærkt for i saa mange Aar, naar det ikke var for at volde en stor Forandring?«

»Det var i hvert Fald ikke paa en stor Forandring for mig selv, jeg arbejdede. Den havde jeg naaet, før mine Arbejds-Aar begyndte. Men jeg har gjort det Arbejde, som hørte til min Bestilling. Jeg var jo bleven Doktor i den hellige Skrift efter min Foresattes Befaling. – – Men jeg er for Resten kommen til at længes efter en stor Forandring nu paa det sidste, nemlig at dø og opstaa til evigt Liv.«

»Jeg vilde ogsaa gjerne dø,« sagde Tilio meget lavmælt.

»Det tænkte I ikke paa for fem Aar siden. Hvad vilde I saa derved opnaa nu?«

»Ja – – slippe for at leve.«

»Nogen Forandring er der nok alligevel skeet med jer, kan jeg forstaa. Har I saa ogsaa mærket, at det

var godt, om man kunde faa sin Skyld forladt?»

»Ja,« sagde Tilio og brast i Graad.

»Har I noget, I vil skrifte for mig, saa siig kun frem. Jeg skal tie.«

Nu fortalte Tilio om Manden i Siemerode og om Jomfru Anna von Gehofen. – Det tog ham lang Tid.

»Det er blevet blodigere, end jeg havde ventet,« sagde Doktor Luther, da Tilios Beretning var til Ende. »Men dog ogsaa mere renfærdigt, end jeg havde turdet haabe, da jeg først lærte jer at kjende som Ven af Ridder Franz von Hohenwaldau.«

»Men hvad skal jeg gjøre for at faa Fred?» stammede Tilio hastigt. »Jeg vil gjøre alt, – jeg vil helst dø. Hvad skal jeg gjøre overfor Gud og Mennesker?»

»I skal bede Gud om Tilgivelse for Jesu Kristi Skyld. – Overfor Mennesker skal I vist intet gjøre.«

»Men jeg skylder jo at tage min Straf som Morder.«

»Hvis I melder jer til Landets Øvrighed her, faar I vist ingen Straf. Den blev alle eftergivet – efter Oprøret – som ikke blev grebne med Vaaben i Haand. Saaledes skete det i Kurfyrstendømmet – og efter *mit* Raad. – Dér vil jere to Forbrydelser falde ind under. – Men vær nu i hvert Fald vis paa, at Guds Tilgivelse har I, naar I beder ham derom i hans enbaarne Søns Navn. Saa har I naaet den første store Forandring, saa har I evig Fred, som ikke kan tages fra jer. Nager Samvittigheden jer endda – thi det er slet ikke sagt, at Guds Fred altid befrier for Samvittighedens Bid, 377 ligesaa vist som den aldrig hjælper for Tandpine – saa søg Lægedom derfor som for enhver anden jordisk Lidelse paa det Sted, hvor Hjælpen kan ventes: Saa gaa selv til Øvrigheden – i Stedet for at stole paa mine Ord derom – tilstaa jer Brøde og lad Øvrigheden om Straffen. Hjælper dét saa ikke, men Samvittigheden bliver ved at plage jer endda, saa bær det i Guds Navn som et Kors, der er lagt paa jer. Kors og Lidelse skal vi alle døje, og uden dem saae vi vist aldrig Himlen aaben, mens vi er her i Verden.«

Tilio sagde ingen Ting. Doktor Luther gik hen til Vinduet og stod og saae ud.

»Kan vi nogensinde see Himlen aaben, mens vi er her i Verden!« spurgte endelig Tilio.

»Ja, vi kan. Jeg stod her, hvor jeg nu staar, for nogle faa Dage siden, og saae Himlen aaben. Det var i Anledning af min Faders Død. – Men det er kun sjældent og mest efter ustanden, svær Lidelse. Og det er kun som Glimt – der kommer *efter* alt det andet. Men det vil Folk begynde med, og de vil have det uden Lidelse, og det skal være det hele. Og saa bliver det hele til ingen Ting. – Det var det, I kaldte den store Forandring – ak ja, det Ord det har I dog lært mig, det glæmmer jeg ikke. – Nej, min kjære Hans Lindenthai, nu er I vist paa den rette Vej. Nu har I Angst og søger Fred. – Thi Angst er ikke Frygt for at faa en sveden Hale i Helvede. Hvem intet andet kan bide paa, han skal snart finde sig Tryghed. Angst har kun den, der elsker Livet saa højt, saa det *kunde* blive ham et Himmerig. Han frygter nemlig, at det ikke skulde blive det. – Naar saa Freden er der, saa er alt vundet. – Blot ikke Hjertet lukker sig om sin Fred – –«

Tilio sad der endnu en Stund. Men han kunde mærke, at Doktor Luther ikke tænkte paa ham mere, – det var andet, han var optaget af. Saa sagde Tilio Farvel og gik. –

Det var sine egne Ord til Tilio, som Doktor Luther var falden i Tanker over: Blot ikke Hjertet lukker sig om sin Fred – – Men det var jo netop det, Hjertet vilde gjøre. Der var vel saa ikke andet for – naar det *skulde* være – end at Hjertet kom til at lukke sig om saa meget som muligt, saa det blev svulmende fuldt – ikke blot af Fred, men – af Kjærlighed til alle de mange Mennesker, der nu boede i det sorte Kloster, og maaskee til adskillige fler – – om det saa maaskee kunde tvinges op af sit eget Indhold, saa det stod aabent ud mod den store Herlighed, mod Jord og 378 Himmel, som var eet. Saa vilde Freden jo forene Hjertet dermed – – blot Hjertet stod aabent – det vidste han.

Han havde netop skrevet et Brev hjem, men nu kom han saa stærkt til at tænke paa sin lille Søn Hans – eller Hänsichen, som han blev kaldt; – saa satte han sig ned med det samme og skrev til Drengen et Brev, som blev lagt inden i det andet:

»Naade og Fred i Kristus, min kjære lille Søn! Lad mig see, at Du lærer godt og beder flittigt. Gjør det, min lille Søn, og bliv ved dermed; naar jeg kommer hjem, skal jeg nok have en smuk Markedsgave med til Dig.

Jeg kjender en smule, dejlig Have, med mange Børn i, og de har Guldklæder paa, og gaar og samler dejlige Æbler under Træerne, og Pærer og Kirsebær og Blommer, de synger og hopper og er glade, de har ogsaa pæne, smaa Heste med Guld-Tømmer og Sølv-Sadler. Saa spurgte jeg den Mand, som ejede Haven: hvad det var for nogle Børn? Og han sagde: det er de Børn, som gjærne vil bede og lære og er fromme. Saa

sagde jeg: Kjære Mand, jeg har ogsaa en Søn, han hedder Hänsichen Luther, maa han ikke ogsaa komme ind i den Have og spise saadan nogle dejlige Æbler og Pærer og ride paa de fine, smaa Heste og lege med Børnene. Saa sagde Manden: Jo, naar han gjerne vil bede og være from, saa skal han ogsaa komme ind i Haven, og Lippus og Jost med, – og naar de kommer her allesammen, saa skal de ogsaa faa Fløjter og Pauker og Luter og alle Slags Spilleværker, og de skal danse og skyde med smaa Flitsbuer.

Og han viste mig en yndig Eng inde i Haven, hvor de kunde danse, og hvor der hang bare Guld-Fløjter og Pauker og fine Sølv-Flitsbuer. Men det var saa tidligt paa Dagen, saa Børnene havde ikke faaet Mad endnu, derfor kunde jeg ikke vente paa at faa Dansen at see, men saa sagde jeg til Manden: Aa, kjære Herre, nu vil jeg straks gaa hen og skrive det altsammen til min lille kjære Søn Hänsichen, forat han kan blive flittig til at bede og lære, og kan blive from, saa han ogsaa kan komme ind i den Have. Men han har en gammel Faster Lene, hende maa han da faa med? Ja, sagde Manden, det maa han, gaa hen og skriv det til ham.

Derfor min lille, kjære Søn Hänsichen, lær og bed nu 379 flittigt, og siig til Lippus og Jost, at de ogsaa skal lære og bede: saa kommer I allesammen ind i Haven. Og saa Gud i Vold! og hils Faster Lene og giv hende et Kys fra mig af.

Anno 1530
Din kjære Fader
Martinus Luther«. .
380

X

Alt som Ugerne gik, og Eftervirkningerne i Martin Luthers Sind af hans Faders Død tabte sig, blev han mere og mere længselsfuld efter Hjemmet og efter den Hjertets Aabenhed, som han følte, at dette, endnu mere end før, kunde og skulde give ham.

Efterat Protestanterne den 25. Juni paa Rigsdagen havde offentlig aflagt den store Bekjendelse, som kaldes den augsburgske Konfession, opfordrede Luther sine Meningsfæller til dog nu endelig at rejse hjem. Enighed med Katholikerne kunde der dog ikke være Tale om at opnaa, og man burde ikke spille Tiden med Forsøg derpaa. Det var nok, naar Protestanterne kunde faa Lov til at leve i Fred, og det mente han der nu var al Udsigt til. Tilmed frygtede han, at navnlig Magister Melanchthon, hvis Forhandlingerne blev fortsat, skulde vise altfor stor Eftergivenhed.

I Begyndelsen af Oktober kom endelig Kurfyrsten og hans Følge tilbage til Coburg, og Doktor Luther fulgte saa med dem hjem til Wittenberg. –

Han var helt usædvanlig lykkelig over sit Hjem i det sorte Kloster, som han og hans talrige Husstand nu var ene om at bebo. Hele Bygningen blev ham skjænket i 1532 af Kurfyrsten. Der var saa fuldt af Mennesker: Børn og Unge, som var sendt dertil for at undervises og opdrages, Ældre baade fra Nær og Fjærn, som stadig kom der og opholdt sig i længere eller kortere Tid forat modtage Raad og Anvisninger med Hensyn til mange Slags Ting – men særlig til Kirke- og Skolespørgsmaal, som jo opstod i Hundredvis nu, da den evangeliske Lære og Ordning bredte sig baade i Tyskland og dets Nabolande, navnlig de nordlige. Der var baade Hollændere, Svenske, Danske, foruden mange Tyske.
381

Især ved Middagsbordet gik Samtalen meget livlig mellem Doktor Luther, hans Gjæster og hans Husfolk. Gjæsterne skrev endogsaa op, hvad Luther ved disse Lejligheder forklarede for dem. Det blev senere til den store Samling Luther-Ord, som er bleven kaldt hans »Bordtaler«.

Der levedes tarveligt i det lutherske Hus, for Pengene var ikke mange. Gjæsteriet kunde man ikke komme af Sted med at tage nogen egentlig Betaling for, thi man havde jo ingen Skik dér at rette sig efter, saa det blev saadan ved Gaver i Ny og Næ. Men det værste var, at Doktor Luther aldrig vilde tage Betaling for sine talrige Skrifter. Det var maaskee noget, han havde fra sin Munketid, da jo Klosteret som en Selvfølge tog Udbyttet af sine Munkes Arbejde. Han kunde have været en hovedrig Mand med den Udbredelse, hans Skrifter fik. Nu var det Boghandlerne og Bogtrykkerne, der stak det hele i Lommen. – Hvad der derimod hjalp paa Stillingen var, at Katharina von Bora viste sig som en meget dygtig Husholderske.

Næsten allermest eller allerhelst gav Doktor Luther sig af med Børnene, hans egne, og de fremmede, som kom der i Huset. Den Vinter efter at han var kommen hjem fra Coburg, lavede han en Julesang til dem,

som flere Aar senere blev trykt og meget bekendt.

Der var den Juleskik, at naar alle var samlede i Dagligstuen Juleaften, blev der stillet en Krybbe frem paa Gulvet, hvori det lille Barn Jesus laa. Det var enten en Dukke med Guldkrone paa eller ogsaa det yngste Barn i Huset, hvis der var et lille Barn. Den Jul var det den lille Magdalene Luther, hun var halvandet Aar. – Saa blev Englenes Budskab sunget, og det sluttede med en Opfordring til Børnene om at finde Jesusbarnet i Stalden i Krybben. De søgte saa rundt i Stuen, og naar de havde fundet Barnet, hilste de det Velkommen med deres Sang. Derpaa tog de hinanden i Hænderne, dansede omkring Krybben og sang »Susannine« – det vil sige: Vuggesang – for Barnet: »Lov og Ære være Gud i det Højeste!« – Alt dette havde Doktor Luther taget med i sin Julesang; den lød saaledes:

Først synger Engelen til Børnene (det gjorde han selv):

Fra Himlen højt kommer jeg nu her
med Tidend' ny baade god og kjær,
glad Budskab vi jer føre til,
derom man sige og sjunge vil.

382

Et Barn er fød af Adams Kjøen,
udaf en Jomfru ren og skjøn,
en Davids Søn baade favr og fin,
han vil være Lyst og Glæde Din.

Kristus vor Gud og Herre er fød,
han vil jer fri udaf al Nød,
han vil selv være jer Frelsermand,
og løse jer af Syndens Band.

Han bringer Eder Salighed,
som Gud vor Fader har bered,
at I med os i Himmerig
skulle leve tilsammen evindeligt.

Saa giver nu vel Agt derpaa,
at I straks hen til Bethlehem gaa,
der finder I Barnet i Krybben lagt,
som Verden opholder med sin Magt.

Nu svarer Børnene:

Saa lad os gaa saa hjertensglad
med Hyrderne til Davids Stad,
og see den Julegave skjøn,
Guds egen elskelige Søn.

Pas paa og see Dig varligt om!
hvad ligger dér i Krybberum?
Det er ham selv saa favr og fin,
det er den lille Jesus min!

Saa hilser de Jesusbarnet (idet de danser omkring Krybben).

O, vær velkommen, ædle Gjæst!
For Syndres Skyld Du kommen est
i Verdens Jammer ned til mig,
jeg aldrig kan fuldtakke Dig!

O, Herre, al Verdens Skaber god,
hvad est Du kommen med stor Armod,
paa Græs og Hø ligger Du dér ned,
for Okse og Asen i Usselhed.

Var Verden nok saa vid og lang,
Dig var den dog en Vugge trang,
og Dig ej værd, var den end fuld
af Perler, Ædelsten og Guld.

Min kjære Herre Jesu Krist!
Gjør Dig en Vugge i mit Bryst,
tag Herberg i mit Hjerte der,
at Dig jeg aldrig glæminer mer!

Da vil jeg være glad og fro,
saa længe Du hos mig vil bo,
saa synger Susannine vi,
den rette, søde Melodi.

Nu staar Børnene stille omkring Krybben og synger denne Vuggevis:

Pris være Gud i Sang og Bøn,
som skjænked os sin egen Søn!
Dér glædes ved alle Engleskar'
og synge os et saligt Nytaar!

Martin Luther tog ivrig Del – efter sit Kald og sin Pligt – i alt, hvad der angik det evangeliske Kirkelivs Fremgang og Ordning. Som oftest maatte han være den, der fattede Afgjørelserne, og det var mange Gange store Sager, det drejede sig om. Efter 1530 var der saaledes alt det, der angik Afsluttelsen af det schmalkaldiske Forbund, Religionsfreden i Nürnberg, Striden med Hertug Georg af Sachsen, Forhandlingerne om det nye, almindelige Concil, med Sydtyskerne, angaaende Landgrev Philips Dobbeltægteskab og meget andet – foruden alle de store, skriftlige Arbejder, han havde for.

Det var saare langt fra, at han tog sig alt dette Offentlige let, og det sled ham jo ogsaa tidligt op; men meget værre vilde det dog have været for ham, hvis han ikke – som før er omtalt – havde kunnet føle og holde alt sligt paa en vis Afstand fra sig. Han kaldte det altid *Guds Gjærning*, og betragtede det som sit Arbejde paa Herregaarden – i Modsætning til sit Hjemmearbejde paa Husmandsstedet, der kom ham selv langt mere ved og ogsaa tyngede langt mere paa ham. Han sagde ofte, at man aldrig maatte blive hovmodig eller fornærmet eller bekymret, som om man var Ejer af Herregaarden. Man maatte ikke gaa Gud i Bedene.

Med Hjemmearbejdet mente han dels – bogstavelig – hvad der angik Hjemmet, baade Mennesker og Ting, - 384 og dels hvad der havde at gjøre med hans eget Hjerte, hans Sjælefred og Glæde i Gud. Den Forskjel mellem Herregaarden og Husmandshjemmet talte han meget om, og det var ikke alle, der forstod ham.

En Dag – et Par Aar før hans Død – var Bugenhagen, hans gode Ven og Skriftefader, i Besøg hos ham og deltog i Middagsmaaltidet. Der var, som der plejede at være med Gamle og Unge, en fyrretyve Mennesker til Bords. Foruden Bugenhagen var der et Par anseelige Fremmede tilstede: to Raadsherrer fra Nürnberg. – Wolf Sieberger var den, der stod for Opvarningen ved Bordet – skjønt han gjerne kom galt af Sted, naar han selv vilde gribe ind, – men han havde to Piger til Hjælp – og saa Overledelsen.

Da Doktor Luther vilde til at læse Bordbønnen, maatte han vente lidt, for den yngste af Børnene, Margrethe, som den Gang var ti Aar, var bleven noget forsinket. Hun havde siddet ved et lille Bord med Skuffer i, og leget, og vilde saa gjerne have sine Sager puttet ned i Skuffen, inden hun skulde hen og spise, men der var daarlig Plads i Skuffen, saa nu kunde hun ikke i Skyndingen faa den lukket i for dem.

»Kom saa, lille Margrethe!« sagde hendes Fader, »vi kan ikke lade den kjære Herre Gud vente paa Bordbønnen for Din Skyld.«

Hun løb da straks hen og satte sig paa sin Plads, men Sagerne stak jo ud af Skuffen.

Der var Tavshed ved Bordet efter Bordbønnen, for Doktor Luther sad en Stund og spiste uden at sige noget. Saa begyndte Bugenhagen at tale om sit Ansvar som Forkynder og Sognepræst: det var jo den evige Salighed, det drejede sig om, næsten ved alt, hvad en Præst havde med at gjøre. De to Nürnbergere bejaede høfligt og ivrigt dette.

»Ja, det tænker jeg vist alt for lidt paa,« sagde Doktor Luther. »Men det kan ellers ogsaa snart blive til for meget. Alt saadant noget det er Guds Sag, det maa han bære Ansvaret for. Det skrev jeg tit og mange Gange til Magister Philip, da han var paa Rigsdagen i Augsburg, og jeg sad tilbage paa Coburg Fæste. Det er, ligesom En vilde gaa ud under Stjernehimlen og gjøre sig Bekymringer for, at den skulde falde ned, fordi han ikke kunde faa sat Støtter under den. – Gud i Vold! Gud i Vold! det Ord maa en 385 Prædiker ikke forsømme at brage. – – Nej, jeg er meget mere optaget af mig selv, af mit eget Hjerte; for nu har jeg haft Fred i mange Aar, men jeg har haft alt for lidt Glæde. Og det kan jeg ikke slippe for at mærke, om jeg nok saa gjerne vilde.«

»Hr. Doktor har dog haft stor og ualmindelig Glæde af sin Gjærning her i Verden,« sagde den ene af de nürnbergerske Raadsherrer.

»Nej,« sagde Doktor Luther, »den Glæde har Vorherre taget fra mig – imod at jeg saa skulde slippe for Ansvar og Hovmodet og Bekymringerne og andet slikt. Nej, Glæden den kommer af et aabent Hjerte, men det vil ingen ret forstaa.«

»Men Hr, Doktor er vidt berømt for at have et aabent Hjerte og en aaben Haand,« sagde den nürnbergerske Raadsherre.

»Nej, hellerikke dét!« sagde Doktor Luther. »Og om jeg havde det, da blev det jo mest til Glæde for andre. Nej, Glæde kalder jeg det, naar et Hjerte er fyldt med Guds Fred, og saa det tillige staa aabent. Om det staa *helt* aabent, da er det Salighed. Men det vil immer lukke sig. Det skulde være som et aabent Dueslag, hvor Duerne kommer og gaar og flyver ind og ud i Solskinnet. Men det vil ingen forstaa.«

»Det er et skjønt Syn at tænke sig til, – saaledes som Hr. Doktoren afmaler det,« ytrede Raadsherren.

»Afmale det,« svarede Doktor Luther, »er let nok. Men faa det til at blive, er sværere. Enten maa det skee af sig selv – da kommer det efter Angst og Sorg eller store Omvæltninger i Sjælen. Eller ogsaa maa man vel lukke saa meget ind i sit Hjerte, saa det nødes til at staa aabent – eller dog paa Klem, – ligesom vor lille Margrethes Skuffe histhenne, som hun hellerikke kunde faa lukket om det meget, hun har i den.«

»Men,« sagde Bugenhagen. »Troen er ellers en Hovedartikel hos jer, Hr. Doktor. Hvad Sted vil I nu give den her?«

»Troen er det hele,« sagde Doktor Luther. »Tro indadtil kaldes Fred, Tro udadtil kaldes Haab, og om det hele bliver virkeligt og aabenbart, da er det Kjærlighed. – – Men see til Hr. Aurifaber!« vedblev Doktor Luther og pegede leende paa en af de mere stadige Bordfæller, »han 386 sidder og glæmmer sin Kalvesteg forat tegne op. – Om jeg engang efter et Middagsmaaltid kom for Skade og – – Jeg mener forvist, han fangede den og skrev den ogsaa ind i sin Bog!«

De nürnbergerske Raadsherrer lo overdaadigt og høfligt.

Skjønt Martin Luther ikke blev nogen gammel Mand, følte han sig dog, i sine sidste Aar – som før er nævnt – meget nedtyngt af Alder og Sygdom. Og han kunde aldrig slippe for Arbejdet. Især var han nødt til uafbrudt at svare paa Breve og Forespørgsler, som indløb til ham fra hele den evangeliske Verden, tit om meget vigtige og vanskelige Sager. Han udrød ved Lejlighed: »Jeg er tung og træt og kold, det vil sige: gammel og unyttig. Jeg har fuldendt mit Løb, og der er intet andet tilbage, end at Herren lader mig samles med mine Fædre. – Her sidder jeg gamle, udlevede, lade, trætte, forfrosne og tilmed enøjede Mand og skriver. Jeg haabede dog, at man nu skulde unde mig døde Mand den Ro, som jeg synes jeg har fortjent.«

I de sidste Maaneder af sit Liv paatog han sig et saare besværligt og anstrængende Arbejde: med at faa sine kjære Landsherrer – som han kaldte dem – de to Brødre Albrecht og Gebhardt, Grever af Mansfeld, forligte. Hans Venner i Wittenberg, ogsaa Kurfyrsten, fandt det skammeligt, at den gamle, skrøbelige Mand skulde ulejliges, ofre sin Tid og vove sit Helbred paa Vinterrejser for disse »mansfeldske Svinehandlere« Skyld. Han selv var ogsaa meget utilfreds med de to Brødre: »Som laa dér og kivedes om det usle Mammon, glæmte deres Broderskab for alt det timelige Skidt og Møg.« Men han syntes ikke, han kunde gaa rigtig rolig i sin Grav, før han havde faaet stiftet Fred imellem dem; de havde dog været gode Herrer for hans gamle Fader, saa det var billigt, at han ogsaa tjente dem, saa godt han kunde. Og hans Hjerte hang ved Mansfeld, som det hang ved hans Barndom, – og det gjorde ham meget ondt, at han i mange Aar havde været forhadet af den jævne Befolkning dér paa Grund af hans Opræden mod Bønderne i 1525. – Han svarede Grev Albrecht paa dennes Indbydelse: »Det maa ikke komme an paa en otte 387 Dage, skjønt jeg har meget at bestille; dem vil jeg vove paa det, forat jeg med Glæde kan lægge mig i min Kiste, naar jeg først har seet mine kjære Landsherrer forligte med venlige og samdrægtige Hjerter.«

Han var der først i Oktober 1545, men kom ingen Vej med dem. Saa var han der ved Juletid, men fik hellerikke da Forhandlingerne bragt til Ende, thi Magister Philip, som var med, blev forkjølet i den strænge Kulde og meget syg, saa de maatte forkorte Opholdet. Men Doktor Luther lovede, at han skulde komme igjen i Slutningen af Januar, naar Greverne saa vilde vise sig mere forsonlige.

Løverdagen den 23. Januar, i en klingrende Frost, kjørte han saa af Sted fra Wittenberg. Fru Kätthe var overmaade bekymret ved hans Afrejse. »Ja, lad mig nu i Fred med Dine Bekymringer,« sagde han meget venligt til hende, »jeg har jo en bedre Beskytter end Dig og alle Engle; han ligger i Krybben og ved en Jomfrus Bryst, men sidder alligevel ved Gud Fader almægtiges højre Haand.«

Denne Gang havde han ikke Magister Philip med, men derimod sine tre Sønner, Hans, Martin og Poul (den yngste af dem var tretten Aar gammel), som vilde besøge deres Farbroder Jakob i Mansfeld, – – og deres Huslærer Rutfeld.

Da de var naaet til Halle, maatte de blive der i tre Dage hos Præsten Justus Jonas; thi Saale var gaaet over sine Bredder og havde spærret alle Veje fra Byen med Vand og store Isblokke.

Samme Dag, de var ankomne, skrev Doktor Luther til Fra Käthe, paa sin sædvanlige spøgende Maneer:

»Til min kjærlige, kjære Käthe Lutherinde i Wittenberg.

Naade og Fred i Herren. Kjære Käthe! Idag Klokken 8 ankom vi til Halle, men er ikke kjørt videre ad Eisleben til, thi her mødte en stor Gjendøberske os med store Bølger og Isblokke og truede med at gjendøbe os. Og tilbage kan vi hellerikke komme for Mulda-Flodens Skyld. Saa nu har vi her maattet ligge stille i Halle midt imellem Vandene, ikke fordi vi var tørstige efter at drikke det, tværtimod vi har drukket godt Torgauer-Øl og god Rhinskvin i Stedet for; derved har vi vederkvæget og trøstet os, indtil Saale kunde faa udraset. Jeg havde ikke troet, at Saale kunde gjøre saadanne Spring og styrte ind over 388 Landeveje og al Ting. Nu ikke mere denne Gang, andet end I maa bede for os og være fromme. Jeg troer, at havde *Du* været her, saa havde Du raadet os til at gjøre det samme, og saa havde vi fulgt Dit Raad for en Gangs Skyld. Hermed Gud befalet.

Halle, paa St. Pauls Omvendelses Dag Anno 1546.
Martinus Luther, D.«

En af de sidste Dage i Januar ankom Luther til Eisleben, der ligger kun en god Milsvej fra Mansfeld. Her skulde Forhandlingerne føres, og her fik han Ophold i Byskriveren Johann Albrechts Hus; men Kosten skulde han have sendt fra Grevernes eget Kjøkken. Justus Jonas var fulgt med ham hertil fra Halle.

Doktor Luther var bleven meget syg, lige før de kom til Eisleben. Han havde gaaet et Stykke Vej til Fods for at faa Varme i Kroppen, men da han saa kom paa Vognen igjen, blev han for hurtigt afkjølet og blev straks overfaldet af Udmattelse, Svimmelhed og Aandenød. Ved god Pleje – Gnidning med varme Stykker og andet lignende – kom han dog snart over det, – men hver Dag fra nu af havde han dog et stærkere eller svagere Anfald af Svimmelhed og Aandenød, der tit saae meget livsfarligt ud; – han gik flere Gange til Alters under dette korte Ophold i Eisleben.

Alligevel forhandlede han hver Dag et Par Timer med Greverne og deres Voldgiftsmænd og Mæglere: Fyrst Wolfgang af Anhalt og Grev Heinrich af Schwarzburg. Det vil sige: de to Brødre, Albrecht og Gebhardt, var aldrig hos ham paa samme Tid. De vilde foreløbig ikke see hinanden. – Ikke heller skaanede han sig for at prædike: han prædikede fire Gange i Eisleben i de 2-3 Uger, han var der. Sin sidste Prædiken sluttede han med en Formaning om at lade al Verdens Klogskab, Indbildskhed og Personsanseelse fare, og blot holde sig til den kjære Herres og Mesters Ord, ham, som kaldte de Trætte og Besværede til sig. – Saa brød han af med de Ord: »dette og meget mere var der fremdeles at sige om dette Evangelium; men jeg er for svag, vi vil lade det blive herved.«

Samme Søndag ordinerede han endda to Præster, som meget ønskede det.

Fru Käthe sendte han stadig Breve i den gamle, muntre 389 Tone, skjønt denne vel nok ikke stemte med hans øjeblikkelige Tilstand. Saaledes dette:

»Til den hellige, omhyggelige Fru Katharinde, Lutherinde, Doktorinde, Selvplagerinde, og hvad hun ellers kan være, min naadige, kjære Hustru i Wittenberg.

Naade og Fred i Kristus. Allerhelligste Fru Doktorindel Vi betakker os venligst for Eders store Omsorg, som I selv ikke kan sove for; thi siden I begyndte at være bekymret for os, har Ild villet fortære os, som opstod i vort Herberg lige udenfor min Kammerdør; og igaar, uden Tvivl paa Grund af jere Bekymringer, var en Sten lige nær falden ned i Hovedet paa os og havde knust os ligesom i en Musefælde. Den havde i Sinde at takke for jere hellige Bekymringer, hvis ikke de kjære, hellige Engle havde beskyttet mig. Men jeg er bekymret for, at Du ikke skal holde op at være bekymret for mig: for saa kunde vist Jorden til sidst sluge os og alle Elementer forfølge os. Lærer Du andre Katekismus og Troen paa den Maade? Bed Du, og lad Gud have Bekymringerne! Det hedder jo: Kast Dine Sorger paa Herren, han sørger for Dig. Ps. 55 og mange andre Steder.

Vi er, Gud ske Lov, friske og raske, undtagen at det ærgrer os, som Sagerne her staar, – og Doktor Jonas kunde nok lide at faa et daarligt Laar, han har stødt sig paa en Kiste. Ja, saa stor er Menneskenes Misundelse, saa han kan ikke unde mig at være ene om at have et daarligt Laar. Hermed Gud befalet. Nu vilde vi ellers gjerne slippe løs herfra og komme hjem, om Gud vil. Amen, Amen, Amen! – Scholasticæ Dag 1546.

Eders Helligheds villige Tjener
Martinus Luther.

En Nat her i Eisleben havde Doktor Luther saadan en dejlig Drøm; han var saa gennemtrængt af den, da han

vaagnede, og efter at han var staaet op, saa det næsten var, som om han virkelig havde oplevet den. I det samme blev det meldt ham, at der var kommen en Mand, som spurgte efter ham og vilde tale med ham. Da den Fremmede saa kom ind, viste det sig, at det var Tilio.

390

Doktor Luther havde sletikke seet ham, siden de mødtes paa Coburg, og det laa nu seksten Aar tilbage i Tiden. Han saae ud til at kunne være henimod de Halvhundrede nu. Doktor Luther vidste godt, at Tilio havde tilstaaet sin Brøde for Kurfyrsten selv, og at denne havde viist Sagen af og erklæret den afgjort ved den almindelige Amnesti, ligeledes at han havde skaffet Tilio en Plads under Amtmanden i Eisenach.

»Hvorfor har jeg aldrig seet jer i de mange Aar?« spurgte Doktor Luther, efter at de havde hilst paa hinanden.

»Jeg er vel sagtens nok bleven noget sky for Mennesker,« svarede Tilio.

»Men I er vel ikke bleven sky for Gud?« spurgte Doktor Luther.

»Nej,« sagde Tilio, »ham være Lov og Pris, nej, det er jeg ikke.«

»Og I er dog ogsaa bleven gift – har jeg hørt?«

Ja, det var han da bleven.

»Ja, saa er det jo godt og vel altsammen. Saa lad os ikke tale mere derom. Kors og Lidelse hverken kan eller skal vi slippe for. Og I veed dog ogsaa, hvad en salig Stund fra Gud vil sige?«

»Jo – jo –« hviskede Tilio og vendte Ansigtet bort.

»Der er vel ellers ikke noget særligt, I vilde tale med mig om?«

»Aa nej, – jeg vilde blot gjerne see jer, Hr. Doktor, inden Døden maaskee –«

»Det passer saa meget godt. Det er vist nok paa Tiden. – Jeg vil for Resten sige jer en Ting, Tilio, – jeg har ret nu nylig haft en salig Stund – og jeg troer og haaber, som sagt, at der er kun ganske kort til den næste, nemlig Døden.«

»Mener I det, Hr. Doktor?«

»Det var nu i Nat, eller maaskee nu i Morgenstunden,« fortsatte Doktor Luther, i en næsten hviskende, fortrolig Tone. »Jeg veed knap, om jeg sov eller var vaagen. Men det kom mig for, at jeg var ganske ung og hjemme i Mansfeld. Det var Sommerdage, og jeg stod i Vinduet i vort Hus, alle Døre og Vinduer var aabne. Og ind og ud fløj Svalerne, for de havde bygget Rede under Loftet inde i vor Stue. Og det har jeg ogsaa seet en Gang som Barn. Men hvad jeg aldrig har seet, det var: ovre i 391 Gjæstgivergaarden overfor, som hedder »Zur Tanne«, dér stod en lille ung Pige fra Eisenach, som jeg har kjendt engang, – i det aabne Vindue. Og jeg vilde sige noget, men kunde ikke. Men Svalerne fløj derover og tilbage til mig igjen, ud og ind, frem og tilbage. Der gik saadan en sval Sommerluftning igjennem Huset, og igjennem mit Hjerter, for det stod helt aabent. Jeg troer, det er den saligste Stund, jeg har haft min Livstid, og jeg er ret som drukken af den endnu. Hvad om jeg skulde nu dø her i Eisleben, hvor jeg er født og døbt!«

»Er I født i Eisleben, Hr. Doktor?«

»Mine Forældre boede her et halvt Aar, før de flyttede til Mansfeld. Og da blev jeg født. – Men nu skal I gjøre een Ting for mig, Tilio; I har før været min Kudsk! – I skal tage og spænde for og kjøre mig over til Mansfeld. Jeg vil see det endnu en Gang, før jeg dør. Og jeg vil godt have jer med.«

»Ja, gjerne,« sagde Tilio. »Vejret er jo skjønt. Klar Frost.«

De rejste sig begge, – og Tilio bemærkede, at Doktor Luther stak en lille Ting til sig, der laa paa hans Bord. Det kunde ligne en lille mørk, blank Sten; Tilio vidste ikke, hvad det kunde være.

Han gik ud og fik fat paa et Kjøretøj og holdt kort efter for Døren. – Doktor Luthers Vært, Byskriveren, vilde endelig tage med for at være til Hjælp, men Luther sagde, at han helst vilde være ene, og Tilio var Hjælp nok, – der var jo ikke mere end en Milsvej.

De kjørte over Helbra og Kloster-Mansfeld, og Doktor Luther sad stadig og takkede Gud – og det halvhøjt – fordi han dog fik det altsammen at see en Gang endnu – og i det skjønne Vejr. Han syntes, det var næsten, ligesom han skulde ud og løbe paa Is igjen. – Da de kjørte langs Bækken, nedenfor Slotsbjærget i Mansfeld, bad Doktor Luther Tilio om at holde stille lidt.

»Ja, dér var det, Skiftingen han druknede,« sagde han og pegede.

»Hvad var det?« spurgte Tilio.

»Nej, det kjender I ikke. – Men see nu, hvor Solen skinner paa Slotsbjærgets Side. Ja – – Nej, jeg har nok ikke ret langt igjen. Den Klippeside – den har jeg altid syntes 392 var det allerførste jeg kunde huske af mit Liv, – saa er der nok ikke langt til Enden heller.«

»Men jert Barndomshjem maa jo være her lige ved Slotsbjærgen – det mener jeg, I har sagt mig en Gang?«

»Ja –« sagde Doktor Luther og nikkede, »ja, det ligger jo dérhenne – deroppe, ja – Men lad os lade det være. Der er jo min Broder Jakob, og maaskee Drengene er ogsaa til Stede, saa bliver det noget andet. Og dem seer jeg alle fire i Morgen i Eisleben. – Nej, lad os nu kjøre ligefrem og saa om lidt dreje til venstre.«

»Hvor kommer vi saa hen?«

»Ja – det kjender I ikke. Men saa kommer vi ned til Möllendorf, der, hvor min Fader havde sine to Smeltehytter staaende. Der vil jeg allerhelst hen.«

De kjørte nu op igjennem Byen, og saa atter ned igjennem en Dal.

Undervejs sagde Doktor Luther, idet han tog noget frem af sin Rejse-Kappe: »Her skal I see, Tilio, her har jeg en lille mørkeblaa Kobberslakke-Sten. Den er fra min Faders Slakke-Halde i Möllendorf. Den tog jeg dér for 41 Aar siden. Ja – det skal nok passe. Det var samme Aar, som jeg gik i Kloster, i min aller ulykkeligste Tid, og nu synes man dog, det er skjönt at tænke tilbage paa.«

»Hvorfor har I taget den Sten med her?« spurgte Tilio.

»Jo, for nu vil jeg lægge den tilbage igjen blandt de andre, som den er taget fra.«

»Hvorfor det?«

»Hvorfor? – fordi nu vender jeg selv ret snart tilbage til det, som jeg er kommen af. – Jo, – den skuide ikke blive i Wittenberg – og dens andre Kammerater ligger her i Möllendorf, hm, hm! – Kan I saa holde stille her!«

Tilio hjalp Doktor Luther af Vognen.

»Hestene kan godt staa ene,« sagde Luther. »Saa kan I tage mig under Armen. Det er lige herved.«

De gik hen til to smaa, uregelmæssige Forhøjninger i Jordsmonnet, der for største Delen var græs- eller lynggroede. Foroven var de dog nøgne, det vil sige Dynger af Kobberslakke-Sten. – Doktor Luther gik hen til den ene af dem, tog den lille blaa Sten, han havde med, og lod den falde ned imellem de andre i Dyngen.

Saa saae han sig om: »Ja, her har han gaaet, den Gamle. Ham skylder jeg alting. Der er ikke andet i mig end ham 393 – og saa hvad der er fra Himlen. Og nu staar jeg her og er gammel. Der er sletingen Forskjel, det kunde ligesaa godt være ham. Herre Gud! Herre Gud! – Ja, lad os saa gaa igjen!«

Han bøjede sig flygtig ned over Slakkedyngen – men stod saa alligevel stille, som om han var bleven optaget af noget: »Det var sært, nu kan jeg sletikke faa Øje paa min blaa Sten! – – Det var meget!« Han pirrede lidt med sin Kjæp i Dyngen. »Tag mig lige den, dér ligger, Tilio!« – – Han tog imod den og betragtede den: »Jeg kan saamænd slet ikke see, om det er den eller een af de andre. De maa ligne hinanden grumme meget, de Sten. Ja, her hører den da hjemme, det kan man see!« – Han smed Stenen igjen hen i Dyngen. – – »Naar jeg nu er død, gid saa at al min Synd og Sorg og Særlighed kunde blive henne paa samme Maade, saa at ingen kunde kjende mig og ingen kunde finde mig uden den Herre Kristus alene – – indtil han vil give mig det tilbage igjen i en forklaret Skikkelse. – – Nu, lad os saa komme til Vogns!«

Et Par Dage efter – den 14. Februar – skrev Doktor Luther til Hjemmet følgende Brev, som blev hans sidste:

»Til min kjærlige, kjære Hustru Katharinde, Lutherinde von Bora, i Wittenberg.

Naade og Fred i Herren. Kjære Käthe! Vi haaber at komme hjem igjen i denne Uge, om Gud vil. Gud har her viist os stor Naade; thi Herrerne er nu, ved deres Raader, bleven enige om alle Stykker, paa to eller tre Artikler nær, hvoriblandt denne, at de to Brødre Grev Gebhardt og Grev Albrecht nu igjen skal være Brødre, hvilket sidste jeg i Dag skal have for. Og jeg vil saa bede dem til Gjæst hos mig, forat de ogsaa kan komme til at tale med hverandre; thi de har hidtil været stumme og heftig forbitret hinanden med Skrivelser. De unge Herrer kjører allerede lystigt i Slæde med hinanden med Narrebjælder paa Hestene, og de unge Frøkner ogsaa, – leger Maskespil med hinanden og er vel tilpas, ogsaa Grev Gebhardts Søn. Saa man kan da

tydelig see, at Gud hører vore Bønner.

Jeg sender Dig nogle Foreller, som Grevinde Albrecht 394 har foræret mig; hun er af Hjertet glad over Enigheden. – Dine Dreng er endnu i Mansfeld. Jakob Luther skal nok sørge for dem. Vi spiser og drikker her som store Herrer, og man plejer os svært godt, ja, altfor godt, saa vi næsten kunde glæmme jer i Wittenberg. Stensmerterne mærker jeg hellerikke til. Men med Doktor Jonas's Ben kunde det være bleven rent galt, det har slaaet Huller paa Skinnebenet; men Gud skal jo nok hjælpe.

Alt detteher kan Du godt sige Magister Philip, Doktor Pommer og Doktor Cruciger. – Her gaar det Rygte, at Doktor Martinus er bleven bortført, – efter hvad man fortæller i Leipzig og Magdeburg. Det er Dine næsvise Landsmænd, der opfinder sligt. Nogle siger, at Kejseren er 30 Mil herfra ved Soest i Westphalen, andre, at Franskmanden hverver Landsknægte, og Landgreven med. Naa, lad dem sludre og snakke. Vi maa hellere bie paa, hvad Gud vil gjøre. Hermed Gud befalet. –

Eisleben, Valentins Søndag 1546.

M. Luther D.

Dette Brev kom til Wittenberg i Løbet af Torsdagen den 18. og vakte Glæde og gode Forventninger. Men da var Martin Luther allerede for nogle Timer siden død i Eisleben. – Han var i disse sidste fire Dage ikke syg hele Tiden, men havde dog hver Dag meget heftige Anfald, især af Aandenød. – Ved Bordet om Tirsdagen (den 16.) sagde han: »Naar jeg kommer hjem igjen til Wittenberg, vil jeg straks lægge mig i min Kiste og give Maddikerne en fed Doktor at æde«.

Om Onsdagen – han døde Natten mellem Onsdag og Torsdag – blev der om Formiddagen sluttet Forlig om de resterende Punkter af Overenskomsten mellem Greverne, og Doktor Luther satte selv sit Navn derunder. Greverne og de andre Herrer bad ham nu ikke mere ulejlige sig med de nærmere Forhandlinger, men sørge for at faa den Hvile, han saa haardt tiltrængte.

Han blev saa Resten af Formiddagen paa sit Værelse, dels liggende paa en læderbetrukken Løjbænk, dels gaaende op og ned ad Gulvet. Jonas og Michael Cölius, Hofpræsten i Mansfeld, var hos ham. Han bad flere Gange, – lod ogsaa af og til et Ord falde som f. Ex. dette: »Doktor Jonas og Hr. Michael, jeg er døbt her i Eisleben, hvad, om jeg 395 nu ogsaa skulde blive her?« Men han var i det hele munter, gik ogsaa nedenunder og spiste – baade til Middag og til Aften, – skjønt han om Eftermiddagen maatte gnides med varme Stykker paa Grund af en stærk Trykken for Brystet. Der blev spøgt ved Aftensbordet og ogsaa talt alvorligt; han talte især om Gjensynet i Evigheden; han sagde: »Ligesom Adam, da han vaagnede af sin Søvn, kunde erkjende Eva som Kjød af sit Kjød, saaledes skal vi, endnu bedre, fornyede i Kristus, kunne kjende hinanden igjen.«

Efter Aftensbordet gik han op paa sit Værelse og holdt sin Bøn – henne ved Vinduet, som sædvanlig, eller rettere *under* Vinduet, for de sad gjærne højt den Gang. Det var Troen og Fadervor, som han alle sine Dage havde plejet vant, og desuden Ord af hans egne. – Straks efter fik han en stærk Beklemmelse for Brystet. Han blev atter gnedet med varme Stykker, og der blev sendt Bud til Slottet efter et kostbart og højt anseet Lægemedel, man dér skulde have, nemlig Enhjørnings-Horn (det var nok egentlig Narhvals-Tand). Greven kom selv med det og skræbte det til den Syge. Læger vilde Doktor Luther derimod ikke have tilkaldt. – Han følte sig igjen noget bedre og sov rolig paa sin Løjbænk fra Klokkeren 9 til 10, medens Jonas, Cölius og hans to Sønner Martin og Poul blev hos ham. Saa vaagnede han, rejste sig og gik ind i sit Soveværelse ved Siden af. Idet han traadte over Tærskelen, sagde han: »I Guds Navn, jeg gaar til Sengs. I Dine Hænder befaler jeg min Aand, Du har jo forløst mig, Du trofaste Gud!« – Han sov saa med naturligt Aandedræt indtil Klokkeren 1. / Søvn hviskede han noget, som man ikke ret forstod. Man syntes han sagde: »Svalerne! Svalerne!« – Klokkeren 1 vaagnede han pludselig op og sagde: »Aa, Herre Gud, hvor har jeg det ilde! Aa, kjære Doktor Jonas, jeg skal vistnok blive her i Eisleben, hvor jeg er født og døbt.« – Alligevel gik han uden Hjælp ind i sin Stue, idet han gjentog: »I Dine Hænder befaler jeg min Aand!«

Her gik han et Par Gange op og ned, lagde sig saa paa Løjbænken og klagede sig; det trykkede ham saa haardt for Brystet.

Nu hentede man Byskriveren og hans Kone og to Læger, – forat der kunde være Vidner til Stede. Lidt efter kom ogsaa Grev Albrecht igjen og hans Gemalinde, senere Greven og Grevinden af Schwarzburg. Medens de søgte at styrke 396 ham ved flere forskellige Midler, stønnede han: »Kjære Gud, jeg bliver saa ilde og saa ængstet, – nu gaar jeg bort!« – Jonas og Cölius søgte at berolige ham, da de saae en god Sved bryde frem, men han sagde: »Nej, det er den kolde Dødssved!«

Saa tog han til at bede: »Min himmelske Fader, Vorherres Jesu Kristi Gud og Fader, Du al Trøstes Gud, jeg takker Dig, at Du har aabenbaret mig Din kjære Søn, Jesus Kristus, paa hvem jeg troer, ham, som jeg har prædiket og bekjendt, elsket og prist, ham, som den lede Pave og alle Ugudelige skjænder, forfølger og laster. Jeg beder Dig, Herre, Jesus Kristus, lad min stakkels Sjæl være Dig befalet. O, himmelske Fader, om jeg ogsaa skal forlade dette Legeme og bortrives fra dette Liv, saa veed jeg dog vist, at jeg skal evig blive hos Dig, og at ingen kan rive mig ud af Dine Hænder!« – Saa sagde han tre Gange hurtigt efter hinanden:

»Fader, i Dine Hænder befaler jeg min Aand, Du har forløst mig, Du trofaste Gud!«

Derefter laa han stille hen.

Da sagde Jonas højt ind i hans Øre: »Ærværdige Fader, holder I fast ved Kristus og ved den Lære, I har prædikeret?« Herpaa svarede han et tydeligt Ja.

Lidt efter vendte han sig om paa højre Side og faldt i Søvn – næsten et Kvarter – saa at de Omstaaende, med Undtagelse af Lægerne, endnu en Gang haabede paa Bedring. Men pludselig blev han bleg, Næse og Fødder blev kolde, og der gik en Trækning hen over hans Ansigt, som om han sank noget bittert og ildesmagende. Saa drog han et dybt Suk og var død. Da var Klokken mellem 2 og 3 Morgen, den 18. Februar.

Martin Luther var ingen folkekjær Mand, da han døde, og havde længe ikke været det. Alligevel blev hele Folket dybt grebet ved hans Død. Hvad de følte, kan nærmest lignedes ved, hvad Børn kan føle, naar de ved Døden mister en Fader, som har elsket dem højt, og som har præget dem i Bund og Grund, saa de paa en Maade intet andet er eller ejer end ham, – men en Fader, som de alligevel i mange Aar har staaet fjærnt. Naar han gaar bort, da bliver der et tomt Rum foran deres Sjæl, som de drages ind i, om 397 de derved kunde synke nærmere ind til ham, – ligesom den nysopkastede Kirkegaardsmuld i de første Uger efter Begravelsen synker sammen om Ligkisten.

Men ham, deres Fader, kan de jo her i Verden ikke komme nærmere.

Da skeer det undertiden – især hvis den Bortgangne var en kristen Mand – at de i Stedet for synker nærmere ind til sig selv og ind til Gud.

En saadan Dragelse gik igjennem det tyske Folk, ja igjennem hele det evangeliske Kirkefolk, da Martin Luther var død. Og hos nogle naaede denne Dragelse sit Maal.

398

399

Der forekommer i denne Fortælling nogle Vers og nogle Smaaeventyr, som er frit oversatte fra Tysk.

Blandt de talrige Værker, hvoraf jeg har gjort Brug ved nærværende Arbejde, fremhæver jeg særlig følgende:

- 1) Dr. Martin Luthers sämmtliche Werke, Erlanger-Udgaven.
- 2) Julius Köstlin: Martin Luther. 4. Opl. Berlin 1889.
- 3) H. Boehmer: Luther im Lichte der neueren Forschung. 3. Opl. Leipzig 1914.
- 4) G. Jørgensen: Luther og hans Tid I-III. Kjøbenhavn 1903-1908.

Juni 1914.

J. K.